

๑๓/ธ.ค./๔๐

หนังสืออนุสรณ์

งานพระราชทานเพลิงศพ

พระครูกาญจนนิมิต

(หลวงพ่อบุญงาม ปิยปุตฺโต กลีบบัว)

ณ เมรุลอยวัดพุทธกาญจนนิมิต

ต.วังด้ง อ.เมืองฯ จ.กาญจนบุรี

วันเสาร์ที่ ๑๓ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๔๐

เวลา ๑๖.๐๐ น.

(แบบ ค.)

หมายรับสั่งที่ ๒๕๓๐๗ **สำนักพระราชวัง**

พฤศจิกายน ๒๕๔๐

พระราชทานเพลิงศพ พระครูกาญจนนิมิต (ปิยปุตฺโต) อดีตเจ้าคณะตำบลวังด้ง และเจ้าอาวาสวัดวังด้ง ณ เมรุวัดพุทธกาญจนนิมิต (วัดวังด้ง) อำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี

วันเสาร์ที่ ๑๓ ธันวาคม ๒๕๔๐ เวลา ๑๖.๐๐ น. พระราชทานเพลิง

บุญสม พิมพ์.

ชัยวัฒน์ ทาน.

วัน	หน้าที่ พนักงานพระราชพิธี
	นำหมายเรียน เจ้าภาพศพ พระครูกาญจนนิมิต (ปิยปุตฺโต) เพื่อทราบ ติดต่อขอรับเชิญเพลิงพระราชทานที่กองพระราชพิธี สำนักพระราชวัง ไปปฏิบัติ.

ทั้งนี้ ให้จัดการตามหน้าที่และกำหนดวันตามรับสั่งอย่าให้ขาดเหลือ ถ้าสงสัยก็ให้ถามผู้รับรับสั่ง

โดยหน้าที่ราชการ

ผู้รับรับสั่ง

กำหนดการ

วันศุกร์ที่ ๑๒ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๔๐

เวลา ๑๔.๐๐ น. เคลื่อนสังขารสู่เมรุลอย

เวลา ๒๐.๐๐ น. พระสงฆ์สวดพระอภิธรรม

วันเสาร์ที่ ๑๓ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๔๐

เวลา ๗.๓๐ น. ทำบุญใส่บาตรถวายภัตตาหารเช้าแด่พระสงฆ์

เวลา ๑๐.๐๐ น. พระสงฆ์ทรงสมณศักดิ์ ๑๐รูปสวดพระพุทธมนต์

เวลา ๑๑.๐๐ น. ถวายภัตตาหารเพลแด่พระสงฆ์ ๖๙ รูป

เวลา ๑๔.๐๐ น. มีพระธรรมเทศนา ๑ กัณฑ์

เวลา ๑๕.๐๐ น. พระสงฆ์สวด มาติกา - บังสกุล

เวลา ๑๖.๐๐ น. รับพระราชทานเพลิง

จึงขอเรียนเชิญท่านผู้มีเกียรติ ญาติ ท่านที่เคารพ - นับถือ ศิษยานุศิษย์ ทุก ๆ ท่านได้มาร่วมงานบำเพ็ญกุศลพระราชทานเพลิง ฯ ครั้งนี้โดยพร้อมเพรียงกัน ด้วย.

คำไว้อาลัย

ขอฝากความอาลัยรัก แด่

ท่านพระครูภาวนาพิจิตร

ท่านอยู่เราก็สุขใจ ท่านจากไป

เราก็คิดถึง ในฐานะ สาม-

และมิตร สิมพานุสัมพันธ์ ขอ

จงไปสถิต สถาพร ในทางอัน

เป็นบรมสุขในสัมปราย ภพ

เบื้องหน้า โน้น เทอญ

ด้วยอนิจจา วะตะ สังขารา

นิพพานปัจจโย โหตุ

พระมงคลสิทธิญาณ

พระครูกาญจนนิมิต

(หลวงพ่อบุญงาม ปิยปุตฺโต กลีบบัว)

ชาตะ : ๒๓ พฤศจิกายน ๒๔๗๕

มรณะ : ๓ ตุลาคม ๒๕๓๗

ประวัติ

ชื่อ พระครูกาญจนนิมิต ฉายา ปิยปุตฺโต อายุ ๖๒ พรรษา ๓๗ นักธรรม ชั้นเอก

วัดพุทธกาญจนนิมิต ตำบลวังด้ง อำเภอเมืองฯ จังหวัดกาญจนบุรี

ปัจจุบันดำรงตำแหน่ง เจ้าคณะตำบลวังด้ง เจ้าอาวาสวัดพุทธกาญจนนิมิต

สถานะเดิม ชื่อ บุญงาม นามสกุล กลีบบัว ฯ ๒ ค่ำ ปีระกา
๑

วันที่ ๒๓ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๗๕ บิดา นายไสว มารดา นางทองใบ

บ้านเลขที่ ๑๘๒ หมู่ที่ ๑ ตำบลลาดหญ้า อำเภอเมืองฯ จังหวัดกาญจนบุรี

บรรพชา ——

อุปสมบท ๖ฯ๗ ค่ำ ปีกุน วันที่ ๒๖ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๐๒
๕

วัดลาดหญ้า ตำบลลาดหญ้า อำเภอเมืองฯ จังหวัดกาญจนบุรี

พระอุปัชฌาย์ พระกาญจนวัตรวิบูลย์

วัดลาดหญ้า ตำบลลาดหญ้า อำเภอเมืองฯ จังหวัดกาญจนบุรี

วิทยาฐานะ พ.ศ. ๒๕๐๐ สำเร็จช่างกลปทุมวัน โรงเรียนช่างกลปทุมวัน อำเภอปทุมวัน จังหวัดกรุงเทพฯ

พ.ศ. ๒๕๐๘ สอบได้นักธรรมเอก สำนักเรียน วัดลาดหญ้า อำเภอเมืองฯ จังหวัดกาญจนบุรี

- การศึกษาพิเศษ การแพทย์ โบราณและปัจจุบัน การเภสัชและเวช
- ความชำนาญการ เครื่องยนต์ ก่อสร้าง ไฟฟ้า

งานปกครอง พ.ศ. ๒๕๐๘ เป็นเจ้าอาวาสวัดวังด้ง

พ.ศ. ๒๕๑๐ เป็นเจ้าคณะตำบลกาญจนบุรีเก่า

พ.ศ. ๒๕๓๐ เป็นเจ้าคณะตำบลวังด้ง

พ.ศ. ๒๕๓๒ เป็นพระอุปัชฌาย์

พ.ศ. ๒๕๓๒ มีภิกษุ ๑๘ รูป สามเณร ๔ รูป ศิษย์ ๑๐ คน อารามิกชน ๖ คน

พ.ศ. ๒๕๓๓ มีภิกษุ ๒๐ รูป สามเณร ๖ รูป ศิษย์ ๑๓ คน อารามิกชน ๖ คน

พ.ศ. ๒๕๓๔ มีภิกษุ ๑๗ รูป สามเณร ๖ รูป ศิษย์ ๑๒ คน อารามิกชน ๕ คน

- มีการทำอุโบสถกรรม สวดปาฏิโมกข์ตลอดปี มีพระภิกษุสวดปาฏิโมกข์ได้ ๒ รูป
- มีการทำวัตรสวดมนต์เช้า - เย็น ทุกวันตลอดปี
- มีระเบียบปกครองวัด คือ.-

  ปฏิบัติตามพระธรรมวินัย และพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๔ จัดให้มีพระภิกษุที่มีความสามารถรับภาระบริหาร และปกครอง เช่น ผู้อบรมพระภิกษุ ผู้อบรมสามเณร ผู้อบรมศิษย์วัด ผู้ดูแลพัสดุ ผู้ดูแลก่อสร้าง ผู้ดูแลเสนาสนะ และผู้ดูแลทั่วไป การปฏิบัติหน้าที่ต่างๆ ต้องได้รับนโยบายจากเจ้าอาวาสก่อน ซึ่งอาศัย กฎ ระเบียบ พระธรรมวินัย และมติที่ประชุมสงฆ์เป็นสำคัญ

- มีกติกาของวัด คือ.-

  ๑. การรับผู้เข้ามาอยู่ภายในวัด เป็นหน้าที่ของเจ้าอาวาสรับพิจารณา
  ๒. ภิกษุ สามเณร ต้องลงอุโบสถ, ทำวัตรเช้า เย็น ทุกวัน
  ๓. ภิกษุ สามเณร ต้องศึกษาเรียนนักธรรม ทุกรูป
  ๔. ภิกษุ สามเณร ต้องลงหอฉัน และพร้อมกันฉันที่หอฉัน ทุกรูป
  ๕. ภิกษุ สามเณร ต้องเอื้อเฟื้อกิจการพระศาสนา ในวันสำคัญต่างๆ
  ๖. ภิกษุ สามเณร ต้องช่วยกันพัฒนาวัด (วันโกน)
  ๗. ภิกษุ สามเณร ต้องบอกลาเสียก่อน เมื่อไปนอกวัด
  ๘. ภิกษุ สามเณร ต้องรับการอบรมหลังการทำวัตรเช้าเย็น
  ๙. ภิกษุ สามเณร ต้องสอบธรรมก่อนลาสิกขา
  ๑๐. ภิกษุ สามเณร ห้ามมีเครื่องเล่นต่างๆ อาทิ ทีวี วิทยุ วีดีโอ

- มีอธิกรณ์ในวัด - เรื่อง -

<u>งานการศึกษา</u> พ.ศ. ๒๕๑๐ เป็นเจ้าสำนักนักเรียนวัดวังดัง

พ.ศ. ๒๕๑๐ เป็นครูสอนนักธรรม

พ.ศ. ๒๕๑๑ เป็นกรรมการคุมสอบธรรมสนามหลวง สนามสอบอำเภอเมืองกาญจนบุรี

พ.ศ. ๒๕๑๒ เป็นกรรมการศึกษา โรงเรียนวัดวังดัง

พ.ศ. ๒๕๒๕ เป็นกรรมการสอบธรรมนวกภูมิ

พ.ศ. ๒๕๒๕ เป็นกรรมการตรวจประโยคนักธรรม นวกะภูมิ

พ.ศ. ๒๕๓๒ มีนักเรียน น.ธ.ตรี ๑๒ รูป สมัครสอบ ๑๒ รูป สอบได้ ๘ รูป สอบตก ๔ รูป

น.ธ.โท ๒ รูป สมัครสอบ ๒ รูป สอบได้ ๑ รูป สอบตก ๑ รูป

พ.ศ. ๒๕๓๓ มีนักเรียน น.ธ.ตรี ๑๓ รูป สมัครสอบ ๑๓ รูป สอบได้ ๗ รูป สอบตก ๖ รูป

น.ธ.โท ๑ รูป สมัครสอบ ๑ รูป สอบได้ - รูป สอบตก ๑ รูป

น.ธ.เอก ๒ รูป สมัครสอบ ๒ รูป สอบได้ ๑ รูป สอบตก ๑ รูป

พ.ศ. ๒๕๓๔ มีนักเรียน น.ธ.ตรี ๑๔ รูป สมัครสอบ ๑๔ รูป สอบได้ ๑๐ รูป สอบตก ๔ รูป

น.ธ.โท ๒ รูป สมัครสอบ ๒ รูป สอบได้ ๒ รูป สอบตก - รูป

น.ธ.เอก ๑ รูป สมัครสอบ ๑ รูป สอบได้ ๑ รูป สอบตก - รูป

- วิธีส่งเสริมการศึกษา

๑. จัดหาเยาวชน เพื่อนำมาบวชเรียน

๒. จัดหาสถานที่พัก ที่เป็นสัปปายะ

๓. จัดแต่งตั้งกรรมการศึกษา มีหน้าที่หาทุนการศึกษา

๔. จัดสร้างอุปกรณ์ส่งเสริมการศึกษา

๕. จัดส่งผู้มีความรู้ความสามารถ เพื่อเข้ารับการศึกษาในระดับสูง

๖. จัดส่ง ภิกษุ สามเณร ที่มีความตั้งใจศึกษา ไปเรียนยังสำนักที่มีครูสอน

<u>งานเผยแผ่</u> พ.ศ. ๒๕๑๕ เป็นพระธรรมทูตสายที่ ๑ จังหวัดกาญจนบุรี

พ.ศ. ๒๕๑๙ เป็นประธาน หน่วย อ.ป.ต.วังด้ง

พ.ศ. ๒๕๒๐ เป็นพระวิทยากร ให้การอบรมศีลธรรม แก่ ครู และนักเรียน ตำบลวังด้ง

พ.ศ. ๒๕๒๕ เป็นพระวิทยากร บรรยายถวายความรู้ ภิกษุ สามเณร

- มีการทำพิธี วันวิสาขาบูชา มีผู้มาประชุมทำพิธี ภิกษุสามเณร ๑๕ รูป ประชาชน ๒๐๐ คน
- มีการทำพิธี วันอัฏฐมีบูชา มีผู้มาประชุมทำพิธี ภิกษุสามเณร ๑๘ รูป ประชาชน ๑๐๐ คน
- มีการทำพิธี วันมาฆบูชา มีผู้มาประชุมทำพิธี ภิกษุสามเณร ๑๒ รูป ประชาชน ๒๐๐ คน
- มีการทำพิธี วันอาสาฬหบูชา มีผู้มาประชุมทำพิธี ภิกษุสามเณร ๒๐ รูป ประชาชน ๒๐๐ คน
- มีการอบรมภิกษุสามเณร คือ.-

  จัดบรรพชาอุปสมบทนาคหมู่

  จัดบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน
- มีการอบรมศีลธรรม คือ.-

  อบรมศีลธรรม นักเรียน โรงเรียนในเขตตำบลวังด้ง

  อบรมศีลธรรม ข้าราชการ กองพลทหารราบที่ ๙

  อบรมศีลธรรม แก่ญาติโยมที่มารักษาอุโบสถศีล

- มีผู้รักษาศีลฟังธรรมตลอดปี จำนวน ๕๐ คน
- มีกิจกรรมการเผยแผ่ คือ.-

    จัดพิมพ์หนังสือสวดมนต์แปล ฉบับสวนโมกข์พลาราม อ.ไชยา จ.สุราษฎร์ธานี ให้การฝึกอบรมพระกัมมัฏฐาน แก่ ภิกษุ สามเณร และประชาชนผู้สนใจเดินธุดงค์เป็นหมู่คณะ อบรมประชาชนตามเส้นทาง ที่จาริกไปเชิญชวนประชาชนบำเพ็ญกุศล พัฒนาสาธารณประโยชน์ ในวันสำคัญทางศาสนา รับเป็นสมาชิกเอกสาร วารสารต่างๆ เพื่อเผยแพร่ให้ประชาชน

- มีความร่วมมือกับคณะสงฆ์ และทางราชการในการเผยแผ่ คือ

    กับการคณะสงฆ์ ประสานงานหน่วยพระธรรมทูตสายที่ ๑ ออกปฏิบัติงานตามชายแดนกาญจนบุรี เข้าฟังการประชุมอบรม พระสังฆาธิการ ทุกครั้งที่มีการจัดฯ ร่วมมือกับคณะสงฆ์ เมื่อทราบข่าว หรือได้รับการแจ้งข่าว ขอความร่วมมือกับทางราชการ จัดให้มีการประชุม อบรมชาวบ้าน กับนโยบายของกระทรวงต่างๆ จัดสถานที่ให้มีการอบรมลูกเสือ เนตรนารี ลูกเสือชาวบ้าน จัดสถานที่พยาบาลผู้ป่วยไข้

- มีผู้มาทำบุญเป็นประจำอยู่ที่วัด ๕๐๐ - ๖๐๐ คน

<u>งานสาธารณูปการ</u>

พ.ศ. ๒๕๐๘ เป็นผู้ดำเนินการสร้างวัดวังดั้ง

พ.ศ. ๒๕๐๙ เป็นประธานอุปถัมภ์สร้างโรงเรียนวัดวังดั้ง

พ.ศ. ๒๕๑๐ เป็นประธานอุปถัมภ์สร้างถังน้ำประปา คสล.บริการชาวบ้านวังดั้ง

พ.ศ. ๒๕๑๓ เป็นกรรมการอุปภัมภ์สร้างโรงเรียนบ้านท่าทุ่ม ตำบลวังดั้ง

พ.ศ. ๒๕๑๔ เป็นกรรมการอุปถัมภ์สร้างวัดท่าทุ่ม

พ.ศ. ๒๕๑๖ เป็นกรรมการอุปถัมภ์สร้างโรงเรียนลาดหญ้าพิทยาคม

พ.ศ. ๒๕๓๒ เป็นกรรมการสร้างสะพานข้ามแม่น้ำแควใหญ่ วัดทุ่งลาดหญ้า

พ.ศ. ๒๕๐๘ สร้างกุฏิ อาคารไม้ หลังคา กระเบื้อง พื้นล่างปูน ลักษณะทรงไทยประยุกต์ ๒ ชั้น กว้าง ๘ เมตร ยาว ๑๒ เมตร ราคา ๕๐,๐๐๐.- บาท

พ.ศ. ๒๕๐๙ สร้างโรงครัว อาคารไม้ หลังคากระเบื้อง พื้นปูน ลักษณะทรงไทยประยุกต์ กว้าง ๑๐ เมตร ยาว ๑๖ เมตร ชั้นเดียว ราคา ๔๐,๐๐๐.- บาท

พ.ศ. ๒๕๑๑ สร้างกุฏิ อาคารไม้ หลังคากระเบื้อง พื้นล่างปูน ลักษณะทรงไทย ๒ ชั้น กว้าง ๘ เมตร ยาว ๑๒ เมตร ราคา ๑๐๐,๐๐๐.- บาท

พ.ศ. ๒๕๑๔ สร้างอุโบสถ อาคาร คสล.มาตรฐานชั้นเดียว ลักษณะทรงไทย กว้าง ๗ เมตร ยาว ๒๐ เมตร ราคา ๕,๐๐๐,๐๐๐.- บาท

พ.ศ. ๒๕๑๗ สร้างกุฏิ อาคารไม้ หลังคากระเบื้อง พื้นล่างปูน ลักษณะทรงไทย ๒ ชั้น กว้าง ๘ เมตร ยาง ๑๒ เมตร ราคา ๑๕๐,๐๐๐.- บาท

พ.ศ. ๒๕๑๙ สร้างหอสวดมนต์ และหอฉัน อาคารไม้ หลังคากระเบื้อง พื้นล่างปูน ลักษณะทรงไทย ๒ ชั้น กว้าง ๑๒ เมตร ยาว ๑๖ เมตร ราคา ๓๐๐,๐๐๐.- บาท

พ.ศ. ๒๕๒๒ สร้างศาลาการเปรียญ อาคารปูนและไม้ประกอบกัน หลังคากระเบื้อง พื้นปูน ลักษณะทรงไทย ชั้นเดียว กว้าง ๑๒ เมตร ยาว ๒๘ เมตร ราคา ๑,๐๐๐,๐๐๐.- บาท

พ.ศ. ๒๕๒๕ สร้างหอระฆัง อาคาร คสล. ลักษณะทรงไทยยกสูงจากพื้นสองหลัง กว้าง ๒.๕๐ เมตร ยาว ๒.๕๐ เมตร ราคา ๔๐๐,๐๐๐.- บาท

พ.ศ. ๒๕๒๘ ปฏิสังขรณ์ ถังน้ำประปา ลักษณะหอน้ำสูง สูง ๑๐ เมตร กว้าง ๕ เมตร ยาว ๕ เมตร อาคาร คสล. ราคา ๑๐๐,๐๐๐.- บาท

พ.ศ. ๒๕๓๐ ปฏิสังขรณ์ กุฏิเก่า ทั้งประยุกต์ขึ้นใหม่เป็นหลังเล็ก รวม ๘ หลัง ราคา ๔๐๐,๐๐๐.- บาท

พ.ศ. ๒๕๓๓ สร้างรากฐาน อาคารเมรุ คสล.มาตรฐาน กว้าง ๑๒ เมตร ยาว ๑๖ เมตร ราคา ๕๐๐,๐๐๐.- บาท

รวมราคาก่อสร้าง และค่าปฏิสังขรณ์ ทั้งสิ้น ๘,๐๔๐,๐๐๐.- บาท

- มีการบำเพ็ญประโยชน์สาธารณะ คือ.-

ทำถนนเข้าหมู่บ้าน เพื่อการเดินที่สะดวก ถางป่า ที่สาธารณะประโยชน์ เพื่อประโยชน์ในอาชีพเลี้ยงสัตว์ของชาวบ้าน

จัดบริการยารักษาโรค เพื่อชาวบ้านที่ป่วยไข้

พัฒนาโรงเรียน เพื่อปลูกฝังให้นักเรียนเกิดความรักโรงเรียนอันเป็นของส่วนรวม

บริจาค เครื่องอุปโภค เครื่องบริโภค ให้ผู้ประสบภัย

จัดปลูกต้นไม้ ในวันปลูกต้นไม้แห่งชาติ เพื่อสร้างมลภาวะที่ดีเพิ่มความสดชื่นเขียวขจี

มีการพัฒนาวัด

จัดแผนผัง วางแผนเสนาสนะของวัด

จัดเสนาสนะ กุฏิ ศาลา และสิ่งก่อสร้างถาวร ไว้ตามแผนผัง

ปรับพื้นที่ บริเวณวัด

สร้างถนนรอบวัด และทางเข้าวัด

จัดทำป้ายบอกทางเข้าวัด

ปลูกต้นไม้ภายในวัด

งานพิเศษ เข้าประชุม อบรม พระสังฆาธิการ ตามที่ได้รับอาราธนา ทุกครั้ง

เยี่ยมเยียนชาวพุทธ ตามชายแดน

อบรมประชาชน เรื่องสำคัญทั้งด้านหลักธรรม และสุขภาพ ดังนี้ คือ.-

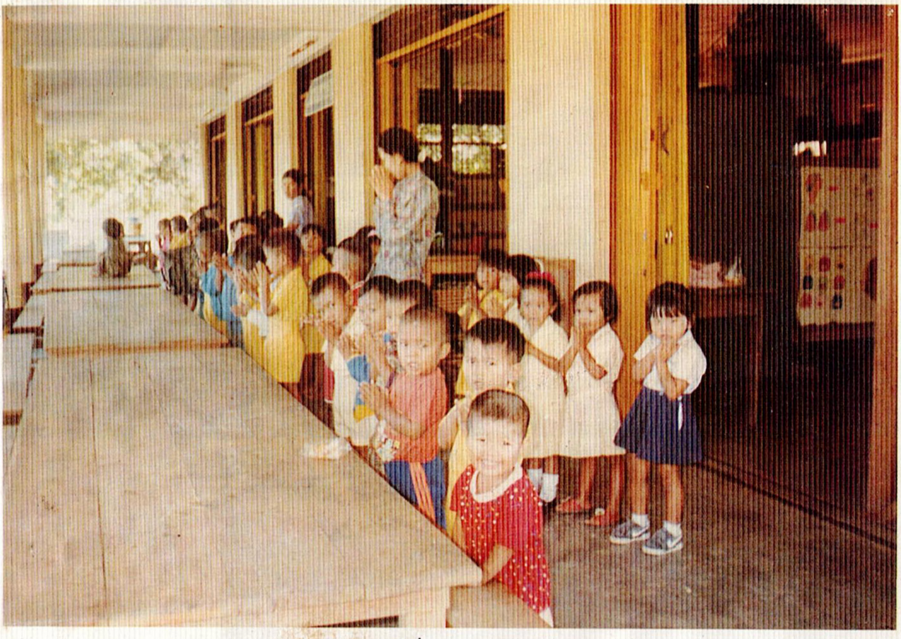
ศีลธรรม วัฒนธรรม สามัคคีธรรม สันติสุข สุขภาพ สัมมาอาชีพ การศึกษา กตัญญูเวทิตาธรรม การลดละเลิกอบายมุข

จัดอบรม ผู้ละเลิกยาเสพติด

สมณศักดิ์ พ.ศ. ๒๕๑๐ เป็นเจ้าคณะตำบล

พ.ศ. ๒๕๒๙ เป็นพระครูสัญญาบัตร เจ้าคณะตำบลชั้นตรี ที่พระครูกาญจนนิมิต

พ.ศ. ๒๕๓๖ ได้เลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระครูสัญญาบัตรเจ้าคณะตำบลชั้นโท

ปี พ.ศ. ๒๕๓๖ ใช้สถานที่ศาลาวัด เป็นสถานที่เรียนชั่วคราว

ห้องเรียนภายในศาลาวัด สถานที่เรียนชั่วคราว

หลวงพ่อฯ เริ่มสร้าง
อาคารเรียนหลังใหม่
เพื่อการศึกษาของ
เด็กๆ

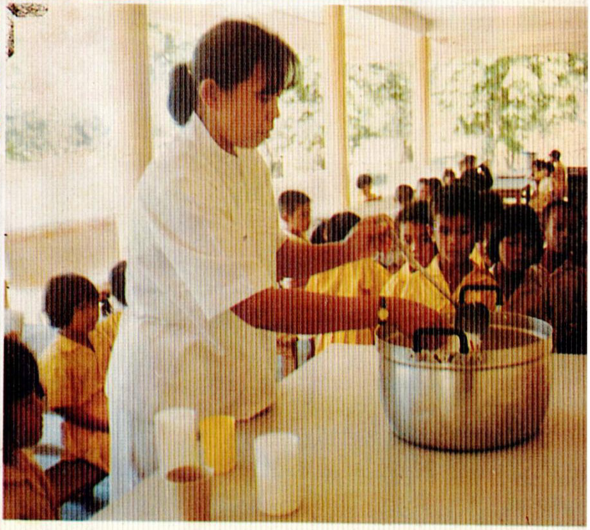

หลวงพ่อฯ
จัดให้มีบริการ
อาหารกลางวัน
แก่เด็กนักเรียน
ชาย-หญิง

หลวงพ่อฯ จัดหาเสื้อผ้าให้เด็ก
นักเรียนชาย-หญิง ทุกๆ คน

หลวงพ่อฯ จัดให้มีบริการ
อาหารเสริมในช่วงบ่าย แก่
เด็กนักเรียนชาย-หญิง

ห้องเรียนใหม่ที่หลวงพ่อฯ จัดทำไว้ให้เด็กนักเรียน

อาคารเรียนหลังใหม่ที่หลวงพ่อได้ฝากไว้ให้กับเด็ก ๆ

หนังสืออนุญาต
การจัดตั้งศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด
ที่ ๒๑๙ /๒๕๓๘

พระครูกาญจนสิลิต อายุ ๖๒ ปี พรรษา

เจ้าอาวาสวัด พุทธกาญจนนิมิต ขอจัดตั้งศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ขึ้นที่ วัด พุทธกาญจนนิมิต

ตำบล วังด้ง อำเภอ เมืองกาญจนบุรี จังหวัด กาญจนบุรี

อาศัยความตามข้อ ๗ แห่งระเบียบกรมการศาสนา ว่าด้วยศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด พ.ศ. ๒๕๓๗ กรมการศาสนาจึงอนุญาตการจัดตั้งศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัดดังกล่าว

ทั้งนี้ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

อนุญาต ณ วันที่ ๓๑ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๓๘

(นายพนม พงษ์ไพบูลย์)

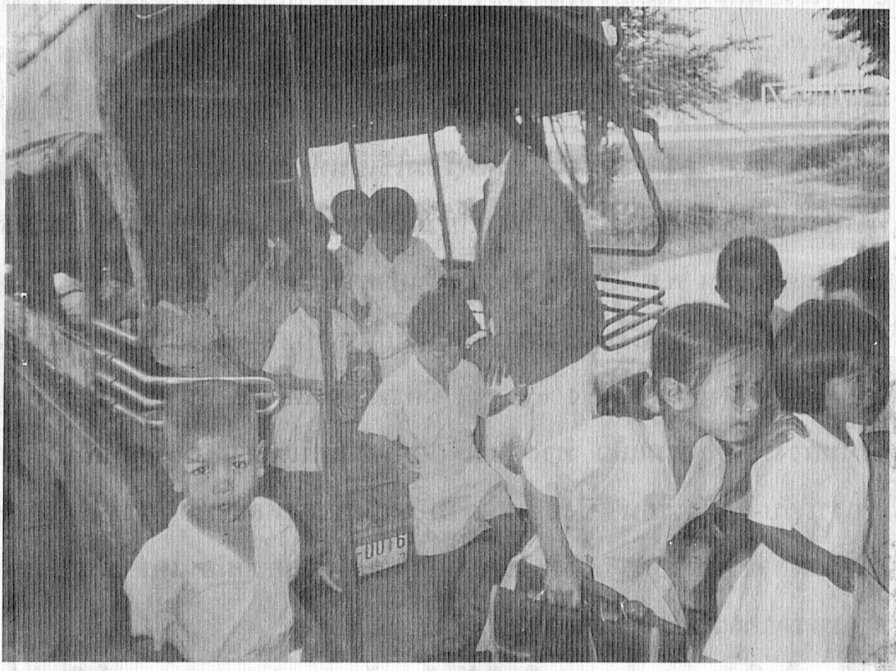
อธิบดีกรมการศาสนา

ประวัติศูนย์เด็กก่อนเกณฑ์ในวัดพุทธกาญจนนิมิต

ศูนย์เด็กก่อนเกณฑ์ในวัดพุทธกาญจนนิมิต จัดตั้งขึ้นโดยดำริห์ของกรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ มีความประสงค์ให้วัดต่างๆ จัดตั้งศูนย์เด็กก่อนเกณฑ์ในวัดฯ เพื่อรับเด็กเล็กตั้งแต่อายุ ๒ ๑/๒ ปี - ๕ ปี มาเข้าเรียนโดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายแต่ประการใด ซึ่งหลวงพ่อบุญงาม ปิยปุตฺโต (กลีบบัว) ได้เริ่มจัดตั้งศูนย์เด็กเล็กก่อนเกณฑ์ในวัดฯ ขึ้นในปี พ.ศ. ๒๕๓๖ วัตถุประสงค์หลวงพ่อบุญงาม ปิยปุตฺโต (กลีบบัว) มีความมุ่งหมายจะให้การอบรมเลี้ยงดูเด็กเล็กให้มีการพัฒนาการความพร้อมทักษะต่างๆ ทั้งทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์ และทางสังคม เพื่อให้การช่วยเหลือแบ่งเบาภาระการเลี้ยงดูบุตรให้กับผู้ปกครอง อีกประการหนึ่งหลวงพ่อมีความหวังว่าชาวบ้านกับวัดจะมีความผูกพันต่อกันมากยิ่งขึ้น ซึ่งจะส่งผลดีต่อพระพุทธศาสนาต่อไป

ศูนย์เด็กก่อนเกณฑ์ในวัดพุทธกาญจนนิมิต เปิดทำการสอนเมื่อวันที่ ๑๗ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๓๖ เริ่มเปิดปีแรกนี้มีการรับนักเรียนทั้งหมด ๘๑ คน เป็นนักเรียนชาย ๔๔ คน นักเรียนหญิง ๓๗ คน มีครูพี่เลี้ยงเด็ก ๓ คน หลวงพ่อท่านมีความเมตตากรุณาต่อเด็กๆ โดยจัดให้มีโครงการอาหารกลางวันพร้อมอาหารเสริม และยังจัดหาอุปกรณ์การเรียนการสอน เสื้อผ้า ชุดนักเรียนให้กับเด็กๆ พร้อมทั้งมีบริการรถรับ-ส่งนักเรียนด้วย

ในปี พ.ศ. ๒๕๓๖ นี้ หลวงพ่อให้ใช้ศาลาวัดเป็นสถานที่เรียน และจะต้องหยุดเรียนในวันโกน วันพระ เพราะจะต้องใช้ศาลาวัดเป็นสถานที่ทำบุญและประกอบพิธีกรรมต่างๆ ต่อมาหลวงพ่อเห็นว่า ถ้ายังใช้ศาลาวัดเป็นสถานที่เรียน จะทำให้เป็นที่ลำบากกับเด็กๆ หลวงพ่อจึงดำริห์ที่จะสร้าง

หลวงพ่อฯ จัดให้มีบริการรถรับ-ส่งนักเรียน ทั้งเช้า-เย็น

อาคารเรียนขึ้นใหม่เป็นการเฉพาะ โดยเริ่มทำการก่อสร้างอาคารเรียนในปี พ.ศ. ๒๕๓๖ นี้เอง

ในปีต่อมา พ.ศ. ๒๕๓๗ มีการรับนักเรียนทั้งหมด ๘๕ คน เป็นนักเรียนชาย ๔๔ คน นักเรียนหญิง ๔๑ คน พร้อมทั้งเพิ่มครูพี่เลี้ยงเด็กเป็น ๔ คน พร้อมมีอาหารกลางวัน อาหารเสริมและบริการรถ รับ-ส่ง นักเรียนเหมือนเดิม แต่ต่อมาหลวงพ่อก็ล้มป่วย และในที่สุดเมื่อวันที่ ๓ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๓๗ หลวงพ่อก็ได้มรณะภาพไปอย่างสงบ ณ โรงพยาบาลธนบุรี มีผลทำให้ศูนย์เด็กก่อนเกณฑ์ในวัดฯ ต้องหยุดชะงักลงไประยะหนึ่ง ทั้งนี้เนื่องจากความเศร้าโศกเสียใจของลูกศิษย์ทุกๆ คน และจะต้องใช้ศาลาวัดเป็นสถานที่ตั้งสังขารของหลวงพ่อ เพื่อทำพิธีบำเพ็ญกุศลให้กับท่านตลอดไป อีกทั้ง

อาคารเรียนหลังใหม่ก็ยังไม่แล้วเสร็จ ทางคณะลูกศิษย์ของหลวงพ่อ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และชาวบ้าน มีความเห็นให้เร่งสร้างอาคารเรียนให้สำเร็จโดยเร็วไว จากที่หลวงพ่อยังสร้างค้างอยู่ให้สามารถใช้การได้ หลังจากนั้นอีก ๑ เดือนต่อมา อาคารเรียนก็เสร็จพร้อมใช้เป็นห้องเรียนได้ คณะศิษย์จึงได้ทำพิธีเปิดอาคารเรียนในวโรกาสคล้ายวันเกิดของหลวงพ่อบุญงาม เมื่อวันที่ ๒๓ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๓๗ และใช้เป็นอาคารเรียนมาจนถึงทุกวันนี้

ในปี พ.ศ. ๒๕๓๘ มีการรับนักเรียนทั้งหมด ๘๖ คน เป็นนักเรียนชาย ๔๔ คน นักเรียนหญิง ๔๒ คน มีครูพี่เลี้ยงเด็ก ๔ คน และเมื่อสิ้นบุญของหลวงพ่อบุญงามแล้ว ทางศูนย์เด็กก่อนเกณฑ์ในวัดฯ ก็ได้ยกเลิกบริการเรื่องรถรับ-ส่งนักเรียน ซึ่งอยู่ในความอุปถัมภ์ของหลวงพ่อ ส่วนโครงการอาหารกลางวัน อาหารเสริม ยังคงมีอยู่ต่อไปด้วยความอนุเคราะห์อุปถัมภ์จากบรรดาคณะศิษย์ฯ ทั้งหลาย

ในปี พ.ศ. ๒๕๓๙ เริ่มมีนักเรียนน้อยลง เพราะทางศูนย์เด็กก่อนเกณฑ์ในวัดฯ ไม่มีบริการรถรับ-ส่งนักเรียน จึงมีนักเรียนทั้งหมด ๖๕ คน เป็นนักเรียนชาย ๓๐ คน นักเรียนหญิง ๓๕ คน มีครูพี่เลี้ยงเด็ก ๓ คน

ในปี พ.ศ. ๒๕๔๐ มีการรับนักเรียนทั้งหมด ๖๒ คน เป็นนักเรียนชาย ๓๑ คน นักเรียนหญิง ๓๑ คน มีครูพี่เลี้ยงเด็ก ๓ คน และได้ใช้อาคารเรียนที่หลวงพ่อบุญงาม ปิยปุตฺโต (กลีบบัว) เป็นผู้สร้างไว้ให้จนถึงทุกวันนี้

ยอดพระกัณฑ์ไตรปิฎก

ต้นฉบับเดิม

เปิดกรุได้ที่เมืองสวรรคโลก มีคำกล่าวในหนังสือนำว่า ผู้ใดมีไว้ประจำบ้านเรือนมีอานิสงส์ยิ่งกว่าได้สร้างพระเจดีย์ทองคำสูงเทียมเทวโลกและป้องกันภยันตรายต่าง ๆ ทำมาหากินเจริญ ฯ

ผู้ใดสร้างยอดพระกัณฑ์ไตรปิฎกนี้เป็นธรรมทาน และไว้สวดมนต์สักการะบูชาผลานิสงส์สุดที่จะพรรณนาให้ทั่วถึงได้เป็นมหากุศลอันยิ่งใหญ่ จะมีความสุขสิริสวัสดิ์เจริญต่อไปทั้งปัจจุบันกาลและอนาคตภายภาคหน้าตลอดบุตรหลานสืบไปด้วยอำนาจของความเคารพในพระคาถานี้

ประวัติกล่าวไว้ต้นฉบับเดิมว่า

หนังสือยอดพระกัณฑ์ไตรปิฎกนี้ มีคำกล่าวไว้ในหนังสือนำว่าเป็นพุทธมนต์อันศักดิ์สิทธิ์ ถ้าผู้ใดได้สวดมนต์ภาวนาทุกเช้าค่ำแล้ว เป็นการบูชารำลึกถึงพระพุทธเจ้า ผู้นั้นจะไม่ไปตกอบายภูมิ แม้ได้บูชาไว้กับบ้านเรือน ก็ป้องกันอันตรายต่าง ๆ จะภาวนาพระคาถาอื่น ๆ สัก ๑๐๐ ปี อานิสงส์ก็ไม่สูงเท่าภาวนาพระคาถานี้ครั้งหนึ่ง ถึงแม้ว่า อินทร์ พรหม ยมยักษ์ ที่มีอิทธิฤทธิ์ จะเนรมิตแผ่นอิฐเป็นทองคำก่อเป็นพระเจดีย์ ตั้งแต่มนุษย์โลกสูงขึ้นไปจนถึงพรหมโลก อานิสงส์ก็ยังไม่เท่าภาวนายอดพระกัณฑ์ไตรปิฎกนี้ และมีคำอธิบายคุณความดีไว้ในต้นฉบับเดิมนั้นอีกนานัปการฯ

ต้นฉบับเดิมเปิดกรุได้ที่เมืองสวรรคโลก จารเป็นอักษรขอมจารึกไว้ในใบลาน โบราณาจารย์จึงได้แปลเป็นอักษรไทย หลวงธรรมาธิกรณ์ (พระภิกษุแสง) ได้มาแต่พระแท่นศิลาอาสน์ มณฑลพิษณุโลก

ยอดพระกัณฑ์ไตรปิฎกนี้ ถ้าผู้ใดบริจาคทรัพย์สร้างถวายพระภิกษุสงฆ์ สามเณร ญาติ–มิตรสหาย หรือสวดจนครบ ๗ วัน ครบอายุปัจจุบันของตน จะบังเกิดโชคลาภทำมาค้าขายเจริญรุ่งเรือง จะพ้นเคราะห์ปราศจากทุกข์โศกโรคภัยและภัยพิบัติทั้งปวง ฯ

ผู้ใดตั้งจิตเจริญภาวนายอดพระกัณฑ์ไตรปิฎกวันละสามจบ จะไม่มีบาปกรรม ทำสิ่งใดจะได้สมความปรารถนา สวดวันละเจ็ดจบ กระดูกลอยน้ำได้

อานิสงส์การสวดและภาวนา
ยอดพระกัณฑ์ไตรปิฎก

ยอดพระกัณฑ์ไตรปิฎกเป็นพุทธมนต์อันศักดิ์สิทธิ์ ไว้สำหรับสวดและภาวนาทุกเช้าค่ำ เพื่อความสวัสดีเป็นสิริมงคลแก่ผู้สาธยาย อันเป็นบ่อเกิด มหาเตชัง มีเดชมาก มหานุภาวัง มีอานุภาพมาก และมีลาภยศ สุขสรรเสริญ ปราศจากทุกข์โศกโรคภัย อุปัทวันตราย และความพินาศทั้งปวง ตลอดทั้งหมู่มารร้าย และศัตรูคู่อาฆาตไม่อาจแผ้วพานได้

อิติปิโส ภะคะวา อะระหัง เป็นต้น ถ้าสาธยายหรือภาวนาแล้วจะนำมาซึ่งลาภยศ สุขสรรเสริญและปราศจากอันตรายทั้งปวง ตลอดทั้งเป็นการระลึกถึงคุณพระพุทธเจ้า เป็นการเจริญพระพุทธานุสติวิปัสสนากัมมัฏฐาน เป็นแดนเกิดของสมาธิอีกด้วย

อะระหันตัง สะระณัง คัจฉามิ เป็นต้น เมื่อสาธยาย หรือภาวนาแล้ว เป็นการมอบกายถวายชีวิตไว้กับองค์พระพุทธเจ้า หรือเอาองค์พระพุทธเจ้าเป็นตาข่ายเพชรคอยปกป้องคุ้มครองรักษาชีวิตให้ปราศจากเวรภัย

อิติปิโส ภะคะวา รูปะขันโธ เป็นต้น เมื่อสาธยาย หรือภาวนาแล้วขออาราธนาบารมีธรรมของพระพุทธองค์สิงสถิตในเบญจขันธ์ของเราเพื่อให้เกิดพระไตรลักษณญาน อันเป็นทางของพระนิพพานสืบต่อไป

อิติปิโส ภะคะวา ปะฐะวีธาตุสะมาธิญาณะสัมปันโน เป็นต้น เมื่อสาธยายหรือภาวนา ขออำนาจสมาธิญาณของพระพุทธองค์เป็นไปในธาตุ ในจักรวาล ในเทวโลกหรือในกามาวจรภูมิ รูปาวจรภูมิ อรูปาวจรภูมิ และในโลกุตรภูมิ ขอจงมาบังเกิดในขันธสันดานของข้าพเจ้าหรือเรียกว่าเป็นการเจริญสมถภาวนา อันเป็นบ่อเกิดแห่งรูปฌาน อรูปฌาน อภิญญา เป็นการเจริญวิปัสสนา อันเป็นบ่อเกิดแห่งมรรคผลนิพพาน เป็นการหลุดพ้นจากกิเลสทั้งปวงฯ

กุสลา ธัมมา อิติปิโส ภะคะวา เป็นต้น เป็นการสาธยายหัวใจพระวินัยปิฎก หัวใจพระสุตตันตปิฎก หัวใจพระอภิธรรมปิฎก และเป็นหัวใจพระเจ้า ๕๐๐ ชาติ พระเจ้า ๑๐ ชาติ และหัวใจ อิติปิโส ตลอดทั้งหัวใจอื่น ๆ อีกเป็นจำนวนมาก เมื่อภาวนาแล้วจะนำลาภ ยศ ฐานันดรศักดิ์ ทั้ง อายุ วรรณะ สุขะ พละ และจะป้องกันสรรพภัยต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความสวัสดิมงคลแก่ตนและบุตรหลานสืบไป

อินทะสาวัง มหาอินทะสาวัง เป็นต้น เมื่อสาธยายหรือภาวนาแล้ว มีทั้งอำนาจ ตบะ เดชะ ความสุข ความเจริญรุ่งเรืองทุกประการ

พระอริยสงฆ์เจ้าทั้งหลายต่างก็กล่าวเน้นว่า พระพุทธศาสนาเป็นของจริงของแท้ที่เรายึดมั่นเป็นหลักชัยแห่งชีวิตได้ ยิ่งมีการปฏิบัติธรรมทั้งทาน ศีล ภาวนา สม่ำเสมอความสุขความเจริญเกิดขึ้นแก่ตนแน่อย่าสงสัย การรวยทรัพย์สินเงินทองไม่ได้ก่ออานิสงส์ ไม่เท่ากับรวยบุญรวยกุศล ซึ่งจะบังเกิดความสุขความเจริญในปัจจุบัน และตามติดวิญญาณไปทุกภพทุกชาติด้วย

ฉะนั้นชาวพุทธทั้งหลาย จงเจริญภาวนา ยอดพระกัณฑ์ไตรปิฎก ทุกเช้าค่ำเถิด จะบังเกิดความสวัสดิมงคล แก่ตนและครอบครัว ให้มีความร่มเย็นเป็นสุขโดยทั่วหน้า

อันทานศีลภาวนา อย่าเลยละ
อุตสาหะสืบสร้าง ทางสวรรค์
นิสัยส่งคงนิพพาน ไม่นานครัน
เกษมสันต์แสนสุข สิ้นทุกข์ภัย

พิธีไหว้พระและสวดยอดพระกัณฑ์ไตรปิฎก

ก่อนเข้าห้องบูชาพระควรอาบน้ำชำระร่างกายให้สะอาดและนุ่งห่มให้เรียบร้อย เข้านั่งที่ด้วยความสำรวมกายใจ ตั้งจิตให้แน่วแน่เพ่งตรงยังพระพุทธรูประลึกถึงพระรัตนตรัย ค่อยกราบ ๓ หน แล้วสงบจิตระลึกถึงคุณบิดามารดา ซึ่งเป็นพระอรหันต์ของบุตรจากนั้นจึงจุดเทียนบูชา ให้จุดเล่มด้านขวาของพระพุทธรูปก่อน แล้วจุดเล่มด้านซ้ายต่อไปจุดธูป ๓ ดอก เมื่อจุดเทียนธูปที่เครื่องสักการบูชาเสร็จแล้วเอาจิต (นึกเห็น) พระพุทธองค์มาเป็นประธาน พึงนั่งคุกเข่าประนมมือตั้งใจบูชาพระรัตนตรัย นมัสการพระรัตนตรัย นมัสการพระพุทธเจ้าไตรสรณคมน์และนมัสการพระพุทธคุณ ธรรมคุณ สังฆคุณ แล้วจึงเจริญภาวนายอดพระกัณฑ์ไตรปิฎก จะเพิ่มความขลัง และศักดิ์สิทธิ์ยิ่งขึ้น จะเกิดพลังจิตและมีความมั่นคงในชีวิต พึงทราบด้วยว่า การเจริญภาวนาทุกครั้งต้องอยู่ในสถานที่อันสมควร ขอให้ทำจิตตั้งมั่นในบทสวดมนต์ จะมีเทพยดาอารักษ์ทั้งหลายร่วมอนุโมทนาสาธุการ ขออย่าได้ทำเล่น จะเกิดโทษแก่ตนเอง

คำบูชาพระรัตนตรัย

โย โส ภะคะวา อะระหัง สัมมาสัมพุทโธ
อิเมหิ สักกาเรหิ ตัง ภะคะวันตัง อะภิปูชะยามิ
โย โส สวากขาโต ภะคะวะตา ธัมโม
อิเมหิ สักกาเรหิ ตัง ธัมมัง อะภิปูชะยามิ
โย โส สุปะฏิปันโน ภะคะวะโต สาวะกะสังโฆ
อิเมหิ สักกาเรหิ ตัง สังฆัง อะภิปูชะยามิ

คำนมัสการพระรัตนตรัย

อะระหัง สัมมาสัมพุทโธ ภะคะวา พุทธังภะคะวันตัง อะภิวาเทมิ (กราบ ๑ หน)

สวากขาโต ภะคะวะตา ธัมโม ธัมมัง นะมัสสามิ (กราบ ๑ หน)

สุปะฏิปันโน ภะคะวะโต สาวะกะสังโฆ สังฆังนะมามิ (กราบ ๑ หน)

คำนมัสการพระพุทธเจ้า

นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต อะระหะโต สัมมาสัมพุทธัสสะ
นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต อะระหะโต สัมมาสัมพุทธัสสะ
นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต อะระหะโต สัมมาสัมพุทธัสสะ

คำนมัสการไตรสรณคมน์

พุทธัง สะระณัง คัจฉามิ
ธัมมัง สะระณัง คัจฉามิ
สังฆัง สะระณัง คัจฉามิ

ทุติยัมปิ พุทธัง สะระณัง คัจฉามิ
ทุติยัมปิ ธัมมัง สะระณัง คัจฉามิ
ทุติยัมปิ สังฆัง สะระณัง คัจฉามิ

ตะติยัมปิ พุทธัง สะระณัง คัจฉามิ
ตะติยัมปิ ธัมมัง สะระณัง คัจฉามิ
ตะติยัมปิ สังฆัง สะระณัง คัจฉามิ

คำนมัสการพระพุทธคุณ ธรรมคุณ สังฆคุณ

อิติปิ โส ภะคะวา อะระหัง สัมมาสัมพุทโธ วิชชาจะระณะสัมปันโน สุคะโต โลกะวิทู อะนุตตะโร ปุริสะทัมมะสาระถิ สัตถาเทวะมะนุสสานัง พุทโธ ภะคะวาติ ฯ (๕๖)

สวากขาโต ภะคะวะตา ธัมโม สันทิฏฐิโก อะกาลิโก เอหิปัสสิโก โอปะนะยิโก ปัจจัตตัง เวทิตัพโพ วิญญูหีติ ฯ (๓๘)

สุปะฏิปันโน ภะคะวะโต สาวะกะสังโฆ อุชุปะฏิปันโน ภะคะวะโต สาวะกะสังโฆ ญายะปะฏิปันโน ภะคะวะโต สาวะกะสังโฆ สามีจิปะฏิปันโน ภะคะวะโต สาวะกะสังโฆ ยะทิทัง จัตตาริ ปุริสะยุคานิ อัฏฐะ ปุริสะปุคคะลา เอสะ ภะคะวะโต สาวะกะสังโฆ อาหุเนยโย ปาหุเนยโย ทักขิเณยโย อัญชะลี กะระณีโย อะนุตตะรัง ปุญญักเขตตัง โลกัสสาติ ฯ (๑๔)

ยอดพระกัณฑ์ไตรปิฎก
ต้นฉบับเดิม

๑. อิติปิ โส ภะคะวา อะระหัง วะตะ โส ภะคะวา.

อิติปิ โส ภะคะวา สัมมาสัมพุทโธ วะตะ โส ภะคะวา.

อิติปิ โส ภะคะวา วิชชาจะระณะ สัมปันโน วะตะ โส ภะคะวา.

อิติปิ โส ภะคะวา สุคะโต วะตะ โส ภะคะวา.

อิติปิ โส ภะคะวา โลกะวิทู วะตะ โส ภะคะวา.

อะระหันตัง สะระณัง คัจฉามิ.

อะระหันตัง สิระสา นะมามิ.

สัมมาสัมพุทธัง สะระณัง คัจฉามิ.

สัมมาสัมพุทธัง สิระสา นะมามิ.

วิชชาจะระณะสัมปันนัง สะระณัง คัจฉามิ.

วิชชาจะระณะสัมปันนัง สิระสา นะมามิ.

สุคะตัง สะระณัง คัจฉามิ.

สุคะตัง สิระสา นะมามิ.

โลกะวิทัง สะระณัง คัจฉามิ.

โลกะวิทัง สิระสา นะมามิ.

๒. อิติปิ โส ภะคะวา อะนุตตะโร วะตะ โส ภะคะวา.

อิติปิ โส ภะคะวา ปุริสะทัมมะสาระถิ วะตะ โส ภะคะวา.

อิติปิ โส ภะคะวา สัตถา เทวะมะนุสสานัง วะตะ โส ภะคะวา.

อิติปิ โส ภะคะวา พุทโธ วะตะ โส ภะคะวา.

อะนุตตะรัง สะระณัง คัจฉามิ.

อะนุตตะรัง สิระสา นะมามิ.

ปุริสะทัมมะสาระถิ สะระณัง คัจฉามิ.

ปุริสะทัมมะสาระถิ สิระสา นะมามิ.

สัตถา เทวะมะนุสสานัง สะระณัง คัจฉามิ.

สัตถา เทวะมะนุสสานัง สิระสา นะมามิ.

พุทธัง สะระณัง คัจฉามิ.

พุทธัง สิระสา นะมามิ. อิติปิ โส ภะคะวา ฯ

๓. อิติปิ โส ภะคะวา รูปะขันโธ อะนิจจะลักขะณะปาระมิ จะ สัมปันโน.

อิติปิ โส ภะคะวา เวทะนาขันโธ อะนิจจะ-ลักขะณะปาระมิ จะ สัมปันโน.

อิติปิ โส ภะคะวา สัญญาขันโธ อะนิจจะ-ลักขะณะ ปาระมิ จะ สัมปันโน.

อิติปิ โส ภะคะวา สังขาระขันโธ อะนิจจะลักขะณะปาระมิ จะ สัมปันโน.

อิติปิ โส ภะคะวา วิญญาณะขันโธ อะนิจจะ-ลักขะณะปาระมิ จะ สัมปันโน.

๔. อิติปิ โส ภะคะวา ปะฐะวีธาตุสะมาธิญาณะสัมปันโน.

อิติปิ โส ภะคะวา อาโปธาตุสะมาธิญาณะสัมปันโน.

อิติปิ โส ภะคะวา เตโชธาตุสะมาธิญาณะสัมปันโน.

อิติปิ โส ภะคะวา วาโยธาตุสะมาธิญาณะสัมปันโน.

อิติปิ โส ภะคะวา อากาสะธาตุสะมาธิญาณะสัมปันโน.

อิติปิ โส ภะคะวา วิญญาณะธาตุสะมาธิญาณะสัมปันโน.

อิติปิ โส ภะคะวา จักกะวาฬะธาตุสะมาธิญาณะสัมปันโน.

๕. อิติปิ โส ภะคะวา จาตุมมะหาราชิกาธาตุสะมาธิญาณะสัมปันโน.

อิติปิ โส ภะคะวา ตาวะติงสาธาตุสะมาธิญาณะสัมปันโน.

อิติปิ โส ภะคะวา ยามาธาตุสะมาธิญาณะสัมปันโน.

อิติปิ โส ภะคะวา ตุสิตาธาตุสะมาธิญาณะสัมปันโน.

อิติปิ โส ภะคะวา นิมมานะระตีธาตุสะมาธิญาณะสัมปันโน.

อิติปิ โส ภะคะวา ปะระนิมมิตะวะสะวัตตีธาตุสะมาธิญาณะสัมปันโน.

อิติปิ โส ภะคะวา กามาวะจะระธาตุสะมาธิญาณะสัมปันโน.

อิติปิ โส ภะคะวา รูปาวะจะระธาตุสะมาธิญาณะสัมปันโน.

อิติปิ โส ภะคะวา อะรูปาวะจะระธาตุสะมาธิญาณะสัมปันโน.

อิติปิ โส ภะคะวา โลกุตตะระธาตุสะมาธิญาณะสัมปันโน.

๖. อิติปิ โส ภะคะวา ปะฐะมะฌานะธาตุสะมาธิญาณะสัมปันโน.

อิติปิ โส ภะคะวา ทุติยะฌานะธาตุสะมาธิญาณะสัมปันโน.

อิติปิ โส ภะคะวา ตะติยะฌานะธาตุสะมาธิญาณะสัมปันโน.

อิติปิ โส ภะคะวา จะตุตถะฌานะธาตุสะมาธิญาณะสัมปันโน.

อิติปิ โส ภะคะวา ปัญจะมะฌานะธาตุสะมาธิญาณะสัมปันโน.

๗. อิติปิ โส ภะคะวา อากาสานัญจายะตะนะธาตุสะมาธิญาณะสัมปันโน.

อิติปิ โส ภะคะวา วิญญานัญจายะตะนะธาตุสะมาธิญาณะสัมปันโน.

อิติปิ โส ภะคะวา อากิญจัญญายะตะนะธาตุสะมาธิญาณะสัมปันโน.

อิติปิ โส ภะคะวา เนวะสัญญานาสัญญายะตะนะธาตุสะมาธิญาณะสัมปันโน.

๘. อิติปิ โส ภะคะวา โสตาปัตติมัคคะธาตุสะมาธิญาณะสัมปันโน.

อิติปิ โส ภะคะวา สะกิทาคามิมัคคะธาตุสะมาธิญาณะสัมปันโน.

อิติปิ โส ภะคะวา อะนาคามิมัคคะธาตุสะมาธิญาณะสัมปันโน.

อิติปิ โส ภะคะวา อะระหัตตะมัคคะธาตุสะมาธิญาณะสัมปันโน.

อิติปิ โส ภะคะวา โสตาปัตติผะละธาตุสะมาธิญาณะสัมปันโน.

อิติปิ โส ภะคะวา สะกิทาคามิผะละธาตุสะมาธิญาณะสัมปันโน.

อิติปิ โส ภะคะวา อะนาคามิผะละธาตุสะมาธิญาณะสัมปันโน.

อิติปิ โส ภะคะวา อะระหัตตะผะละธาตุสะมาธิญาณะสัมปันโน.

๙. กุสะลา ธัมมา อิติปิ โส ภะคะวา อะอายาวะชีวัง พุทธัง สะระณัง คัจฉามิ ชัมภูทีปัญจะอิสสะโร กุสะลา ธัมมา นะโม พุทธายะ นะโมธัมมายะ นะโม สังฆายะ ปัญจะ พุทธา นะมามิหังอา ปา มะ จุ ปะ ที มะ สัง อัง ขุ สัง วิ ธา ปุกะ ยะ ปะ อุปะสะชะสะเห ปาสายะโส ฯ

โส โส สะ สะ อะ อะ อะ อะ นิ เต ชะ สุ เนมะ ภู จะ นา วิ เว อะ สัง วิ สุ โล ปุ สะ พุ ภะอิส์วาสุ, สุส์วาอิ กุสะลา ธัมมา จิตติวิอัตถิ.

๑๐. อิติปิ โส ภะคะวา อะระหัง อะอายาวะชีวัง พุทธัง สะระณัง คัจฉามิ สาโพธิปัญจะอิสสะโร ธัมมา.

กุสะลา ธัมมา นันทะวิวังโก อิติ สัมมาสัมพุทโธ สุคะลาโน ยาวะชีวัง พุทธัง สะระณังคัจฉามิ.

จาตุมมะหาราชิกา อิสสะโร กุสะลา ธัมมา อิติ วิชชา จะระณะสัมปันโน อุอุ ยาวะชีวัง พุทธัง สะระณัง คัจฉามิ.

ตาวะติงสา อิสสะโร กุสะลา ธัมมา นันทะ ปัญจะ สุคะโต โลกะวิทู มะหาเอโอ ยาวะชีวัง พุทธัง สะระณัง คัจฉามิ.

ยามา อิสสะโร กุสะลา ธัมมา พรหมาสัททะ ปัญจะสัตตะ สัตตา ปาระมี อะนุตตะโร ยะมะกะขะ ยาวะชีวัง พุทธัง สะระณัง คัจฉามิ.

ตุสิตา อิสสะโร กุสะลา ธัมมา ปุยะปะกะ ปุริสะทัมมะสาระถิ ยาวะชีวัง พุทธัง สะระณัง คัจฉามิ.

นิมมานะระตี อิสสะโร กุสะลา ธัมมา เหตุโปวะ สัตถา เทวะมะนุสสานัง ตะถา ยาวะชีวัง พุทธัง สะระณัง คัจฉามิ.

ปะระนิมมิตะวะสะวัตตี อิสสะโร กุสะลา ธัมมา สังขาระขันโธ ทุกขัง อะนิจจัง อะนัตตา รูปะขันโธ พุทธะปะผะ ยาวะชีวัง พุทธัง สะระณัง คัจฉามิ.

พรหมา อิสสะโร กุสะลา ธัมมา นัตถิปัจจะยา วินะปัญจะ ภะคะวะตา ยาวะ นิพพานัง สะระณัง คัจฉามิ ฯ

๑๑. นะโม พุทธัสสะ นะโม ธัมมัสสะ นะโม สังฆัสสะ พุทธิลาโภกะลา กะระกะนา เอเตนะ สัจเจนะ สุวัตถิ โหนตุ หุลู หุลู หุลู สะวาหายะ.

นะโม พุทธัสสะ นะโม ธัมมัสสะ นะโม สังฆัสสะ วิตติ วิตติ วิตติ มิตติ มิตติ มิตติ จิตติ จิตติ วัตติ วัตติ มะยะสุ สุวัตถิ โหนตุ หุลู หุลู หุลู สะวาหายะ.

อินทะสาวัง มะหาอินทะสาวัง พรหมะสาวัง มะหาพรหมะสาวัง จักกะวัตติสาวัง มะหาจักกะวัตติสาวัง เทวาสาวัง มะหาเทวาสาวัง อิสีสาวัง มะหาอิสีสาวัง มุนีสาวัง มะหามุนีสาวัง สัปปุริสะสาวัง มะหาสัปปุริสะสาวัง พุทธะสาวัง ปัจเจกะพุทธะสาวัง อะระหัตตะสาวัง สัพพะสิทธิวิชชาธะรานังสาวัง สัพพะโลกาอิริยานังสาวัง เอเตนะ สัจเจนะ สุวัตถิ โหนตุ.

สาวัง คุณัง วะชะ พะลัง เตชัง วิริยัง สิทธิ กัมมัง ธัมมัง สัจจัง นิพพานัง โมกขัง คุยหะกัง ทานัง สีลัง ปัญญา นิกขัง ปุญญัง ภาคะยัง ยะสัง ตัปปัง สุขัง สิริ รูปัง จะตุวีสะติเทสะนัง เอเตนะ สัจเจนะ สุวัตถิ โหนตุ หุลู หุลู หุลู สะวาหายะ ฯ

๑๒. นะโม พุทธัสสะ ทุกขัง อะนิจจัง อะนัตตา รูปะขันโธ เวทะนาขันโธ สัญญาขันโธ สังขาระขันโธ วิญญาณะขันโธ นะโม อิติปิ โส ภะคะวา.

นะโม ธัมมัสสะ ทุกขัง อะนิจจัง อะนัตตา รูปะขันโธ เวทะนาขันโธ สัญญาขันโธ สังขาระขันโธ วิญญาณะขันโธ นะโม สวากขาโต ภะคะวะตา ธัมโม.

นะโม สังฆัสสะ ทุกขัง อะนิจจัง อะนัตตา รูปะขันโธ เวทะนาขันโธ สัญญาขันโธ สังขาระขันโธ วิญญาณะขันโธ นะโม สุปะฏิปันโน ภะคะวะโต สาวะกะสังโฆ วาหะปะริตตัง.

นะโมพุทธายะ มะอะอุ ทุกขัง อะนิจจัง อะนัตตา ยาวะตัสสะ หาโยโมนะ อุอะมะ ทุกขัง อะนิจจัง อะนัตตา อุอะมะอะ วันทา นะโม พุทธายะ นะอะกะติ นิสะระณะ อาระปะขุทธัง มะอะอุ ทุกขัง อะนิจจัง อะนัตตา ฯ

วิปัสสิต

สัพพะทุกขา สัพพะภะยา สัพพะโรคา วินาสสันตุ

พระธรรมดูดุจแก้ว จินดา
ให้เกิดเชาวน์ปัญญา เลิศด้วย
ให้ตระกูลยศถา ใหญ่ยิ่ง จริงนา
เกิดสวัสดิ์เท่าม้วย มุ่งฟ้าเสวยสวรรค์

ทำบุญบุญแต่งให้ เห็นผล
คือดั่งเงาตามตน ติดแท้
ผู้ทำสิ่งอกุศล กรรมติด ตามนา
ดุจจักรเกวียนเวียนแล้ ไล่ต้อนตีนโค

คำกรวดน้ำ
ของยอดพระกัณฑ์ไตรปิฎก

อิมินา ปุญญะกัมเมนะ ด้วยเดชะผลบุญแห่งข้าพเจ้าได้สร้างและสวดยอดพระกัณฑ์ ไตรปิฎกนี้ ขอให้ค้ำชู อุดหนุนคุณบิดามารดา พระมหากษัตริย์ ผู้มีพระคุณ ญาติกา ครูอุปัชฌาย์ อาจารย์ เจ้ากรรมนายเวร และมิตร รักสนิทเพื่อนสรรพสัตว์น้อยใหญ่ พระภูมิเจ้าที่ เจ้ากรุงพาลี แม่พระธรณีแม่พระคงคา แม่พระโพสพ พญายมราช นายนิริยบาล ท้าวจตุโลกะบาลทั้งสี่ ศิริคุตอำมาตย์ ชั้นจาตุมมะหาราชิกาเบื้องบนสูงสุดจนถึงภวัคคะพรหม และเบื้องล่างต่ำสุด ตั้งแต่โลกันตมหานรก และอเวจีขึ้นมา จนถึงโลกมนุษย์ สุดรอบขอบจักรวาลอนันตจักรวาล คุณพระศรีรัตนตรัย และเทพยดาทั้งหลาย ตลอดทั้งอินทร์ พรหม ยมยักษ์ คนธรรพ์ นาคา พระเพลิง พระพายพระพิรุณ ท่านทั้งหลายที่ต้องทุกข์ขอให้พ้นจากทุกข์ ท่านทั้งหลายที่ได้สุข ขอให้ได้สุขยิ่ง ๆ ขึ้นไป ด้วยเดชะผลบุญแห่งข้าพเจ้าอุทิศให้ไปนี้ จงเป็นอุปนิสัยปัจจัยให้ถึงพระนิพพานในปัจจุบัน และอนาคตกาลเบื้องหน้าโน้นเทอญ ฯ

พุทธัง อะนันตัง ธัมมังจักกะวาลัง
สังฆัง นิพพานะปัจจะโย โหนตุ

> โบราณว่าผู้ใดสร้างบุญกุศลและได้สวดภาวนายอดพระกัณฑ์ไตรปิฎกเป็นประจำจะมีอานิสงส์มาก เมื่อป่วยหนักให้ระลึกถึงคุณพระรัตนตรัย ครั้นกำลังจะสิ้นใจผู้อยู่ใกล้บอกนำว่า **อะระหัง** หรือ **พุทโธ** เรื่อย ๆ เมื่อถึงแก่กรรม จงเขียน จิ. เจ. รุ. นิ. บนแผ่นทองหรือแผ่นเงิน ใบลาน, กระดาษ แล้วม้วนเป็นตะกรุด (ห้ามคลี่) ใส่ปากให้ไปสู่สุคติในสัมปรายภพสวรรค์ด้วย

สมเด็จพระพุฒาจารย์ (โต พฺรหฺมรํสี)
วัดระฆังโฆสิตารามวรมหาวิหาร

อานิสงส์ชินบัญชร

พระคาถาชินบัญชรนี้เป็นคาถาที่ศักดิ์สิทธิ์ยิ่งนัก ตกทอดมาจากลังกา เจ้าประคุณสมเด็จ ฯ ค้นพบในคัมภีร์โบราณได้ดัดแปลงแก้ไขแต่งเติมให้ดีขึ้น เป็นเอกลักษณ์พิเศษได้เนื้อถ้อยกระทงความสมบูรณ์แปลออกมากแล้วมีแต่สิ่งสิริมงคลแก่ผู้สวดภาวนาทุกประการ

พระคาถานี้เป็นการอัญเชิญพระพุทธานุภาพแห่งพระบรมศาสดา สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าและพระพุทธเจ้าที่ได้เคยมาตรัสรู้ก่อนหน้านั้น จากนั้นเป็นการอัญเชิญพระอรหันต์ขีณาสพ อันสำเร็จคุณธรรมวิเศษแต่ละองค์ไม่เหมือนกัน นอกนั้นยังอัญเชิญพระสูตรต่าง ๆ อันโบราณาจารย์เจ้าถือว่า เป็นพระพุทธมนต์อันวิเศษแต่ละสูตรมารวมกันสอดคล้องเป็นกำแพงแก้วคุ้มกันตั้งแต่กระหม่อมจอมขวัญของผู้ภาวนาพระคาถาลงมาจนล้อมรอบตัว จนกระทั่งหาช่องโหว่ให้อันตรายสอดแทรกเข้ามามิได้

อานุภาพแห่งพระคาถาชินบัญชร

ผู้ใดได้สวดภาวนาพระคาถาชินบัญชรนี้ เป็นประจำอยู่สม่ำเสมอ จะทำให้เกิดความสิริมงคลสมบูรณ์พูนผล ศัตรูหมู่พาลไม่กล้ากล้ำกราย ไปทางใดย่อมเกิดเมตตามหานิยม เกิดลาภผลพูนทวี ขจัดภัยจากภูตผีปีศาจ ตลอดจนคุณไสยต่าง ๆ ทำน้ำมนต์รดแก้วิกลจริตแก้สรรพโรคภัยหายสิ้น เป็นสิริมงคลแก่ชีวิต มีคุณานุภาพตามแต่จะปรารถนา ดังคำโบราณว่า "ฝอยท่วมหลังช้าง" จะเดินทางไปที่ใด ๆ สวด ๑๐ จบ แล้วอธิษฐานจะสำเร็จสมดังใจ

การเริ่มต้นและวิธีสวด

การเริ่มต้นสวดภาวนาให้หาวันดีคือ วันพฤหัสบดีเป็นวันเริ่มต้น โดยน้อมนำดอกไม้ ธูปเทียนถวายบูชาคุณพระรัตนตรัยและดวงพระวิญญาณอันศักดิ์สิทธิ์ของเจ้าประคุณสมเด็จฯ ถ้าไปที่วัดระฆังก็ใช้ได้ ถ้าไปไม่ได้ก็ให้ระลึกถึงท่านและหันหน้าไปทางวัดระฆังก็ใช้ได้ เมื่อบูชาพระรัตนตรัยและดวงวิญญาณของเจ้าประคุณสมเด็จแล้ว จึงเริ่มต้นสวดโดยอ่านตามบทให้ได้ ๑ จบ ก็เป็นอันเสร็จพิธีเริ่มต้น

พระคาถาชินบัญชร

สมเด็จพระพุฒาจารย์ (โต พรหมรังสี)

เพื่อให้เกิดอานุภาพยิ่งขึ้น ก่อนเจริญภาวนาชินบัญชรให้ตั้งนะโม ๓ จบ แล้วระลึกถึงและบูชาเจ้าประคุณสมเด็จด้วยคำว่า

ปุตตะกาโม ละเภ ปุตตัง ธะนะกาโม ละเภ ธะนัง
อัตถิ กาเย กายะญายะ เทวานัง ปิยะตัง สุตตะวา
อิติปิ โส ภะคะวา ยะมะราชาโน ท้าวเวสสุวัณโณ
มะระณัง สุขัง อะระหัง สุคะโต นะโม พุทธายะ

๑

ชะยาสะนาคะตา พุทธา เชตะวา มารัง สะวาหะนัง
จะตุสัจจาสะภัง ระสัง เย ปิวิงสุ นะราสะภา.

๒

ตัณหังกะราทะโย พุทธา อัฏฐะวีสะติ นายะกา
สัพเพ ปะติฏฐิตา มัยหัง มัตถะเก เต มุนิสสะรา.

๓

สีเส ปะติฏฐิโต มัยหัง พุทโธ ธัมโม ทะวิโลจะเน
สังโฆ ปะติฏฐิโต มัยหัง อุเร สัพพะคุณากะโร.

๔

หะทะเย เม อะนุรุทโธ สารีปุตโต จะ ทักขิเณ
โกณฑัญโญ ปิฏฐิภาคัสมิง โมคคัลลาโน จะ วามะเก.

๕

ทักขิเณ สะวะเน มัยหัง อาสุง อานันทะราหุโล
กัสสะโป จะ มะหานาโม อุภาสุง วามะโสตะเก.

๖

[๑]เกสันเต ปิฏฐิภาคัสมิง สุริโยวะ ปะภังกะโร
นิสินโน สิริสัมปันโน โสภิโต มุนิปุงคะโว.

๗

กุมาระกัสสะโป เถโร มะเหสี จิตตะวาทะโก
โส มัยหัง วะทะเน นิจจัง ปะติฏฐาสิ คุณากะโร.

๘

ปุณโณ อังคุลิมาโล จะ อุปาลี นันทะสีวะลี
เถรา ปัญจะ อิเม ชาตา นะลาเฏ ติละกา มะมะ.

๙

[๒]เสสาสีติ มะหาเถรา วิชิตา ชินะสาวะกา
เอเตสีติ มะหาเถรา ชิตะวันโต ชิโนระสา
ชะลันตา สีละเตเชนะ อังคะมังเคสุ สัณฐิตา.

๑๐

ระตะนัง ปุระโต อาสิ ทักขิเณ เมตตะสุตตะกัง
ธะชัคคัง ปัจฉะโต อาสิ วาเม อังคุลิมาละกัง.

---

๑. บางตำหรับใช้ เกเสนเต, เกสะโต, ก็มี

๒. ฉบับสิงหลไม่มีวรรคนี้

๑๑

ขันธะโมระปะริตตัญจะ อาฏานาฏิยะสุตตะกัง
อากาเส ฉะทะนัง อาสิ เสสา ปาการะสัณฐิตา.

๑๒

ชินะ นานาวะระสังยุตตา สัตตะปาการะลังกะตา
วาตะปิตตาทิสัญชาตา พาหิรัชฌัตตุปัททะวา.

๑๓

อะเสสา วินะยัง ยันตุ อะนันตะชินะเตชะสา
วะสะโต เม สะกิจเจนะ สะทา สัมพุทธะปัญชะเร.

๑๔

ชินะปัญชะระมัชฌัมหิ วิหะรันตัง มะหี* ตะเล
สะทา ปาเลนตุ มัง สัพเพ เต มะหาปุริสาสะภา.

๑๕

อิจเจวะมันโต สุคุตโต สุรักโข
ชินานุภาเวนะ ชิตุปัททะโว
ธัมมานุภาเวนะ ชิตาริสังโฆ
สังฆานุภาเวนะ ชิตันตะราโย
สัทธัมมานุภาวะปาลิโต จะรามิ ชินะปัญชะเรติ.

---

* มะหีตะเล บาลีออกเสียงเป็น มะฮีตะเล

พระคาถาชินบัญชร

๑. พระพุทธเจ้าและพระนราสภาทั้งหลายผู้ประทับนั่งแล้วบนชัยบัลลังก์ ทรงพิชิตพระยามาราธิราชผู้พรั่งพร้อม ด้วยเสนาราชพาหนะแล้ว เสวยอมตรส คือ อริยสัจธรรมทั้งสี่ประการ เป็นผู้นำสรรพสัตว์ให้ข้ามพ้นจากกิเลสและกองทุกข์

๒. มี ๒๘ พระองค์ คือ พระผู้ทรงพระนามว่าตัณหังกรเป็นอาทิพระพุทธเจ้าผู้จอมมุนีทั้งหมดนั้น

๓. ข้าพระพุทธเจ้าขออัญเชิญมาประดิษฐานเหนือเศียรเกล้าองค์-สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าประดิษฐานอยู่บนศีรษะ พระธรรมอยู่ที่ดวงตาทั้งสอง พระสงฆ์ผู้เป็นอากรบ่อเกิดแห่งสรรพคุณอยู่ที่อก

๔. พระอนุรุทธะอยู่ที่ใจ พระสารีบุตรอยู่เบื้องขวา พระโมคคัลลาน์อยู่เบื้องซ้าย พระอัญญาโกณฑัญญะอยู่เบื้องหลัง

๕. พระอานนท์กับพระราหุลอยู่หูขวา พระกัสสปะกับพระมหานามะอยู่ที่หูซ้าย

๖. มุนีผู้ประเสริฐ คือ พระโสภิตะผู้สมบูรณ์ด้วย สิริดังพระอาทิตย์ส่องแสงอยู่ที่ทุกเส้นขน ตลอดร่างทั้งข้างหน้าและข้างหลัง

๗. พระเถระกุมารกัสสปะผู้แสวงบุญทรงคุณอันวิเศษ มีวาทะอันวิจิตรไพเราะอยู่ปากเป็นประจำ

๘. พระปุณณะ พระอังคุลิมาล พระอุบาลี พระนันทะ และพระสีวลี พระเถระทั้ง ๕ นี้ จงปรากฏเกิดเป็นกระแจะจุณเจิมที่หน้าผาก

๙. ส่วนพระอสีติมหาเถระที่เหลือ ผู้มีชัยและเป็นพระโอรสเป็นพระสาวก ของพระพุทธเจ้าผู้ทรงชัยแต่ละองค์ล้วนรุ่งเรืองไพโรจน์ด้วยเดชแห่งศีลให้ดำรงอยู่ทั่วอวัยวะน้อยใหญ่

๑๐. พระรัตนสูตรอยู่เบื้องหน้า พระเมตตาสูตรอยู่เบื้องขวา พระอังคุลิมาล ปริตรอยู่เบื้องซ้าย พระธชัคคะสูตร อยู่เบื้องหลัง

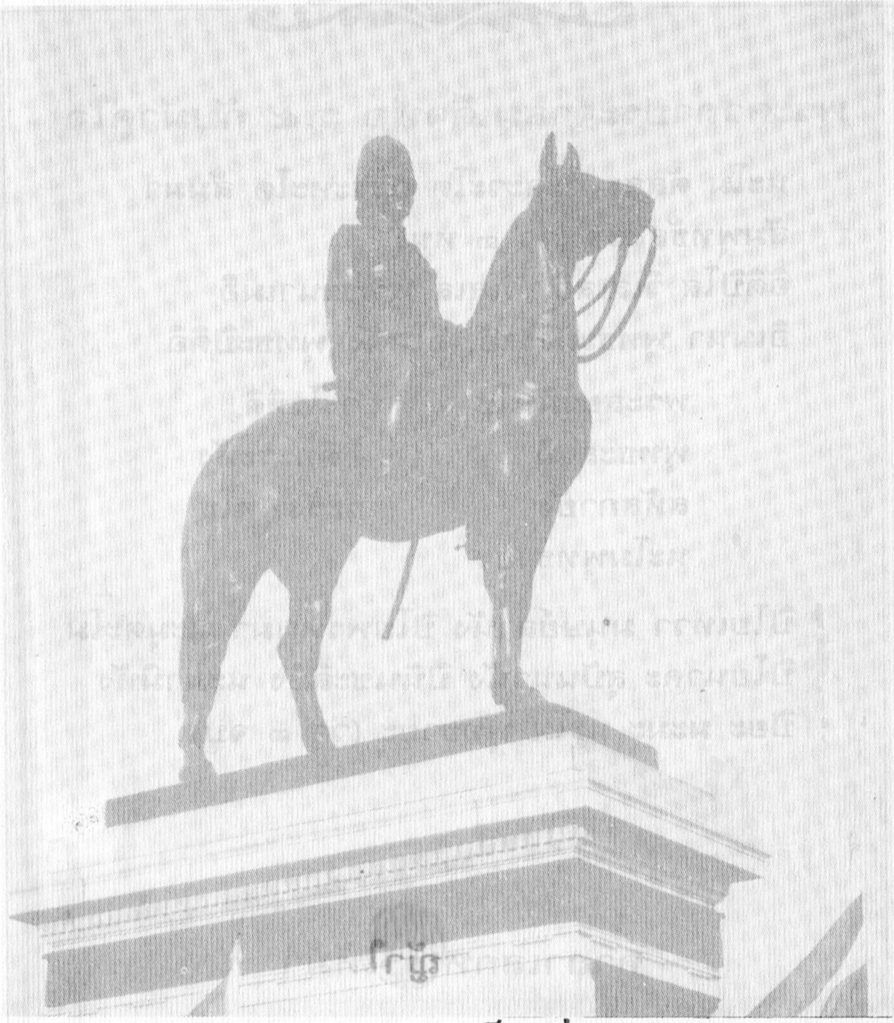
๑๑. พระขันธปริตร พระโมรปริตร และพระอาฏานาฏิยสูตร เป็นเครื่องกางกั้นดุจหลังคาอยู่บนนภากาศ

๑๒. อนึ่งพระชินพุทธเจ้าทั้งหลายนอกที่ได้กล่าวมาแล้วนี้ ผู้ประกอบพร้อมด้วยกำลังนานาชนิดมีศีลาทิคุณอันมั่นคง คือสัตตปราการเป็นอาภรณ์มาตั้งล้อมเป็นกำแพง คุ้มครองเจ็ดชั้น

๑๓. ด้วยเดชานุภาพแห่งพระอนันตชินเจ้าไม่ว่าจะทำกิจการใด ๆ เมื่อข้าพระพุทธเจ้าเข้าอาศัยอยู่ในพระบัญชร แวดวงกรงล้อมแห่งพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ขอโรคอุปัทวะทุกข์ทั้งภายนอกและภายในอันเกิดแต่โรคร้าย คือ โรคลมและโรคดีเป็นต้น เป็นสมุฏฐานจงกำจัดให้พินาศไปอย่าได้เหลือ

๑๔. ขอพระมหาบุรุษผู้ทรงพระคุณอันล้ำเลิศทั้งปวงนั้น จงอภิบาลข้าพระพุทธเจ้า ผู้อยู่ในภาคพื้นท่ามกลางพระชินบัญชร ข้าพระพุทธเจ้าได้รับการคุ้มครองปกปักรักษาภายในเป็นอันดีฉะนี้แล

๑๕. ข้าพระพุทธเจ้าได้รับการอภิบาลด้วยคุณานุภาพ แห่งสัทธรรม จึงชนะเสียได้ซึ่งอุปัทวันตรายใด ๆ ด้วยอานุภาพแห่งพระ-ชินะพุทธเจ้า ชนะข้าศึกศัตรูด้วยอานุภาพแห่งพระธรรม ชนะอันตรายทั้งปวง ด้วยอานุภาพแห่งพระสงฆ์ ขอข้าพระพุทธเจ้า จงได้ปฏิบัติและรักษาดำเนินไปโดยสวัสดีเป็นนิจนิรันดรเทอญ ฯ

วิธีการบูชาเสด็จพ่อ ร.๕

-ควรบูชาทุกวันอังคาร (วันเฉลิมพระชนม์พรรษาของพระองค์) และวันพฤหัส(วันครู)

-สิ่งที่ท่านโปรดคือ น้ำมะพร้าวอ่อน, กล้วยน้ำว้า, ทองหยิบทองหยอด, บรั่นดี, ซิการ์, ข้าวคลุกกะปิ, และดอกกุหลาบสีชมพู

-ในวันพระให้ยกเว้นการถวายสิ่งที่เป็นอบายมุข เช่น เหล้า บุหรี่

พระคาถาประจำสมเด็จพ่อ ร.๕ กับม้าคู่ใจ

นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต อะระหะโต สัมมา
สัมพุทธัสสะฯ (ว่า ๓ หน)
อิติปิโส วิเสเสอิ, อิเสเส พุทธะนาเมอิ
อิเมนา พุทธะตังโสอิ, อิโสตัง พุทธะปิติอิ

พระสยามินโธ	วะโรหิติ
พุทธะสังมิ	อิติอะระหัง
สหัสกายัง	วะรังพุทโธ
นะโมพุทธายะ	

ปิโยเทวา มนุษย์สานัง ปิโยพรหมมา นะมุตะโม
ปิโยนาคะ สุปันนานัง ปินินชะลิยัง นะมามิหัง
ปิยะ มะมะ นะโม พุทธายะ (ว่า ๓ จบ)

คาถาเสกหญ้าให้ม้า

เวสาถากุ อุสาถาเว ถายะสาตะ
ตะสายะถา สาสาทิกุ กุทิสาสา
กุตะกุภู ภูกุตะกุ

Le Petit Journal

Le Petit Journal

SUPPLÉMENT ILLUSTRÉ

Huit pages : CINQ centimes

ABONNEMENTS

Huitième année — DIMANCHE 19 SEPTEMBRE 1897 — Numéro 357

LES HOTES DE LA FRANCE

S. M. CHULALONGKORN, ROI DE SIAM

พระราชประวัติและพระราชกรณียกิจสำคัญ

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๔ ทรงมีพระราชโอรสธิดาทั้งสิ้น ๘๒ พระองค์ เฉพาะที่ประสูติแต่สมเด็จพระเทพศิรินทรา บรมราชินี มี ๔ พระองค์ คือ

๑. สมเด็จเจ้าฟ้าชายจุฬาลงกรณ์ ซึ่งต่อมาคือ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ เป็นโอรสองค์ที่ ๙

๒. สมเด็จเจ้าฟ้าหญิงจันทรมณฑลโสภณควดี (สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าจันทรมณฑลฯ กรมหลวงวิสุทธิกษัตริย์) มีพระชันษาเพียง ๙ ปี

๓. สมเด็จเจ้าฟ้าชายจาตุรนต์รัศมี (สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอเจ้าฟ้าจาตุรนต์รัศมี กรมพระจักรพรรดิ์พงศ์) ต้นสกุลจักรพันธุ์

๔. สมเด็จเจ้าฟ้าชายภาณุรังษีสว่างวงศ์ (จอมพล สมเด็จพระราชปิตุลาบรมพงศาภิมุข เจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงศ์ กรมพระยาภาณุพันธุวงศ์วรเดช) ต้นสกุล ภาณุพันธุ์

พระราชประวัติ

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชสมภพ เมื่อวันอังคาร เดือน ๑๐ แรม ๓ ค่ำ ปีฉลู เบญจศก จ.ศ.๑๒๑๕ ตรงกับวันอังคารที่ ๒๐ กันยายน พ.ศ. ๒๓๙๖ ร. ๔ ทรงสถาปนาเป็นกรมหมื่นพิฆเณศวรสุรสังกาศ เมื่อปีระกา พ.ศ. ๒๔๐๔ แล้วเลื่อนเป็นกรมขุนพินิตประชานาถ เมื่อปีเถาะ พ.ศ. ๒๔๑๑ ได้ทรงกำกับราชการกรมมหาดเล็ก กรมพระคลังมหาสมบัติ และกรมทหารบกวังหน้า แล้วเสด็จขึ้นครองราชสมบัติแทนสมเด็จพระราชบิดา ซึ่งประชวรสวรรคตด้วยโรคไข้ป่า เมื่อวันพฤหัสบดีที่ ๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๑๑

ทรงครองราชย์อยู่เป็นเวลายาวนานถึง ๔๒ ปี อันนับได้ว่ายังยืนกว่าบรรดาพระมหากษัตริย์ที่ปรากฏในพระราชพงศาวดารแต่ก่อนมาทุกพระองค์ และได้ทรงพัฒนาสยามประเทศให้เจริญก้าวหน้าทัดเทียมอารยประเทศทุกวิถีทางไม่ว่าด้านการปกครอง การศึกษา การศาล การสาธารณูปโภค การต่างประเทศและเศรษฐกิจ ทรงเป็นที่รักของพสกนิกรเนื่องจากทรงเอาพระทัยใส่ในความเป็นอยู่ของราษฎรด้วยการเด็จออกไปตรวจราชการและประพาสต้น พบปะกับราษฎร ข้าราชการเสมอ ๆ นอกจากนั้นยังได้เสด็จไปต่างประเทศหลายคราวนับแต่ต้นรัชกาล คือ สิงคโปร์ ชวา พม่า อินเดีย ตลอดจนถึงยุโรปหลายประเทศ เฉพาะกรณียุโรป ๒ คราว เมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๐ และ ๒๔๕๐ นั้นมีผลอย่างยิ่งต่อประเทศไทยทั้งการทูต และการเมือง คือทำให้ประเทศได้เป็นที่รู้จักยอมของรับนานาประเทศ ทำให้ความตึงเครียดกรณีพิพาทชายแดน ระหว่างไทยกับฝรั่งเศส ผ่อนหนักเป็นเบาลง และทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างไทยและยุโรปแน่นแฟ้นยิ่งขึ้นเป็นการถ่วงดุลทางการเมืองอันลึกซึ้งแยบยลยิ่ง

มีพระปรีชาสามารถอีกข้อหนึ่งที่ควรกล่าวไว้ในเบื้องต้นคือ ด้านวรรณกรรมด้วยรัชกาลที่ ๕ ทรงเป็นทั้งกวีและนักแต่งหนังสือที่มี

ความรู้พิสดารยิ่งนัก ทรงมีความสามารแต่งโคลง ฉันท์ กาพย์กลอน บทละคร และร้อยแก้วต่าง ๆ ทั้งด้านประวัติศสาตร์ ประเพณีและอื่น ๆ ผลงานของพระองค์ทั้งร้อยแก้วและร้อยกรองมีประมาณไม่ต่ำกว่า ๓๐ เรื่อง บางเรื่องมีความหนาเกือบ ๕๐๐ หน้า แม้จะทรงต้องบริหารราชการแผ่นดินดำเนินรัฐประศาสนศาสตร์ วางนโยบายของประเทศตลอดระยะเวลาที่ทรงครองราชย์ แต่ก็เป็นที่น่าประหลาดใจว่าช่างทรงมีพระวิริยะอุตสาหะเสียจริง ๆ ยากที่พระมหากษัตริย์องค์ใดเทียบเทียมได้ ด้วยเหตุฉะนี้ จึงเป็นการสมควรแล้วที่ประชาราษฎร์ทั้งประเทศได้พร้อมใจกันสร้างพระบรมรูปทรงม้าอันสง่าผ่าเผยน้อมเกล้าฯ ถวาย พร้อมด้วยการเฉลิมพระบรมนามาภิไธยเป็นพิเศษว่า **"สมเด็จพระปิยมหาราช"** แปลว่าพระราชาอันเป็นที่รักยิ่งแห่งราษฎร

ได้ทรงกระทำพิธีเปิดพระบรมรูปทรงม้านี้ในระหว่างกำลังมีพระราชพิธีรัชมังคลาภิเษก วันที่ ๑๑ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๕๑ ถ้าหากทุกท่านไปยืนเพ่งพิศคำจารึกที่ฐานด้านหน้าก็จะพบคำว่า "ปิยมหาราช" นี้ปรากฎอยู่เป็นหลักฐาน

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระโอรสธิดารวมทั้งสิ้น ๗๗ พระองค์ เฉพาะอัครมเหสีที่สำคัญ ได้แก่

๑. สมเด็จพระนางเจ้าสุนันทากุมารีรัตน์ พระบรมราชเทวี (อัครมเหสีองค์แรก) หรือสมเด็จพระนางเรือล่ม สิ้นพระชนม์เพราะเรือล่มพร้อมพระราชธิดาเมื่อวันที่ ๓๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๒๓ มีพระชนม์มายุเพียง ๒๐ พรรษา

๒. สมเด็จพระนางเจ้าสว่างวัฒนาพระบรมราชเทวี (อัครมเหสีองค์ที่ ๒) คือสมเด็จย่าของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ในหลวงรัชกาลปัจจุบัน ภายหลังได้เลื่อนพระยศเป็นสมเด็จพระศรีสวรินทราบรมราชเทวี พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า สิ้นพระชนม์เมื่อวันที่ ๑๗ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๙๙ มีพระชนมายุ ๙๓ พรรษา

๓. สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ ได้เคยทรงดำรงตำแหน่งสำคัญคือ เป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ เมื่อครั้งรัชกาลที่ ๕ เสด็จประพาสยุโรป พ.ศ. ๒๔๔๐ ทรงเป็นพระราชชนนีในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ สิ้นพระชนม์ เมื่อวันที่ ๒๐ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๖๒ มีพระชนมายุ ๕๗ พรรษา

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จสวรรคตด้วยทรงพระประชวร พระวักกะ (ไต) พิการ ในวันที่ ๒๓ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๕๓ รวมพระชนมายุ ๕๗ พรรษา ผลงานอันยิ่งใหญ่ พระรูปโฉมอันงามสง่า และความเป็นอัจฉริยะของพระองค์ในแทบทุกด้านยังคงประทับใจชาวไทยมาจนทุกวันนี้ จนอาจถือได้ว่าพระองค์ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ที่ยิ่งใหญ่ที่สุดของไทยนับแต่โบราณมา

พระราชกรณียกิจที่สำคัญ

กล่าวโดยสังเขป

๑. ด้านการปกครอง

โดยที่ ร. ๕ ได้รับราชสมบัติแต่ครั้งยังทรงพระเยาว์พระชนมายุเพียง ๑๕ พรรษา จึงต้องมีผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์รับภาระดูแลการปกครองแทนระหว่างนั้น ให้ทรงศึกษาราชกิจต่าง ๆ ไปจนกว่าพระชนมายุ ๒๐ พรรษา ผู้สำเร็จราชการคือ สมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค) จึงหมดหน้าที่

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงรับผิดชอบในราชการบ้านเมืองโดยเด็ดขาดหลังจากพระบรมราชาภิเษกครั้งที่ ๒ เมื่อ ๑๖ พฤศจิกายน ๒๔๑๖

เพื่อให้สอดคล้องกับความเป็นไปของโลกและโดยตระหนักถึงภยันตรายของลัทธิแสวงหาอาณานิคมของมหาอำนาจตะวันตกที่กำลังแผ่อำนาจเข้ามาในเวลานั้น พระองค์ได้ทรงพยายามปรับปรุงระบบการปกครองให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันและทรงกวดขันบริหารราชการแผ่นดินอย่างเอาพระทัยใส่ตลอดเวลาครั้งนั้นจึงเกิดการปฏิรูประเบียบวิธีการปกครองให้ทันสมัยหลาย

อย่าง เช่น

๑.๑ โปรดให้ตั้งสภาแผ่นดิน ๒ สภา เมื่อ พ.ศ. ๒๔๑๗ คือสภาที่ปรึกษาราชการแผ่นดิน (Council of State) มีหน้าที่ถวายคำปรึกษา และความคิดเห็นต่าง ๆ งานที่สำคัญยิ่งของสภานี้คือ การประชุมปรึกษาเรื่องการเลิกทาส การจัดเก็บภาษีอากร เป็นต้น อีกสภาหนึ่งคือ สภาองคมนตรี (Privy Council) มีหน้าที่เป็นที่ปรึกษาราชการส่วนพระองค์และปฏิบัติราชการต่าง ๆ ตามพระราชดำริ

๑.๒ โปรดให้จัดตั้งกระทรวงขึ้น ๑๒ กระทรวง เมื่อวันที่ ๑ เมษายน พ.ศ. ๒๔๓๔ เพื่อให้การบริหารราชการส่วนกลางสอดคล้องกับการพฒนาประเทศและจำนวนพลเมืองที่เพิ่มมากขึ้น ขณะเดียวกัน

ก็ทรงโปรดเกล้าฯ ให้ยุบเลิกตำแหน่งอัครมหาเสนาบดีและเสนาบดี จตุสดมภ์ที่เคยปฏิบัติกันมาช้านานเสีย

๑.๓ ทรงปฏิรูปราชการส่วนภูมิภาค คือ ยกเลิกการจัดเมืองเป็นชั้นเอก โท ตรี จัตวา เปลี่ยนเป็นการปกครองแบบเทศาภิบาล คือรวมหัวเมืองหลายเมืองเข้าเป็นมณฑลหนึ่ง ทั้งนี้ก็เพื่อขจัดข้อบกพร่องระบบ "กินเมือง" ที่เปิดโอกาสให้เจ้าเมืองแสวงหาผลประโยชน์เข้าตัวเสีย

๑.๔ ทรงปฏิรูประบบกฎหมายและการศาลให้ทันสมัยและขจัดสิทธิเสรีภาพนอกอาณาเขตที่ไทยต้องเสียเปรียบแก่ชาวต่างชาติ โดยปรับปรุงระเบียบการศาลให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันทั่วราชอาณาจักร มีกระทรวงยุติธรรมรับผิดชอบอย่างแท้จริง โปรดฯ ให้ตั้งคณะกรรมการตรวจชำระและร่างกฎหมายขึ้น และเมื่อวันที่ ๑๕ เมษายน พ.ศ. ๒๔๕๑ ได้ทรงประกาศให้กฎหมายลักษณะอาญา ซึ่งถือเป็นประมวลกฎหมายฉบับแรกของไทย ทรงจัดตั้งโรงเรียนกฎหมายเพื่อผลิตนักกฎหมายให้พอแก่ความต้องการ เหล่านี้ทำให้การพิจารณาคดีและการลงโทษแบบเก่าหมดไป

๑.๕ ทรงโปรดฯ ให้เลิกทาสอันเป็นเครื่องถ่วงความเจริญของประเทศ โดยการเริ่มดำเนินการตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๑๗ จนกระทั่งถึง พ.ศ. ๒๔๔๘ จึงได้สำเร็จการทั้งหมด คือ ทรงประกาศใช้พระราชบัญญัติทาส ร.ศ. ๑๒๔ ให้ลูกทาสได้เป็นไทหมด รวมเวลาดำเนินการยาวนานถึง ๓๐ ปี และทุกอย่างเป็นไปอย่างราบรื่น นับเป็นพระราชกรณียกิจที่สำคัญมาก ทำให้ทรงได้รับการยกย่องเกียรติคุณอย่างยิ่ง

๑.๖ โปรดฯ ให้จัดการทหารตามแบบแผนของยุโรป และวางกำหนดการเกณฑ์คนเข้าเป็นทหาร แทนการใช้แรงงานบังคับไพร่ตามประเพณีเดิม โดยประกาศพระราชบัญญัติเกณฑ์ทหาร ร.ศ. ๑๒๗ เป็นครั้งแรก (พ.ศ. ๒๔๔๘) ทรงจัดตั้งตำรวจภูธร ตำรวจนครบาล เพื่อให้ดูแลบ้านเมือง ปราบปรามโจรผู้ร้ายโดยทั่วถึง ทำให้กองทัพไทยมีควมเป็นปึกแผ่นเข้มแข็งกว่าเดิม และทำการให้รักษาความสงบ

ภายในเป็นไปอย่างเรียบร้อย

๒. ด้านการศึกษา

โปรดฯ ให้จัดตั้งโรงเรียนแบบใหม่ขึ้นแทนการศึกษาแบบเก่า คือให้มีสถานที่เล่าเรียนโดยตรง มีครูสอนตามเวลาที่กำหนดเริ่มจาก พ.ศ. ๒๔๑๔ ที่ทรงโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งโรงเรียนหลวงขึ้นในพระบรมมหาราชวัง และพัฒนาเรื่อยมาจนถึง พ.ศ. ๒๔๗๒ ก็ได้จัดตั้งโรงเรียนหลวงสำหรับราษฎรเป็นแห่งแรกที่วัดมหรรณพาราม พ.ศ. ๒๔๓๐ ตั้งกรมศึกษาธิการ เพื่อรับผิดชอบเรื่องการศึกษาโดยเฉพาะ พ.ศ. ๒๔๓๕ ตั้งกระทรวงธรรมการ ซึ่งปัจจุบันนี้คือ กระทรวงศึกษาธิการ การตั้งโรงเรียนทั่วราชอาณาจักร ทำให้คนมีความรู้มากขึ้นและเป็นคุณแก่บ้านเมืองอเนกอนันต์

๓. ด้านศาสนา

๓.๑ โปรดฯ ให้ตรา พระราชบัญญัติการปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. ๑๒๑ (พ.ศ. ๒๔๔๕) เพื่อให้การปกครองภายในสังฆมณฑล เป็นไปอย่างมีระเบียบและลงรอย เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันทั่วทั้งราชอาณาจักร กำหนดให้สมเด็จพระสังฆราชเป็นประมุขและผู้บังคับบัญชาสูงสุดทางฝ่ายสงฆ์ กำหนดให้มีมหาเถระสมาคม เป็นองค์การปกครองสูงสุดของคณะสงฆ์ นับเป็นพระราชบัญญัติปกครองฉบับแรกของไทย

๓.๒ โปรดฯ ให้จัดพิมพ์หนังสือพระไตรปิฎกขึ้นเป็นครั้งแรกแทนระบบเดิมที่ใช้จารึกลงบนใบลาน พระไตรปิฎกฉบับดังกล่าวเรียกว่า "พระไตรปิฎกฉบับพิมพ์" เริ่มงานจากลงมือตรวจสอบชำระอย่างละเอียดถี่ถ้วน เมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๑ พิมพ์สำเร็จเรียบร้อย เมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๖ โปรดฯให้มีงานฉลองพร้อมกับงานพระราชพิธีรัชฎาภิเษกเนื่องในโอกาสทรงเสวยราชย์มาครบ ๒๕ ปี นับเป็นครั้งแรกของไทยและของโลกที่ได้มีการจัดพิมพ์พระไตรปิฎกด้วยระบบการพิมพ์สมัยใหม่ได้พระราชทานไปตามวัดต่าง ๆ และยังได้ส่งไปพระราชทานตามห้องสมุดและมหาวิทยาลัยในนานาประเทศด้วยเป็นจำนวนมาก

๔. ด้านเศรษฐกิจ

๔.๑ โปรดฯ ให้ยกเลิกการเก็บภาษีแบบเก่าที่ทำให้นายอากรหรือเจ้าภาษีมีอภิสิทธิ์มากเกินไป ปรับปรุงระบบเก็บภาษีใหม่โดยทรงจัดตั้ง หอรัษฎากรพิพัฒน์ เป็นสำนักงานกลาง สำหรับเก็บเงินผลประโยชน์ของแผ่นดินทั้งหมด มีเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานทางบัญชีอย่างรัดกุม ไม่ให้การเงินรั่วไหลหละหลวมเหมือนดังแต่ก่อน

๔.๒ ทรงจัดระเบียบการคลังของประเทศโดยให้แยกการคลังออกจากการต่างประเทศ (กรมท่า) ที่เคยกระทำกันมานานโดยโปรดฯ ให้ยกฐานะของหอรัษฎากรพิพัฒน์เป็นกระทรวงการคลัง เมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๕

๔.๓ ทรงทะนุบำรุงการทำมาหากินของราษฎรหลายทาง เช่น โปรดฯ ให้จัดตั้งกรมทดน้ำขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๕ เพื่อช่วยในการทำนาได้ผลดียิ่งขึ้น โปรดฯ ให้จัดการประกวดพันธุ์ข้าวขึ้นเป็นครั้งแรก เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๐ โปรดฯ ให้มีการสำรวจป่าไม้และจัดตั้งกรมป่าไม้ขึ้น เมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๙ โปรดฯ ให้มีการตั้งกรมโลหกิจและภูมิวิทยา เมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๘ โปรดฯ ให้ตั้งกรมช่างไหมขึ้น เมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๔ และจัดงานแสดงกสิกรรมและพาณิชการขึ้น เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๓ เป็นต้น

๔.๔ ทรงโปรดฯ ให้จัดทำงบประมาณแผ่นดินขึ้นเป็นครั้งแรก เมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๙ เพื่อรักษาดุลยภาพและความมั่นคงทางการคลังของประเทศ และในปี ๒๔๔๔ รัฐบาลไทยก็สามารถจัดพิมพ์งบประมาณรายรับ รายจ่ายแผ่นดินขึ้นเป็นครั้งแรกก็ได้เป็นการแสดงถึงฐานะการคลังอันเป็นระเบียบ

๔.๕ ทรงเอาพระทัยใส่ในการเยี่ยมเยียนดูแลทุกข์สุขและการทำมาค้าขายของราษฎรอยู่เป็นนิจ การให้กำลังใจแก่ผู้ค้าขายที่ทำมาหากินโดยสุจริต และหาทางบำรุงการพาณิชย์ในประเทศ และระหว่างประเทศอยู่ตลอดเวลา

๕. ด้านการสาธารณูปโภค

มีวิทยาการใหม่ ๆ หลายอย่างที่ทรงนำเข้ามาใช้ และจัด

สร้างขึ้นให้พลเมืองได้รับความสะดวกสบายมากยิ่งขึ้น ได้แก่

๕.๑ ทรงสร้างโรงพยาบาลรักษาผู้ป่วยอย่างเป็นทางการขึ้น เริ่มจากโรงพยาบาลวังหลัง ซึ่งต่อมาได้พระราชทานนามใหม่ว่า "โรงพยาบาลศิริราช" นับเป็นโรงพยาบาลหลวงแห่งแรกของเมืองไทย

๕.๒ ในด้านการสื่อสารและการคมนาคม ทรงจัดตั้งกรมไปรษณีย์ขึ้นเป็นครั้งแรก เมื่อ พ.ศ. ๒๔๒๖ โปรดฯ ให้สร้างทางรถไฟขึ้นเป็นครั้งแรกเพื่อส่งเสริมให้การค้าและเศรษฐกิจขยายตัวกว้างขวางยิ่งขึ้น ทางรถไฟของรัฐบาลสายแรกระหว่างกรุงเทพฯ - นครราชสีมา เริ่มสร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๓ ต่อจากนั้นก็ได้มีการสร้างทางรถไฟไปยังภูมิภาคต่าง ๆ มากมาย

ทรงโปรดฯ ให้ตัดถนนสำคัญ ๆ ขึ้นหลายสาย เช่น ถนนเยาวราช พ.ศ. ๒๔๓๔ ถนนราชดำเนินกลางพ.ศ. ๒๔๓๔ ถนนราชดำเนินนอก พ.ศ. ๒๔๔๒ นอกจากนั้นยังคงสร้างสะพานข้ามคลองต่าง ๆ พระราชทานไว้เป็นจำนวนหลายสิบสะพาน มีสะพานผ่านพิภพลีลา สะพานผ่านฟ้าลีลา สะพานมัฆวานรังสรรค์ สะพานเฉลิม ๔๒ เป็นต้น

ทรงโปรดฯ ให้บริษัทรถรางไทยจัดการเดินรถรางขึ้นในพระนคร เมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๐ ทำให้ประชาชนได้เดินทางไปมาสะดวกรวดเร็วยิ่งขึ้น

๖. ด้านประเพณี วัฒนธรรม

๖.๑ ทรงเป็นผู้นำฝ่ายชายในการปรับปรุงการแต่งกายและทรงผม ตั้งแต่ช่วงรัชกาล พ.ศ. ๒๔๑๓ โดยเปลี่ยนจากทรงผมมหาดไทยเป็นตัดแบบฝรั่ง ข้าราชการสำนักนุ่งผ้าม่วงโจงกระเบนแทนผ้าสมปักแบบเก่าสวมเสื้อแพรสีตามกระทรวงแทนเสื้อกระบอกแบบเก่า ทรงออกแบบเสื้อราชประแตน และโปรดให้ทหารนุ่งกางเกงพัฒนาเครื่องแบบให้รัดกุมยิ่งขึ้น

ฝ่ายหญิง โปรดฯ ให้เจ้าคุณพระประยูรวงศ์ (แพ บุนนาค) พระสนมเอกเป็นผู้นำไว้ผมยาวแทนผมปีกแบบเก่า ทำให้การไว้ผมแบบโบราณค่อย ๆ หมดไปในที่สุด

๖.๒ เนื่องจากทรงมีพระราชดำริว่า การให้เจ้านายและข้าราชการหมอบคลานเจ้าเฝ้าตามประเพณีเดิมของไทยนั้นพ้นสมัยไม่เหมาะสมมองดูไร้ศักดิ์ศรี จึงทรงเปลี่ยนแปลงวิธีเข้าเฝ้าเสียใหม่คือ ถ้าเสด็จออกให้เข้าเฝ้าตามประเพณีตะวันตกให้ยืนเฝ้าและถวายคำนับ เมื่อโปรดเกล้าฯ ให้นั่ง ก็มีเก้าอี้ให้นั่งเฝ้า ถ้าหากเป็นการเข้าเฝ้าแบบไทยในหมู่คนไทยด้วยกัน ก็คงใช้ประเพณีคลานและหมอบเฝ้าดังเคยปฏิบัติกันมา

ทรงประกาศให้เลิกประเพณีหมอบคลาน และให้ยืนเฝ้าแบบตะวันตก เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๑ ในวันพระราชพิธีบรมราชภิเษก

๖.๓ โปรดให้เลิกระบบไพร่ และเลิกทาส เพื่อปลดปล่อยประชาชนพลเมืองให้พ้นจากพันธะอันรัดตัวต่าง ๆ ทำให้ประชาชนทั้งชาติมีสิทธิเสรีภาพเท่าเทียมกัน

๖.๔ ทรงพระราชนิพนธ์วรรณกรรม ทั้งร้อยแก้วและร้อยกรองเป็นจำนวนมาก เช่น ลิลิตนิทราชาคริต กลอนไดอารีซึมทราบตามเสด็จไทรโยค พระราชพิธีสิบสองเดือน ไกลบ้าน เงาะป่า และอื่น ๆ อีกนับไม่ถ้วน

๗.ด้านการต่างประเทศ

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชอุตสาหะเสด็จไปเยือนประเทศต่าง ๆ หลายครั้งทั้งใกล้และไกลทั้งนี้เพื่อเชื่อมสัมพันธไมตรีระหว่างไทยกับประเทศต่าง ๆ เป็นกุศโลบายทางการทูต และเพื่อทรงนำประสบการณ์ที่ได้รับมาปรับใช้ในการพัฒนาประเทศของพระองค์ต่อไป

เริ่มแรกสุด ในปีพ.ศ. ๒๔๑๓ ได้เสด็จไปยังสิงคโปร์ และชวา ต่อมาได้เสด็จไปยังประเทศอินเดีย เฉพาะชวานั้น ในครั้งหลัง ๆ ยังโปรดเสด็จไปอีกพร้อมกับไปทรงพระราชนิพนธ์จดหมายเหตุไว้เป็นเล่มใหญ่

การเสด็จต่างประเทศครั้งสำคัญที่ควรกล่าวถึง ได้แก่การเสด็จยุโรปครั้งแรกในปี ๒๔๔๐ ทรงใช้เวลานานถึง ๙ เดือน ใน

ระหว่างนั้นไทยมีปัญหาทางการเมืองเรื่องเขตแดนกับฝรั่งเศส การเสด็จเยือนยุโรปจึงมีผลดีทางด้านการเมืองไทยโดยตรง ได้เสด็จไปเยี่ยม ซาร์นิโคลาสที่ ๒ จักรพรรดิแห่งรัสเซีย และเสด็จไปยังประเทศอื่นๆ อีกมากมาย ทรงได้รับการต้อนรับถวายพระเกียรติเป็นอย่างดี ทรงผูกมิตรกับประมุขของประเทศต่างๆ และทรงวางพระองค์อย่างเหมาะสม อาจจะกล่าวได้ว่าการเสด็จยุโรปครั้งนั้นมีผลทำให้ความตึงเครียดทางการเมืองระหว่างประเทศไทยกับฝรั่งเศสผ่อนคลายลง และสัมพันธ์ไมตรีระหว่างไทยกับประเทศอื่นๆ ในยุโรปกระชับแน่นดียิ่งขึ้นด้วย

ในปีพ.ศ. ๒๔๔๐ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้เสด็จไปเยือนยุโรปอีกเป็นครั้งที่ ๒ ในครั้งนี้ทรงไปเพื่อพักผ่อนพระราชอริยาบถและรักษาพระองค์ตามคำแนะนำของแพทย์ ได้ทรงพระราชนิพนธ์หนังสือ "ไกลบ้าน" เป็นหนังสือขนาดใหญ่ นับเป็นการบันทึกการเดินทางที่ละเอียดพิสดารยิ่งเล่มหนึ่งของไทย

ในรัชกาลนี้ได้ทรงเริ่มตั้งแต่อัครราชทูตไปประจำตามประเทศต่างๆ ทำให้การดำเนินงานทางด้านการทูตมีประสิทธิภาพขึ้น นอกจากนั้นยังส่งพระราชโอรสไปศึกษาในยุโรปหลายพระองค์หลายสาขา ทรงจ้างชาวต่างชาติมาช่วยราชการไทย ทรงพยายามจำกัดอำนาจศาลกงศุลของชาวต่างประเทศให้มีบทบาทน้อยลง และยังได้ทรงดำเนินวิเทโศบายทางการทูต การต่างประเทศอีกหลายทาง ล้วนแล้วแต่เป็นเรื่องลึกซึ้งน่าศึกษาทั้งสิ้น

พระพุทธรูปบูชาประจำวันเกิด

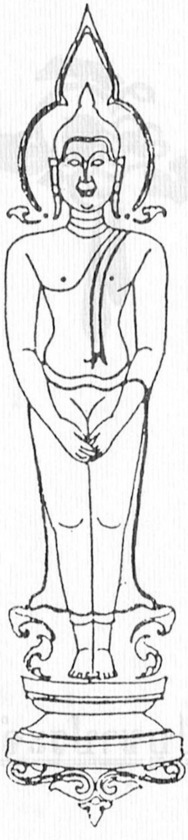
อาทิตย์ถวายเนตร จันทร์ห้ามพระญาติดี

อังคารไสยาสน์ศรี พุธอุ้มบาตรคุณานันต์

พฤหัสบดีสมาธิ ศุกร์ทรงรำพึงพรรณ

เสาร์นาคปรกสรร- พสวัสดิมงคล

สำหรับผู้เกิดวันอาทิตย์

พระปางถวายเนตร

เกิดวันอาทิตย์ บูชาพระปางถวายเนตร

อปฺปมาโท อมตํ ปทํ.

ความไม่ประมาท เป็นทางไม่ตาย

ขุ.ธ. ๒๕/๑๘. ขุ.ชา. ติส. ๒๗/๕๒๔.

ประวัติย่อ
พระปางถวายเนตร

เมื่อพระพุทธองค์ได้ตรัสรู้แล้ว จึงประทับยับยั้งเสวยวิมุตติสุขอยู่ใต้ร่มโพธิ์ เป็นเวลา ๗ วัน จากนั้นจึงเสด็จออกจากภายใต้ร่มโพธิ์ไปประทับยืนอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ (อีสาน) ทอดพระเนตรต้นมหาโพธิ์โดยไม่กระพริบพระเนตรเป็นเวลา ๗ วัน เพื่อรำพึงถึงคุณประโยชน์ของต้นมหาโพธิ์ที่แผ่กิ่งก้านประทานร่มเงาให้ความชุ่มเย็นเป็นการอำนวยช่วยพระองค์จนได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า

บทสวดบูชาประจำวันอาทิตย์

สวด ๖ จบ

(สวดกลางวัน)

อุเทตะยัญจักขุมา เอกะราชา หะริสสะวัณโณ ปะฐะวิปปะภาโส ตัง ตัง นะมัสสามิ หะริสสะวัณณัง ปะฐะวิปปะภาสัง ตะยัชชะ คุตตา วิหะเรมุ ทิวะสัง พราหมะณา เวทะคุ สัพพะธัมเม เต เม นะโม เต จะ มัง ปาละยันตุ นะมัตถุ พุทธานัง นะมัตถุ โพธิยา นะโม วิมุตตานัง นะโม วิมุตติยา อิมัง โส ปะริตตัง กัตะวา โมโร จะระติ เอสะนา

(สวดกลางคืน)

อะเปตะยัญจักขุมา เอกะราชา หะริสสะวัณโณ ปะฐะวิปปะภาโส ตัง ตัง นะมัสสามิ หะริสสะวัณณัง

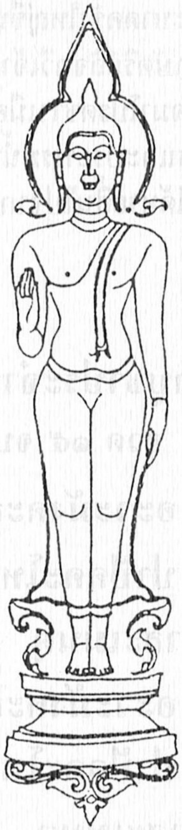
ปะฐะวิปปะภาสัง ตะยัชชะ คุตตา วิหะเรมุ รัตติง เย พราหมะณา เวทะคุสัพพะธัมเม เต เม นะโม เต จะ มัง ปาละยันตุ นะมัตถุพุทธานัง นะมัตถุ โพธิยา นะโม วิมุตตานัง นะโม วิมุตติยา อิมัง โส ปะริตตัง กัตะวา โมโร วาสะมะกัปปะยีตี

สวดวันละ ๖ จบ จะมีความเจริญรุ่งเรืองและความสวัสดีตลอดกาล

ผู้เกิดวันอาทิตย์ พึงใช้สีที่เป็นมงคลสำหรับเป็นเครื่องนุ่งห่ม ประดับบ้านเรือน หรือเครื่องประดับตัวเป็นของที่มีสีแดงจะเป็นสิริมงคล เกิดลาภผลดียิ่งนัก ส่วนสีรองๆ ลงไปมีสีม่วง สีเขียว สีเทา สีเมฆหมอก สีดอกรัก

พึงเว้นสีน้ำเงิน

สำหรับผู้เกิดวันจันทร์

พระปางห้ามญาติ

เกิดวันจันทร์ บูชาพระปางห้ามญาติ

อตฺตตฺถปญฺญา อสุจี มนุสฺสา

คนเห็นแก่ตัว เป็นคนไม่สะอาด

ขุ.สุ. ๒๕/๓๓๙.

ประวัติย่อ
พระปางห้ามญาติ

ครั้งหนึ่งได้เกิดโรคระบาดครั้งใหญ่ขึ้นในเมืองไพศาลี มีประชาชนล้มตายเป็นจำนวนมาก กษัตริย์ลิจฉวีเจ้าผู้ครองเมืองจึงได้กราบทูลอาราธนาพระพุทธองค์ให้เสด็จมาโปรดชาวเมือง พระพุทธองค์ทรงรับสั่งให้พระอานนท์เจริญรัตนสูตรและประพรมน้ำพระพุทธมนต์รอบพระนคร จนต่อมาภายหลังโรคร้ายก็ได้หายสิ้นไปจากพระนครด้วยพุทธานุภาพ

บทสวดบูชาประจำวันจันทร์
สวด ๑๕ จบ

ยันทุนนิมิตตัง อะวะมังคะลัญจะ โย จามะนาโปสะกุณัสสะ สัทโท ปาปัคคะโห ทุสสุปินัง อะกันตัง พุทธานุภาเวนะ วินาสะเมนตุ

ยันทุนนิมิตตัง อะวะมังคะลัญจะ โย จามะนาโปสะกุณัสสะ สัทโท ปาปัคคะโห ทุสสุปินัง อะกันตัง ธัมมานุภาเวนะ วินาสะเมนตุ

ยันทุนนิมิตตัง อะวะมังคะลัญจะ โย จามะนาโปสะกุณัสสะ สัทโท ปาปัคคะโห ทุสสุปินัง อะกันตัง สังฆานุภาเวนะ วินาสะเมนตุ

สวดวันละ ๑๕ จบ จะมีความสุขความเจริญยิ่งๆ ขึ้นไป

ผู้เกิดวันจันทร์ ควรใช้ของประดับตัวและบ้านเรือนเป็นสีขาวเหลืองอ่อนๆ เป็นดีที่สุด ส่วนสีรองๆ ลงมาคือ สีเขียว สีดำ สีกรมท่า สีน้ำเงินแก่ สีน้ำเงิน พึงเว้นสีแดง

สำหรับผู้เกิดวันอังคาร

พระปางไสยาสน์หรือปางโปรดอสุรินทราหู

เกิดวันอังคาร บูชาพระปางไสยาสน์
หรือปางโปรดอสุรินทราหู

จิตฺตํ ทนฺตํ สุขาวหํ
จิตที่ฝึกแล้ว นำสุขมาให้.
ขุ.ธ. ๒๕/๑๙.

ประวัติย่อ
พระปางไสยาสน์หรือปางโปรดอสุรินทราหู

สมัยหนึ่ง เมื่อพระพุทธองค์ประทับอยู่ ณ วัดเชตวัน ในพระนครสาวัตถี ครั้งนั้นอสุริทราหู จอมอสูรซึ่งสำคัญว่ามีร่างโตใหญ่กว่าพระพุทธเจ้าจึงไม่ยอมแสดงความอ่อนน้อม พระพุทธองค์ทรงหวังจะลดทิฐิจอมอสูร จึงทรงเนรมิตกายให้โตกว่าจอมอสูรในท่าประทับนอน และแสดงธรรมโปรดจนในที่สุดจอมอสูรจึงละทิฐิยอมอ่อนน้อมต่อพระพุทธองค์

บทสวดบูชาประจำวันอังคาร
สวด ๘ จบ

ยัสสานุภาวะโต ยักขา เนวะ ทัสเสนติ ภิงสะนัง

ยัมหิ เจวานุยุญชันโต รัตตินทิวะมะตันทิโต

สุขัง สุปะติ สุตโต จะ ปาปัง กิญจิ นะ ปัสสะติ

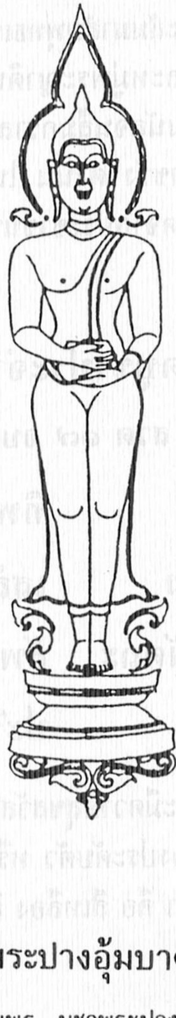
เอวะมาทิคุณูเปตัง ปะริตตันตัมภะณามะ เห

สวดวันละ ๘ จบ จะมีความสุขสวัสดีตลอดกาลนาน

ผู้เกิดวันอังคาร ควรใช้ของประดับตัวและบ้านเรือนเป็นเรือนสีชมพูหรือสีแดงหลัว ส่วนสีรอง ๆ ลงมาคือ สีดำ สีกรมท่า สีน้ำเงินแก่ สีเหลือง สีแดง

พึงเว้นสีขาวนวล

สำหรับผู้เกิดวันพุธ

พระปางอุ้มบาตร

เกิดวันพุธ บูชาพระปางอุ้มบาตร

จิตฺตสฺส ทมโถ สาธุ.

การฝึกจิตเป็นความดี

ขุ.ธ. ๒๕/๑๙.

ประวัติย่อ
พระปางอุ้มบาตร

ครั้งหนึ่ง หลังจากพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงแสดงธรรมเวสสันดรชาดกโปรดพระพุทธบิดาและหมู่พระญาติทั้งหลาย บรรดาพระประยูรญาติต่างมีความแช่มชื่นโสมนัสจนลืมกราลทูลอาราธนาพระพุทธองค์ให้มารับภัตตาหารเช้าในพระราชวัง ดังนั้น ในวันรุ่งขึ้น พระสัมมาสัมพุทธเจ้าจึงออกเสด็จรับบิณฑบาตจากประชาชนทั่วไปในกรุงกบิลพัสดุ์

บทสวดบูชาประจำวันพุธ

สวด ๑๗ จบ

สัพพาสีวิสะชาตีนัง ทิพพะมันตาคะทัง วิยะ

ยันนาเสติ วิสัง โฆรัง เสสัญจาปิ ปะริสะยัง

อาณักเขตตัมหิ สัพพัตถะ สัพพะทา สัพพะปาณินัง

สัพพะโสปิ นิวาเรติ ปะริตตันตัมภะณามะ เห

สวดวันละ ๑๗ จบ จะมีความสุขสวัสดียิ่ง ๆ ขึ้นไป

ผู้เกิดวันพุธ ควรใช้ของประดับตัว หรือบ้านเรือนเป็นสีเขียวหรือสีเขียวใบไม้ ส่วนสีรองๆ ลงมา คือ สีเหลือง สีเทา สีดอกรัก สีเมฆหมอก สีขาวนวล

พึงเว้นสีม่วง

สำหรับผู้เกิดวันราหู
(วันพุธกลางคืน)

พระปางมารวิชัย

เกิดวันราหู (วันพุธกลางคืน)
บูชาพระปางมารวิชัย

จิตฺตํ รกฺเขถ เมธาวี.
ผู้มีปัญญาพึงรักษาจิต
ขุ.ธ. ๒๕/๑๙.

ประวัติย่อ
พระปางมารวิชัย

ในสมัยเมื่อพระสิทธัตถะมหาบุรุษ ประทับบำเพ็ญเพียรอยู่ใต้ต้นศรีมหาโพธิ์จวนจะได้ตรัสรู้แล้ว ก็ได้มีพระยามารวสวัสดีและหมู่บริวารยกทัพมาก่อกวนเพื่อให้พระองค์ละความเพียรเสีย พระมหาบุรุษอาศัยพระบารมีต่อสู้ จนในที่สุดพระยามารก็ได้พ่ายแพ้ไปแล้วพระองค์จึงได้ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในกาลต่อมา

บทสวดบูชาประจำวันราหู
(วันพุธกลางคืน)
(สวดกลางวัน)

กินนุ สันตะระมาโน วะ ราหุ สุริยัง ปะมุญจะสิ
สังวิคคะรูโป อาคัมมะ กินนุ ภีโต วะ ติฏฐะสีติ
สัตตะธา เม ผะเล มุทธา ชีวันโต นะ สุขัง ละเภ
พุทธะคาถาภิคีโตมหิ โน เจ มุญเจยยะ สุริยันติ

สวดวันละ ๑๒ จบ จะมีความเจริญสุขสวัสดีฯ

(สวดกลางคืน)

กินนุ สันตะระมาโน วะ ราหุ จันทัง ปะมุญจะสิ
สังวิคคะรูโป อาคัมมะ กินนุ ภีโต วิ ติฏฐะสีติ
สัตตะธา เม ผะเล มุทธา ชีวันโต นะ สุขัง ละเภ

พุทธะคาถาภีคีโตมหิ โน เจ มุญเจยยะ จันทิมันติ

สวดคืนละ ๑๒ จบ จะมีความเจริญสุขสวัสดีฯ

คนเกิดวันราหู หรือวันพุธกลางคืนนี้ ควรใช้เครื่องประดับตัวหรือบ้านเรือนเป็นสีเมฆหมอก สีเทา หรือสีดำหลัว ส่วนสีรอง ลงมาคือ สีแดง สีขาวนวล สีกรมท่า สีน้ำเงินแก่

พึงเว้นสีเหลือง

สำหรับผู้เกิดวันพฤหัสบดี

พระปางสมาธิ

เกิดวันพฤหัสบดี บูชาพระปางสมาธิ

สติมโต สทา ภทฺทํ.

คนผู้มีสติมีความเจริญทุกเมื่อ

ส.ส. ๑๕/๓๐๖.

ประวัติย่อ
พระปางสมาธิ

ภายหลังจากที่พระมหาบุรุษได้กำราบพระยามารลงได้แล้วพระองค์จึงได้ตั้งพระทัยเจริญสมาธิจนได้บรรลุญาณขั้นต่างๆ และในที่สุดก็ได้บรรลุอนุตรสัมมาสัมโพธิญาณตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ในเวลาเช้าตรู่ของวันเพ็ญขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๖ (วันวิสาขบูชา)

บทสวดบูชาประจำวันพฤหัสบดี

สวด ๑๙ จบ

ปูเรนตัมโพธิสัมภาเร นิพพัตตัง โมระโยนิยัง
เยนะ สังวิหิตารักขัง มะหาสัตตัง วะเนจะรา
จิรัสสัง วายะมันตาปิ เนวะ สิกขิงสุ คัณหิตุง
พรัหมะมันตันติ อักขาตัง ปะริตตันตัมภะณามะ เห

สวดวันละ ๑๙ จบ จะมีความสุขความเจริญรุ่งเรืองยิ่งๆ ขึ้นไป

ผู้เกิดวันพฤหัสบดี พึงใช้เครื่องประดับตัวและบ้านเรือนเป็นสีเหลืองหรือสีไพล ส่วนสีรองลงมาคือ สีน้ำเงิน สีแดง สีเขียว

พึงเว้นสีดำ สีกรมท่า และสีน้ำเงินแก่

สำหรับผู้เกิดวันศุกร์

พระปางรำพึง

เกิดวันศุกร์ บูชาพระปางรำพึง

สนฺตุฏฺฐี ปรมํ ธนํ

ความสันโดษเป็นทรัพย์อย่างยิ่ง.

ขุ.ธ. ๒๕/๔๒.

ประวัติย่อ
พระปางรำพึง

ภายหลังจากที่ตรัสรู้ได้ไม่นานพระสัมมาสัมพุทธเจ้าซึ่งประทับอยู่ภายใต้ต้นไทร (อชปาลนิโครธ) ก็ได้ทรงรำพึงถึงธรรมที่ได้ตรัสรู้นั้นว่าเป็นธรรมที่ละเอียดลึกซึ้งยากแก่การเข้าใจ จึงทรงรู้สึกอ่อนพระทัยในการที่จะนำออกแสดงโปรดสัตว์ แต่เพราะพระมหากรุณาธิคุณของพระองค์ซึ่งได้พิจารณาเห็นว่าสรรพสัตว์มีภูมิต่างกันจึงทรงพระดำริที่จะแสดงธรรมตามภูมิชั้นแห่งปัญญาสรรพสัตว์นั้น ๆ

บทสวดบูชาประจำศุกร์
สวด ๒๑ จบ

อัปปะสันเนหิ นาถัสสะ สาสะเน สาธุสัมมะเต

อะมะนุสเสหิ จัณเฑหิ สะทา กิพพิสะการิภิ

ปะริสานัญจะ ตัสสันนะ- มะหิงสายะ จะ คุตติยา

ยันเทเสสิ มะหาวีโร ปะริตตันตัมภะณามะ เห

สวดวันละ ๒๑ จบ จะมีความสุขสวัสดีตลอดกาลนานฯ

ผู้เกิดวันศุกร์ พึงใช้เครื่องประดับตัวหรือบ้านเรือนเป็นสีฟ้าหรือสีน้ำเงินแก่ ส่วนสีรอง ๆ ลงมาคือ สีขาวนวล สีม่วง สีเหลือง

พึงเว้นสีเทา สีเมฆหมอก สีดอกรัก

สำหรับผู้เกิดวันเสาร์

พระปางนาคปรก

เกิดวันเสาร์ บูชาพระปางนาคปรก

ปฏิรูปการี ธุรวา อุฏฐาตา วินฺทเต ธนํ

คนมีภารกิจ หมั่นทำงานให้เหมาะสม ย่อมหาทรัพย์ได้

ส.ส. ๑๕/๓๐๖. ขุ.สุ. ๒๕/๒๖๐.

ประวัติย่อ
พระปางนาคปรก

ครั้งเมื่อพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ประทับเสวยวิมุติสุขอยู่ใต้ต้นดอกจิก(มุจจรินทร์) บังเอิญในช่วงนั้นมีฝนตกหนักตลอด ๗ วัน พระยานาคมุจจรินทร์ได้เลื้อย มาทำขนดล้อมพระวรกาย ของพระพุทธองค์ ๗ ชั้น แล้วแผ่พังพานปกไว้ในเบื้องบนเหมือนกั้นฉัตรด้วยประสงค์จะกำบังลมฝนมิให้ต้องพระวรกาย

บทสวดบูชาประจำวันเสาร์

สวด ๑๐ จบ

ยะโตหัง ภะคินิ อะริยายะ ชาติยา ชาโต นาภิชานามิ สัญจิจจะ ปาณัง ชีวิตา โวโรเปตา เตนะ สัจเจนะ โสตถิ เต โหตุ โสตถิ คัพภัสสะ

สวดวันละ ๑๐ จบ จะมีความสุขความเจริญและเกิดความสวัสดีมีมงคลตลอดกาลนาน

ผู้เกิดวันเสาร์ พึงใช้เครื่องประดับตัวและบ้านเรือนเป็นสีดำ สีดำหลัวหรือสีม่วง ส่วนสีรองลงมา คือ สีเทา สีเมฆหมอก สีดอกรัก สีน้ำเงิน

พึงเว้นสีเขียว

ผลของกรรมดีและกรรมชั่วที่ทำให้มนุษย์มีชีวิตแตกต่างกัน

กรรมชั่ว		กรรมดี	
ฆ่าสัตว์	คนอายุสั้น	ไม่ฆ่าสัตว์	คนอายุยืน
เบียดเบียนสัตว์	ขี้โรค	ไม่เบียดเบียนสัตว์	สุขภาพดี
โกรธและพยาบาท	ผิวพรรณหยาบ	อดทนไม่โกรธตอบ	ผิวพรรณดี
ริษยาคนอื่น	ไม่มีเดชานุภาพ	ไม่ริษยาคนอื่น	มีเดชานุภาพมาก
ตระหนี่ขี้เหนียว	มีความยากจน	บริจาคทาน	มีสมบัติมาก
หยิ่ง จองหอง	เกิดในตระกูลต่ำ	อ่อนน้อม	มีตระกูลสูงศักดิ์
ดื่มสุราเมรัย	มีปัญญาทราม	คบแต่บัณฑิต	มีปัญญามาก

ถ้าอยากพ้นวิกฤต ต้องเลิกติดไสยศาสตร์*

หลังฉันอาหารเพล ก่อนพระสงฆ์จะอนุโมทนา ตอนนี้มาคิดว่าจะพูดธรรมให้ฟังวันละเล็กละน้อย แต่เป็นรายการเบ็ดเตล็ด เรียกว่า"ทบทวนข้อธรรมเบ็ดเตล็ด" นึกอะไรขึ้นได้ก็พูดไป

สำหรับเพลวันนี้มานึกถึงเรื่องที่พูดเมื่อวาน วานนี้ได้พูดให้ญาติโยมฟังเกี่ยวกับสถานการณ์ปัจจุบันนี้ ที่บางคนเรียกว่าเป็น ***วิกฤติการณ์ทางเศรษฐกิจ*** ผู้คนมีความเดือดร้อนเพราะปัญหาเรื่องเงินเรื่องทอง

ในสภาพเช่นนี้จะต้องมีการปฏิบัติตัวให้ถูกต้องเพื่อจะอยู่ด้วยดี และเพื่อจะแก้ปัญหาให้เสร็จสิ้นไป อาตมาก็เลยได้พูดถึงคติอย่างหนึ่ง ในการปฏิบัติต่อปัญหาหรือสถานการณ์อย่างนี้ว่า

---

* รายการทบทวนข้อธรรมเบ็ดเตล็ด ภาคเพล วันอาทิตย์ที่ ๑๐ สิงหาคม ๒๕๔๐ ณ วัดญาณเวศกวัน

“คนฉลาดทำเคราะห์ให้เป็นโอกาส
แต่คนประมาททำโอกาสให้เป็นเคราะห์”

นี่เป็นคติตามหลักพระพุทธศาสนาที่สอนไว้ว่า เมื่อเราประสบสถานการณ์ ไม่ว่าจะดีหรือร้ายก็ตาม ต้องหาประโยชน์จากมันให้ได้ แม้แต่เป็นเคราะห์ก็ต้องทำให้เป็นโอกาส หรือหาประโยชน์จากเคราะห์นั้นให้ได้ คตินี้ถ้าเป็นคนไม่ประมาทและเป็นคนฉลาดก็สามารถทำได้ อย่างน้อยก็ถือเป็นโอกาสที่จะกระตุ้นเตือนให้คนของเราได้สติ แล้วก็มีความเข้มแข็ง แต่ถ้ามัวคร่ำครวญโอดโอยตีโพยตีพายกันอยู่ก็เสียเวลาเปล่าๆ และเป็นการซ้ำเติมตัวเองด้วย

เมื่อพูดถึงคตินี้ไปแล้วก็มีอาจารย์ที่เป็นผู้ฟังท่านหนึ่งตั้งข้อสังเกตขึ้นว่า เมืองไทยเวลานี้คนไม่ค่อยทำเคราะห์ให้เป็นโอกาส แต่เวลามีเคราะห์ก็ไปสะเดาะเคราะห์ อันนี้ก็เป็นสภาพของสังคมไทยอย่างหนึ่ง ซึ่งเป็นข้อที่น่าพิจารณา วันนี้ก็เลยจะพูดเรื่องการสะเดาะเคราะห์

ไสยศาสตร์ดีอย่างไร?

การสะเดาะเคราะห์นี้เป็นวิธีปฏิบัติอย่างหนึ่งเกี่ยวกับความเชื่อถือในเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เรื่องไสยศาสตร์ หรือเรื่องอำนาจดลบันดาล ซึ่งเวลานี้แพร่หลายมากในสังคมไทย เรา

ควรจะวิเคราะห์ดูข้อดีข้อเสีย

คนที่สะเดาะเคราะห์นั้น สิ่งที่ได้อย่างหนึ่งก็คือความสบายใจ ทำให้เกิดความอุ่นใจขึ้น หรืออาจจะมีความหวัง และคนก็มองว่าการสะเดาะเคราะห์และเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรืออำนาจดลบันดาลทั้งหลายนี้เป็นเรื่องศาสนาก็เลยมีผู้พูดกันว่า *ศาสนานั้นมีความหมายว่าเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ* ช่วยปลอบประโลมจิตใจ บำรุงขวัญ มองในแง่นี้ก็เป็นประโยชน์อยู่ แต่ต้องพิจารณาหลายชั้น

เรื่องของไสยศาสตร์ และความเชื่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์อิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์นี้ ทางพระพุทธศาสนาให้มองในแง่ของการปฏิบัติ คือไม่สนใจในเรื่องที่ว่าจริงหรือไม่จริง คนทั่วไปมักจะเถียงกันในแง่ว่าจริงหรือไม่จริง แต่พระพุทธศาสนาสอนในแง่ว่าความเชื่อและการปฏิบัติในเรื่องจำพวกนี้มีคุณมีโทษอย่างไรมากกว่า เพราะถ้าเถียงกันว่าจริงหรือไม่จริงนี่ไม่รู้จักจบ และไม่มีใครแพ้ชนะเด็ดขาด นอกจากนั้นถึงแม้ถ้าเป็นจริง แต่ถ้ามีโทษมากกว่าคุณ ก็ไม่ควรเอาด้วย

ข้อพิจารณาที่สำคัญก็คือมองในแง่คุณและโทษ ในแง่นี้ทางพระพุทธศาสนาให้มองทุกสิ่งทุกอย่างอย่างเป็นกลาง ๆ คือมองทั้งแง่ดีและแง่เสีย ทั้งแง่คุณและแง่โทษ

เมื่อเช้าก็ได้พูดถึงเรื่องการอ้อนวอนเทพเจ้าไปนิดหน่อย

โดยยกตัวอย่างเรื่องมหาชนกมาให้ฟังว่าเมื่อเรือแตกกลางทะเล คนทั้งหลายมัวแต่ร้องไห้คร่ำครวญบ้าง อ้อนวอนขอให้เทพเจ้าช่วยบ้าง ก็ตายกันหมด แต่มหาชนกเอาเวลาระหว่างนั้นมาใช้สติปัญญาพิจารณาแก้ไขสถานการณ์โดยเตรียมตัวให้พร้อมที่จะว่ายน้ำทะเล จึงรอดมาได้

เรื่องไสยศาสตร์ เรื่องความเชื่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และเรื่องการอ้อนวอนเทวดานี้ มีประโยชน์อะไรบ้าง

๑. อย่างที่บอกเมื่อกี้ คือช่วยปลอบประโลมใจ บำรุงขวัญ ขณะที่จิตใจกำลังเร่าร้อนกระวนกระวายก็ทำให้สงบลงได้ ในขณะที่ตื่นกลัวหวาดผวาก็อาจจะทำให้นอนหลับลงไปได้ แล้วก็อยู่ด้วยความหวัง

๒. ต่อจากปลอบประโลมขวัญก็เกิดกำลังใจ ขณะที่ท้อแท้หดหู่พอทำพิธีแล้วก็อาจจะเกิดกำลังใจขึ้นมาบ้าง

๓. แล้วต่อไปก็คือถ้ามีความเชื่อมากก็อาจจะทำให้เกิดความมั่นใจ เมื่อมั่นใจก็ทำให้เกิดความเข้มแข็ง เช่นมีความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เมื่อบูชาแล้วเกิดความมั่นใจก็เข้มแข็งขึ้นมา

ที่ว่ามานี้ก็เป็นประโยชน์ ส่วนที่จะได้ผลสำเร็จจริงหรือไม่ก็เถียงกันไปอย่างที่ว่าเมื่อกี้ ไม่เด็ดขาด ไม่จะแจ้งลงไป

ที่พูดในแง่ปลอบประโลมใจ บำรุงขวัญ เกิดกำลังใจตลอดจนให้เกิดความมั่นใจนั้น เรามองดูก็เป็นคุณประโยชน์

แต่จะต้องมองอีกด้านหนึ่ง คือด้านเป็นโทษบ้าง

ด้านเป็นโทษ มีอะไรบ้าง คนเราเวลามีทุกข์มีภัยก็แสวงหาหนทางที่จะหลุดพ้นไป มีปัญหาก็หาทางแก้ไข แต่พอเกิดความรู้สึกอุ่นใจสบายใจขึ้นมาก็ชักจะนอนใจ หรืออาจจะรอคอยด้วยความหวัง ก็เลยไม่ดิ้นรนขวนขวาย ถ้าเป็นอย่างนี้ก็ทำให้เกิดความประมาท นี้เป็นข้อแรกที่ต้องระวัง

ทีนี้การเชื่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ อำนาจดลบันดาล และไสยศาสตร์ มีลักษณะที่ร่วมกันคือ

๑. ใช้ศรัทธา เอาความเชื่อเป็นหลัก คือ ไม่เกิดจากการรู้ความจริง ตัวเราเองไม่รู้ความจริงของเรื่องนั้นสิ่งนั้น

๒. เมื่อเป็นความเชื่อ ก็ต้องพึ่งอาศัยสิ่งที่อยู่นอกตัว คือขึ้นต่ออำนาจดลบันดาล รออำนาจนอกตัว ต้องอาศัยสิ่งภายนอกมาช่วย

๓. สิ่งอื่นหรืออำนาจดลบันดาลภายนอกนั้นมาทำให้เรา โดยเราไม่ต้องทำเอง และเราทำเองไม่ได้

นี้เป็นจุดที่สำคัญ เรามองไม่เห็นกระบวนการของความเป็นเหตุเป็นผลว่ามันสำเร็จได้อย่างไร เมื่อเราเชื่ออย่างนี้แล้ว เราอาจจะเกิดกำลังใจ เกิดความอุ่นใจ ปลอบประโลมใจเสร็จแล้วเราก็เลยเบาใจ สบายใจแล้วก็ไม่ดิ้นรนขวนขวาย

ทีนี้โทษก็เกิดขึ้น ตอนที่ว่าอุ่นใจสบายใจนั้น ความอุ่น

ใจสบายใจไม่ได้เกิดจากการรู้เห็นชัด ๆ ว่ามันจะสำเร็จได้อย่างไร เพียงแต่เชื่อว่าจะสำเร็จ ตัวเองก็ทำอะไรไม่ได้ ก็ได้แต่รอ ก็เลยไม่ดิ้นรนขวนขวาย เมื่อไม่ได้แก้ไขปัญหา ต่อไปปัญหานั้นก็อาจจะร้ายแรงขึ้นมา อย่างน้อยก็ง่อนแง่นเพราะตัวเองไม่รู้ และมันไม่ได้อยู่ในอำนาจของตัวเอง

พุทธศาสน์ว่าอย่างไร?

ตอนนี้ก็มาพิจารณาหลักการในทางพุทธศาสนาโดยมองเทียบจากข้อเสียของไสยศาสตร์

หนึ่ง เราควรจะทำการให้สำเร็จผลที่ต้องการด้วยความเพียรพยายามของตนเอง คือ ให้สำเร็จด้วยการกระทำ เมื่อสิ่งนั้นสำเร็จด้วยการกระทำของเรา เราจะเห็นเหตุเห็นผลจะแจ้ง คือมองเห็นความเป็นเหตุเป็นผลในการกระทำกับผลที่สำเร็จตามมา ไม่เหมือนกับผลที่เกิดจากผู้อื่นทำให้ และผู้อื่นที่ว่านั้นเป็นอำนาจเร้นลับที่เราไม่เห็นเลย ไม่สามารถรู้จะแจ้งลงไปว่าผลจะเกิดหรือไม่เกิด ได้แต่เชื่อได้แต่รอไป ฉะนั้น การเชื่อในการกระทำนี่เด็ดขาดกว่า นี่หนึ่งแล้ว

สอง คนที่ไปหวังพึ่งสิ่งภายนอกดลบันดาลหรือทำให้นั้นไม่พัฒนาตนเอง เพราะไปฝากให้ท่านทำให้แล้ว ก็รอซิ ปัญหานั้นตัวเองไม่ได้คิดแก้ไข รอผลดลบันดาลให้ ตัวเองไม่

ได้คิดไม่ได้ทำก็ไม่ได้พัฒนาตนเอง

คนเรานี้จะพัฒนามีความเก่งกล้าสามารถขึ้นได้ ก็ด้วยการที่ว่า ได้ฝึกได้หัดได้ทดลองได้ทำได้คิด เมื่อปล่อยปัญหาให้อำนาจภายนอกช่วยไปแล้ว ไม่ได้คิดไม่ได้แก้ไข มัวไปหวังพึ่งท่านอยู่ ตัวเองก็ไม่พัฒนา สติปัญญาความสามารถในการกระทำก็ไม่ได้ฝึกปรือ ก็เลยไม่มีอะไรดีขึ้นในตนเอง เสียสองแล้วคือไม่มีการพัฒนาตนเอง

สาม การที่จะสำเร็จหรือไม่ ขึ้นต่ออำนาจภายนอกที่เรามองไม่เห็นนั้น เราไม่เป็นตัวของตัวเอง ไม่เป็นอิสระ ขาดอิสรภาพ หมดอิสรภาพ พึ่งตนเองไม่ได้ นี่ประการที่สาม

การพัฒนาตนเองจะมาสัมพันธ์กับการพึ่งตนเองได้ เมื่อเราพัฒนาตนเองฝึกปรือตนเอง ต่อไปเราก็สามารถพึ่งตัวเองได้ เป็นอิสระแก่ตัวเอง พระพุทธศาสนานั้นมีลักษณะสำคัญอย่างหนึ่ง คือ พระพุทธเจ้าทรงสอนให้ลูกศิษย์สามารถพึ่งตนเองได้ ไม่ยอมให้มามัวรอพึ่งแม้แต่พระองค์เอง พระองค์ต้องการให้ทุกคนเป็นอิสระ ให้เขาพึ่งตนเองได้ ไม่ต้องมาขึ้นต่อพระองค์ พระพุทธเจ้าช่วยคนให้เขาพึ่งตัวเองได้ ทรงช่วยให้เขาเข้มแข็ง ไม่ใช่ช่วยให้เขาอ่อนแอแล้วได้แต่คอยรอให้พระองค์ช่วย และ

สี่ ที่พูดไปแล้วก็คือทำให้เกิดความประมาท เพราะไป

รอหวังพึ่ง รอให้ท่านช่วย เราก็ปล่อยเวลาไปไม่ได้ทำอะไร มัวแต่อุ่นใจเลยไม่ลุกขึ้นดิ้นรนขวนขวายแก้ไขปัญหา

สำหรับข้อเสียนี้ เมื่อ

- มองในแง่แต่ละคน เฉพาะหน้าก็ปล่อยปละละเลย ทำให้ปัญหาหมักหมมไม่ได้แก้ ในระยะยาว ถ้าเคยตัวอย่างนี้ก็เลยมีนิสัยไม่ดิ้นรนขวนขวายชอบรอหวังพึ่งอยู่ด้วยความหวัง เรียกว่ามีนิสัยประมาท
- มองในแง่สังคม เมื่อคนทั่วไปเชื่อกันอย่างนี้ ก็ไม่มีการดิ้นรนขวนขวายแก้ไขปัญหาและทำการสร้างสรรค์ สู้สังคมที่เขามีความเดือดร้อนไม่มีใครช่วยเหลือเลยก็ไม่ได้ สังคมแบบนั้น เมื่อถูกภัยบีบคั้นคุกคาม แล้วหาทางแก้ไขตัวเอง ดิ้นรนไปมาก็ทำให้เจริญเข้มแข็งขึ้นมาได้ ในแง่นี้นับว่าเป็นโทษมาก

ทีนี้เราก็ดูว่าโทษกับคุณนี่คุ้มกันไหม เมื่อมองในระยะยาวและในแง่สังคมส่วนรวม แม้แต่ถ้ามันจะได้ผลจริงบ้าง ก็ไม่คุ้ม เพราะฉะนั้น ในทางพระพุทธศาสนาท่านจึงวางหลักการไว้ว่า

หนึ่ง ให้ทำการให้สำเร็จด้วยความเพียรของตัวเองตามเหตุตามผล

สอง ให้ใช้เรื่องนั้น ปัญหานั้น สิ่งที่ต้องทำ หรือสิ่งที่

ต้องเผชิญนั้นเป็นเครื่องมือหรือเป็นเวทีในการฝึกฝนพัฒนาตนเอง คนเราจะต้องศึกษา ต้องเรียนรู้พัฒนาตนเอง จะได้มีชีวิตที่ดีงามยิ่งขึ้น ถ้ามองในแง่ชีวิตคน ชีวิตก็จะดีขึ้น มองในแง่สังคม สังคมก็เจริญก้าวหน้าพัฒนาขึ้น

สาม อย่างที่ว่าแล้ว ให้รู้จักพึ่งตนเอง จะได้มีอิสรภาพและพึ่งตนเองได้

สี่ ให้ตั้งอยู่ในความไม่ประมาท ไม่ต้องรอให้มีอะไรมากระตุ้น หรือมีภัยมาบีบคั้นคุกคาม เราก็ลุกขึ้นกระตือรือร้นขวนขวาย ไม่ประมาทอยู่เสมอ

ความไม่ประมาทนี่สำคัญมาก ในพระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าทรงเน้นเป็นอย่างยิ่ง แม้แต่จะปรินิพพานก็ตรัสว่า

"เธอทั้งหลายจงยังประโยชน์ตน ประโยชน์ผู้อื่น ให้สำเร็จด้วยความไม่ประมาท"

พูดง่ายๆ ว่า *จงยังความไม่ประมาทให้ถึงพร้อม*

เพราะฉะนั้น ในพระพุทธศาสนานี้ เรื่องของการพึ่งอำนาจดลบันดาลภายนอก หรือลัทธิรอผลดลบันดาลทั้งหลาย ไม่ว่าจะเป็นไสยศาสตร์ หรือการพึ่งอำนาจเทพเจ้าอะไรก็ตาม พระพุทธศาสนาจึงไม่สนับสนุน ไม่ใช่ว่าท่านว่าไม่จริง แต่โทษมันมากกว่าคุณ มันทำให้เสียหลักสี่ประการที่ว่านี้ ถ้าใครจะถามเรา ก็บอกได้เลยว่ามันขัดหลักพุทธศาสนา ๔

ประการ

๑. ขัดหลักการกระทำการให้สำเร็จด้วยความเพียรพยายาม ตามเหตุตามผล

๒. ขัดหลักการฝึกฝนพัฒนาตนเอง

๓. ขัดหลักการพึ่งตนเองและมีอิสรภาพ

๔. ขัดหลักความไม่ประมาท

การเชื่อถือวุ่นวายกับสิ่งเหล่านี้ทำให้คนหลงเพลิน คอยรอ และก็อาจจะงอมืองอเท้าไม่ทำอะไร ทำให้ปล่อยปละละเลยกิจที่ควรทำ แล้วก็ทำให้ตกอยู่ในความเสื่อม ชีวิตและสังคมแบบนี้จะเสี่ยงต่อความเสื่อมและภัยอันตราย เพราะฉะนั้นเราจะต้องปฏิบัติตามหลักพระพุทธศาสนาที่พระพุทธเจ้าทรงสอนไว้โดยทำตามหลัก ๔ ประการที่กล่าวมา

ชาวพุทธจะปฏิบัติตัวอย่างไร?

ทีนี้สำหรับคนทั่วไป ก่อนจะเข้าถึงหลักการของพระพุทธศาสนานั้น เราต้องยอมรับความจริงว่า คนก็ยังมีความอ่อนแอ คนจำนวนมากยังอ่อนแอมาก บางคนแม้ที่ว่ามีปัญญา นึกว่าตัวเองเป็นคนมีปัญญาแต่ไม่ใช่มีปัญญาจริง คือยังไม่ได้มีความรู้ความเห็นความเข้าใจจริง และจิตใจก็ไม่หนักแน่น ไม่มีสมาธิ เวลาเกิดเหตุร้ายภยันตรายชนิดเฉพาะ

หน้าปัจจุบันทันด่วน บางทีตั้งจิตตั้งใจไม่ทัน เป็นนักคิด ชอบคิดชอบใช้ปัญญา แต่บางทีไปแพ้คนที่เชื่อมั่นในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ก็ได้ เชื่อไหม ทำไมจึงแพ้ ก็เพราะว่าจิตใจฟุ้งซ่านและยังมีความอ่อนแออยู่ในตัว พอประสบเหตุร้ายตั้งจิตตั้งใจไม่ทันตั้งสติไม่ทัน สมาธิไม่มา ถูกความหวาดกลัวครอบงำลงไปถึงจิตไร้สำนึกมันเลยขั้นที่จะนึกจะคิดแล้ว จิตใจเตลิดเปิดเปิง ขวัญหาย ใจไม่อยู่กับเนื้อกับตัว คิดอะไรไม่ได้ ทำอะไรไม่ถูก กลับไปแพ้คนที่เขามีสติปัญญาน้อยกว่า ที่เชื่อมั่นในสิ่งศักดิ์สิทธิ์

อันนี้แหละส่วนที่เป็นประโยชน์ของความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ อย่างที่บอกเมื่อกี้คือมันเกิดเป็นความมั่นใจ มั่นใจแล้วก็ทำให้จิตรวมตัว คนที่มีความเชื่อยึดในอะไรสักอย่างหนึ่งแม้แต่ขิง ข่า ตะไคร้ ใบมะกรูด พอเกิดเหตุร้ายปัจจุบันทันด่วนชนิดตั้งสติไม่ทันนี่ เพราะความที่เชื่อมั่นในสิ่งนั้นจิตก็รวมได้ จิตตั้งมั่นอยู่กับสิ่งนั้นมันก็เลยไม่เตลิดเปิดเปิง ไม่ขวัญหนี พอตั้งสติได้ ใจอยู่กับตัว จิตใจมันอยู่ ก็คิดอะไรได้ ก็เข้มแข็ง ก็ไม่เสียหลัก ทำให้ทำการต่าง ๆ ตั้งตัวอยู่ได้

แต่ส่วนคนที่ว่าไม่เชื่ออะไรเลย ทำเป็นว่าเป็นคนมีปัญญา แต่ใจก็ไม่มั่นคงแข็งแรง พอเจอเหตุร้ายอย่างนี้ตั้งสติไม่ทัน ใจไม่รวม ไม่มีสมาธิอย่างที่ว่าไปแล้ว เตลิดเปิดเปิง ใจไม่รู้ไปไหนเลย ทำอะไรไม่ถูกสักอย่าง เสียหลักเลย เลยกลับแย่

เพราะฉะนั้นจึงต้องไม่ประมาทในเรื่องนี้ด้วย

เพราะฉะนั้น สำหรับคนที่ยังอ่อนแออยู่นี้ ท่านก็เลยยอมให้ในขั้นเบื้องต้น แต่ต้องไม่ให้เสียหลัก คือเมื่ออาศัยความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์นั้นพอให้ใจอยู่กับตัวแล้ว จะต้องต่อด้วยความไม่ประมาท ต้องต่อด้วยการกระทำความเพียรพยายาม ไม่ใช่เชื่อแล้วก็ไปฝากความหวังไว้มัวรอพึ่งสิ่งเหล่านั้น ถ้าอย่างนั้นก็เสียหลัก เป็นการผิดหลักความไม่ประมาทแล้วก็ผิดหลักการเพียรพยายามกระทำการให้สำเร็จ นี่เป็นจุดสำคัญ

ตอนที่คนยังอ่อนแอ ยังมีจิตใจไม่มั่นคง มีปัญญาชนิดที่ไม่แท้ไม่จริง คือยังไม่รู้จริง ท่านก็ยอมให้อาศัยความศักดิ์สิทธิ์ได้บ้าง แต่ท่านให้เอาความเชื่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์มาไว้ที่พระรัตนตรัยเสีย จะได้เป็นทางเชื่อมให้เดินหน้าเข้าสู่ทางต่อไปได้ พอเชื่อพระรัตนตรัย มั่นใจแล้ว พระรัตนตรัยจะจูงเราขึ้นต่อไป

ศาสนานั้นมีความหมายอย่างหนึ่งที่ว่าไปแล้ว คือ คนทั่วไปจะมองว่า*ศาสนาเป็นที่พึ่งที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ* เป็นเครื่องช่วยปลอบประโลมจิตใจ บำรุงขวัญ ทำให้สบายใจ แต่จุดนี้*เป็นจุดที่อันตรายด้วย* ถ้าเราไปมองว่าศาสนาเป็นแค่นี้ล่ะก็ใช้ไม่ได้ ผิด ศาสนาถ้าเป็นแค่นี้ละก็ จะมีคุณเพียงส่วนหนึ่งแต่อาจจะมีโทษมากมาย

เพราะฉะนั้น ที่ว่า*ศาสนาเป็นที่พึ่งที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ*นั้น ต้องแบ่งเป็น ๒ แบบ คือ

แบบหนึ่ง เป็นที่พึ่งที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ ชนิดที่เหนี่ยวแล้วดึงลง หมายความว่าดึงให้หมกให้จมอยู่กับการหวังพึ่งสิ่งเหล่านั้นเรื่อยไป เลยเกาะเพลินอยู่นั่นเอง ไม่ต้องคิดเพียรพยายามทำอะไร ก็วนเวียนอยู่แค่นั้น พฤติกรรม จิตใจ และปัญญาก็ไม่เจริญ ไม่ได้ฝึกปรือพัฒนาตนเอง

อีกแบบหนึ่ง เป็นที่พึ่งที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ แต่เหนี่ยวแล้วดึงขึ้น คือเหนี่ยวพอให้เป็นที่เกาะผ่านเท่านั้น ในเมื่อคนเขายังไม่เข้มแข็ง ไม่แข็งแรง เหมือนยังว่ายน้ำไม่เป็น พอได้ที่เกาะไว้ก่อน แต่ตัวศาสนาเองอยู่เลยจากนั้นไป ต่อจากนั้นจะต้องช่วยให้เขาเข้มแข็งขึ้นแล้วให้เขาเดินหน้าต่อไปสู่ตัวศาสนาที่แท้จริง ไม่ใช่จมวนอยู่แค่นั้น

พระพุทธศาสนายอมให้ในแง่ที่สอง ถ้าเราบอกว่าพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาคือเป็นที่พึ่งที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ พูดแค่นี้ไม่ได้ ไม่ถูก เพราะตัวพระพุทธศาสนาอยู่ที่การพัฒนาชีวิตของเราให้ดีขึ้น ฉะนั้นการที่มายึดเหนี่ยวก็เป็นเพียงได้อาศัยเพื่อจะเหนี่ยวแล้วดึงขึ้นไป เพื่อจะเดินหน้าต่อไปในการที่จะพัฒนาชีวิตของเราให้ดีขึ้น ทั้งด้านพฤติกรรมกายวาจา ทั้งด้านจิตใจ และในด้านปัญญา

ยึดถือแล้ว → ปลอบใจ → สบายใจอุ่นใจ → นอนใจ → รอให้ท่านบันดาลให้ = *ทางตัน มีโทษมาก*

ยึดถือแล้ว→รวมใจได้→เกิดกำลังใจ→มั่นใจ→ทำการอย่างเข้มแข็งยิ่งขึ้นไป = *มีทางเดินต่อ พอรับได้*

อย่างไรก็ตาม แม้แต่การเชื่อหรือนับถือแบบหลังที่พอยังรับได้ ก็ยังไม่ปลอดภัย นอกจากง่อนแง่นแล้ว เพราะกำลังใจกำลังศรัทธาเกิดจากความเชื่อ ไม่ใช่เกิดจากปัญญารู้ความจริง จึงอาจจะถูกความเชื่อจูงให้มีกำลังเข้มแข็งในทางที่จะทำสิ่งที่ผิดให้รุนแรง กลับมีโทษมากยิ่งขึ้นไปอีก

สำหรับคนที่ยังอ่อนแอ เมื่อยังหวังพึ่งสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือยังต้องอาศัยสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ท่านเอาความศักดิ์สิทธิ์มาไว้ที่พระรัตนตรัย

ก) เพื่อจะได้กั้นกรองจำกัดไว้ไม่ให้ผู้คนถูกจูงเขวออกนอกลู่นอกทางไปกันใหญ่ เพราะลัทธิศาสนาแบบไสยศาสตร์มากมายเป็นเรื่องสนองกิเลส ทั้งโลภะและโทสะของคน พาคนให้ยุ่งวุ่นวายอยู่กับกิเลสเหล่านั้น อย่างน้อยก็รั้งไว้ไม่ให้ถูกดึงลงไปหลงจมวนเวียนแช่อยู่ในโมหะ

ข) เพื่อทำความศักดิ์สิทธิ์นั้นเองให้ประณีต ให้สูง ให้ดีงามขึ้นไป ไม่ให้ความศักดิ์สิทธิ์อยู่กับอำนาจศักดานุภาพหรืออิทธิพลความยิ่งใหญ่ที่จะดลบันดาลแบบวูบวาบไม่ยั่งยืน

แต่ให้ความศักดิ์สิทธิ์เกิดจากคุณานุภาพ คืออำนาจความบริสุทธิ์และคุณธรรม ประกอบด้วยพระปัญญาคุณ พระวิสุทธิคุณ และพระมหากรุณาคุณ ที่เป็นของยั่งยืน

ค) เพื่อจะได้เป็นการสะดวกที่จะดึงคนทั้งหลายที่มาพึ่งนั้น ให้ก้าวต่อสูงขึ้นไปสู่การพัฒนาชีวิตด้วยศีล สมาธิ และปัญญา จนลุถึงวิมุตติ ในที่สุด

เพราะฉะนั้นจะต้องเข้าใจว่า การยึดเหนี่ยวเป็นเพียงจุดเริ่มต้นเท่านั้น ไม่ใช่ยึดเหนี่ยวแล้วก็เลยจมเพลินวนเวียนอยู่แค่นั้น จุดสำคัญอยู่ที่เหนี่ยวแล้วดึงขึ้น แล้วให้เดินหน้าต่อไปด้วย ตรงนี้แหละที่เป็นลักษณะสำคัญ พระพุทธศาสนาเน้นตรงนั้น

ความเชื่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์นั้นโบราณเขามีอยู่แล้วก่อนพุทธศาสนา ถ้าศาสนาเป็นได้แค่ที่พึ่งที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ ก็ไม่จำเป็นต้องเกิดพุทธศาสนา เพราะคนอินเดียเขามีที่พึ่งที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ มีเทวดาให้นับถือเยอะแยะ มีแม้แต่พระพรหมที่ว่าดลบันดาลทุกอย่างได้ จนคนพากันเชื่อในพรหมลิขิต

การที่พระพุทธศาสนาเกิดขึ้น ก็เพราะศาสนาก่อนนั้นมัวเป็นที่พึ่งที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ ชนิดเหนี่ยวแล้วดึงลง ให้หลง ให้จมให้หมกอยู่ในการพึ่งพาอำนาจภายนอก รอผลดลบันดาล พระพุทธศาสนาก็เลยเกิดขึ้นมาแก้ไข โดยมาเหนี่ยวแล้วดึง

ขึ้น เพื่อจะให้ประชาชนได้พัฒนาในเรื่องความประพฤติ ทั้งกาย วาจา แล้วก็พัฒนาจิตใจ และพัฒนาปัญญา ให้พึ่งตนเองได้ดีขึ้นจนเป็นอิสระต่อไป อันนี้จึงจะเป็นประโยชน์ที่แท้จริงของพระพุทธศาสนา

ชาวพุทธเรานับถือพระพุทธศาสนา ไม่ใช่เอาแค่ว่ายึดเหนี่ยวจิตใจ ให้สบายแล้วก็จบ แต่ต้องเอามาใช้ปฏิบัติ เอามาใช้พัฒนาชีวิตของเราให้ดีงาม ทั้งกายวาจาและจิตใจ พร้อมทั้งปัญญา ให้ดีขึ้นไปเรื่อยๆ เพราะในที่สุดเราต้องเป็นอิสระพึ่งตนเองได้

เราควรนับถือศาสนาอย่างไร?

การที่ศาสนาเป็นที่พึ่งที่ยึดเหนี่ยวจิตใจอย่างเดียวนั้นไม่ปลอดภัย อย่างที่ว่ามีคุณนิดหน่อยแต่มีโทษมากมาย แม้แต่ความมั่นใจที่เกิดจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์ก็เป็นความมั่นใจที่ไม่เด็ดขาด ยังง่อนแง่นและมีภัย

ความมั่นใจนั้นมี ๒ แบบ คือ

๑. ความมั่นใจด้วยศรัทธาคือความเชื่อต่อสิ่งภายนอก

๒. ความมั่นใจด้วยปัญญาของตนเองที่รู้ความจริง

ความมั่นใจที่เกิดจากศรัทธานั้นก็แข็งแรงมาก บางทีแข็งไม่ลืมหูลืมตา จนถูกเขาจูงเอาไปรบราฆ่าฟันกัน แต่

เป็นการเชื่อต่อสิ่งภายนอกมาช่วยทำให้ ไม่ใช่ตัวเราทำเอง ต่างกับมั่นใจด้วยปัญญาที่เรามองเห็นความจริง เราทำเองได้ อันนี้เทียบได้กับความมั่นใจของคนตาบอดหรืออย่างน้อย ความมั่นใจของคนที่หลับตา กับความมั่นใจของคนที่ลืมตา หรือตาดี

ความมั่นใจของคนที่ศรัทธา ก็เหมือนความมั่นใจของคนตาบอดหรือหลับตา มีราวมีที่เกาะ ก็เกิดความมั่นใจว่า โอ้เราได้ที่เกาะแล้ว เราจะไปได้ มั่นใจอันนี้ แต่มองไม่เห็นว่ารอบนอกข้างๆตัว และข้างๆราวนั้นมีอะไร มองไม่รู้เรื่อง แต่ได้ความมั่นใจขึ้นมาว่าเราอาศัยราวนี้จะเดินไปถึงที่หมายได้ หรือมั่นใจว่ามีท่านผู้มีกำลังมาช่วยอยู่ ท่านจะช่วยพาเราไป แต่ไม่เป็นตัวของตัวเอง แต่ถ้าเป็น*ความมั่นใจด้วยปัญญา จะเป็นความมั่นใจของคนตาดีหรือลืมตา* ซึ่งมองเห็นหมด อะไรเป็นอะไร จะสำเร็จได้อย่างไร ตัวเองจะต้องทำอะไร ตรงไหนที่ใด เห็นโล่งไปตลอด

เพราะฉะนั้นในพระพุทธศาสนานี้เบื้องแรกท่านก็ยอมให้มั่นใจด้วยศรัทธาแต่ต้องมีปัญญาประกอบให้เห็นเหตุเห็นผล แล้วสุดท้ายต้องพัฒนาให้เป็นความมั่นใจด้วยปัญญา คือ ด้วยการที่ตัวเองรู้เข้าใจความจริง มองเห็นเหตุผลในสิ่งนั้น แล้วทำด้วยตนเองได้

ด้วยเหตุนี้ พระพุทธศาสนาจึงสอนหลักการไว้หลายขั้นหลายตอน ชาวพุทธจะต้องพยายามศึกษาให้เข้าใจและปฏิบัติต่อสิ่งเหล่านี้ให้ถูกต้อง ความเชื่อถือในสิ่งศักดิ์สิทธิ์เรื่องไสยศาสตร์ผีสางเทวดาอะไรต่ออะไรนี่ ถ้ายังถืออยู่ ก็เอาเพียงว่าช่วยให้มั่นใจ จิตใจรวมได้ ในขณะที่เรายังอ่อนแออยู่ เอามาเป็นขั้นต้นในการเกาะให้ทรงตัวตั้งตัวอยู่ได้ก่อน แต่จะหยุดอยู่แค่นั้นเท่านั้นไม่ได้ ต้องก้าวต่อไป ถึงแม้ถ้าเชื่อสิ่งเหล่านั้นก็อย่าให้เสียหลัก ๔ ประการที่ว่าไปแล้ว

อย่าให้เสียหลักที่ ***หนึ่ง*** คือการกระทำการด้วยความเพียรพยายามของตน คือเชื่อแล้วจะต้องให้เข้มแข็งในการกระทำยิ่งขึ้น อย่าไปเชื่อแล้วก็เลยสบายใจนอนใจว่าท่านจะทำให้ บันดาลให้ แล้วก็นอนรอ อย่างนี้ผิดหลัก ท่านเรียกว่าผิดหลักกรรม หลุดจากพระพุทธศาสนาเลย

อย่าให้เสียหลักที่ ***สอง*** คือจะต้องไม่ให้ผิดหลักฝึกฝนพัฒนาตนเอง จะต้องคิดต้องพิจารณาต้องหาทางแก้ปัญหาฝึกปรือตัวเองให้เข้มแข็ง ทำอะไรต่ออะไรให้เก่งให้ดียิ่งขึ้น

อย่าให้เสียหลักที่ ***สาม*** คือต้องให้เป็นอิสระพึ่งตนเองได้ ไม่ใช่ไปฝากความหวังให้ท่านช่วยแล้วแต่ท่าน หมดอิสรภาพของตัวเอง

แล้วก็อย่าให้เสียหลักที่ ***สี่*** คือต้องไม่ให้ผิดหลักความ

ไม่ประมาท ถ้าไปประมาทเสีย ปล่อยปละละเลย ให้เวลาผ่านไปเปล่า ๆ ผิดแน่ ๆ

เป็นอันว่า ถ้าเชื่อก็อย่าให้ผิดหลัก ๔ ประการนี้ แล้วก็อาศัยพอให้เกิดกำลังใจมั่นใจ แล้วก้าวต่อไป ถ้าตัวเองพัฒนาต่อไปแล้วก็จะพ้นจากสิ่งเหล่านี้เอง เมื่อเราเข้มแข็งยิ่งขึ้น ต่อไปเราก็ไม่ต้องอาศัย แล้วเราจะพ้นจากความมั่นใจแบบคนตาบอดหรือคนหลับตา ไปสู่ความมั่นใจของคนที่ลืมตาหรือตาดี คือมั่นใจด้วยปัญญา ไม่ใช่เพียงด้วยศรัทธา

พระพุทธเจ้าที่ทรงสำเร็จบรรลุโพธิญาณนั้น ทรงผ่านมาแล้วอย่างหนักหนา ทั้งโชคและเคราะห์ ถึงคราวโชคพระองค์ก็ใช้มันเป็นปัจจัยในการทำประโยชน์ทำความดียิ่งขึ้นไป ถึงคราวเคราะห์ พระองค์ก็ไม่หนี ทรงเผชิญเคราะห์และจัดการกับเคราะห์ แก้ไขผันแปรมัน พระองค์จึงมีพระบารมีแก่กล้าขึ้นมา พระองค์บำเพ็ญบารมีมากมายจากการจัดการกับเคราะห์นี่แหละ แล้วทำไมชาวพุทธ ลูกศิษย์พระพุทธเจ้าจะคอยรอเอาแต่โชค พอเจอเคราะห์ก็จะหนีอย่างเดียว ไม่รู้จักจัดการเอาประโยชน์จากเคราะห์ และใช้เคราะห์เป็นที่พัฒนาบารมีของตนบ้าง

คนนับถือศาสนาแบบไสยศาสตร์เพื่อขอให้ช่วยบันดาลให้มีโชคดีหนีเคราะห์ร้าย เวลามานับถือพระพุทธศาสนาก็

เลยจะนับถือแบบนั้น เอาแค่นั้น เรียกว่าไม่พัฒนาการนับถือศาสนา หรือเลยพลอยทำให้พระพุทธศาสนามีความหมายแค่นั้น

คนจำนวนมากนับถือศาสนาเพียงเพื่อหวังจะหนีเคราะห์และขอโชค แต่ชาวพุทธแท้นับถือศาสนาเพื่อช่วยให้เราพัฒนาความสามารถที่จะเปลี่ยนเคราะห์ให้เป็นโชค

พระพุทธศาสนามิใช่มีไว้เพื่อให้เราขอโชคและขอให้ช่วยหนีเคราะห์ แต่ประโยชน์ที่เราควรจะได้จากพระพุทธศาสนาก็คือความสามารถที่จะชนะเคราะห์และสร้างโชค ท่านสอนให้เรารู้จักเผชิญ และจัดการกับเคราะห์ เพื่อให้ตัวเราเองพัฒนาดีขึ้น และรู้จักใช้โชคให้นำโชคยิ่งๆ ขึ้นไปด้วย ไม่ใช่เอาแต่จะหนีเคราะห์ กลายเป็นคนอ่อนแอ จะถอยอยู่เรื่อย แล้วเวลามีโชคก็หลงระเริงเพลิดเพลินจนโชคหมดหายกลายเป็นเคราะห์ ไม่รู้จักพัฒนาโชคต่อไป

ทำอย่างไรจะพ้นเคราะห์ได้จริง?

คนไทยเรานี้ เวลาเกิดสถานการณ์ต่างๆ ที่เป็นเหตุร้ายก็จะมีคนหลายระดับ เราจะต้องเห็นใจกัน คนที่ยังมีจิตใจอ่อนแอเราก็ให้โอกาสเขาบ้าง การโอดโอยโวยวายคร่ำครวญจะมีบ้าง เราก็เห็นใจและรู้ทัน อย่าไปนึกอะไรมาก ฟังเขาไป

เขาจะด่าจะว่า ก็ฟังได้ ยิ่งถ้าเป็นผู้นำเป็นผู้บริหาร ก็ยิ่งต้องอดทน ต้องให้เขาระบาย ไม่ไปต่อล้อต่อเถียง แล้วก็ปลอบโยนให้สติเขาดี ๆ ตามเหตุตามผล แม้แต่เทวดา ก็ยังต้องยอมให้โอกาสคน อย่างที่ว่าฝนตกก็แช่ง ฝนแล้งก็ด่า

ขอแต่ว่า เมื่อโอดครวญกันแล้วก็อย่าไปจบไปหยุดอยู่แค่นั้น ต้องผ่านขั้นนี้ไป พอระบายอารมณ์แล้ว ก็ตั้งสติ สงบแล้วรีบหันมาทำการแก้ไขด้วยปัญญา แล้วเอาเหตุการณ์ร้ายหรือปัญหามาใช้ให้เป็นประโยชน์ ปัญหาจะต้องใช้เป็นเวทีพัฒนาปัญญา คือปัญหาเกิดขึ้นแล้ว ถ้าเราใช้ความคิดพิจารณาค้นหาเหตุปัจจัยและหาทางแก้ไข เราจะพลิกปัญหาให้เป็นปัญญา เปลี่ยนอักษรตัวเดียวจากปัญหาก็เป็นปัญญาไป

คนที่เก่งนั้นเขาเปลี่ยนปัญหาให้เป็นปัญญา และใช้ปัญหาเป็นเวทีพัฒนาปัญญาแล้วก็เปลี่ยนเคราะห์ให้เป็นโอกาส *เวลาทุกข์ยากนี่เป็นประโยชน์มาก เวลาสุขสำราญต่างหากที่มักทำให้มัวเมาประมาท* พระพุทธศาสนาสอนว่า ถ้าความรุ่งเรืองความสำเร็จเกิดขึ้น อย่ามัวเมา ต้องใช้มันให้เป็นประโยชน์ เอามันเป็นปัจจัยในการสร้างสรรค์ยิ่งขึ้นไป

คราวเคราะห์มัวครวญ ยามโชคก็เหลิง เอาแต่หนีเคราะห์และคอยโชค คนอย่างนี้เคราะห์เรียกหา แต่คนเป็นมหาบุรุษได้ ด้วยการผันเคราะห์ให้เป็นโชค และผันโชคให้

แผ่ประโยชน์สุข

ในด้านนี้ สังคมไทยเราอาจจะพลาดไปแล้ว เมื่อตอนเราฟุ้งเฟื่อง สบาย มีพรั่งพร้อม แทนที่เราจะเอามันเป็นปัจจัยในการสร้างสรรค์ เรากลับไปหลงระเริง มัวเมา ประมาท นี่ท่านเรียกว่า ทำโอกาสให้เป็นเคราะห์ แทนที่จะใช้โอกาสนั้นในการสร้างสรรค์ยิ่งขึ้นไป

ทีนี้ถึงเวลานี้เราแย่ลงไปเป็นเคราะห์แล้ว ถ้ามัวไปตีอกชกหัว เศร้าโศก โอดครวญ ก็กลายเป็นซ้ำเติมตัวเองเคราะห์หนักเข้าไปอีก ถ้ามีสติปัญญาตอนนี้ได้สติ แล้วใช้ปัญญาก็ทำเคราะห์ให้เป็นโอกาสเสีย เพราะคราวทุกข์ยากเดือดร้อนนี่แหละ มักเป็นเวลาที่ดีที่สุด คนที่จะเจริญก้าวหน้าได้โดยมากต้องเจอปัญหา จะได้ฝึกตัวเองให้เข้มแข้ง แล้ว*เคราะห์นี่ก็ช่วยให้ทั้งสังคมทั้งชีวิตคนประสบความสำเร็จมามากมาย*

จากการเจอเคราะห์เจอปัญหาแล้ว ถ้าเราตั้งตัวดี มีท่าทีถูกต้อง เราก็จะมีความเข้มแข็ง พยายามต่อสู้ดิ้นรนขวนขวายแล้วเราจะได้พัฒนาความสามารถ เราจะได้การฝึกฝนตน ฝึกปรือตัวเอง แล้วได้ปัญญาความสามารถมากขึ้น ๆ แล้วชีวิตและสังคมก็จะเจริญก้าวหน้าต่อไป

ขอย้ำคติที่ว่าไว้ข้างต้นอีกครั้งหนึ่งว่า

"คนฉลาดทำเคราะห์ให้เป็นโอกาส
แต่คนประมาททำโอกาสให้เป็นเคราะห์"

เป็นอันว่า ตอนนี้มีเคราะห์แล้ว ยอมให้มีความเศร้าโศกเสียใจโอดครวญกันชั่วระยะสั้นๆ พอระบายเสร็จแล้วก็ให้รีบตั้งสติ ต่อไปนี้ก็รีบมาดีใจว่าเจอเคราะห์แล้ว ทำมันให้เป็นโอกาส ผันเคราะห์ให้เป็นโอกาส แล้วเราก็จะเจริญก้าวหน้าต่อไป ไม่ต้องกลัว

ฉะนั้น อย่าไปหมดกำลังใจ พระพุทธศาสนาไม่สอนให้เราท้อแท้ ไม่สอนให้เราท้อถอยอ่อนแอ *เมื่อเจอปัญหา เจอเคราะห์กรรม เจอภัยอันตรายแล้ว ให้เข้มแข็ง แล้วใช้มันให้เป็นประโยชน์ในการฝึกปรือตัวเองให้เจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้นไป* แล้วเราจะมีความชำนิชำนาญยิ่งขึ้นในการที่จะแก้ปัญหา ในการที่จะผจญเคราะห์กรรมภัยอันตรายให้ผ่านก้าวไปสู่ความสำเร็จในการสร้างสรรค์พัฒนาได้ต่อไป

วันนี้ขอให้คติแก่โยมในเรื่องเกี่ยวกับการปฏิบัติต่อสถานการณ์ โดยโยงไปหาเรื่องไสยศาสตร์ แล้วให้นำมาสู่พระพุทธศาสนาอย่างที่ว่ามา หวังว่าคงจะเป็นประโยชน์บ้างแก่ญาติโยมในแง่เป็นคติความคิดจากการได้เรียนรู้หลักการของพระพุทธศาสนา

ขออนุโมทนาโยมญาติมิตรทุกท่านอีกครั้งหนึ่ง ขอตั้ง

จิตตั้งใจอาราธนาคุณพระรัตนตรัย โดยเฉพาะคุณธรรมความดีที่โยมทุกท่านได้บำเพ็ญนี้แหละ ให้มาเป็นเครื่องบำรุงจิตใจให้มีความเข้มแข็งยิ่งขึ้นไป เราทำความดีเรามีจิตใจที่มีสติดำรงมั่น มีสมาธิ ไม่ฟุ้งซ่าน ไม่วุ่นวาย ไม่เดือดร้อนใจ ไม่เสียขวัญไปในโอกาสสำคัญที่เป็นบททดสอบนี้ เรามีกำลังใจเข้มแข็ง เราจะผ่านพ้นภัยอันตรายไปได้ แล้วจะมีความเจริญรุ่งเรือง ขอให้ทุกท่านประสบความสำเร็จชนะอุปสรรคอันตรายแล้วทำความร่มเย็นเป็นสุขให้เกิดขึ้นทั้งแก่ชีวิตของตนและสังคมส่วนรวมสืบต่อไป ตลอดกาลทุกเมื่อ

ถอดบันทึกโดย คณะคุณบุบผา คณิตกุล

วันจันทร์ที่ ๑๑ สิงหาคม ๒๕๔๐

สักรวาธรรมในคิหิปฏิบัติบางข้อ

ทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์ คือประโยชน์ปัจจุบัน ๔ อย่าง

๑. อุฏฐานสัมปทา ถึงพร้อมด้วยความหมั่น

๒. อารักขสัมปทา ถึงพร้อมด้วยการรักษา

๓. กัลยาณมิตตตา ความมีเพื่อนเป็นคนดี

๔. สมชีวิตา เลี้ยงชีวิตตามสมควรแก่กำลังทรัพย์ที่หามาได้

สักรวาประโยชน์ชัดปัจจุบัน ทิฏฐธรรม์ท่านว่าทันตาเห็น
ประกอบธรรมสีร่ำบำเพ็ญ ก็จักเป็นเหตุให้สมหมายดล
อุฏฐานะหนึ่งนั้นความหมั่นชอบ ลุกขึ้นกอบอาชีพรีบขวายขวน
เพียรกอบกรณีย์หน้าที่ตน อุตสาห์บ่นท่องพร่ำร่ำวิชา
อารักขะข้อสองคุ้มครองทรัพย์ วิชากับการกิจคิดรักษา
ให้พ้นผ่านอันตรายนานา เพื่อวัฒนาสมบัติสวัสดี
กัลยาณมิตรสามงามเพื่อน มีเค้าเงื่อนดีมิตรประสิทธิศรี
เว้นมิตรเทียมร้ายชั่วตัวกาลี ผูกไมตรีมิตรแท้งามแน่นาน
สมะชีวิตามาข้อสี่ ความเลี้ยงชีวิตควรส่วนทรัพย์สาร
ไม่ฝืดเคืองฟูมฟายให้เกินการ พอประมาณมัธยัตขนาดกลาง
รวมสี่ข้อก่อเกิดทรัพย์ยศผอง ไมตรีปองผาสุกมิทุกข์หมาง
ผู้หวังสุขควรปลูกให้ถูกทาง ประโยชน์อ้างสี่ข้อพอแยบยล

สัมปรายิกัตถประโยชน์ คือประโยชน์ภายหน้า ๔ อย่าง

๑. สัทธาสัมปทา ถึงพร้อมด้วยศรัทธา

๒. สีลสัมปทา ถึงพร้อมด้วยศีล

๓. จาคสัมปทา ถึงพร้อมด้วยการบริจาค

๔. ปัญญาสัมปทา ถึงพร้อมด้วยปัญญา

สักรวาประโยชน์สืบไปภายหน้า สัมปรายิกัตถ์พิพัฒน์ผล
สัมปทาสี่ชอบประกอบตน สืบนุสนธิปัจจุบันอนันต์คุณ
สัทธาว่าความเชื่อสิ่งควรเชื่อ สติเจือปรีชาหาเหตุหนุน
เชื่อทำดีดีได้หมายผลบุญ ทำชั่วหมุนทุกข์ให้หมายบาปปอง
ศีลถัดมาว่าความประพฤติเรียบ ร้อยระเบียบกายวจีไม่มีหมอง
ทุจจริตเว้นไกลมิหมายมอง คอยประคองสุจริตธรรมสัมมา
จาคะข้อบริจาคกำลังเอื้อ ผู้อื่นเกื้อกูลบ้างไม่กังขา
เฉลี่ยให้ตามส่วนควรบูชา หรือกรุณาสงเคราะห์เหมาะแก่การ
ปัญญาว่ารู้จริงสิ่งบุญบาป รู้ซึมทราบคุณโทษประโยชน์สาร
ไร้ประโยชน์ทราบทั่วไม่มัวพาล กระจ่างการผิดชอบระบอบธรรม
รวมสี่ข้อก่อสุขประยุกต์ชน สนองผลอายุลิ่วผิวพรรณขำ
สุขยศสวรรค์ผลกุศลกรรม ประโยชน์ล้ำภายหน้าสถาพร

สังคหวัตถุ ๔ อย่าง

๑. ทาน ให้ปันสิ่งของ

๒. ปิยวาจา เจรจาวาจาที่อ่อนหวาน

๓. อัตถจริยา ประพฤติสิ่งที่เป็นประโยชน์

๔. สมานัตตตา ความมีตนเสมอ ไม่ถือตัว

สักรวาธรรมะเรื่องเครื่องยึดเหนียว ดังเพลาเกี่ยวสลักล้อข้อเปรียบสอน
เรียกสังคหวัตถุคุณากร อนุสรณ์ไมตรีไม่มีราน
หนึ่งให้ปันเผื่อแผ่แก่ผู้เหมาะ สองไพเราะวาจาสุภาหวาน
สามประพฤติประโยชน์เว้นโทษพาล สี่สมานวางตนอ่อนโยนงาม

ธรรมของฆราวาส ๔ อย่าง

๑. สัจจะ สัตย์ซื่อแก่กัน

๒. ทมะ รู้จักข่มจิตต์ของตน

๓. ขันติ อดทน

๔. จาคะ สละให้ปัน

สักรวาธรรมะของผู้ครองเรือน ซึ่งแม้นเหมือนที่ขวากขวางสล้างหนาม
หนามย่อมเหน็บเจ็บปวดเพราะวู่วาม ประพฤติตามพ้นพิบัติสวัสดี
คือตรงซื่อถือสัตย์สุจริต รู้ข่มจิตต์ผิดปราบบำราบหนี
อดทนอารมณ์รอบกอบขันตี สละตระหนี่มีเอื้อเจือจานกัน

ตระกูลอันมั่งคั่งจะตั้งอยู่ไม่ได้นานเพราะสถาน ๔

๑. ไม่เสวงหาพัสดุที่หายแล้ว
๒. ไม่บูรณะพัสดุที่คร่ำคร่า
๓. ไม่รู้จักประมาณในการบริโภคสมบัติ
๔. ตั้งสตรีหรือบุรุษทุศีลให้เป็นแม่เรือนพ่อเรือน

สักรวาตระกูลมั่งคั่งสั่งสม ต้องล่มจมเพราะเหตุอาเพทผัน
คือของหายไม่หาคืนมาพลัน ไม่ซ่อมสรรเก่าปล่อยร่อยผุภินท์
ใช้ทรัพย์รุ่ยไม่รู้ประมาณสถาน ตั้งพ่อบ้านแม่เรือนเชือนชั่วศีล
ตระกูลมั่งคั่งตั้งนานรวยริน ต้องเว้นสิ้นพิบัติสี่นี้ห่างไกล

อบายมุข คือเหตุเครื่องฉิบหาย ๖

๑. ดื่มน้ำเมา
๒. เที่ยวกลางคืน
๓. เที่ยวดูการเล่น
๔. เล่นการพนัน
๕. คบคนชั่วเป็นมิตร
๖. เกียจคร้านาทำการงาน

สักรวาทางฉิบหายอบายมุข เหตุเสื่อมสุขทุกข์ทับทรัพย์กษัย
เป็นนักสุราบานชาญเมรัย ชอบเที่ยวในคืนค่ำย่ำซอกซอน
การเล่นไหนไปนั่นเที่ยวซ่านเสีย นักเลงเบี้ยบ่อนพนันบั่นทรัพย์ถอน
คบคนชั่วเป็นมิตรสนิธจร เกียจคร้านห่อนทำงานการอากูล
หกอย่างทางอบายวายวอดทรัพย์ เอนกนับมหาศาลก็ผลาญสูญ
เพียงหนึ่งร้ายหลายล่นจมอาดูร อย่านุกูลเว้นก่อทุกข้อเอย

แพทยาลังการ
กล่าวด้วยคุณธรรมอันเป็นเครื่องประดับของหมอ

คนที่เป็นหมอ ใช่แต่จะมีวิชาความรู้ ในยาและรู้จักโรคอย่างเดียวนั้นเมื่อไร ควรต้องเป็นคนมีอัธยาศรัยอันเรียบร้อยเป็นที่พอใจของคนทั้งหลายด้วยจึงจะเป็นหมอดีได้ ถ้าเป็นแต่รู้วิชาของหมอแต่ไม่เป็นผู้มีอารีโอบอ้อมต่อคนทั้งหลายแล้ว ก็ไม่มีใครนับถือย่อมทำความรู้ของตนเองให้เสื่อมไป ด้วยไม่มีใครหาไปรักษา ลาภผลจะมีมาแต่ไหน เพราะฉะนั้นหมอจึงต้องเป็นคนมีอัธยาศรัยดี

หมอที่ดีนั้นย่อมประกอบด้วยคุณธรรมเหล่านี้เป็นต้นคือ

๑. มีเมตตาจิตต์แก่คนไข้ ด้วยคนไข้อันมีความทุกข์เวทนาครอบงำอยู่ในใจตามมากและน้อย แล้วก็มีจิตต์คิดหวังที่จะเอาหมอเป็นที่พึ่ง หมอไปถึงก็ดีใจอยากจะฟังคำอธิบายของหมอที่จะช่วยธุระชี้แจงอาการโรคของตน ถ้าหมอนั้นเป็นผู้มีเมตตาปราณีให้คนไข้เป็นที่ชื่นชมนิยมยินดีแล้ว ความสุขโสมนัสก็จะบังเกิดมีแก่คนไข้เป็นทางที่จะบันเทาไข้ใจให้หมดหรือน้อยลงไปได้และจะเชื่อถ้อยฟังคำของหมอผู้นั้นด้วย เมื่อความวิตกอันเป็นทุกข์ในใจเบาบางลง น้ำเลี้ยงหัวใจก็จะผ่องใส โรคที่มีอยู่ในกายก็จะพลันหายได้โดยไม่ช้าวัน คนไข้ที่หายนั้นก็จะเคารพหมอนั้นต่อไปเป็นอานิสงส์อีกส่วนหนึ่งด้วย ถ้าหมอเป็นคนโหดเหี้ยมไม่มีเมตตาจิตต์แก่คนไข้แล้ว ย่อมไม่เป็นที่ยินดีของคนไข้ ความวิตกก็มีอยู่ร่ำไป นับว่าร่างกายนั้นกำเริบขึ้นได้ พอที่จะหายได้เร็วก็ช้าวันไป หรือบางทีไข้จะทรุดหนักลงทำให้ยากแก่การรักษาพยาบาล ข้อนี้อาจจะเป็นได้ เพราะฉะนั้นเมตตาจิตต์จึงเป็นคุณธรรมเกื้อกูลแก่หมอและคนไข้ด้วยควรหมอจะตั้งเมตตาจิตต์ไว้ในสันดานนี่จัดว่าเป็นเครื่องประดับของหมอประการหนึ่ง

๒. ไม่เห็นแก่ลาภ ลาภผลที่จะได้แก่คนนั้นย่อมเป็นที่ปรารถนาเป็นที่ยินดีอยู่ด้วยกันก็จริง แต่บุคคลที่มีอัธยาศรัยอันเรียบร้อย หวังตั้งตนให้เป็นที่นับถือของคนทั้งหลายแล้ว ย่อมไม่เพ่งเล็งเอาด้วยอุบายหรือความกดขี่หลอกลวงเลย หมอเมื่อเขา

หาไปรักษาไข้ควรตั้งใจเสียก่อนว่าจะไปรักษาให้หายเพื่อเอาชื่อเสียง รักษาโดยสุจริต เมื่อผู้นั้นหายไข้แล้วขวัญเข้าค่ายาย่อมได้อยู่เองถึงหากว่าตามธรรมดาเคยได้เท่านั้นเท่านี้ ถ้าคนที่ขัดสนจะให้เท้านั้นไม่ได้หรือไม่มีจะให้เลย ก็ไม่ควรจะเพิกเฉยละเมินเสีย ควรจะช่วยอนุเคราะห์ด้วยเมตตาจิตต์เป็นที่ตั้ง คุณความดีก็จะมีแก่ตน คนทั้งหลายก็จะเคารพนับถือ ลาภผลก็คงจะได้มา ถ้าหมอเป็นคนมีความโลภเห็นแก่ลาภ ไข้พอจะหายได้ในไม่ช้าวันแกล้งหน่วงเหนี่ยวไว้ให้หายช้า หรือไข้เป็นอย่างที่ไม่น่าตกอกตกใจ ก็บอกไปเสียอย่างหนึ่งเพื่อให้เจ้าไข้ตกใจ หรือคิดอุบายแต่จะได้ขวัญเข้าค่ายาค่าป่วยการให้มากด้วยประการใด ๆ เล่ห์ประการหนึ่งว่าจะทำนาค้าขายบนหลังคนไข้ เอามั่งมีเสียทีเดียว ไม่คิดแผ่เผื่อที่จะให้ความสุขแก่เพื่อนบ้านถานถิ่นฉะนั้นแล้ว ใครเล่าจะเคารพนับถือ เมื่อไม่มีใครนับถือแล้ว ลาภผลที่เคยได้ในวิชาที่เป็นหมอจะมีมาแต่ไหน มีแต่จะเสื่อมถอยน้อยลงทุกวันเพราะฉะนั้นหมอจึงควรเป็นคนไม่เห็นแก่ลาภ ความที่ไม่เห็นแก่ลาภนั้นจัดเป็นเครื่องประดับของหมอประการหนึ่ง

๓. ไม่เป็นคนโอ้อวด ผู้ที่แสดงถ้อยคำโอ้อวดให้เกินกว่าความรู้ของตน เป็นต้นว่ารักษาไข้อะไรหายสักรายหนึ่งก็เอาขึ้นตั้ง ไปที่ไหนก็อวดร่ำไป (ความรู้จริงแก่ใจไม่รู้ถึง แต่พูดเกินกว่าความรู้ ไปเจอะไข้ที่ตนพูดว่ารู้เข้ารักษาไม่ได้ เขาจะเรียกว่าเป็นหมอขากปู ย่อมเป็นข้อหมิ่นประมาทของคนทั้งหลายต่อไปไม่มีใครเชื่อถือ เลยพาให้ความรู้ที่มีอยู่เสื่อมไปด้วย เพราะฉะนั้นในข้อนี้ควรต้องระวัง ถ้าพูดตามความที่ได้เรียนรู้อาจจะทำได้จริง ก็ไม่นับว่าเป็นคนโอ้อวด แต่ถึงดังนั้นต้องพูดได้ในเมื่อถึงคราวที่จะพูด ถ้าเอาไปพูดเสียร่ำไป ก็ตกอยู่ในฐานเป็นโอ้อวดพาให้เสื่อมเสียความเชื่อถือได้เหมือนกัน) ที่จริงความรู้ที่มีอยู่ในตนนั้นไม่จำเป็นต้องโอ้อวดอะไร สุดแต่ถึงคราวที่ต้องใช้ทำได้ปรากฏแก่คนทั้งหลาย แล้วกิติศัพท์ความเลื่องลือก็จะปรากฏขึ้นเอง ย่อมจะเป็นที่เชื่อถือยำเกรงของคนทั้งหลายด้วยความไม่โอ้อวดนี้จัดเป็นเครื่องประดับของหมอประการหนึ่ง

๔. ไม่ปิดบังความเขลาของตนไว้ เมื่อได้ตรวจดูคนไข้พิเคราะห์กิริยาอาการตลอดแล้ว จะต้องเข้าใจว่าเป็นโรคอะไร เกิดขึ้นเพราะอะไร สามารถที่จะรักษาพยาบาลให้หายได้หรือไม่ ตกลงว่าจะรับรักษาให้หายได้ จึงรับรักษาพยาบาล

ตามความรู้ความสามารถของตน ถ้าไปพบปะไข้ที่ตนไม่เคยรักษา หรือความรู้ของตนไม่เพียงพอที่จะรักษาได้ ก็พึงแสดงให้เจ้าไข้รู้เสียแต่ต้นมือ เพื่อเขาจะได้ไปหาหมออื่นรักษา ถ้าจะให้ดีตนรู้ว่าใครจะรักษาได้บอกแนะนำให้เขาด้วยก็จะเป็นที่ยินดีของเจ้าของไข้ถึงหากว่าไข้นั้นไม่หายเพราะคนรักษาก็ดี ตนก็ย่อมจะได้ความนิยมนับถือต่อไปว่าเป็นคนไม่ปิดบังความเขลาไว้ ถ้าจะปิดบังความเขลาไว้ รักษาไข้ด้วยความที่ไม่เข้าใจไข้ก็จะทรุดหนักที่สุดจะถึงเป็นอันตรายแก่ชีวิตก็จะเป็นได้ เมื่อเป็นเช่นนั้นหมอนั้นจะได้รับความติเตียนของคนทั้งหลายแล้วเป็นทางที่จะเสื่อมเสียจากลาภผล เพราะฉะนั้นความที่ไม่ปิดบังความเขลาไว้จึงจัดเป็นเครื่องประดับของหมอประการหนึ่ง

๕. ไม่ปิดบังความดีของผู้อื่นเมื่อได้ยินได้ฟังเขาสรรเสริญคุณวิชาของผู้อื่นควรทำอัธยาศรัยแช่มชื่นสรรเสริญตาม เมื่อผู้นั้นทราบอัธยาศรัยของเราดังนี้ ย่อมมีจิตต์รักใคร่จะเป็นมิตรกับเราบ้าง คุณธรรมอันนี้ย่อมเป็นทางสืบสนในสามัคคีรส ซึ่งนักปราชญ์ทั้งหลายย่อมกล่าวสรรเสริญว่า เป็นกัลยาณธรรมนำมาซึ่งความสุขแก่ตนจึงเป็นคุณธรรมที่บุคคลควรประพฤติ และจัดเป็นเครื่องประดับของหมอประการหนึ่ง

๖. ไม่หวังกันลาภผู้อื่น เมื่อตนเป็นหมอไปรักษาไข้เห็นแล้วว่า ลาภผลจะได้แก่ตนแต่ลำพังผู้เดียวจะทำการไม่ถนัด ที่ดีควรจะหาพวกพ้องหรือผู้ใดผู้หนึ่งซึ่งมีความรู้มาช่วยการนั้นจึงจะสำเร็จได้ดี เช่นตนเป็นแต่หมอยาจะต้องหาหมอนวดมาช่วยอีกเช่นนี้ แต่ครั้นจะให้เป็นเช่นนั้นก็กลัวว่าลาภที่ตนจะได้นั้นต้องแบ่งส่วนให้ผู้อื่นไปเสีย จะได้น้อยไปหวงกันไว้ไม่ให้ผู้อื่นเข้ามามีหุ้นส่วน นี่เป็นข้อที่จะทำอันตรายให้แก่คนไข้ หมอไม่ควรคิดเช่นนี้เลย ถ้าเห็นทางที่จะเฉลี่ยลาภผลให้แก่ผู้ที่มีความรู้ด้วยกันด้วยประการใด ก็ควรจะแสดงความยินดีแผ่เผื่อให้ การที่รักษาพยาบาลไข้ถ้ามีเพื่อนเป็นคู่คิดคู่ปรึกษาช่วยเกื้อหนุนซึ่งกันและกันแล้ว เป็นข้อที่ป้องกันความพลั้งเผลอได้ และอาจที่จะรักษาไข้ให้หายเร็วด้วย เพราะฉะนั้นการที่ไม่หวงกันลาภคนอื่นนั้น จึงจัดเป็นเครื่องประดับของหมอประการหนึ่ง

๗. ไม่ลุอำนาจแก่อคติทั้ง ๔ คือ ฉันทาคติ ความรักใคร่พอใจ ๑ โทสาคติ ความโกรธ ๑ ภยาคติ ความกลัว ๑ โมหาคติ ความหลง ๑

ฉันทาคติ ความรักใคร่พอใจนั้นคือ ทำความรักใคร่ในบุคคลไม่เสมอกัน

บางคนก็ตั้งใจรักษาพยาบาล บางคนก็เกลียดชัง ไม่รักษาด้วยความตั้งใจจะให้โรคหาย

โทสาคติ ความโกรธนั้น คือใช้แต่โทษะจิตต์เป็นเบื้องหน้า ไม่มีใจอันดีต่อคนไข้ทำอะไรก็จะเอาแต่ใจของตน ไม่ผ่อนผันตามอัธยาศรัยของคนไข้ให้มีสติอารมณ์เบิกบานบ้างเลย

ภยาคติ ความกลัวนั้น กลัวในสิ่งที่ไม่ควรกลัว เป็นต้นว่ารักษาไข้กลัวเขาจะไม่ให้ขวัญเข้าค่ายาก็ไม่ตั้งใจรักษา กลัวว่ายาดีที่ทำไว้ถ้าจะให้คนไข้กินอาจจะหายได้แต่กลัวจะหมดเสีย

โมหาคติ ความหลงนั้น หลงเชื่อว่าตนมีความรู้ดีไม่ต้องทำอัธยาศรัยเผื่อแผ่เป็นมิตรไมตรีกับผู้ใด หรือหลงเชื่อว่ายาของตนดีรักษาไข้หายได้โดยไม่ตรวจอาการไข้ก่อนที่จะวางยา

(อคติ ๔ ประการที่กล่าวมานี้ สำหรับหมอไม่เป็นสาธารณ์ทั่วไป) หมอผู้ใดไม่ลุอำนาจแก่อคติ ๔ ประการนี้แล้ว คุณความดีก็จะมีในตน จึงจัดความไม่ลุอำนาจแก่อคติ ๔ ประการนี้ เป็น คุณธรรมเครื่องประดับของหมอได้ประการหนึ่ง

๘. ไม่หวั่นไหวด้วยโลกธรรมคือ ลาภผลที่จะได้หรือไม่ได้ไม่มีก็ดี ความนินทาความสรรเสริญก็ดี มียศศักดิ์ก็ดี หรือปราศจากยศศักดิ์ก็ดี ความทุกข์ ความสุขเหล่านี้มาถึงตนก็มี อัธยาศรัยหนักแน่นมัธยัตเป็นปานกลาง ไม่ทำความกระวนกระวายขวนขวายยินดียินร้ายเดือดร้อนรำคาญ ซึ่งเป็นเหตุจะทำลายคุณความดีของตน และทำจิตต์ให้พิกลไปจากความเป็นปรกติ เพราะโลกธรรมนี้ย่อมยุยงส่งเสริมบุคคลให้ตกไปในทางที่ชั่วได้ ผู้ที่ไม่หวั่นไหวต่อโลกธรรมจึงเป็นที่สรรเสริญของผู้ที่มีปัญญาจัดว่าเป็นเครื่องประดับของหมอประการหนึ่ง

๙. มีหิริโอตัปปะ ละอายสะดุ้งกลัวต่อบาปอันจะเป็นเวรกรรมต่อภพชาติในภายหน้า ละเว้นจากวิหิงษาพยาบาทอาฆาตจองเวรต่อบุคคลอื่น มีใจอันชุ่มชื่นไปด้วยความกรุณาเป็นเบื้องหน้า นี้จัดเป็นคุณธรรมเครื่องประดับของหมอประการหนึ่ง

๑๐. ไม่เป็นคนเกียจคร้านและมักง่าย ตั้งใจอุตส่าห์ทำการรักษาพยาบาลไข้โดยเต็มกำลัง ใช้ปัญญาพินิจพิจารณาโดยถ้วนถี่ ถึงเวลาไปตรวจก็ไปตรวจฟังดูอาการเพื่อได้คิดประกอบการรักษา ความรู้ที่มีอยู่แล้วก็เอาใจใส่สอบสวนให้แจ่มแจ้งเจริญขึ้น

สิ่งที่ยังไม่รู้ก็หมั่นศึกษาค้นคว้าหาความรู้ใส่ตนต่อไปมิได้เพิกเฉย และหมั่นประกอบยาไว้สำหรับรักษาไข้ ในตำราให้เอาอะไรกี่อย่าง ก็อุตสาหะหามาทำให้ครบกับตำรา ไม่สักแต่ว่าในตำราให้เอา ๑๐ อย่างก็เอาแต่ ๕-๖ อย่าง ทำด้วยความมักง่าย ความจริงเครื่องยานั้น ถ้าไม่ประสมให้ครบตามตำราที่ท่านวางลงไว้แล้วก็ไม่ศักดิ์สิทธิ์ และจะลงโทษว่ายาไม่ดีไม่ได้ เพราะฉะนั้นหมอจึงไม่ควรเป็นคนมักง่าย ตรวจไข้ก็ตรวจโดยถี่ถ้วนเหมือนกัน ถ้าเป็นแต่มียาไม่ตรวจไข้ให้ตรงกับยาแล้ว ยานั้นก็ไม่เป็นประโยชน์อะไร ไข้กับยาต้องให้ตรงกัน นี่เป็นข้อสำคัญ ความไม่มักง่ายจัดเป็นคุณธรรมเครื่องประดับของหมอประการหนึ่ง

๑๑. มีโยนิโสมนะสิการะ ตริตรองในใจโดยแยบคาย จะตรวจอาการโรคก็ตรวจด้วยความพินิจพิเคราะห์เหตุผลโดยรอบคอบ เมื่อจะประกอบยารักษาก็ทำโดยความใคร่ครวญใช้องค์วิจารณ์ปัญญาสอดส่องให้แน่นอนแก่ใจทุกสิ่งทุกอย่าง นี่เป็นองค์อันสำคัญสำหรับวิชาแพทย์ จัดเป็นคุณธรรมเครื่องประดับของหมอประการหนึ่ง

๑๒. ไม่เป็นคนมีสันดานอันประกอบด้วยความมัวเมาเป็นต้นว่า เสพย์สุราสูบกัญชา ยาฝิ่น หรือมัวเมาละเลิงหลงไปในการเล่นเบี้ย เล่นการพนันต่างๆ อันเป็นทางที่จะทำตนให้ได้ความเดือนร้อนรำคาญ เพราะความประพฤติอันเป็นข้าศึกกับคุณวิชาของตน เมื่อหลีกเลี่ยงไปพ้นมิให้พัวพัน มีสันดานตั้งมั่นในทางสุจริตดังนี้จัดเป็นคุณธรรมเครื่องประดับของหมอประการหนึ่ง

ในที่สุดนี้ ขอสรุปข้อความลงว่า บุคคลที่ประกอบกระทำการใดๆ ซึ่งจะมีความผิดนั้นก็ด้วย เหตุ ๖ ประการคือ

๑. ไม่ละลายต่อความทุจจริต หรือไม่คิดกลัวเกรงต่อความเสียหายในการงานที่ทำนั้น ทำด้วยความโลภปรารถนาลาภอย่างหนึ่ง ปรารถนาจะให้ตนมีชื่อเสียงปรากฏด้วยคุณความดีก็ทำด้วยความโอ้อวดอย่างหนึ่ง นี่เป็นบ่อเกิดของความผิดประการหนึ่ง

๒. ไม่มีความรู้ในการนั้น ก็ทำไปด้วยความโดนเดา จะถูกหรือผิด ดีหรือชั่วอย่างไรก็ไม่รู้ นี่เป็นบ่อเกิดของความผิดประการหนึ่ง

๓. มีความสงสัยในการงานที่ตนจะทำนั้นครอบงำอยู่แล้ว คือคิดไม่เห็นว่าจะทำอย่างไรดี ยิ่งตรองไปก็เป็นหลายท่าหลายทาง ล้วนเป็นอาการที่คาดคะเนโดนเดาไปเสียทุกอย่าง จะหยิบยกเอาอะไรมาเป็นหลักฐานที่อ้างอิงก็ไม่ได้ ยิ่งคิดยิ่งฟั่นเฟือนไป เพราะคิดไปไม่ตลอดต้องถอยหลังกลับมาคิดทางอื่นก็ไม่ตลอดวนเวียนอยู่ ครั้นจะไต่ถามผู้รู้หรือจะปฏิเสธเสียว่า ไม่รู้ ก็กลัวว่าจะเสียชื่อเสียงทำให้เสื่อมความเลื่อมใสในตน เมื่อการมาถึงเข้าก็ทำโดยความโง่เขลา การที่ทำนั้นจึงได้ผิดไป ความสงสัยที่ครอบงำอยู่นี้ เป็นบ่อเกิดของความผิดประการหนึ่ง

๔. ความสำคัญเข้าใจในสิ่งที่ไม่ควรทำ ว่าเป็นสิ่งที่ควรทำ เช่นผู้ที่ตั้งตนเป็นหมอรักษาไข้ แต่ไม่มีความรู้ความชำนาญพอ คนเป็นไข้พิษมีอาการร้อนกระสับกระส่าย ทางที่ถูกควรใช้ยาที่สำหรับดับพิษไข้ เขาห้ามไม่ให้อาบน้ำในเวลากำลังไข้เป็นพิษให้ร้อนกระสับกระส่าย เข้าใจเสียว่าอาบน้ำให้เย็นจะได้หาย ก็เอาน้ำอาบให้คนไข้ จนพิษไข้หลบเข้าภายใน เป็นเหตุจะตัดรอนชีวิตคนไข้เสีย หรืออีกนัยหนึ่ง คนไข้เป็นโรคอุจจาระธาตุพิการ ควรจะใช้ยาคุมธาตุบำรุงธาตุ แต่ไม่ใช้ กลับใช้ยาถ่ายที่แรง ๆ เช่นยาเข้าสลอดมาก ๆ ด้วยเห็นไปว่า ให้อุจจาระที่เสียออกให้หมดก็แล้วกัน เมื่อทำดังนี้โรคนั้นจะกลายเป็นอติสาร ก็จะถึงแก่ความตาย นี่แหละความสำคัญในสิ่งที่ไม่ควรทำว่าควรทำและไปทำลงดังนี้ จัดเป็นบ่อเกิดของความผิดประการหนึ่ง

๕. ความสำคัญเข้าใจในสิ่งที่ควรทำ ว่าไม่ควรทำแล้วก็ทำการนั้นให้ผิดไปดังที่ได้กล่าวมาแล้วในข้อ ๔ ข้างบนนี้ เป็นบ่อเกิดของความผิดประการหนึ่ง

๖. ทำการด้วยการปล่อยสติเสีย ไม่ใช้สติตริตรองสอบสวนเหตุผลให้ถี่ถ้วนคือไม่ใช้องค์ปัญญาอันประกอบโยนิโสมนะสิการะเป็นหัวหน้า พูดสั้น ๆ ก็คือไม่มีสติทำการด้วยความเลินเล่อ ก็การที่ทำด้วยไม่มีสติเช่นนี้ ไม่ต้องสงสัยเลยว่าจะไม่มีความผิดเพราะฉะนั้นในเหตุข้อ ๖ นี้ จัดเป็นบ่อเกิดของความผิดประการหนึ่ง และในเหตุทั้ง ๕ ข้อเบื้องต้น ก็ย่อมรวมอยู่ในข้อ ๖ นี้ด้วย

เมื่อจะย่อข้อความให้สั้นเข้าดังนี้ว่าทำด้วย

ไม่ละอาย ๑

ไม่รู้ ๑

สงสัยแล้วขืนทำ ๑

เข้าใจในสิ่งที่ควรว่าไม่ควร ๑

เข้าใจในสิ่งที่ไม่ควรว่าควร ๑

ปล่อยสติเสีย ๑

เหตุทั้ง ๖ ประการนี้ ย่อมเป็นบ่อเกิดของความผิดทั่วไป ไม่ฉะเพาะแต่ผู้ที่เป็นหมอและเมื่อจะค้นหาต้นเหตุต่อไปอีกว่าเหตุ ๖ ประการนี้เกิดจากอะไร ก็คือเกิดจากความประมาทอย่างเดียว ความประมาทนี้ย่อมเป็นบ่อเกิดของความชั่วทั่วไป เพราะเป็นสภาวะใหญ่ยิ่งกว่าธรรมจริยาทั้งหลาย ในภาษิตทั้งปวงก็ย่อมกล่าวอธรรมจริยารวมลงในความประมาทอย่างเดียวว่า ดุจรอยเท้าของสัตว์ทั้งหลาย ไม่มีอะไรจะใหญ่กว่ารอยเท้าแห่งคชสารฉะนั้นถ้าจะค้นหารากเง่าเค้ามูลของความประมาทลงไปอีกชั้นหนึ่ง ก็ได้แก่ความโง่เขลา คือ อวิชชานี่เป็นที่สุด

การที่จะป้องกันเหตุ ๖ ประการอันเป็นบ่อเกิดของความผิดมิให้มีได้ ก็ด้วยมีสติอยู่เสมอแล้ว ความผิดก็จะไม่เกิดมีได้ด้วยประการทั้งปวง

อีกนัยหนึ่ง ท่านยกสติมาเป็นต้นรากของความประพฤติทั้งปวงว่า เสียทรัพย์ไม่ควรเสียศีล เสียศีลไม่ควรเสียสัตย์ เสียความสัตย์ ไม่ควรเสียความเพียร เสียความเพียร ไม่ควรเสียสติ ดังนี้

เพราะฉะนั้น ผู้ที่จะทำการเป็นหมอ หรือจะทำการใด ๆ ก็ให้ใช้สติตริตรองโดยรอบคอบ อย่าพึงปล่อยสติเสีย

ข้อความที่พรรณนามาฉะนี้ พอเป็นเค้าโดยสังเขปสำหรับให้กุลบุตรฝึกหัดใจไว้เพื่อประพฤติตนให้เป็นคนดีต่อไปภายหน้า เป็นทางแสวงหาโภคทรัพย์ อันจะนำมาซึ่งความสุขโดยสมควรแก่อัตตภาพของตนต่อไป ด้วยประการฉะนี้

พยาบาลจริยา
กล่าวด้วยความประพฤติของคนพยาบาลไข้

หมอที่จะรักษาไข้นั้นใช่ว่าหมอคนเดียวจะนั่งระวังพิทักษ์รักษาคนไข้อยู่เป็นนิจได้เมื่อไร ตามที่รู้เห็นอยู่ด้วยกันแล้วว่า หมอก็เพียงแต่มาตรวจ และให้ยาไว้แล้วก็ไปจะมาตรวจมาเยี่ยมได้ก็เป็นมื้อเป็นเวลาเท่านั้น เว้นแต่ไข้หนักพักใหญ่ หมอจะอยู่ด้วยก็เป็นบางครั้งบางบุคคล โดยธรรมดาหมอต้องอาศัยคนพยาบาล เมื่อจะมาตรวจไข้ก็ต้องถามคนพยาบาลก่อนว่า มีอาการหนักเบาอย่างไร ตลอดถึงเวลาหลับนอน และอาหารการบริโภคคนพยาบาลจะต้องสังเกตไว้เล่าให้หมอฟัง เพราะฉะนั้น คนพยาบาลไข้นับว่าเป็นข้อสำคัญและเป็นมิตรอันสนิทของหมอ เปรียบอีกนัยหนึ่งว่า หมอเป็น มือขวาคนพยาบาลเป็นมือซ้าย ช่วยกันโดยเต็มกำลัง ไข้จึงจะหายได้เร็ว หรือจะว่าคนพยาบาลเป็นนัยน์ตาของหมอก็ว่าได้ก็วิชาของหมอและคุณธรรม อันเป็นเครื่องประดับของหมอนั้น ได้ปริยายมาในข้างต้นแล้วในข้างท้ายนี้ จึงขอกล่าวถึงความประพฤติของคนพยาบาลต่อไปโดยสังเขป.

ความประพฤติของคนพยาบาลนั้นคือ ต้องเป็นคนที่มีอัธยาศัยเรียบร้อยไม่เป็นคนที่ประกอบด้วยโทษะจริต ใช้กิริยาดุร้ายต่อคนไข้หรือคนใช้ให้เป็นที่รำคาญแก่คนไข้มีใจโอบอ้อมอารีต่อผู้มาเยี่ยมคนไข้ต้อนรับพอสมควรแก่บุคคลที่มาเยี่ยมคนไข้โดยกิริยาอันยิ้มแย้มแจ่มใสให้เป็นที่ชอบใจของคนไข้ และระวังถ้อยคำที่จะพูดจาสนทนาเพราะบางคนมาถามจุกจิกจู้จี้ หรือบางทีเอาเรื่องอะไรต่ออะไร ซึ่งไม่เป็นที่พอใจของคนไข้มาเล่าให้ฟัง หรือบางคนมาเยี่ยม สนทนาอยู่จนเกินกว่าเวลาอันสมควรพอที่ว่าคนไข้จะอยู่เงียบ ๆ เพื่อหาเวลานอนหลับระงับความกระวนกระวายบ้างก็นอนไม่ได้ ย่อมเป็นเหตุจะให้คนไข้ถอยกำลัง คนพยาบาลจึงต้องระวังผ่อนผัน อย่าให้เป็นที่รำคาญแก่คนไข้ได้จึงจะดี ทั้งเครื่องนุ่งห่มหลับนอนของคนไข้ ก็ต้องจัดให้สอาดอยู่เสมอด้วย

อนึ่ง เรื่องราวอะไรต่างๆ อันเกิดมีขึ้นเป็นเหตุจะให้คนไข้รำคาญ หรือต้องคิดต้องทำ หรือจะเป็นที่โทมนัสน้อยใจ แก่คนไข้ด้วยประการใดๆ คนพยาบาลควรป้องกันให้ระงับไว้เสียก่อน ถ้าเป็นข้อจำเป็นที่จะต้องให้รู้ ก็พึงหาโอกาสอันควรอย่าให้คนไข้ได้ความเดือดร้อนรำคาญได้ เพราะคนไข้มีใจไม่สบายอยู่แล้ว ถ้าไปกระทบเรื่องอะไรที่เป็นข้อโทมนัสเข้า ก็จะทำให้น้ำเลี้ยงหัวใจขุ่นมัวมากขึ้น เป็นเหตุให้โรคที่มีอยู่แล้วนั้นกำเริบ

คนพยาบาลต้องเป็นคนสนิทรู้อัธยาศัยคนไข้ว่า เป็นผู้มีอัธยาศัยอย่างไร ข้อสำคัญก็คือ ปรนนิบัติ ให้เป็นที่ถูกอัธยาศัยได้เป็นการดี

ส่วนอาหารการบริโภคนั้น ก็เป็นของสำคัญ ผู้พยาบาลจะต้องพินิจพิเคราะห์ให้ถี่ถ้วน สักหน่อย ควรรู้ว่าคนไข้ชอบอะไร ถ้าไม่แสลงแก่โรค และพอจะขวนขวายหามาได้ก็ควรจะหามา ข้อที่อาหารชนิดใดเป็นของแสลงแก่โรคนั้น ควรไต่ถามหมอเสียในชั้นต้นทีเดียว

กิริยาที่คนพยาบาลจะปฏิบัติคนไข้นั้นต้องสังเกตดูคนไข้เสมอเป็นต้นว่าเวลาเช้า กลางวัน เย็น มีอาการเป็นอย่างไร เหมือนกันหรือแปลกกันเป็นอย่างไร ต้องสังเกตกำหนดไว้ อนึ่ง ตามส่วน ที่ท่านแบ่งเป็นกาลสมุฏฐานดังนี้ ตอนกลางวัน (๑) ย่ำรุ่งถึง ๓ โมงเช้า (๒) ๓ โมงเช้าถึงเที่ยง (๓) เที่ยงถึงบ่าย ๓ โมง (๔) บ่าย ๓ โมงถึงย่ำค่ำ ตอนกลางคืน (๑) ย่ำค่ำถึง ๑ ยาม (๒) ๑ ยามถึง ๒ ยาม (๓) ๒ ยามถึง ๓ ยาม (๔) ๓ ยามถึงย่ำรุ่ง ถ้าผู้พยาบาลจะจดจำกาลสมุฏฐานได้ และสังเกตอาการไข้ตามเวลาที่ท่านแบ่งไว้ได้ดังนี้ด้วย ก็ยิ่งเป็นการดีมากขึ้น

เวลานอนหลับทุก ๆ ครั้งก็ดี หรือเวลาตื่นอยู่ก็ดี มีกิริยาอาการอย่างไร เป็นต้นว่านอนหลับนั้นหลับสนิทหรือเป็นแต่ม่อยเคลิ้มไป มีเวลาช้านานครั้งไหนเท่าไร หนาวร้อนอย่างไร สังเกตดู ผิวพรรณคนไข้ให้รู้ว่าตั้งแต่เจ็บมาแปลกเปลี่ยนเป็นอย่างไร อุจจาระ ปัสสาวะ มากน้อยเป็นอย่างไร มีสีและกลิ่นเป็นอย่างไร อาหารของคนไข้ในเวลาหนึ่ง ๆ มากหรือน้อยอย่างไร รสอาหารแปรไปอย่างไร ควรถามคนไข้ให้รู้ไว้ด้วย ความรู้เหล่านี้จะได้เล่าให้หมอฟัง

เมื่อหมอมาตรวจและให้ยาไว้ ก่อนที่หมอจะกลับไป ต้องไต่ถามให้เข้าใจในวิธีใช้ยาทุกขนานที่หมอให้ไว้ ถ้าอะไรไม่เข้าใจ ก็ต้องไต่ถามจดจำไว้ให้แม่นยำจะถือว่ายามีฉลากแล้วเท่านั้นไม่ได้ และควรถามนอกจากที่หมอจดให้ เป็นต้นว่า ถ้ามีอาการแปรไปเป็นอย่างนั้นอย่างนี้ตามที่เคยเป็น หรือคาดคะเนว่าจะเป็นขึ้นในเวลาหมอไม่อยู่จะควรทำอย่างไรให้ได้รับความอธิบายของหมอให้พอแก่ความประสงค์เพื่อว่าหมอไม่อยู่เวลาค่ำคืนดึกดื่นจะได้ไม่ตกใจ คิดแก้ไขตามวิธีของหมอได้ ข้อนี้หมอก็จำเป็นต้องชี้แจงให้คนพยาบาลเข้าใจตลอดด้วย จะได้ช่วยเป็นธุระต่างหูต่างตาของตน

เมื่อได้ยาจากหมอแล้ว ต้องให้คนไข้ได้กินยาตามเวลาที่หมอกำหนดไว้ให้ และต้องสังเกตต่อไปว่า ในยาขนานหนึ่งๆ นั้น เมื่อคนไข้กินหรือทาแล้ว คนไข้ค่อยสบายขึ้นหรือคงอยู่ หรือหนักลงอย่างไรทุกขนานไป นี่เป็นธุระของคนพยาบาลจะต้องสังเกตจดจำให้รู้ไว้ จะได้ชี้แจงแก่หมอได้ในภายหลัง

การสนทนาปราศรัย ถ้าเห็นว่าคนไข้พอจะมีเวลาสนทนาด้วยก็ควรหาเรื่องราวอะไร ซึ่งเป็นที่ยินดีของคนไข้นั้นมาเล่าให้ฟัง หรือชักชวนคนไข้ให้พูดจาปราศรัยแต่พอให้มีความสุขสำราญในใจบ้างก็เป็นการดี

อนึ่ง คนพยาบาลไข้ ต้องเป็นคนพินิจพิเคราะห์ในเหตุผลทั้งปวง อย่าเป็นคนมักง่ายทำอะไรสักแต่ว่าทำ เช่นต้มน้ำไม่ทันเดือด บดยาไม่ทันละเอียด ต้มยาก็เอาน้ำเทลงจนเดือดล้นเป็นต้น และต้องเป็นคนอดทนต่อความเหน็ดเหนื่อย อย่าให้มีถีนะมิทธะความง่วงเหงาหาวนอนเข้าครอบงำได้ ความที่จะป้องกันความง่วงเหงาหาวนอนนั้นพึงตั้งไว้ซึ่งคุณธรรม ๔ ประการ ให้เกิดมีในสันดานของตน คุณธรรม ๔ ประการนั้นคือ ๑. ตั้งใจรักษาพยาบาลคนไข้ด้วยความรักความพอใจไม่มีความรังเกียจ ๒. ตั้งความเพียรที่จะช่วยธุระพยาบาลให้หาย ๓. มีจิตต์ไม่ระส่ำระสายอดกลั้นต่อความเวทนาซึ่งมีมาในตนเป็นต้น ๔. ใช้วิจารณปัญญาคิดค้นหาช่องที่จะให้คนไข้มีความสุขสำราญใจดังนี้ ความง่วงเหงาหาวนอนหรือความเกียจคร้านก็จะห่างไกลจากสันดาน

ข้อความที่ได้ปริยายมานี้ ควรที่บุคคลทั้งหลายจะศึกษาไว้สำหรับจะได้รักษาพยาบาลคนไข้ มีคนที่เป็นญาติมิตรเป็นต้น ก็จะสำเร็จผลสมดังปรารถนาทุกประการดังพรรณนามาฉะนี้แล.

หมวดยาไข้ต่าง ๆ

ยาต้นไข้ เมื่อไข้เป็นวันต้น เอาเขากะทิงฝนกับน้ำร้อน ทั้งกินทั้งชะโลม แล้วห่มผ้าให้เหงื่อออก ถ้าเป็นไข้กาฬโรคฝนกับน้ำสุรา

อีกขนานหนึ่ง เอาหญ้าแพรก หญ้าปากควาย บรเพ็ด ๓ แว่น ลงด้วย มะ อะ อุ (ตัวขอม) ขมิ้นอ้อย ๕ แว่น ลงด้วย นะโมพุทธายะ (ตัวขอม) ใบหญ้านาง ตำละลาย น้ำครึ่ง มูตรครึ่ง กินฯ

อีกขนานหนึ่ง เอารากคนทา รากหญ้านาง รากมะเดื่อ รากท้าวยายม่อม รากน้ำนอง รากชิงชี ต้มกินฯ

ยาถอนพิษไข้ ยาเขียวถอนพิษ เอาใบฝ้ายแดง ใบพิมเสน ใบทองพันชั่ง ใบหญ้าลูกใต้ใบ ใบผักโหมหิน อย่างละเท่า ๆ กัน บดทำแท่งละลายน้ำซาวข้าว น้ำดอกไม้ น้ำจันทน์ ทั้งกินทั้ง ชะโลมฯ

อีกขนานหนึ่ง ชื่อยาเขียวหอม เอาใบพิมเสน ใบสันพร้าหอม โกฏหัวบัว อย่างละเท่า ๆ กัน บดทำแท่ง แก้ปวดหัวตัวร้อนดีนัก น้ำกระสายเหมือนขนานต้น.

ยาถ่ายพิษไข้ เอารากคนทา รากหญ้านาง ผักเสี้ยนผี เปลือกต้นสำโรง ใบมะกา ฝักราชพฤกษ์ ต้ม ๓ เอา ๑ กิน ฯ

ยาถ่ายพิษไข้ เอาเม็ดสลอดปอกเปลือกเอาดีออก หนัก ๓ บาท ห่อผ้าขาวบางต้มกับ ข้าวสารพอข้าวสุก แล้วเอาข้าวออกเสีย แล้วเอาไปต้มกับเกลืออีกให้เดือด ประมาณ ๑๐ นาที เทเกลือออก แล้วเอาต้มกับขี้วัวอีกราว ๑๐ นาที แล้วเอาออกผสม เทียนดำหนัก ๕ บาท กะเทียมหนัก ๑ บาท ลูกมะคำดีควายพอสมควร ตาไม้ไผ่ ๓ ตา ทั้ง ๒ อย่างนี้ใส่หม้อสุมพอดำ ลูกสะบ้ามอญปิ้งไฟพอเกรียม เอาแต่เนื้อใน เปลือกต้นมะขาม บดด้วยน้ำอ้อยแดง ปั้นเท่าเม็ดพุทธรักษา ผู้ใหญ่ธาตุหนักกิน ๕ เม็ด ธาตุเบา ๓ เม็ด เด็กกะใช้พอสมควร กินกับน้ำร้อน ฯ

ยาครอบไข้ทั้งปวง และถ่ายในตัว เอารากคนทา รากหญ้านาง รากมะเดื่อ รากท้าวยายม่อม รากชิงชี หัวแห้วหมู ใบมะกา ฝักราชพฤกษ์ รากชะพลู เปลือกสำโรง ผักเสี้ยนผี ลูกสมอทั้ง ๓ ต้มกินฯ

ยาแปรไข้ แก้เชื่อมมัว ตัวร้อน แก้เมื่อย เอารากคนทา รากหญ้านาง รากมะเดื่อ รากท้าว ยายม่อม รากชิงชี หัวแห้วหมู หัวคล้า รากหญ้าคา ยาข้าวเย็น ต้มกินฯ

ยาขับพิษไข้ เอาเฉียงพร้านางแอ่ รากกำจาย รากระงับ หัวคล้า ยาข้าวเย็น หญ้าปากควาย ต้มกินฯ

ยาขับพิษกาฬ มีพิษ เอารากมะกอกอ่อน หัวคล้า ยาข้าวเย็น รากระงับ รากอุโลก รากมะขามป้อม รากโคคลาน รากเฉียงพร้านางแอ่ รากพุงดอ รากกำจาย รากทรงบาดาล แก่นกำลัง ต้มกินฯ

ยาถอนพิษไข้ เอาใบมะขาม ใบส้มป่อย ใบหญ้านาง ใบสะเดา ขิงสด ดินประสิว ตำละลายน้ำซาวข้าวพ่นฯ

ยาแก้ไข้จับ เอารากมะแว้งต้น รากมะเขือขื่น รากมะอึก ลูกกะดอม บรเพ็ด พริกไทย ดีปลี หัวแห้วหมู รากกะพังโหม ต้มกินฯ

ยาแก้ไข้จับ มันให้จุกเสียด คลั่ง เคลิ้มร้อน ปวดหัว ตัวร้อน เอารากคนทา รากหญ้านาง รากมะเดื่อ รากท้าวยายม่อม รากชิงชี รากหญ้าคา รากหวายขม จันทน์ทั้ง ๒ รากไม้รวก หัวแห้วหมู เถามวก หัวคล้า บรเพ็ด รากชะพลู รากแฝกหอม ต้มกินฯ

ยาแก้ไข ให้ปวดหัว เจ็บท้อง เจ็บตัว เมื่อยบั้นเอว ลงท้อง ขัดอก เอากำลังวัวเถลิง แก่น ประดู่ รากพิลังกาสา รากดีงูต้น แก่นขี้เหล็ก รากมะแว้ง รากตาล ต้มกินฯ

ยาแก้ไข้จับ เอาขมิ้นอ้อย รากขนุน ก้านสะเดา ๓๓ ก้าน หัวแห้วหมู แก่นขี้เหล็ก เปลือกพิกุล เปลือกสำโรง เปลือกมะเดื่อ หญ้าแพรก หญ้าปากควาย ต้มกินฯ

ยาแก้ไข้เซื่อมซึมทุกประการ แก้ไข้ ๓ ฤดู เอาดอกบุนนาค ดอกสาระภี เกษรบัวหลวง รากแฝกหอม จันทน์ทั้ง ๒ รากตะไคร้น้ำ รากสลอดน้ำ รากอบเชย รากคนทา รากหญ้านาง ต้มกินฯ

ยาแก้เซื่อมซึม เอารากกรรณิกา รากคนทา รากหญ้านาง รากมะเดื่อ รากท้าวยายม่อม รากชิงชี รากเฉียงพร้านางแอ่ จันทน์ทั้ง ๒ หัวแห้วหมู รากระงับ แก่นกำลัง แก่นขนุน แก่นฝาง แก่นสน แก่นสัก เกษรบัวหลวง ดอกพิกุล ดอกบุนนาค ดอกสาระภี ดอกมะลิ ต้มกินแก้ไข้ได้ทุกอย่างฯ

ยาแก้ไข้สะท้าน และไข้ทั้งปวง เอาใบมะกา ๑ กำมือ ใบมะนาว ๑ กำมือ สะค้าน

พริกไทย ดีปลี แก่นขี้เหล็ก แก่นขนุน แก่นฝาง ข่า หัวแห้วหมู บรเพ็ด ขมิ้นอ้อย รากชะพลู ลูกสมอทั้ง ๓ ก้าน สะเดา ๓๓ ก้าน โคกกะออม จันทน์ทั้ง ๒ ต้มกินฯ

ยาแก้ไข้จับสั่น เอารากมะตูม บรเพ็ด รากชะพลู รากมะเกลือ ขิง หัวแห้วหมู รากคัดเค้า ต้มกินฯ

ยาแก้ไข้เหนือ สันนิบาตหัวลม เมื่อจับให้สะท้าน เป็นไข้เหมันตฤดู เอามะตูม ๑ ลูกผ่า ๔ เอา ๓ รากคนทา รากหญ้านาง หัวแห้วหมู รากชะพลู ผักเสี้ยนผี ฝักราชพฤกษ์ ต้มกินฯ

ยาแก้ไข้ จับหัวใจ แก้ไข้สันนิบาต และไข้เหนือ แก้ไข้กลางวันกลางคืน ไข้สัมปะชวนก็หาย เอารากคนทา ๑ รากหญ้านาง ๑ รากมะเดื่อ ๑ รากท้าวยายม่อม ๑ รากชิงชี ๑ รากชะพลู ๑ รากชุมเห็ด ๑ รากหนาด ๑ รากแฝกหอม ๑ รากพุมเรียง ๑ ต้ม ๓ เอา ๑ กินฯ

ยาแก้ไข้เหนือ เอาหัวคล้า ยาข้าวเย็น รากก้างปลาทั้ง ๒ รากสลอดน้ำ รากหญ้านาง ทางตาล รากระงับพิษ แก่นมะเกลือ แก่นไม้แดง รากตะไคร้น้ำ ต้มกินฯ

ยาแก้ไข้เนื้อขาด เอาน้ำเต้าแตก ๑ คานหัวด้วน ๑ สาแหรกขาด ๑ แก่นประดู่ ๑ ฝ้าย ๓ ปุย ต้มกินฯ

ยาแก้ไข้จับสั่น ของสมเด็จพระสังฆราชวัดสุทัศน์ เอาใบหนาดหนัก ๑ บาท ฝักราชพฤกษ์ ๑ ฝัก สมอไทยเท่าอายุคนไข้ สะเดา ๗ ก้าน ขมิ้นอ้อย ๓ แว่น ต้มกินวันละ ๓ เวลา เวลาละครึ่งถ้วยชา ถ้วยแรกให้แทรกดีเกลือกตามธาตุหนักเบา ฯ

ยาแก้ปอดพิการ เอาดอกจันทน์ ๑ เปลือกกะดารา ๑ ตุ๋นเอาน้ำกินฯ

ยาแก้ไข้เหนือ สาริบาต และไข้ทั้งปวง เอากะทือ ๑ ไพล ๑ บรเพ็ด ๗ โคกกะสุน ๑ ใบมะนาว ๑๐๘ สะเดา ๓๓ ก้าน ต้มกินแปรเลือดทั้งชายและหญิงดีนักฯ

ภาคหนึ่งชื่อมหาอุดม เอาหอม ๑ สารสร้ม ๑ ดินประสิว ๑ เอาสิ่งละหนัก ๒ บาท กระเทียม ๑ เกลือ ๑ พริกไทย ๑ เอาสิ่งละหนัก ๑ บาท แก้ป้างแก้ลมเลือด ฝี แก้ริดสีดวง แก้คลั่ง แก้บ้า แก้ไข้ ยานี้กันไข้เหนือ ไข้ใต้ หรือไอ แก้ริดสีดวงขึ้นทวาร กิน-ทา แก้อสรพิษ เขี้ยวงา แก้ จุกเสียด แก้สตรีคลอดบุตร เลือดเน่าหายสิ้นฯ

ยาแก้ไข้ยกมือตีนไม่ขึ้น แก้เส้นเอ็น เอาเง่าไผ่ เง่ารวก ยาข้าวเย็น รากกะละมัก หัวคล้า ต้มกินฯ

ยาแก้กาฬมูตร และฝีกาฬ เอาทางมะพร้าว รากสีหวด รากดีงู ต้นชะเอม เนระภูสี ระย่อม ไคร้เครือ ว่านร่อนทอง ส้มกบ หัวคูณ ต้มกินฯ

ยาแก้กาฬจับชายตับ เอามวกแดง ชะลูด กฤษณาเนื้อไม้ จันทน์ทั้ง ๒ เปลือกเฉียงพร้านางแอ่ หัวคล้า เกษรบัวหลวง ดอกพิกุล ดอกบุนนาค ดอกสาระภี ต้มกินฯ

ยาแก้กาฬทั้งปวง เอาตาไม้ไผ่ ๓ ตา รากเฉียงพร้านางแอ่ รากพุงแก รากโพกพาย รากมะตูม รากกะทุงลาย จันทน์ทั้ง ๒ ใบระงับ ยาข้าวเย็น หัวคล้า พิศนาศ เปราะหอม เถานางนูน ว่านร่อนทอง รากไก่ให้ กะดูกงูเหลือม รากแฝกหอม ต้มกิน แก้คอแห้ง แทรกดีงูเหลือมฯ

ยาแก้กาฬจับหัวใจ เอาใบพิมเสน ใบมะตูม ใบสมี ใบมะระ จันทน์ทั้ง ๒ ราก ไคร้เครือ มหาสะดำ ระย่อม พิศนาศ เปราะหอม ว่านร่อนทอง ว่านกีบแรด พรมมิ พริกไทย ดีปลี ขิง ต้มกินฯ

ยาพาดกาฬ เอารากลำโพงกาสลัก หวายตะค้า กะดูกงูเหลือม ปากกาข้างบน ฝนพาดฯ

ยาพอกฝีกาฬ เอาใบตะโก ใบมะเกลือก ใบขี้เหล็ก ใบผักกราด ตำพอกฯ

ยาแก้กาฬบวม เอารากลำโพงกาสลัก ปากกาข้างบน รากหญ้านาง ฝนด้วยน้ำปูนใสทาฯ

ยาแก้กาฬขึ้นดุจหัวละลอก เห็ดกฐิน เห็ดไม้แดง ฝนด้วยน้ำปูนใส จุดหัวกาฬฯ

ยาแก้สิงคลี ไข้หน้าเหลืองตาเหลือง คือ ลมสิงคลี เอาเปลือกมะเกลือ รากชะแป้ง รากหญ้านาง รากไม้รวก แก่นสน ต้มกินฯ

ยาแก้กาฬสิงคลี เอาระย่อม สะค้าน ต้มแทรกดีงูกินฯ

ยาแก้กาฬสิงคลี มีอาการให้ลง เอารากกล้วยตีบ ข้าวเปลือกล้างน้ำ ๓ หน แล้วต้มกินฯ

ยาแก้ไข้ไม่รู้สึกตัว เรียกไม่ได้ยิน เอารากแฝกหอม แก่นสน แก่นจันทน์หอม ขิง รากมะระ ตาอ้อยแดง ต้มกินฯ

ยาแก้หอบ เอาจันทน์ทั้ง ๒ ใบเสนียด ก้านสะเดา ๓๓ ก้าน ลูกกะดอม ดีปลี ๕ ดอก โกฐหัวบัว เกษรบัวหลวง ดอกสาระภี ดอกบุนนาค ต้มกินฯ

ยาแก้สันนิบาต ผลุดลุกผลุดนั่ง ให้หอบดังใจจะขาด เอาใบพิมเสน ใบสันพร้าหอม ใบหนาด ดีงูเหลือม ดีหมูเถื่อน บดทำแท่ง ถ้าร้อนละลายน้ำซาวข้าว ทั้งกินทั้งชะโลมฯ

ยาแก้รากเลือด ออกทั้งปากทั้งจมูก เอารากไม้แดง รากแกแลต้ม เมื่อจะกิน ใส่สุราหน่อยหนึ่งฯ

ยาแก้เลือดตกทวารทั้ง ๙ เอารากผักโหม รากยอป่า รากตาล รากทรงบาดาล ต้ม ๓ เอา ๑ เมื่อจะกินใส่เกลือหน่อยหนึ่งฯ

ยาแก้เศลษม์ตีขึ้น และสะอึก แก้เศลษม์ตีขึ้น เอาฝักส้มป่อยคั่ว ลูกประคำดีควายคั่ว ดินประสิว บดละลายน้ำซาวข้าวกินฯ

แก้สะอึก เอาพริกไทย ๗ เม็ด ขิง ๗ แว่น กะเทียม ๗ กลีบ ดีปลี ๗ ดอก ผักเสี้ยนผี บดละลายน้ำร้อนกิน ถ้ามิฟัง ละลายน้ำสุรากินฯ

ยาแก้เศลษม์ แก้สะอึก แก้หอบ เอาแก่นจันทน์ทั้ง ๒ เนระภูสี ระย่อม ไคร้เครือพิศนาศ ฝนกินและอมหายฯ

ยาแก้ละออง เอาจันทน์ทั้ง ๒ เนระภูสี ระย่อม ไคร้เครือ ชรุชระ เปล้าน้อย ปลาไหลเผือก ใบพิมเสน ดอกบุนนาค ต้มกินฯ

ยาแก้สวิงสวาย แก้ลมไข้สวิงสวาย เวียนศีร์ษะ เอาเม็ดผักชี ลูกกระดอม เปลือกต้นมะตูม รากมะแว้งทั้ง ๒ รากชะพลู จันทน์ทั้ง ๒ ต้มกินฯ

ยาแก้สะดุ้ง แก้ชัก แก้ไข้สะดุ้งเสียวทั้งตัว เอารากชุมเห็ด รากผักหวานบ้าน รากผักเค็ด รากครอม รากมะกอกเผือก รากพญารากดำ รากส้มป่อย รากมหาละลาย ฝนด้วยน้ำกินฯ

ถ้ามิฟัง เอารากจิงจ้อป่า รากพิลังกาสา หัวคล้า รากมะเฟือง รากคันทรง ฝนด้วยน้ำซาวข้าว ทั้งกินทั้งชะโลมฯ

ยาแก้ไข้จับชัก เอาอ้อยแดง หัวหอม หัวแห้วหมู หัวตะไคร้กิน ขมิ้นอ้อย ต้มกินฯ

ยาแก้คลั่งและชัก เอาแก่นขนุน รากหญ้านาง จันทน์ทั้ง ๒ ต้มกินฯ

ยาแก้สันนิบาตชัก เอาลูกกล้วยตีบ ลูกมะเดื่อ ขิง ว่านน้ำ กะทือ พริกไทย ข้าวตัง ก้นหม้อ บดละลายน้ำซาวข้าวกินฯ

ยาแก้สันนิบาตกุมภัณฑ์ ผู้ใหญ่ก็ดี เด็กก็ดี ให้มือกำตีนกำ ตาเหลือก ปากเบี้ยว คอแห้ง ชักหลังแอ่น คอแอ่นก็ดี เอาตาอ้อยแดง หัวแห้วหมู ใบเสนียด ใบแมงลัก ว่านน้ำ หญ้าปากควาย หัวคูณ งาดำ ใบเฉียงพร้ามอญ ลูกมะงั่ว ถั่วป่า บดละลายน้ำกิน แก้เจ็บท้อง แก้ลมจับฯ

ยาแก้ไข้ปวดศีร์ษะเป็นกำลัง เอามะเดื่อทั้ง ๕ รากหญ้านาง รากก้างปลา ทั้ง ๒ รากครอม หัวท้าวยายม่อม ก้านสะเดา ๓๓ ก้าน ต้มกินฯ

แก้ลิ้นกระด้างคางแข็ง เอาเปลือกทองหลาง ลูกมะกอกเผา บดด้วยน้ำ ใบทองหลาง ปั้นแท่งละลายน้ำซาวข้าว ทั้งกินทั้งชะโลมฯ

ยาแก้ไข้คลั่ง เอาแก่นสน แก่นจันทน์หอม เปราะหอม บรเพ็ด หญ้าแพรก เผือก ผักขวง ต้มกินฯ

ยาแก้ลิ้นหด เอารากผักหวานบ้าน หัวว่านน้ำ รากกะเพรา ฝนด้วยน้ำมะนาวกินฯ

ยาแก้ไข้จุกเสียด เอาบรเพ็ด รากไม้รวก รากครอม รากหญ้านาง ต้มกินฯ

ยาแก้ไข้เหนือ เอาจุกหอม เฉียงพร้านางแอ่ บรเพ็ด ขมิ้นอ้อย ต้มกินฯ

ยาแก้ไข้เหนือโดยตรง เอารากคนทา รากหญ้านาง รากท้าวยายม่อม รากมะเดื่อ รากน้ำนอง รากชิงชี โคกกะออมทั้ง ๕ ต้มกินฯ

ยาแก้ไข้เหนืออับจน เอาโคกกะออมทั้ง ๕ เปลือกมะเดื่อ เปลือกเพกา รากจอกใหญ่ ลูกกะดอม บรเพ็ด ขมิ้นอ้อย ต้มกินแก้ลิ้นกระด้างคางแข็ง แก้ร้อนแก้คลั่ง

ยาแก้ไข้เหนือเพื่อลม ให้หนาวให้เรอ ให้สวิงสวาย เอารากต่อไส้ ผักเสี้ยนผี รากหญ้านาง รากท้าวยายม่อม ขิง รากชุมเห็ด ต้มกินฯ

ยาแก้รากสาด มันจับให้ลงท้อง ผุดเป็นเม็ด ๆ ร้อนนัก เอารากมะพร้าว รากตาล รากหมาก รากหญ้านาง รากท้าวยายม่อม ขมิ้นอ้อย ต้มกินฯ

ยาขับพิษรากสาด เอารากหญ้านาง ๑ รากคนทา ๑ โคกกะออม ๑ หัวแห้วหมู ๑ ต้มกินฯ

ยาแก้ไข้รากสาด ปวดท้องนัก เอาฝักคูณ ๑ มะขามเปียก ๑ ดีเกลือ ๑ สารส้ม ๑ บดละลายน้ำไพลให้กินฯ

ยาแก้รากสาด ดำ-แดง เอารากขัดมอน ๑ รากทรงบาดาน ๑ รากพงดอ ๑ รากสะอม ๑ รากหญ้านาง ๑ รากผักหวานบ้าน ๑ แก่นขี้เหล็ก ๑ ต้มกินฯ

ยาแก้รากสาดลงท้อง เอาหัวกะเชาผีมด ๑ ผักเสี้ยน ๑ ต้มกิน

ยาแก้รากสาดเลือดออก เอาเปลือกไม้แดง ๑ แคทั้ง ๒ ทั้งรากทั้งใบต้ม เมื่อเวลาจะกินแทรกเหล้าฯ

ยาแก้ไข้รากสาดสันนิบาต เอารากขนุน เปลือกพิกุล เปลือกสำโรง เปลือกมะเดื่อ รากแฝกหอม หัวแห้วหมู รากฝักข้าว รากขี้กาแดง รากหญ้านาง ต้มกินฯ

ยาแก้ไข้ อีดำอีแดง ตกเลือด เอาขมิ้นอ้อย ผักโหม ชิงช้าชาลี ต้มกินฯ

ยาแก้ไข้ลงท้อง เอาแก่นสน ลูกปะคำดีควาย แก่นประดู่ เถาส้มป่อย ต้มกินฯ

อีกขนานหนึ่ง เอารากหมาก รากมะพร้าว รากตาล เปลือกมะกอก ดอกบุนนาค ต้มกินฯ

ยาแก้นอนไม่หลับ เอาจันทน์ทั้ง ๒ รากไคร้เครือ เปลือกมะรุม ดีปลี รากขี้กาทั้ง ๒ ว่านน้ำ ผิวมะกรูด กะเทียม ๑ หัว ต้มกินฯ

ยาแก้ไข้เพื่อเลือด ให้เสียดแทง เอาแก่นสน ขิง บรเพ็ด ต้มกินฯ

ยาแก้ไข้เพื่อเลือดจับเรื้อรัง เอายาเข้าเย็นเหนือ รากชุมเห็ดเทศ รากหญ้าพันงู รากชะแป้ง ต้มกินฯ

ยาแก้ไข้ผู้หญิงเพื่อเลือด เอาสมอทั้ง ๓ เทียนดำ เทียนแดง ดีปลี ขิง รากชะพลู เกลือสินเธาว์ บรเพ็ด ขอบชะนางทั้ง ๒ รากขี้กาแดง ต้มกินฯ

ยาแก้เลือด มันให้จับไข้ ให้แสบร้อนผิวหนัง ให้กระสับกระส่าย เอาพริกไทย ๗ เม็ด ขิง ๗ แว่น ดีปลี ๗ ดอก ข่า ๗ แว่น กระทือ ๗ แว่น ไพล ๗ แว่น มะตูมอ่อน รากเสนียด ต้มกินฯ

ยาแก้ลมปลายไข้ เอาเกษรบัวหลวง ดอกพิกุล ดอกบุนนาค ดอกสาระภี ใบคนทิสอ ใบสะเดา ใบมะตูม จันทร์ทั้ง ๒ ต้มกินฯ

ยาห้ามเหงื่อ เอาเม็ดถั่วพู ก้ามปูทะเล ดินสอพอง ผิวมะตูม บดละลายน้ำซาวข้าวชะโลมฯ

ยาล้อมลูก เอารากพงดอ รากตำลึง รากฝักข้าว รากหญ้านาง รากพุมเรียง รากขี้กาทั้ง ๒ เกษรบัวหลวง ดอกสาระภี ดอกบุนนาค จันทน์ทั้ง ๒ ดินสอพอง เผาเอาแต่พอควร ต้มทั้งกินทั้งชะโลมฯ แล้วจึงกินยาอื่นต่อไปฯ

ยาแก้สตรีมีครรภ์ เป็นไข้ต่าง ๆ เอาแก่นขี้เหล็ก แก่นสะเดา แก่นสน จันทน์ทั้ง ๒ รากหญ้านาง ลูกมะขามป้อม ลูกกะดอม หัวแห้วหมู บรเพ็ด ฝักราชพฤกษ์ มะตูมอ่อน ก้านสะเดา ต้ม ๓ เอา ๑ กิน ฯ

ยาแก้ไข้คร่อมฤดู เอารากหญ้านาง สะค้าน แก่นขี้เหล็ก แก่นประดู่ แก่นสัก แก่นขนุน ต้มกินฯ

ยาแก้ไข้คร่อมฤดู มีอาการให้แสบร้อนผิวหนัง เอาพริกไทย ดีปลี ขิง สารส้ม เจตมูลเพลิง ไพล กระทือ กะเทียม ขมิ้นอ้อย แก่นแสมสาร แก่นฝาง หัวเถาวัลลิ์ปูน ต้มกิน ฯ

ถ้าเป็นไข้เลือดตกทวารหนัก ทวารเบา เอารากแมงลัก รากพุดซา หญ้าปากควาย ต้มกิน ฯ

ยาแก้คนไข้หรือคนปรกติรากเลือด หรือถ่ายอุจจาระเป็นเลือด เอาจันทน์หอม หัวคูณแก่นแสมสาร รากฝักข้าว รากมะเดื่อ รากกะทุงหมาบ้า ตาอ้อยแดง ต้มกิน ฯ

ยาแก้ไข้กลับ เอาสะเดา ๓๓ ก้าน ขมิ้นอ้อย ๗ แว่น บรเพ็ด ๗ แว่น จันทน์ทั้ง ๒ หัวแห้วหมู ลูกกะดอม ลูกสมอไทย รากตองแตกเท่ายาทั้งหลาย ต้มกินฯ

ยาแก้ผิดสำแดง แก้ไข้เนื้อขาด แก้ไข้กลับ เอารากคนทา รากหญ้านาง รากชิงชี โคกกะออม หัวแห้วหมู ต้มกิน ฯ

ยาแก้ไข้เด็ก ๑-๒-๓ ขวบ เอารากคนทา รากหญ้านาง หูตาล หัวคล้า รากกำจาย รากพุงดอ รากผักเค็ด รากอบเชย ต้มกิน ฯ

ยาครอบไข้เด็กทั้งปวง เอารากเล็บมือนาง รากอ้ายเหนียว กะเพราแดง ทั้งรากทั้งใบ หัวแห้วหมู เปลือกต้นมะตูม เปลือกไข่เน่า ตูดหมูตูดหมาเอาทั้งใบทั้งราก ลูกสมอทั้ง ๓ เกษรบัวหลวง ดอกบุนนาค ยาดำหนัก ๑ บาท ต้มกิน ฯ

ยาแก้ตาลขะโมยแกมไข้ เอากะเพราทั้ง ๕ ชุมเห็ดทั้ง ๕ รากตะโก รากสะแก รากมะเกลือ รากมะเดื่อ รากคนทา รากหญ้านาง รากมะเขือขื่น ใบมะกา ข่า ๕ แว่น ฝักราชพฤกษ์ ลูกมะกรูดผ่า ๔ เอา ๓ สะค้าน รากชะพลู ขิง ต้มกิน แก้บวมด้วยดีนัก

ยาขับพิษไข้ มันให้ร้อนนัก แก้พิษภายใน แก้รากเลือด เอารากระงับ หัวคล้ายาเข้าเย็น รากหญ้านาง แก่นไม้แดง รากมะเกลือ ต้มกิน ฯ

ยาขับพิษกาฬ มันให้ท้องขึ้น เอารากโคคลาน รากำจาย รากระงับ รากพรม หัวคล้า ยาเข้าเย็น ต้มกิน ฯ

ถ้าพิษไข้มันกลับเข้าภายใน มันให้ท้องขึ้นดุจขาดใจตาย เอารากไม้รวก รากคันทรง รากครอม รากหญ้านาง รากบรเพ็ด ฝนด้วยน้ำซาวข้าวกิน ฯ

ยาแก้ไข้ลมเข้าท้อง เอายอดถั่วลิสงป่า ตำแช่เหล้ากิน แล้วเอาเกลือ ๓ เม็ด วางที่ข้อมือซ้าย เอายาพอกทับเกลือหายแล ฯ

ยาแก้กาฬ ให้ร้อนในอก กระหายน้ำทุรนทุรายดีนัก เอาถ่านไม้สัก ลูกมะคำดีควาย มะกอกเผา เกล็ดปลาช่อนคั่ว ใส้ขนุนละมุด ข้าวสารคั่ว น้ำประสานทองสะตุ ใบหญ้านาง ใบทองหลาง ใบมนลนไฟ เอาเท่ากัน บดละลายน้ำซาวข้าวกิน ฯ

ยาแก้ไข้ให้มือ-ตีนและหน้าเหลือง เอารากมะอึก รากมะแว้งทั้ง ๒ รากมะเขือขื่น รากจิงจ้อทั้ง ๒ รากหนาด รากคนทิสอ รากสุราเมริศ รากชะพลู แห้วหมู รากทรงบาดาล ผักเสี้ยนผี รากขี้กาแดง จุกหอม จันทน์ทั้ง ๒ สน หญ้ารังกา สมอทั้ง ๓ แก่นขี้เหล็ก ต้มกิน ฯ

ยาแก้ไข้หัวลม เอาผักเสี้ยนผี ชุมเห็ด ขัดมอน รากตูดหมูตูดหมา รากชะพลู ลันตาไผ่ รากเบ็ญจมาศ สมอทั้ง ๓ แก่นขี้เหล็ก ยาเช้าเย็น ต้มกิน แก้จับ ฯ

ยาแก้ไข้ ตามผิวหนัง มันให้แสบร้อน เดินชา มันให้เชื่อมมัว เอาใบพิมเสน เล็บครุฑ รากเท้ายายม่อม รากหญ้านาง จันทน์ทั้งสอง หัวคล้า ดอกสาระภี ดอกบุนนาค เกษรบัวหลวง ต้มกิน แก้ไข้ทั้งปวง ฯ

ยาแก้ไข้หนักตัว กระหายน้ำ ปากคอแห้ง ท้องแข็งเป็นดาน เวียนหัวมัวตา ปากและขาเมื่อย มือตีนเย็น เมื่อยทั้งตัว แสบร้อนทั้งตัว เรียกว่าไข้เพื่อลม เอารากมะตูม รากเพกา รากคำฝอย รากชาเลือด ใบถั่วแปบ เอาเท่ากันบดละลายน้ำร้อนกิน ฯ

ยาแก้ไข้สะท้าน แก้ไข้ทั้งปวง เอาใบมะกา ใบมะนาว ๑ กำมือ สะค้าน ดีปลี

รากชะพลู พริกไทย แก่นขี้เหล็ก แก่นขนุน ฝาง ข่า แห้วหมู บรเพ็ด ขมิ้นอ้อย ลูกสมอทั้ง ๓ จันทน์ทั้ง ๒ สะเดา ๓๓ ก้าน โคกกะออมต้มกิน ฯ

ยาแก้ไข้เหนือ ตกเป็นเลือดปวดนัก แก้ในทวารในท้องก็ได้ เอาพริก ขิง ขมิ้นอ้อย ๑๒ ส่วน ครั่ง ๒ ส่วน กระเทียม ถ้าไข้หนักขี้เหลือง แทรกขมิ้นอ้อยให้มาก ถ้าขี้ขาว แทรกกะเทียมให้มาก ถ้าขี้แดงแทรกครั่งลง บดละลายน้ำกิน ถ้ามิฟัง ใช้น้ำชิงช้าชาลี ฯ

ถ้าไข้ร้อนทั่วสารพางค์กาย คือไข้สัมปะชวน ให้เอาพริก ขิง กรุงเขมา สมุลแวงหนัก ๑ บาท เทียนดำ เทียนขาว เทียนตาตั๊กแตน เอาสิ่งละหนัก ๒ สลึง ตำผงละลายน้ำร้อนกิน ฯ

ยาแก้ไข้ประตักสลักบาดาล ให้ตีนเย็นถึงเข่าต้นขาก็ดี บางทีเย็นอยู่เพียงข้อตีนก็ดีหรือให้เสียวทั้งตัว บางทีเมื่อยต้นขา เนื้อตัว น่องคู่ให้ขบกระดูกต่อกัน ถ้าพิจารณาแน่แล้วให้แปรเสียก่อน เอายาหลวงพ่อกลิ่นแปร ฯ

แก้ไข้ประตักสลักบาดาล เอามะอึก สน ขี้กาแดง ก้างปลาแดง แห้วหมู ไครับก ต้มกินหาย ฯ

ยาแก้ไข้ให้ขบกระดูก ให้ท้องขึ้น เจ็บท้อง เสียดอก มิให้อยากข้าว เอาสนราก มะตูม จันทน์ รากขี้กาแดง ตองแตก บรเพ็ด แห้วหมู ชะพลู จิงจ้อใหญ่ ต้มกินแก้ไข้ กระตักสลักบาดาล ฯ

ยาแก้ไข้ทับฤดู ๆ ทับไข้ เอาจันทน์ทั้ง ๒ แคทั้งสอง รากมะตูม รากเพกา ละหุ่งแดง คนทิสอ ท้าวยายม่อม หญ้านาง ขมิ้นอ้อย ต้มหม้อนี้แล้วจึงหายพิษแล้วต้มหม้อต่อไป ฯ

ยาระบายไข้ทับฤดู เอาฝาง แกแล เม็ดฝ้าย ใบไผ่สีสุก หญ้าไทร ผักเป็ดแดง ใบมะขาม ใบส้มป่อย ฝักคูณ เถาวัลลิ์เปรียง เจตมูน สะค้าน รากชะพลู ดีปลี ขิงต้มรับประทานหาย ฯ

ยาแก้ไข้คร่อมฤดู เอาจันทน์ทั้ง ๒ แก่นสน แก่นสัก แก่นฝางเสน แก่นประดู่ แก่นไม้แดง แก่นแสมทั้ง ๒ แก่นขนุน แก่นปรู แกแล รากมะกรูด รากมะนาว หญ้าคา แฝกหอม รากมะตูม แห้วหมู ต้มกิน ฯ

ยาแก้ไข้คร่อมฤดู เอาแฝกหอม กะเทียม พริกไทย แห้วหมู เถาวัลลิ์เปรียง

รากมะนาว รากมะกรูด แก่นขี้เหล็ก แก่นมะขาม แก่นกรัก แก่นปรู แก่นฝาง แก่นสัก แก่นประดู่ ต้มกินหาย ฯ

ถ้าเป็นไข้ ๓-๔ วันจึงมีฤดู มีอาการให้คลั่ง เจ็บหัว ปวดท้อง ให้เอาพริก ๗ ขิง ๗ ดีปลี ๗ ไพล ๗ มะตูมอ่อน ๗ รากเสนียด ๗ (บางแห่งว่ากะทือ) ต้มกินแก้ไข้เพื่อเลือด ฯ

ยาล้อมลูก เอาชะเอมเทศ เม็ดผักชี หัวแห้วหมู ๗ ต้มกับน้ำมะพร้าวอ่อนกิน ฯ

ยาล้อมลูกในท้อง เป็นยาล้อมต้นดับพิษด้วย เอาพงดอ ตำลึง ฝักข้าว หญ้านาง พุมเรียง รากขี้กาทั้ง ๒ จันทน์ทั้ง ๒ เกษรบัวหลวง ดอกสาระภี ดอกบุนนาค ดินสอพอง พอสมควร ต้มทั้งกินทั้งชะโลม แล้วกินยาอื่นต่อไป ฯ

ถ้าสตรีมีครรภ์ให้จับ รากเป็นโลหิต ให้ลงเลือดทำต่าง ๆ แท้งลูก โลหิตทำพิษต่าง ๆ ให้ร้อนหนาวกะสับกะส่าย เอายานี้กิน แก่นขี้เหล็ก แก่นสน แก่นสะเดา จันทน์ทั้ง ๒ หญ้านาง แห้วหมู บรเพ็ด ฝักราชพฤกษ์ ลูกมะขามป้อม ลูกกะดอม ลูกมะตูม ก้านสะเดา ต้ม ๓ เอา ๑ กิน ฯ

ยาแก้ละอองพระบาทเปลวไฟฟ้า เมื่อตั้งขึ้นยอดแดงดังชาด ทำพิษให้ลิ้นกระด้าง คางแข็ง ตาแข็ง ชักมือตีนกำ ตัวร้อนเป็นกำลัง ถ้าแก้มิทัน เช้าชั่วเที่ยงตาย เอาราก ทองหลางหนาม รากพงดอ รากมะกล่ำเครือ กฤษณา จันทน์ทั้ง ๒ ลูกเบ็ญกานี สีเสียดเทศเอาเท่ากัน บดด้วย น้ำทะลายหมากดิบ ทาปาก กวาดก็ได้หายแล ฯ

ยาแก้ละออง เลือดออกตามไรฟัน เอารากตาลดำ รากตาลหม่อน รากมะพร้าว ต้มอม ฯ

ยาแก้ละอองทำพิษสลบไม่รู้สึกตัว เอาแก่นสน จันทน์หอม สมอเทศ ฝนด้วยน้ำซาวข้าว ทั้งกินทั้งชะโลม ฯ

ยาปัจจุไข้ ๑๐ จำพวก แก้บวม ๑๐ จำพวก เศลษม์ ๘ จำพวก แก้ขี้เรื้อน ๑๒ จำพวก แก้เจ็บท้องและหืด ๗ จำพวก แก้เมื่อยขบ เหน็บชา เป็นตะคิวมือตีนตาย เป็นป้างท้องรุ้ง พุงมาร จุกกะผามม้ามย้อย เป็นลูกเป็นก้อนในท้อง แม่พยาธิทั้งปวง ให้เอาพริกไทย พริกหอม ดีปลี ขิง ลูกพิลังกาสา มะตูมอ่อน ยาทั้งนี้เอาสิ่งละส่วน รากเจ็ดมูล สะค้าน กรุงเขมา สิ่งละ ๓ ส่วน สลอด ๔ ส่วนรากมูกหลวง ๔ ส่วน บรเพ็ด

๕ ส่วน ยา ๑๒ สิ่งนี้บดด้วยน้ำร้อน ทำแท่งเท่าเม็ดพริกไทย กินเม็ดหนึ่งลงทีหนึ่ง และกินทวีตามกำลังถ้าไม่ลงกินน้ำร้อนจะลงแล ถ้าลงหนักให้อาบน้ำ ทาแป้ง กินข้าวต้มจะหยุดแล ฯ

ยาแก้บวม เอาบรเพ็ด รากพุมเรียงป่า รากขี้กาเล็กทั้งใบ ใบมะกา รากเล็บเหยี่ยว รากมะเดื่อ ต้มกินข้างเย็น แก้ไข้บวม

ยาแก้บวมทั้งตัว เอาเนื้อลูกสมอไทยหนัก ๗ บาท เนื้อลูกสมอเทศหนัก ๘ บาท เนื้อลูกสมอภิเภกหนัก ๑๐ บาท สมอดีงูหนัก ๑๐ บาท ข่าหนัก ๕ ตำลึง ใบมะกาหนัก ๕ ตำลึง เถาวัลลิ์เปรียงหนัก ๑๕ บาท แก่นขี้เหล็กหนัก ๑๕ บาท สมอร่องแร่งหนัก ๒ บาท ต้มกิน ฯ

ยาแก้รากโลหิต เอาใบเทียน ใบชา ขมิ้นอ้อย ดอกดำ ครั่ง เอาเท่ากัน จันทน์เทศเท่ายา ทั้งหลาย บดแชกดีงูเหลือม พิมเสน ละลายน้ำครำ น้ำมูต ใบฝาง ใบชากินแก้รากโลหิต ฯ

ยาแก้ไข้เรื้อรัง เอาแมงลักทั้ง ๕ จันทน์ทั้ง ๒ แก่นสน บรเพ็ด แห้วหมู ต้มกิน ฯ

ยาตัดรากไข้ สาระพัดทั้งปวง ต้มกินมิกลับจับอีกเลย เอารากตะโก ซังข้าวโพดยาเข้าเย็น เจ็ดมูล ดีปลี สะค้าน ขิง ข่า พริกไทย หอม กะเทียม ต้มกิน ฯ

ยาแก้ไข้ป่า ให้ลงรากดุจป่วง ให้เอาหญ้าแพรก บรเพ็ด ขี้วัว ขมิ้นอ้อยตำละลายน้ำต้มกิน ฯ

ยาแก้ไข้ลำแพลำพัด แลไข้จร ให้จุกเสียด ว่านม่วง ๕ แว่น ข่า ๕ แว่นลงนะโมพุทธายะ (ตัวขอม) เสกด้วยพระเจ้า ๑๖ พระองค์ ตำกินหาย ฯ

ยาแก้ไข้ ๓ วันจับ เอาใบฝิ่น ขมิ้นอ้อย แห้วหมู บรเพ็ด ลูกกะดอม สมอไทยสะเดา ๓๓ ก้าน จันทน์ทั้ง ๒ หวายขม รากไม้รวก ต้มกิน ฯ

ยาแก้ไข้ ๒ วัน ๓ วันจับ เอาขมิ้นอ้อย ๕ แว่น บรเพ็ด ๖ องคุลี กะดอม ๑๑ ลูกสมอไทย ๑๑ ลูก สะเดา ๓๓ ก้าน ต้มกิน ฯ

ยาแก้ไข้ไม่รู้จักหาย เอารากขี้กาแดง ลูกมะขามป้อม มะแว้งเครือ ขิง ใบมะกาบรเพ็ด ต้มกิน ฯ

ยาแก้ไข้เพื่อลม ให้ขนลุก สะท้าน แสบร้อนตัว ถ้าจะแก้ให้เอาขิงแห้ง ลูกสมอ

ผักชีล้อม โคกกะสุน รากมะแว้งเครือ เอาเท่ากัน แล้วต้มกิน ฯ

ยาแก้ไข้เพื่อเศลษม์ มีอาการให้นอนกลางคืนไม่หลับ ให้ปากหวาน เล่นปาก คันตัว สักหน่อย ตัวร้อนดังเป็นหวัด ตามืดคัดจมูก ถ้าจะแก้ให้เอาจุกะโรหินี จันทน์หอมเอาเท่ากัน ต้ม ๓ เอา ๑ กินหายแล ฯ

ยาแก้ไข้กลับ เอามะเดื่อ ขมิ้นอ้อย ๗ แว่น ยาเข้าเย็น ๗ ต้มกิน ฯ

ยาแก้ไข้หายแล้ว ทำงานหนักกินของแสลงก็ดี เอายา ๕ ราก รากกำจาย รากสุรามะริด รากมะนาว รากข่อย รากพิลังกาสา รากสีหวด ต้มกิน ฯ

ยาแก้ไข้เนื้อขาด เอารากมะเดื่อ โคกกะออม ๑ รากเพกา ๑ บรเพ็ด ๕ ขมิ้นอ้อย ๕ แว่น ลงด้วยพระเจ้า ๕ พระองค์ ต้มกิน ถ้ามิฟังให้เอาใบต่อใส้ ใบระงับ ใบมะนาว ๑๐๘ ขิง ๗ พริก ๗ ดีปลี ขมิ้นอ้อย บรเพ็ด ต้ม ๓ เอา ๑ กินประสานเนื้อ ฯ

ยาแก้สำแลง ในทางกามคุณ มีอาการให้ร้อนเป็นกำลัง เอามะระทั้ง ๕ โขลกกับสุรา ชาดผงใส่นิดหน่อย ไม่ใส่ก็ได้ น้ำกิน เอากากพอกที่ร้อน ฯ

ยาแก้ไข้เหนือ นอนไม่หลับ เอากันชา หญ้านาง ระงับ หัวเต่าเกียด พริกไทย ต้มกิน ฯ

ยาแก้ไข้จับ ให้แดกชื้น ให้ร้อน ให้ปวดหัว เป็นกำลัง เอาแสมทะเล หอยแครงเผา พริก ๗ ขิง ๗ ดีปลี ๗ กะเทียม ๗ บดละลายน้ำร้อนกิน ฯ

ยาแก้ไข้จอมประสาท ให้ปวดหัวเป็นกำลัง เอาแก่นขี้เหล็ก แก่นมหาด แก่นปรู หางนกกะลิง ท้าวยายม่อม แฝกหอม หญ้านาง ตะไคร้น้ำ ตะไคร้บก หญ้าปากควาย ต้มกิน ฯ

จะกล่าวถึงไข้จ่อมประสาท ลักษณะดังนี้ เมื่อไข้มันปวดหัว เมื่อลุกขึ้นงง ไปกินข้าวมิได้ ไม่มีแรง ให้คอแห้ง ครั้นหายข้างหัวแล้ว มันขนสิ้น ให้ตัวร้อนตีนเย็น ประเดี๋ยวตีนร้อนประเดี๋ยวเย็น ประเดี๋ยวร้อนประเดี๋ยวหนาว มิให้นอน ใคร่จะลืมตา นอนไม่สะบาย ถ้าจะแก้เอารากท้าวยายม่อม รากหญ้านาง รากสะแก รากหางนกลิง หญ้าปากควาย แก่นขี้เหล็ก แก่นมหาด แก่นปรู รากไคร้บก รากคูณ ต้มกินแก้ไข้ จอมประสาท ฯ

ยาแก้ไข้เหนือ สันนิบาตรากสาด เมื่อล้มไข้ ให้ปวดศีร์ษะเป็นกำลัง เอาราก

มะเดื่อ หญ้านาง เท้ายายม่อม ก้างปลาทั้ง ๒ รากครอม สะเดา ๓๓ ก้าน จันทน์ทั้ง ๒ ลูกกะดอม ต้มกิน ฯ

ยาแก้ไข้สันนิบาต ลมขึ้นศีร์ษะ เอาเปลือกไม้แดง เปลือกเพกา ฝักคูณ ใบมะกา มะอึก แห้วหมู บรเพ็ด ขมิ้นอ้อย แก่นขี้เหล็ก ผักเสี้ยนผี ต้มกิน แก้ปวดศีร์ษะ เอาใบตำลึง ใบสมี ใบมะนาว ใบมะเกลือ ใบตองแตก ใบผักบุ้ง ขมิ้นอ้อย บดพอก กระหม่อมหาย ฯ

ยาแก้ไข้ลมตะกัง เอาคนทา หญ้านาง ชิงชี แห้วหมู โคกกะออม ต้มกิน ฯ

ยาแก้ไข้ปวดหัว เอาลูกกะดอม ตูดหมูตูดหมา จันทน์ทั้ง ๒ บรเพ็ด จุกะโรหินี ต้มกิน ตัดไข้ ฯ

ถ้าแก้เศลษม์มิฟังตาย ผู้รักษาอย่าประมาท ถ้าจะแก้ให้เอาตรีพลา หญ้าปีนตอ หญ้าเกล็ดหอย ใบสะเดา ลูกกะดอม จันทน์ทั้ง ๒ เอาเท่ากันต้ม ๓ เอา ๑ กิน ยานี้ชื่อ ใตลาพิคุณน้อย ตีราคาไว้ ๑ ตำลึงทอง ฯ

จะกล่าวถึงไข้กลิ้งโคลงไปทั้งตัว ถ้ารักษามิทันก็มักตาย ถ้าจะแก้ให้เอา ว่านน้ำ หญ้าใต้ใบ หญ้าปากควาย ลูกผักชี ใบน้ำเต้า แห้วหมู ค้างน้ำเต้า กะทกรก รากไม้สัก รากดะช้อยนางรำรากมะกล่ำรากแลบลิ้นยาทั้งนี้เอาเท่ากันบดน้ำซาวข้าวกินแก้เสียดแทง กลิ้งโคลงทั้งซ้าย-ขวา ดังผีเข้า ถ้าแก้มิทัน ๓ หรือ ๗ วันตาย ฯ

ถ้าดีเดือดจับดังผีเข้าอยู่ ให้เอาชะมด พิมเสน ดีแร้ง ดีกา เอาเท่ากัน บดละลายน้ำมะพร้าวนาฬิเก กินหาย ถ้าจะให้ดี เอาดอกมะลิฝนใส่กินหาย ฯ

ถ้าจะแก้ดีพลุ่ง ดีเดือด เอาจันทน์แดง เปลือกจันทน์ งาช้าง เขากวาง แก่นปรู หวายตะค้า ลิ้นทะเล ดีงูเหลือม เอาเท่ากันบดละลายน้ำผึ้ง น้ำนมวัวกิน ถ้ามิฟังเอาดีงู เหลือม เอาผักคราด น้ำขิง น้ำมะนาว น้ำมะกรูด น้ำส้มซ่า น้ำกะเม็ง เคี่ยวให้ข้น เอาลูกจันทน์ ดอกจันทน์ กะวาน กานพลู ดีปลี เจตมูล หัศคุณ เทียนทั้ง ๕ ตำใส่เคี่ยว ให้ข้นกิน แก้ลมทั้งปวง ยานี้ชื่อว่า นารายณ์ควงจักร์แล ฯ

ยาแก้บิดปลายไข้ เอาพริกไทย ๗ เม็ด ขิง ๗ แว่น ดีปลี ๗ ดอก กะเทียม ๗ กลีบ ขมิ้นอ้อย กะทือ ไพล ๓ อย่างนี้หมกไฟ เจตมูลเพลิง สะค้าน รากชะพลู ใบกะเพรา ๑ กำมือ ต้มด้วยน้ำปูนใสกิน ฯ

ยาแก้ระหายน้ำ เอาใบเงินใบทอง ใบครอม ใบผักไห่ เกลือ ตำละลายน้ำกิน ฯ

ยาแก้ระหายน้ำ เอาหัวคล้า รากหญ้านาง รากมะอึก รากมะแว้งต้น รากมะเขือขื่น ฝนด้วยน้ำซาวข้าวกินแก้คอแห้ง ฯ

ยาแก้ร้อน เอางาช้างคั่ว เขากวางคั่ว ขี้ไส้เดือดคั่ว แช่น้ำกิน ฯ

ยาแก้ร้อนใน เอาใบเงินใบทอง ใบทองหลาง เขากวาง งาช้าง ดินประสิว บดละลายน้ำ ทั้งกินทั้งชะโลม ฯ

ยาแก้ร้อนไข้ เอากระดูกงูเหลือม หวายตะค้า ลูกมะคำดีควาย เปราะหอม บดละลาย น้ำกิน ฯ

ยาแก้สลบ เอาหอมแดง มะตูมอ่อน ขิง น้ำผึ้ง ต้มกิน ฯ

ยาแก้สลบ เอายอดสัปรดอ่อน ข่าตาแดง บดละลายน้ำซาวข้าวกิน ทั้งกินทั้งพ่น ฯ

ยาประจุไข้คลายแล้ว เอาใบขี้เหล็ก ใบมะกา ฝักคูณ สมอทั้ง ๓ จันทน์แดง รากหญ้านาง เถามวก ดีเกลือหนัก ๖ บาท ยาดำหนัก ๑ สลึง ดินประสิวหนัก ๑ สลึง ต้ม ๓ เอา ๑ กิน ล้างไข้สันนิบาต ฯ

แล้วจึงต้มยาธาตุนี้กินต่อไป เอาเจตมูลเพลิง ดีปลีสะค้าน รากชะพลู ขิง หัวแห้วหมู มะตูมอ่อน บรเพ็ด ขมิ้นอ้อย ลูกกะดอม เกษรบัวหลวง ดอกพิกุล ต้มกิน ฯ

ยาแก้เศลษม์ กลัดคอ เอาลูกกะวาน เนระภูสีทั้ง ๒ จันทน์แดง ดีงูเหลือม ฝิ่น บดด้วย สุรากิน ถึงจะตายก็ไม่มีเศลษม์กลัดคอ ฯ

ยาแก้เศลษม์หางวัว เมื่อจะตาย (ของจีน) เอานมเสือ พิมเสน โกฏกระดูก กะลำพัก โคโรค บดทำแท่ง ละลายน้ำร้อนหรือน้ำมูตกินฯ เสมหะตีขึ้นไม่ได้เลย ฯ

ยาแก้เศลษม์ตีขึ้นเมื่อจะตาย เอาหวายตะค้า เขากวาง กฤษณา ขันทศกร พิมเสน มะขามเปียก บดละลายน้ำผึ้งกิน ฯ

ยาสูบแก้สะอึก เอาเขาควายเผือก แววนกยูง เปลือกกะเทียม ดินทอง พริกไทย สะบ้ามอญ สูบหาย ฯ

ยาแก้สะอึก เอาผิวหวายตะค้า พิมเสน ใส่ในก้านบัวสูบ ถ้ามิฟังให้เอาผิวไม้ไผ่ แทรกยาสูบ ถ้าไม่ฟัง อย่ารักษาเลย ฯ

ยาแก้สะอึก ๓ ชั้น เอาแววนกยูง กะดองแมงดาเผา น้ำประสานทอง ดีงูเหลือม

พิมเสน บดละลายน้ำทากิน ฯ

ยาแก้ลิ้นกระด้าง คางแข็ง แก้ละออง แก้กาฬในคอ แก้ตามืดตาฟาง แก้ลมกาฬมันให้เป็นต่าง ๆ เอาจันทน์ทั้ง ๒ ไคร้เครือ ระย่อม พิศนาด เนระภูสี ฝนแทรกดีงู อม ทาที่คอและคาง ถ้าจะแก้หลังแข็ง แก้ละอองให้เอาดีงูออก ใส่น้ำประสานทองอมแก้คางแข็ง เอาเหมือดคนฝนกับน้ำซาวข้าวทาคาง ฯ

ยาแก้ไข้ชักลิ้นหด คางแข็ง แก้กาฬในอก เอาใบน้ำเต้า หญ้าปากควายเม็ดผักชี เม็ดมะงั่ว งาช้าง ว่านน้ำ ขมิ้นอ้อย พริกไทย ๗ เม็ด บดด้วยน้ำมะงั่วกินหรือทา ใช้น้ำมะกรูด แก้กาฬใช้น้ำครำ ฯ

ยาแก้กระหายน้ำ ให้เอามะเขือขื่น มะอึก มะแว้งต้น รากหญ้านาง หัวคล้าฝนด้วยน้ำซาวข้าวกิน ฯ

ถ้าจะแก้กาฬสลบไป เอารากฝักข้าว ขี้กาแดง ฝนด้วยน้ำ กินบ้าง ชะโลมบ้าง จุดบ้าง ฯ

แก้สลบ แก้ไม่สมฤดี เอาไส้ขนุนละมุด ใบสัปรดแดง บดละลายน้ำซาวข้าวกิน ฯ

ยาแก้ไข้เหนือมันให้สลบไป เอารากทองหลางน้ำ รากหญ้านาง เถามวกฝนด้วยน้ำซาวข้าวทั้งกินทั้งชะโลม ฯ

ยาแก้พิษสะดุ้ง สะทก แก้คลั่ง เอาโกฏทั้ง ๕ จันทน์ทั้ง ๒ ลูกมะกอก กะวาลกานพลู พริก ขิง กะเทียม ข่า ยาทั้งนี้เอาหนักสิ่งละ ๑ สลึง หอม ขมิ้นอ้อย หญ้านางแห้วหมู ใบรักขาว ใบเพกา ใบพิมเสน ใบตำลึงตัวผู้ ใบชิงช้าชาลี คล้า สน สังกะระณีพิศนาศ รากผักเค็ด รากชุมเห็ด คุคะ เถามวก หน่อแรด งาช้าง เขากวาง เขี้ยวเสือเขี้ยวแรด ยานี้เอาหนักสิ่งละ ๑ บาท บดทำแท่งไว้ ละลายน้ำซาวข้าวกิน แก้คลั่ง แก้ชักสะทก แก้สะดุ้ง แก้พิษทั้งปวง เป็นยาสูง ฯ

ยาแก้ขัดเบา เอาใบว่านหางจรเข้ รากหญ้าคา ดินประสิว ตำทาไข่ดัน ผู้หญิงทาข้างซ้าย ผู้ชายทาข้างขวา กินกับน้ำซาวข้าว แทรกสารส้ม ฯ

ยาแก้ลงเป็นเลือด และรากเป็นเลือด เอาผักแว่น ครั่งคุณ ลูกเบ็ญกานีลิ้นทะเล บดละลายน้ำมะเดื่อกิน ฯ

ยาสะกดลม ให้อาเจียน เอาหัวแห้วหมู ดีปลี ลูกผักชี ขิง ต้มกินแก้พิษไข้ ฯ

ยาแก้กาฬหมาหอบแดด เอาใบฝ้ายแดง ใบกะเจาแดง ใบละหุ่งแดง

ใบเฉียงพร้าหอม ใบพิมเสน ใบขัดมอน ใบหญ้าใต้ใบ ใบผักกะโฉม เปราะหอม บดทำแท่งละลายน้ำซาวข้าว ทั้งกินทั้งชะโลมหาย ฯ

ยานัตถุ์แก้ไข้ปวดศีร์ษะ เอาเสนในไม้ไผ่ ๑ ส่วน พิมเสน ๑ ส่วน ดินประสิว ๑ ส่วน แก้วแกลบ ๑ ส่วน กระแจะอ่อนส่วนครึ่ง บดนัตถุ์ ฯ

ยากันไข้เหนือ และไข้ทั้งปวง เอากะทือ ๑ ไพล ๑ บรเพ็ด ๗ ชิ้น โคกกะสุน ๑ ใบมะนาว ๑๐๘ สะเดา ๓๓ ก้าน ต้มกินดีนัก เป็นยาแปรเลือดทั้งชายและหญิง ฯ

ยากันไข้เหนือ ไข้ใต้ ชื่อมหาอุดม เอาหัวหอมหนัก ๒ บาท สารส้มหนัก ๒ บาท ดินประสิวหนัก ๒ บาท กะเทียมหนัก ๑ บาท พริกไทยหนัก ๑ บาท เกลือหนัก ๑ บาท บดละลายน้ำก้านสะเดากิน ฯ

ยาหม้อแก้ไข้เพื่อเสมหะ ฯ จันทน์ทั้ง ๒ สมอทั้ง ๓ รากหมาก ๑ รากมะพร้าว ๑ ใบเทียน ๑ ใบทับทิม ๑ บรเพ็ด ๑ ขมิ้นอ้อย ๑ ชะพลู ๑ ดีปลี ๑ เจตมูลเพลิง ๑ สะค้าน ๑ หนักสิ่งละ ๑ บาท ใบสะกา ๑ กำมือ คูณ ๓ ฝักเอาแต่เนื้อ ต้มรับประทาน เช้า-เย็นล้างเสมหะ แก้ดานเสมหะ เช้าแทรกดีเกลือทุกเช้า ฯ

ยาชื่อปทุมไสยาตร์ แก้นอนไม่หลับ เอาหัวกระเช้าผีมด รากแฝกหอม ผักชี เขาควายเผือกเผา พริก ขิง บดละลายน้ำร้อนกิน ฯ

ยาแก้นอนไม่หลับ เอารากชะพลู ลูกสมอไทย ลูกสมอเทศ ใบกันชา ต้ม ๓ เอา ๑ กิน ฯ

ยาเขียวสัพคุณ เอาใบฝิ่น ใบจิงจ้อ ใบระงับ ใบชุมเห็ด ใบผักเค็ด ขิง ข่า กะทือ ไพล หอม กะเทียม ดองดึง ขมิ้นอ้อย สารส้ม เม็ดผักกาด ดินประสิว พริกไทย เอาเท่ากัน บดทำแท่งไว้ บดละลาย น้ำเหล้า น้ำมะนาว หรือน้ำท่าก็ได้ ถ้าตกมูกเลือด ใช้น้ำเปลือกแค น้ำไพล แก้ตาล ขะโมย แก้แมลงป่องใช้เหล้า แก้ตะขาบน้ำปูนใส แก้จุกเสียด ใช้น้ำกะเทียม แก้รากน้ำลูกยอ ฯ

ยาสัพคุณ แก้ร้อน แก้คลั่ง แก้ไข้ทั้งปวง แก้ไข้เหนือสันนิบาต รากสาด อีดำ อีแดง แก้ฝีกาฬทั้งปวงก็ได้ เอาใบตำลึง ใบผักหนอก ใบแคทั้ง ๒ ใบสมี ใบผักหวานบ้าน ใบฝ้ายทั้ง ๒ ใบหมาก ผู้-เมีย ใบมะเฟือง ใบมะยม ใบมะนาว ใบมะกรูด ใบขี้กาแดง ใบผักข้าว ใบชุมเห็ดทั้ง ๒ ใบบรเพ็ด ใบชิงช้าชาลี ใบพิมเสน ดอกแง้ม ดอกสาระภี

ดอกพิกุล ดอกกะดังงา ทองสามย่าน มะคำดีควายทั้งเปลือกทั้งราก ใบหางจระเข้ เปราะหอม หญ้าตีนนก ทองหลางใบมน เปลือกกะดารา จันทน์ทั้ง ๒ ยาทั้งนี้เอาเท่ากัน เอาน้ำใบทองหลาง ขี้วัว-หมู เป็นกระสายทำแท่งไว้ ละลายน้ำจันทน์ น้ำดอกไม้ กินแก้กลับสลบไป แก้มัว แทรกเขี้ยวงา ว่านร่อนทอง ทั้งกินทั้งชะโลม แก้ร้อน ใบทองหลาง แก้กระหายน้ำ กล้วยตีบ แก้คลั่ง ลงแดง ใช้น้ำฝ้ายเทศ แก้คางแข็งใช้น้ำจันทน์กินหาย ฯ

ยาเขียวคั่ว เอาใบคนทิสอ ใบทองหลาง ใบคราม ใบงา ลูกสะบ้า ลูกมะกอก ลูกมะคำดีควาย ตาไผ่สีสุก เขากวาง งาช้าง เม็ดฝ้าย แกลบข้าวเหนียว กระดูกงูเหลือม ยาทั้งนี้เอาเท่ากันคั่วให้ไหม้ แล้วเอาเปราะหอม ใบพิมเสน ประสมบดเป็นแท่งไว้แก้ร้อนน้ำซาวข้าว-น้ำดอกไม้ แก้กาฬภายใน ใช้น้ำคร่ำ-น้ำมูต แก้พิษสำแลง ใช้น้ำซาวข้าว แก้ชัก แก้หอบ ใช้น้ำคร่ำ-น้ำมูต แก้ไข้ทั้งปวง-ใบ ผักเป็ด น้ำกะสาย เลือกใช้ตามประเภทของโรค ฯ

ยาเขียวเม็ดฝักข้าว แก้กาฬทั้งปวง ให้ร้อนมิรู้หาย รดน้ำไม่หยุด บางทีให้สะอึก ให้ชัก และให้สะทก ให้มือตีนกำ ให้ตาชอน เหมือนผีเข้าอยู่ ถ้าจะแก้ให้เอาใบระงับ ใบมะระ ใบน้ำเต้า ใบพรมมิ ใบพิมเสน ใบพลูแก ใบมะคำดีควาย ใบรักขาว ใบผักคราด ระย่อม พิศนาศ ขี้วัวสัด เม็ดฝักเข้า ว่านร่อนทอง เปราะหอม ฝิ่นดีงูเหลือม ดินประสิว เอาเท่ากันบดทำเป็นแท่งไว้ ละลายน้ำร้อนไว้ให้เย็นกินแก้ร้อน แก้จุกหายใจไม่ออก ใช้น้ำปูนใสแก้ทุรนทุรายใช้น้ำจุกหอม-น้ำจุกกะเทียมต้มกิน.แก้รากเลือดให้ร้อนให้หอบ เอาหญ้าพองลม เม็ดผักชี ต้มเอาน้ำละลายกิน แก้ระหาย น้ำสั่นดังตีปลา ใช้น้ำหอยโข่ง ฯ

ยามหานิลเอก เอากระดูกงูเหลือม กระดูกกา กระดูกแร้ง จันทน์ทั้ง ๒ เปล้าทั้ง ๒ หัสดำ รากหญ้านาง หัวถั่วพู ไคร้เครือ ใบครอบแดง รากดิน ยาทั้งนี้เอาหนักสิ่งละ ๑ ตำลึง เผา บดด้วยสุรา กินกับน้ำสุรา ?

ยามหานิลน้อย เอาตาไผ่ ลูกมะคำดีควาย ลูกสะบ้า ลูกมะกอก ยาทั้งนี้เผา เม็ดมะนาวคั่ว น้ำประสานทองสะตุ ตาอ้อยแดง ระย่อม พิศนาศ ไคร้เครือ คุคะเนระภูสี จันทน์ทั้ง ๒ สังกะระณี บดทำแท่งไว้ ละลายน้ำคร่ำ-น้ำมูต กินแก้หอบแก้ชัก แก้เชื่อมแทรกพิมเสน แก้คลั่ง แก้ทรางก็หายแล ฯ

ยาขาวแท่งทอง เอานอแรด งาช้าง เขาควาย กรามช้าง กรามแรด เขี้ยวหมู

กระดูกงูเหลือม บัลลังก์ศิลา จันทร์ทั้ง ๒ กฤษณา กระลำพัก ชะลูด อบเชย โกฏสอ โกฏหัวบัว รากฝักข้าว รากตำลึง รากหญ้านาง มวกแดง หัวคล้า ก้ามปูทะเล ยาทั้งนี้เอาเท่ากัน ดินสอพองเท่ายาทั้งหลาย บดทำแท่งไว้ทั้งกินทั้งชะโลม ดีนักแล ฯ

ยาขาว เอากระดูกงูเหลือม ผิวไม้รวก ผิวหวายตะค้า ลิ้นทะเล รากลำโพงน้อย เปราะหอม โกฏหัวบัว ดินสอพองเท่ายาทั้งหลาย บดละลายน้ำซาวข้าว น้ำดอกไม้ น้ำร้อน แก้ร้อน แก้จับ แก้กาฬ น้ำคร่ำน้ำมูต แก้ลง น้ำเปลือกแค ทั้งผู้ใหญ่และเด็ก ถอนสำแลงใช้น้ำซาวข้าวกิน ยานี้ วิเศษนัก ฯ

ยาหอมแดง เอาจันทน์ ๒ ไพล เฉียงพร้านางแอ ใบพิมเสน ดอกมะลิ ดอกสาระภี ดอกบุนนาค ดอกสัตบุต เกษรบัวหลวง เอาเท่ากัน บดทำแท่งไว้ แก้เชื่อม น้ำซาวข้าว น้ำดอกไม้ แก้ตกมูกเลือดใช้น้ำปูนใส กะทือหมดไฟ ฯ

ยามหาอุดมใหญ่ เอาใบส้มโอ ใบส้มซ่า ใบมะงั่ว ใบมะนาว ใบเสนียด ใบตาเสือ ใบระงับ ใบมะกรูด ใบคนทิสอ ใบหนาด ใบส้มป่อย ใบมะขาว ใบขี้เหล็ก ใบพิมเสน ใบผักะโฉม ใบสะตือ ถ้าได้สาระพัดใบยิ่งดี แล้วปรุงลูกจันทน์ ดอกจันทน์ กระวาน กานพลู เทียนทั้ง ๕ ชะมด พิมเสน การะบูน บดทำแท่งไว้ แก้ไข้ น้ำจันทน์ น้ำซาวข้าว น้ำดอกไม้ ใช้แก้ฝีดาษและทราง ใช้น้ำสุรา ถ้าลงใช้น้ำปูนใส ถ้ามิฟังใช้น้ำกะทือ ถ้ายังมิฟังใช้น้ำเปลือกมะเดื่อ แก้คอแห้งใช้น้ำท่าแทรกน้ำตาลทราย ตามแต่จะยักน้ำกะสายใช้เอาเถิด ฯ

ยาเขียวประทานพิษ แก้ลมชักต่าง ๆ เช่น ลมสิงคลี ลมมหาสะดมภ์ ทักขิณโรค ตติยาวิโรค อีจุ้มอีแอ่น อินธนู กุมภัณฑยักษ์ อักขมูขี ราชทยัคฆ์ บาตทจิตต์ พุทธยักษ์ เอากะทือ ไพล กะชาย หมอแดง กะเทียม พริก ขิง ไคร้หอม เปลือกกุ่มทั้ง ๒ เปลือกมะรุม เจ็ดมูน ดองดึง ผักแผ้วแดง แห้วหมู สมุลแวง ลูกกะดอม ลูกพิลังกาสา ลูกผักชีล้อม ลูกผักชีลา มะแว้งทั้ง ๒ เทียนทั้ง ๕ รากมะเขือขื่น ยาทั้งนี้เอาสิ่งละหนัก ๗ สลึง เปราะหอมหนัก ๕ บาท ใบสะเดากึ่งยา ใบพิมเสนเท่ายา ทั้งหลาย เมื่อบดเอาแก่นปรู แก่นสน สักขี กฤษณากะลำพัก ขอนตอก ชะลูด โกฏทั้ง ๕ เกษรบัวน้ำทั้ง ๕ เกษรดอกไม้ทั้ง ๕ ดอกมะลิสดเท่ายาทั้งหลาย ต้ม ๓ เอา ๑ เป็นกะสาย บดทำแท่งไว้ เท่าเม็ดพุดซา กิน ๓-๕ เม็ด แก้ลมกาฬสิงคลี ใช้สุรา แก้ลมมหาสะดมภ์ ใช้น้ำมะกรูด-

น้ำมะนาว แก้ลมทักขิณโรค ใช้น้ำผึ้ง-น้ำข่า แก้ลมตะติยาวิโรค ใช้น้ำผึ้ง-น้ำขิง แก้ลมอีงุ้มอีแหงน ใช้น้ำส้มซ่า-เกลือ แก้ลมอินธนู ใช้น้ำเบ็ญกูลต้ม แก้ลมกุมภัณฑ์ ใช้น้ำร้อน-น้ำขิง แก้ลมอักขมูขี ใช้น้ำไพล แก้ลม ราชทยัคฆ์ ใช้น้ำร้อน-น้ำผึ้ง แก้ลมบาตทจิตต์ ใช้น้ำยาหมู่ แก้ลมพุทธยักษ์ ใช้น้ำผึ้ง-น้ำขิง แก้ลมนอกจากนี้ได้ทั้งสิ้นทั้งกินทั้งทา แก้สาระพัดลมทั้งหลาย แก้ลมกษัย ลมริดสีดวง แก้ลมสันดาน-ลมวิงเวียน แก้ลมโหดเหนียน แก้ลมต่าง ๆ น้ำกะสายต่าง ๆ เป็นหลักดีนักแล ใช้มามากแล้ว แก้-สันนิบาตก็ได้ ฯ

ยาซื่อมหาประทานใหญ่ แก้ลม ๘๐ จำพวก แก้ไข้เพื่อดี ๔๐ จำพวก เอาผักชีลูก-พิลังกาสา สะค้าน รากชะพลู ดีปลี ขิง ลูกจันทน์ ดอกจันทน์ กระวาน กานพลู โกฏสอ โกฏเขมา โกฏเชียง โกฏพุงปลา โกฏจุฬาลำภา จุกกะโรหินี ว่านเปราะ เทียนทั้ง ๕ รากจิงจ้อใหญ่ รากทนดี หัศคุณทั้ง ๒ การะบูน พริกไทย ยาทั้งนี้เอาเท่ากันทำผงละลายน้ำมะนาว เกลือ ขันทศกรณ์ ๓ สิ่งนี้เป็นน้ำกะสายละลายยากิน แก้ลม ๘๐ จำพวก แก้ไข้เพื่อดี ๔๐ จำพวก แก้หืด ใช้น้ำส้มซ่า แก้ไข้ ใช้น้ำหัวเอ็น ฝีคันทมาลา ใช้น้ำไพล แก้ลมจุกเสียดอก-โครง ปัตคาด อำมะพาท ราชทยัคฆ์ คางแข็ง ปากเบี้ยว ตาแหก มือตีนตายเป็นเหน็บ ใช้น้ำส้มซ่า-น้ำขิง น้ำส้มป่อย-น้ำกะเทียมกิน ถ้าผู้ใดกินยานี้มิหายก็เป็นกรรมของผู้นั้นแล ฯ

ยาแก้กาฬ ให้ซ่าซ้ำอยู่ในท้อง พิษมันให้ปวดหัวปวดท้อง บางทีให้ร้อนให้เอารากพญา รากดำ พญารากขาว คุตะ สีหวด สน จันทน์หอม พิศนาศ ระย่อม พุงแก ต้มกิน แทรกฝิ่น ดีนัก ฯ

ยาแก้กาฬจับหัวใจ ให้คลั่งดังผีเข้า เอาเถามวก สน เนระภูสี คุคะ พิศนาศ เป้าน้อย หนามพรม ฝนด้วยเหล้ากิน ฯ

ยาแก้กาฬจับหัวใจ มันให้มือตีนหยุกหยิก ให้กะสับกะส่าย หูตาพราว ให้จิมฟังก็ดี ให้แก้ตามลักษณะไข้นั้นเถิด ถ้าจะแก้ให้เอา ลูกมะคำดีควายเผา หญ้าแพรก หญ้าปากควาย พิศนาศ ระย่อม ฝนด้วยน้ำครึ่งมูตครึ่ง กินแก้กาฬจับหัวใจ ฯ

ยาแก้กาฬบาดแผล เอาเห็ดไม้แดง เห็ดกฐิน เห็ดตาล ระย่อม ปากแร้ง ปากกาฝนชุบสำลีอม แก้ฟันชิด แก้พิษ ฯ

ยาแก้กาฬบาดแผล ทุบ ตี ฟัน แทง แผลกำเริบ เอาใบจากเผาบดด้วยน้ำตาลโตนดพอก เอาเขากีเก้งฝนกับเหล้ากิน ฯ

ยาแก้กาฬสิงคลี ให้เชื่อม หาว หอบ น้ำตาตก ให้เอาลูกมะคำดีควาย ปลา-ไหลเผือก ฝนกิน ฯ

ยาแก้กาฬบาดแผล ถูกฟัน แทง เลือดไหลไม่หยุด ให้เอาโสม อำพันทอง หญ้าฝรั่น ลูกเบ็ญกานี น้ำประสานทองสะตุ สีเสียดทั้ง ๒ ชันตะเคียน ชันย้อย สารส้ม ตำโรยแผล เลือดหยุดแลฯ

ยาแก้เมื่อย แก้ร้อน แก้บวม เอายาข้าวเย็นเหนือ รากกะดังงา หัวคล้า ก้างปลาแดง หญ้านาง ขมิ้นอ้อย เอาเท่ากันต้มกิน ฯ

ยาแก้คางแข็ง เอาเหมือดคนฝนกับน้ำซาวข้าวทาคาง ฯ

หมวดยาแก้ไข้สันนิบาต

ยาแก้ไข้สันนิบาตบ้า เอาฝักราชพฤกษ์ จันทน์ทั้ง ๒ รากชะพลู โกฏสอ โกฏกระดูก สมอทั้ง ๓ รากท้าวยายม่อม หญ้าตีนนก สะค้าน บรเพ็ด มดยอบ ต้มกิน ฯ

ยาแก้คลั่งสันนิบาต เอาแก่นสะเดา ลูกกะดอม รากคนทา รากท้าวยายม่อม แห้วหมู สมอทั้ง ๒ ต้ม ๓ เอา ๑ เมื่อจะกินใส่เกลือหน่อยหนึ่งกินหายแล

ยาแก้สันนิบาตสองคลอง ลงราก เอาจันทน์ทั้ง ๒ นางคำมหาสะดำ เกษรบัวหลวง ดอกสารภี ดอกบุนนาค ต้มกิน ฯ

ยาแก้สันนิบาต ให้ร้อนให้หนาวสะท้าน ให้ลงท้องเป็นกำลัง เอารากเสนียด รากมะขามป้อม ลูกตาล เปลือกกุ่ม พริกไทย ดีปลี ขิง ต้มกิน ฯ

ยาแก้ลมสันนิบาต ให้เป็นบ้า เอาพริกไทย ดีปลี ขิง กะเทียม เจ็ตมูลเพลิง สะค้าน ชะพลู แห้วหมู แฝกหอม จันทน์ทั้ง ๒ ลูกมะขามป้อม ลูกกะดอม บรเพ็ด ลูกสมอ ลูกมะตูม แก่นกำลัง แก่นสัก แก่นขนุน ลูกผักชี ต้มกิน ฯ

ยาแก้สันนิบาต ดิ้นให้เลือดกำเดาออก เอาพริกไทย ๗ เม็ด ขิง ๗ แว่น กะเทียม ๗ กลีบ เกลือ ๗ เม็ดตำกิน ฯ

ยาแก้เลือดออก เอาสัปรด ดีปลี ต้ม ๓ เอา ๑ กิน ฯ

ยาแก้สันนิบาต ให้เลือดออก ทวารหนัก ทวารเบา จมูกและปาก ให้เอาหญ้าลูกเคล้า ใบกะเพรา หัวแห้วหมู เอื้องเผ็ดม้า ต้ม ๓ เอา ๑ กิน ฯ

ยาแก้ไข้เหนือสันนิบาต เมื่อล้มไข้ ปวดศีร์ษะเป็นกำลัง เอามะเกลือ หญ้านางก้างปลา ทั้ง ๒ ครอม ท้าวยายม่อม สะเดา ๓๓ ก้าน รากกะดอม จันทน์ทั้ง ๒ ต้ม ๓ เอา ๑ กิน ฯ

แก้พิษมันหลบเข้าใน ให้ลงท้อง เอาเกษรบัวหลวง ดอกสาระภี ดอกบุนนาค เฉียงพร้านางแอ่ ชุมเห็ด ผักโหมทั้ง ๒ ผักแว่น พิมเสนละลายน้ำดอกไม้ หรือน้ำจันทน์กิน ฯ

ยาแก้สันนิบาตสัมปะชวน เลือดไหลในเส้นในเอ็น เอารากเพกา คนพิสอ รากมะตูม ว่านน้ำ แห้วหมู ชะพลู ต้มกิน ฯ

ยาแก้สันนิบาต สมุทรจร เลือดไหลในเส้น-เอ็น ให้เจ็บตัว เอารากเพกา

คนพิสอ รากแพงพวย ว่านน้ำ ชะพลู ต้มกิน ฯ

ยาแก้สันนิบาต นอนแน่ไป ลิ้นคาปาก ลิ้นกะด้างคางแข็ง ให้คลี เอารากขหนอน ข้างตะวันตก มาฝนกับน้ำซาวข้าว ทั้งกินทั้งพ่น ให้จงหนัก ฟื้น และตีราคาไว้ ๑ ชั่งทอง ฯ

ยาแก้สันนิบาต อีแอ่น และกุมภัณฑ์ เอาเม็ดแตงโม ตาอ้อยแดง ใบเสนียด เม็ดถั่วเขียว พริกไทย ๗ เม็ด มะแว้งต้น บดละลายน้ำร้อนกิน ฯ

ยาแก้สันนิบาต อีแอ่น มันชักหลังแอ่น ร้ายนัก แก้มิทันตาย เอาใบสมี ใบถั่วแระ ใบน้ำเต้า ใบมะตูม ใบกะพังโหม ใบกะเพรา ใบฝักข้าว ใบชิงช้าชาลี ใบผักหวานบ้าน ใบพลูแก หัวบัวบก ขมิ้นอ้อย ดินประสิว เนระภูสี เปราะหอม ว่านกีบแรด ว่านร่อนทอง บดทำแท่งไว้ แก้สาระพัดไข้ ทั้งปวง ตีราคาไว้ ๑ ชั่งทองแล ฯ

ยาแก้สันนิบาตกุมภัณฑ์ ให้ชักมือตีนงอ ชักแอ่นแหงนขึ้นไป เอาลูกมะเดื่อ ลูกกล้วยตีบ ข้าวตังก้นหม้อ ว่านน้ำ พริกไทย ขิง กะทือ ตำละลายน้ำซาวข้าวกิน ฯ

ยาแก้สันนิบาตบ้าหมู เมื่อแรกไข้ตัวร้อน กินข้าวมิได้ ให้ปากหวาน ครั้นกินมากให้ขมปาก เมื่อถึงเวลาจับ ให้สะท้านก่อนจึงจับ เมื่อจับให้เจ็บแต่สันหลังขึ้นไปเกลียวคอ ให้ลิ้นแข็ง เจรจาไม่ได้ น้ำลายฟูมปากดิ้นอยู่ ให้ตาเหลือกตาชอน ดังผีพรายเข้าอยู่ บางทีจับทุกวัน บางทีเว้น กำหนด ๑๕ วันตาย ยังมีฤาษีตนหนึ่ง ชื่อพระทานาภี หากรู้กำเนิด จึงเอาแก่นขี้เหล็ก แก่นมะทราง ตุ้งก่าทั้ง ๒ โกฏสมอ โกฏเขมา เทียนทั้ง ๕ เอาเท่ากัน ต้ม ๓ เอา ๑ กินแล้วนวดด้วย ฯ

ยาแก้สันนิบาตบ้าหมู เมื่อจับให้ล้มแน่ก็ดี บางทีน้ำลายไหลออก บางทีนั่งแข็งอยู่ถ้าจะแก้ ให้เอารากชุมเห็ด รากขัดมอน รากคา ว่านน้ำ แห้วหมู ผิวไม้ไผ่ ผิวไม้บง ผิวกะลา หญ้าปากควาย ลูกมะแว้งต้น เปลือกมะกอก ๓ ซีกประมาณเท่าเส้นตอก ครั่งเปลือกโลห เอาตอกผูกซ้าย ๓ เส้น คราบแมลงมุม ๓ ตัว หยักไย่ ๓ หยิบ น้ำหน่อแรดแทรกกิน

ยาแก้สันนิบาตตะม้อย ให้เมื่อยทั่วตัว หายแล้วกลับเอาอีก ทั้งกลางวันกลางคืน เมื่อมันกลุ้มให้ชักคอแหงน ฟันชิดกันอยู่ ๓-๔ วัน รักษามิได้ ถ้าจะแก้ให้เอาจันทน์ สน สมอไทย สมอเทศ สมอพิเพก บรเพ็ด มะแว้งทั้ง ๒ เอาเท่ากัน

ต้ม ๓ เอา ๑ กินหายแล ฯ

ยาแก้คดแหงน เอาคุคะ พญารากขาว ธงชัย ฟักข้าว ทรงบาดาล จันทน์หอม ท้าวยายม่อม สีหวดใหญ่ มะกล่ำเครือ หมากดุกเครือ หวายตะค้า หวายตะม้อย หัสดำ ช้างงาพอก กะบือ ๗ ตัว กะดิ่งช้างเผือก สายโยกบาตช้าง เถามวก เปล้าทั้ง ๒ ดีงูต้น ส้มกุ้งทั้ง ๒ สะค้าน เฉียงพร้านางแอ่ ปู่เจ้าลอยท่า แซ่ม้าทะลาย หนามพรอง ปลาไหลเผือกสามต้น ว่านกีบแรด มหาละลาย ฝนด้วย น้ำกิน แก้พิษคดแหงน ฯ

ยาแก้สันนิบาต ตาแดงโห่ร้อง เอากะเทียม ขิงแห้ง เปลือกโลห ต้มกินหาย ฯ

ยาแก้สันนิบาต คลั่งดังผีเข้า บางทีมือตีนกำตาแดง อ้าปากมิออก เอาว่านน้ำ ลูกแตงกวา ใบกะเมง ศีร์ษะไม้ไผ่ ตาอ้อยแดง หญ้าแพรก ถั่วเขียว ตรีกะตุก บดละลายน้ำซาวข้าวกิน ฯ

ยาแก้สันนิบาต คลั่งเป็นบ้า เอาโกฏทั้ง ๕ เทียนทั้ง ๕ กระวาน กานพลู ลูกจันทน์ ดอกจันทน์ น้ำประสานทอง ฝางข้าวหอม เปลือกมะตูม จันทน์ทั้ง ๒ ชะเอม อบเชย ดอกบุนนาค เกษรบัวหลวง ต้มกินหายมามากแล้ว ฯ

ยานัตถุ์ แก้ไข้สันนิบาต ชื่อตรีภูมิ เอาพริก ขิง ดีปลี ว่านน้ำ โกฏหัวบัว ดีจระเข้ น้ำประสานทอง พิมเสน การะบูน ชะมด บดนัตถุ์ ฯ

ยาแก้ลมบาตทจิตต์ เลือดลม เอาขอมชะนางทั้ง ๒ รากขี้กาทั้ง ๒ แห้วหมู รากไม้รวก รากขนุน รากมะนาว รากมะกรูด รากตองแตก รากชะพลู รากมะตูม รากมะเดื่อดิน รากชาแป้ง ขี้เหล็กทั้ง ๕ ราชพฤกษ์ทั้ง ๕ สมอทั้ง ๓ เจ็ตมูล บรเพ็ด ลูกกะดอม พันงูทั้ง ๒ ว่านน้ำ ขิง ดีปลี พริกไทย จันทน์ทั้ง ๒ สน สัก สักขี ฝางเสน กะทือ ไพล กะชาย ข่า ขมิ้นอ้อย หัวหอม ต้มกิน ฯ

ยาแก้หญิงบ้า ๘ ประการ บ้าเลือด บ้าลม บ้ากระทำ เอาโกฏทั้ง ๕ เทียนทั้ง ๕ สมอทั้ง ๓ ยาดำ ๑ ใบมะขาม ใบมะนาว ๑๐๘ ใบส้มป่อย ใบสวาด สะเดา ๓๓ ก้าน ขี้เหล็กทั้ง ๕ แห้วหมู หญ้าชันกาศ หญ้านาง ตูดหมู ตูดหมา ตองแตก คูณ ๓ ฝัก ต้มกินแทรกดีเกลือ ฯ

ยาแก้ลมสันนิบาตในท้อง เอาจุกกะโรหินี กรุงเขมา ลูกสมอทั้ง ๓ ลูกมะขามป้อม บรเพ็ด ลูกกะดอม กะพังโหม ฝักราชพฤกษ์ จิงจ้อ น้ำประสานทอง แห้วหมู ชะพลู

ต้มกิน ใส่พริก ๗ ขิง ๗ เกลือ ๗ ลงกิน ฯ

ยาแก้ลมสันนิบาต เอาแก่นขี้เหล็ก แก่นสน แก่นแสมทะเล บรเพ็ด รากมูกหลวง ชะพลู แห้วหมู สะค้าน โคกะสุน ท้าวยายม่อม ต้มกิน แก้สันนิบาตดีนัก ฯ

ยาแก้ลมสันนิบาต เอาเจ็ตมูล ดีปลี สะค้าน ชะพลู ขิง พริกไทย กะเทียม แห้วหมู แฝกหอม จันทน์ทั้ง ๒ ลูกมะขามป้อม ลูกกะดอม ลูกสมอ ลูกมะตูม บรเพ็ด เม็ดผักชี แก่นกำลัง แก่นสัก แก่นขนุน ต้มกิน ฯ แก้สันนิบาตดีนัก ฯ

ยาแก้ลมสันนิบาต เอารากมะเขือขื่น รากมะอึก รากมะแว้งทั้ง ๒ ลูกสมอทั้ง ๓ ลูกกะดอม ลูกมะตูมอ่อน แก่นขี้เหล็ก แก่นสน เจ็ตมูล ดีปลี สะค้าน ชะพลู ขิง พริกไทย เสนียด ฝักราชพฤกษ์ ผักแผ้วแดง รากจิงจ้อทั้ง ๒ พันงูแดง รากมะขามป้อม รากขัดมอน จันทน์ทั้ง ๒ หญ้าตีนนก รากในแน บรเพ็ด แฝกหอม ต้มกิน ฯ

ยาแก้สันนิบาตสองคลอง มันให้ปวดหัวตัวร้อน ตีนเย็นท้องขึ้น คนไข้เพลีย หาแรงมิได้ หน้าเหลือง จับทุกวัน บางทีเว้น ๒-๓-๔ วันก็มี ให้เร่งแก้ ๗-๑๐ วัน ถ้าจะแก้เอารากหมากทั้ง ๒ รากตับเต่าใหญ่ ผักหวานบ้าน อบเชย มะขามไก่ คนพิสอ รากยางทราย ชะพลู แก้วหมู บรเพ็ด มะเขือขื่น ลูกกะดอม ต้มกินหาย ฯ

ยาแก้กาฬแก้สันนิบาตสองคลอง เอาจันทน์ทั้ง ๒ นางคำมหาสะดำ เกษรบัวหลวง ดอกสาระภี ดอกบุนนาค ต้มกิน ฯ

ยาแก้สันนิบาต มันให้กลิ้งโคลงตัวอยู่ ปากพูดดีอยู่ เอาหญ้าแพรก หญ้าปากควาย ผักเป็ด ผักหนอก ใบหนาด ผักชี รากกล้วยตีบ แห้วหมู ถั่วไก่ ขมิ้นอ้อย บดน้ำร้อนกิน ถ้าร้อนละลายน้ำซาวข้าวกินหาย ฯ

ยาแก้สันนิบาตใบ้ ให้จับฟันชิด ชักมือกำตีนกำ คางแข็งลิ้นคาปาก เอาผิวมะงั่ว ลูก พริก ๗ ใบสวาด ใบน้ำเต้า ลูกผักชี หญ้าไทร ขิง ๗ ผสมเข้า เอาน้ำซาวข้าว เป็นกระสาย เอาน้ำเปลือกจิก ซาวน้ำทีหนึ่ง แล้วซาวที ๒ เอามาละลายยากิน ฯ แล้วทาฝ่ามือ ฝ่าตีน แก้คางแข็งแทรกดีงูเหลือม ทาคลายแล

ถ้าเป็นสันนิบาตใบ้ มันมิให้พูดได้เลย นอนนิ่งไม่สมประฤดี หาหงอนไก่ต้น ๑ ใบพิงพาย ๑ เปลือกปีบ ๑ รากคา ใบมะเฟือง ใบหมากผู้ ตาอ้อยแดง ถั่วเขียว บดละลายน้ำซาวข้าวกินหาย ฯ

ถ้าหากมิฟัง เอารากสะเดา รากสะท้อน รากไม้รวก ผิวไม้บง รากไก่ให้ลูกมะคำดีควาย ยาข้าวเย็น รากมะเดื่อดิน ต้มกินหายมามากแล้ว ตีราคาไว้ ๑ ชั่ง ตำลึงทองแล ฯ

ยาแก้สันนิบาตตาแดง ชื่อธรณีไหว เอากะดอม ขมิ้นอ้อย ผักชีล้อม ใบส้มป่อย ใบสะเดา โกฐสอ โกฐเขมา เทียนทั้ง ๕ จันทน์แดง หญ้าปีนตอ แฝกหอม เปลือกมูกมัน ต้ม ๓ เอา ๑ กิน ฯ

ยาแก้สันนิบาตตาเหลือง เกิดเพื่อเศลษม์ กำหนด ๗ วันแปรเป็นลมหวน กินอาหารมิได้ ให้รากให้ลง ในท้องพลุ่งพล่าน กำหนด ๑๕ วันมรณะ ถ้าจะแก้ให้เอา พริกขิง ว่านน้ำ สังข์ โกฐหัวบัว โกฐสอ โกฐเขมา เอาเท่ากันบดแทรกพิมเสนนัตถุ์ แก้สันนิบาตตาเหลือง ฯ

ยาแก้สันนิบาตตาเหลืองเอาพริกขิงว่านน้ำโกฐทั้ง๕เอาเท่ากัน บดแทรกพิมเสนกิน ฯ

ยาแก้สันนิบาตตาขาว เมื่อแรกล้มไข้ ให้ปวดหัว เจ็บหลัง เมื่อยตัว คอแห้ง ให้รับใน กระดูกดังอสรพิษขบ ให้สะท้านร้อนสะท้านหนาว ให้เหม็นข้าว ให้รากน้ำลายตก ให้คอแห้ง แล้วให้อกแห้ง ให้สลัก ให้เวียนหัวดังจะล้ม มักนั่งนอนมิหลับ กำหนด ๑๑ วันตาย ถ้าพ้นถึง ๑๕ วันเป็นภัยลิ้นตา ๆ มืดเป็นมวก ถึง ๑๗ วันเป็นลมหวน ย่อมเจ็บท้อง ๆ ขึ้น ให้สวิงสวาย เลือดตีขึ้นปะทะอก-ใจ ถ้าแก้เศลษม์มิฟังตาย ผู้รักษาอย่าประมาท ถ้าจะแก้ เอาตรีพลา หญ้าปีนตอ หญ้าเกล็ดหอย ใบสะเดา ลูกกะดอม จันทน์ทั้ง ๒ เอาเท่ากัน ต้ม ๓ เอา ๑ กิน ยานี้ชื่อปะโตลาธิคุณน้อย ตีราคาไว้ ๑ ชั่งทอง ฯ

ยาแก้สันนิบาตตาขาว ถึง ๑๙ วันเป็นทรโทษให้จุกอก ให้ท้องขึ้นเสมอหน้าอก ปะหัวใจอยู่ ถ้าจะแก้ เอาหญ้าปีนตอ หญ้าเกล็ดหอย จันทน์ทั้ง ๒ เอาเท่ากัน ต้ม ๓ เอา ๑ กินหาย ฯ

ยาแก้สันนิบาตตาแดงเป็นนกกด ปวดหัวเหมือนตาจะแตก เอาใบขี้เหล็ก ใบสะเดา ใบพริกไทย พริกหาง ว่านเปราะ ว่านน้ำ โกฐสอ โกฐเขมา โกฐจุฬาลำภา แฝกหอม จันทน์ทั้ง ๒ เอาเท่ากัน ต้มกิน ฯ

ยาแก้สันนิบาตสะแกเวียน เอาลูกจันทน์ กระวาน พริกล่อน ดีปลี ผักชีจีน ผักชีล้อม ผักชีลา เทียนทั้ง ๕ เอาเท่ากัน ยาดำ ต้ม ๓ เอา ๑ กิน ชื่ออนันตคุณ แก้ลมสะแกเวียน ฯ

ถ้าอยู่ดี ๆ รากออกมาดำ-แดง สันนิบาตก็ดี เอาฝิ่น กะเทียม บดละลายน้ำผึ้ง แทรก ขันทศกรกิน ฯ

คนดีหรือคนไข้ก็ดี รากเหลือง รากเลือดออกมาก็ดี เอาจันทน์ สน หัวคูณ รากคา รากมะเดื่อ รากงวนหมู ตาอ้อยแดง ต้มกิน ฯ

ยาแก้สันนิบาตตีท้องขึ้น เอาขี้เหล็กทั้ง ๕ ใบมะขาม ต้มกิน ฯ

ยาแก้สันนิบาตตัวเย็น เป็นเพื่อเลือด เอารากมะอึก บรเพ็ด ลูกกะดอม สมอ ทั้ง ๓ จันทน์ สน ต้มกิน ฯ

ยาแก้สันนิบาตเลือดออกทางจมูก เอาเกษรบัว แก่นจันทน์ โกฏหัวบัว ใบเสนียด ใบสะเดา พริกไทย ต้มกินหาย ฯ

ยาแก้สันนิบาตดิ้น เป็นกำเดาออกจมูกก็ดี เอายอดสะเดา พริก ๗ ขิง ๗ บดเป็นลูกกลอนกิน ฯ

หมวดยา อีดำ - อีแดง

ยาแก้อีดำ-อีแดง เอารากหญ้านาง ๑ รากหวายขม ๑ รากฟักข้าว ๑ หัวคล้า ๑ รากคาหลวง ๑ รากหมาก ๑ รากมะพร้าว ๑ แห้วหมู ๑ รากกะทกรก ๑ แก่นประดู่ ๑ แก่นมะหาด ๑ แก่นสัก ๑ ถ้าจะให้ถ่ายต้องใส่ใบมะกาหนึ่งกำมือต้มกิน ฯ

ยาแก้พิษภายใน อีดำ-อีแดง เอาหัวคล้า ๑ ยาข้าวเย็น ๑ รากมะเกลือ ๑ รากหญ้านาง ๑ แก่นไม้แดง ๑ ต้มกิน ฯ

ยาอีดำ-อีแดง เห็นหัวแล้ว เอาใบมะเฟือง ใบมะยม ใบมะกรูด ใบมะนาว ใบหมากผู้ ใบหมากเมีย ขมิ้นอ้อย ต้มกิน ฯ

ยาอีดำ-อีแดง รากสาด สันนิบาต แสงอาทิตย์ เปลวไฟฟ้า ละอองพระบาท สายฟ้าฟาด ประดงทั้ง ๔ เจ็บหัวมัวตา ไข้เนื้อขาด เจ็บกระดูก เอาเปลือกมะเดื่อ ๗ ท่อน เปลือกเพกา ๗ ท่อน กะดอม ๗ บรเพ็ด ๗ สมอไทย ๗ สมอภิเภก ๓ สมอเทศหนัก ๑ บาท สะเดา ๓๓ ก้าน ต้มกินแก้สาระพัดกาฬ ถ้าร้อนแทรกน้ำซาวข้าวพ่น เจริญอาหาร

ยาประดง

ยาแก้ประดงเลือด ประดงเข้าข้อ เอาขี้เหล็กทั้ง ๕ เพกาทั้ง ๕ ราชพฤกษ์ทั้ง ๕ แก่นลั่นทม แก่นสักขี แก่นสัก แก่นสน แก่นจันทน์ทั้ง ๒ แก่นประดู่ แก่นขนุน ขอมชะนางทั้ง ๒ สมอทั้ง ๓ รากแฝก รากแฝกหอม รากกะหนาด รากมะขามป้อม รากทรงบาดาล เจ็ตมูล ใบมะกา รากหญ้านาง รากหญ้ากลอน ยาข้าวเย็นทั้ง ๒ ต้มทั้งกินทั้งอาบ ถ้าต้องการถ่ายให้แทรกดีเกลือ ฯ

ยาแก้ประดงเลือด เอารากพุมเรียงทั้ง ๒ รากพงดอ รากคัดเค้า พญามือเหล็ก แก่นขี้เหล็ก แก่นแสมทั้ง ๒ แก่นปรู ใบมะกา ฝักราชพฤกษ์ ยาดำ ต้มกิน ฯ

ยาแก้ประดงเลือด เอากระดูกงูเหลือม หัวกะเขาผีมด รากไม้รวก รากพงดอ รังหมาร่า ต้มทั้งกินทั้งอาบ ฯ

ยาแก้ประดงไฟ เอายาข้าวเย็นทั้ง ๒ หนัก ๕ ตำลึง กำแพง ๗ ชั้นหนัก ๕ ตำลึง พุมนกหนัก ๕ ตำลึง โคนสมอหนัก ๕ ตำลึง เขากวางหนัก ๕ ตำลึง ต้มกิน ฯ

ยาแก้ปวดประดงไฟ เอาแก่นสัก แก่นขี้เหล็ก แก่นคูณ แก่นประดู่ รากครอม ยาข้าวเย็น ต้มกิน ฯ

ยาแก้ประดงสายฟ้าฟาด ให้ไหม้แดงเกรียม ให้บวมลั่น เมื่อยตามข้อ เอารากคนทา รากชิงชี รากพงดอ รากคัดเค้า รากพุมเรียงทั้ง ๒ แก่นขี้เหล็ก แก่นแสมสาร แก่นปรู รากชุมเห็ด พญามือเหล็ก ใบมะกา ๑ กำมือ ฝักราชพฤกษ์ ๕ ฝักยาดำ หนัก ๒ บาท ต้มกิน แก้ประดง ทุกจำพวกแล ฯ

ยาแก้ประดงลม ให้เมื่อยขบ ขัดข้อมือข้อเท้า ให้ฟกตามเส้นตามเอ็น และตามกลางเนื้อตัว ให้เอารากตาเสือ หญ้าหนวดแมว หัวย่าง ยาเข้าเย็น ต้มกิน ฯ

ยาแก้ลมเลือด เป็นผื่นเม็ดดังประดง ให้เอามะกรูดทั้ง ๕ มะนาวทั้ง ๕ ส้มซ่า ทั้ง ๕ ส้มสันดานทั้ง ๕ ใบคนทิสอ ๑ กำมือ ผักเป็ดแดง ๑ กำมือ มัด ๓ เปลาะตัดหัวท้าย สารส้มหนัก ๒ สลึง ต้ม ๓ เอา ๑ กิน รดน้ำมนต์ด้วย ฯ

ยาแก้ประดงเข้าข้อ เอาหญ้าหนวดแมวหนัก ๕ ตำลึง ยาเข้าเย็นทั้ง ๒ หนัก ๑๐ บาท กระดูกควายเผือกหนัก ๒ บาท รากมะกล่ำตาหนูหนัก ๒ บาท ดินประสิว หนัก ๒ บาท มาดเหลืองหนัก ๒ บาท ต้มกิน ฯ

ยาแก้ประดงเข้าข้อ เปื่อยพังทั้งตัว เอายาเข้าเย็นหนัก ๕ ตำลึง ตะไคร้หางนาคหนัก ๕ ตำลึง หญ้าหนวดแมวหนัก ๕ ตำลึง ดินทองหนัก ๑ บาท มะพร้าวไฟทั้งเยื่อทั้งน้ำ ต้มกิน ฯ

ยาแก้ประดงเปื่อยเป็นหนองมีพิษ เอาเปลือกตาเสือ เปลือกสำโรง รากเพกา รากเท้ายายม่อม ใบมะกา ต้มกิน หัวทีให้ลง หาย ฯ

ยาแก้ประดงเป็นแผล เอาเปลือกสำโรง เปลือกมะพลับ เอื้องควาย ต้มกิน ฯ

ยาแก้ประดงตีนช้าง เอายาเข้าเย็นทั้ง ๒ กระดูกควายเผือก กำมะถัน หนอนตายหยาก ตะไคร้หางนาค ต้มกิน ฯ

ยาแก้ประดงทั้ง ๕ เอารากหมากดุกหนัก ๕ ตำลึง รากขันทองพญาบาทหนัก ๕ ตำลึง กระดูกควายเผือกหนัก ๕ ตำลึง ไพลหนัก ๕ ตำลึง ยาข้าวเย็นทั้ง ๒ หนักสิ่งละ ๕ ตำลึง พริกไทย ถ้วยขอบ ๑ ต้มกิน ฯ

ยาแก้ประดง ๑๐๘ จำพวก เอารากหญ้านาง รากพุมเรียงทั้ง ๒ รากพงดอ รากฝักข้าว กระดูกงูเหลือม หัวกะเช้าผีมด รากไม้รวกทั้งใบ รังมดดำ พุงแกทั้ง ๕ ใบมะขาม ใบส้มป่อย ใบหมากผู้ ใบตองแห้ง ข้าวเม่าแรกทั้ง ๕ ปลอกช้างแตก สาแหรกขาด คานหัวด้วน รากหมาก หญ้าแพรก ทราย ๓ หยิบ ต้มทั้งกินทั้งอาบ ฯ

ยาแก้ประดง เอาแก่นสัก แก่นคูณ แก่นประดู่ ใบหมากผู้ ใบหมากเมีย ใบขี้เหล็กให้มาก แกลบ ทราย รังมดดำ ต้มทั้งกินทั้งอาบ ฯ

ยาแก้ประดงทั้ง ๕ มันให้ หัว มือ ตีน สั่น เอาลูกมะนาว เม็ดส้มป่อย คั่วให้เกรียม บดละลายน้ำดอกไม้ น้ำซาวข้าว น้ำมูตก็ได้ กิน ฯ

ยาแก้ประดงทั้ง ๘ จำพวก เอาพุมเรียงทั้ง ๓ พงดอ ฝักข้าว ฝนด้วยน้ำซาวข้าวกิน และ ชะโลม ฯ

ยาแก้ประดงทั้ง ๕ ไข้เหนือทั้งปวง เอาสลอดน้ำ งวงตาล ยาเข้าเย็นเหนือ หญ้านาง ต้มกินหาย ฯ

ยาหัดและอีสุกอีใส

เอาหญ้าแพรกปากควาย แก่นประดู่ แก่นสัก ต้มกิน ฯ

แก้พิษหัดเหือด เอาจันทน์ทั้ง ๒ รากมะเดื่อ ๑ รากชิงชี ๑ รากท้าวยายม่อม ๑ แก่นสน ๑ แก่นสัก ๑ แก่นขนุน ๑ ต้มกินแก้หัดเหือด บิด ประสิทธิ์ศูนย์ ฯ

ออกหัดลงท้อง เอาขี้วัว ๑ หญ้าแพรก ๑ ขมิ้นอ้อย ๑ ดินประสิน ๑ ตำเอาน้ำกิน ฯ

แก้หัดเข้าท้อง เอาเปลือกลูกกล้วยตีบ ๑ ลูกเบ็ญกานี ๑ สีเสียดเทศ ๑ เปลือกมะขามผิงไฟให้สุก ๑ บดละลายน้ำกิน ฯ

แก้ลงเลือด หัดฝี เอาลูกจันทบูร กีบแรด สังกะระนี จันทน์ทั้ง ๒ เนระภูสี บดละลาย น้ำพลับจิบกิน ถ้ามิฟังน้ำผึกเด็กกิน ฯ

แก้หัดเหือดอีดำอีแดง แก้ไข้ด้วย เอารากคนทา รากหญ้านาง รากมะเดื่อ รากท้าวยายม่อม รากชิงชี รากพุมเรียง รากชุมเห็ดทั้ง ๒ ใบหมากผู้ ใบหมากเมีย ใบมะเฟือง ใบมะยม หัวคล้า ยาข้าวเย็น โคกกะสุน หญ้าแพรก รากปีบ ใบบัวหลวง ขี้วัว (ถ้าไข้ใส่ขี้วัว) ต้มกิน ฯ

แก้หัดเหือด เอาใบหมากผู้ ใบหมากเมีย ใบมะยม ใบมะเฟือง หญ้าแพรก ปากควาย แก่นขนุน ขี้วัว ขมิ้นอ้อย ต้มกินพิษถอยแล ฯ

แก้หัดหลบเข้าภายใน ให้ลง เอาฝาง ขมิ้นอ้อย ข่า แก่นสัก แก่นประดู่ ต้มกิน ฯ

แก้อีสุกอีใส เอาหญ้าแพรก หญ้าปากควาย ใบมะนาว ใบมะงั่ว บดละลาย น้ำกล้วยตีบกิน ฯ

หมวดยาแก้ฝีในท้อง

ยารุฝี เอาเถาคัน เถาวัลลิ์เปรียง ใบมะกา ข่า เกลือหนัก ๖ บาท ต้มกิน ฯ

ยารุฝีทั้งปวง เอาขี้เหล็กทั้ง ๕ มะขามไก่ทั้ง ๕ ราชพฤกษ์ ๓ ฝัก เถาวัลลิ์เปรียง ต้มแทรก ดีเกลือกิน ฯ

แก้ฝี ๗ ประการ เอารากก้างปลาทั้ง ๒ ยาเข้าเย็น ตะเภา รากหวายขม รากขี้กาแดง ข่า รากกะทุงหมาบ้า รากมะขามไก่ รากพุงดอ เถาวัลลิ์เปรียง รากฝักข้าว ต้มกิน ฯ

แก้ลมฝี เอารากชะอม รากอังกาบ จุกหอม ข่า พริกไทย เกลือ ๓ หยิบต้มกิน ฯ

แก้สาระพัดฝีเด็ก เอารากส้มป่อย รากหญ้านาง เปลือกตะเคียน รากตองแตก เปลือกสำโรง ต้มกิน ฯ

แก้ฝีไม่เลือกว่าสูงหรือต่ำ เอาเปลือกตะเคียน เปลือกสำโรง รากตองแตก รากกะทุงลาย รากชะอม รากส้มป่อย รากก้างปลาทั้ง ๒ เถาวัลลิ์เปรียง เถาวัลลิ์เหล็ก ขี้เหล็กทั้ง ๕ มะขามไก่ทั้ง ๕ ปูนขาวหนัก ๑ บาท ต้มกิน ฯ

แก้ฝีในท้อง มีอาการให้ปวด เอาเถาวัลลิ์เปรียง เถาโพกพาย ขี้เหล็กทั้ง ๕ กะเพราทั้ง ๕ ผักเสี้ยนผี พญามือเหล็ก ต้มแทรกดีเกลือกิน ฯ

ยาเกลื่อนฝี เอารากพญายา ชิงชี รากมะขามไก่ รากพุงแก ยาข้าวเย็นทั้ง ๒ ต้มกับสุรากิน ฯ

แก้ร้อนฝี เอารากมะกา รากเท้ายายม่อม รากพุงแก รากตองแตก พริกไทย ๗ เม็ด ต้มกิน ฯ

ยาดับพิษฝี เอาใบโพธิ์ ๗ ใบ จาวปลวก ต้นเหงือกปลาหมอ ยาเข้าเย็น ต้มกิน ฯ

ยาดับพิษฝี เอากะลาตัวผู้ ๓ ซีก แก่นแสมทั้ง ๒ แก่นสักขี แก่นสน ตาไม้ ๓ ตาต้มกิน ฯ

ยาแก้ลมฝีให้ปวดท้องจุกเสียด เอาใบคนทิสอ ใบมะตูม ขมิ้นอ้อย ว่านน้ำ พริกไทยเท่า ยาทั้งหลาย ทำผงละลายน้ำสุราน้ำผึ้งกิน ฯ

แก้กาฬหนอง เมื่อหนองแตกให้สลบ เอารากคาง รากหญ้านาง รากน้ำนอง รากจุโลก รากลำโพงกาสลัก ฝนด้วยน้ำร้อนกิน ฯ

ยาพวกเลื่อนฝี ๗ ประการ เอาผักบุ้งนา หัวหอม หัวกะเทียม ข่า พริกไทย ขิง ตำพอก ๓ วัน ฯ

ยาขับหนองฝี เอาใบมะกา รากสีหวด รากขี้อ้น รากผักหวานบ้าน ต้มกิน ฯ

แก้ปวดฝี เอารากโรคแดง รากผักหวานบ้าน รากขี้อ้น เถาโพกพาย รากคอนกลอง ต้มกิน ฯ

ถ้าจะให้รีดให้สมาน เอาเปลือกมะฝ่อ เปลือกดีเหม็น เปลือกตะเคียน เถาวัลลิ์เปรียง แทรกลงต้มกิน ฯ

แก้ฝีมีอาการให้ลงท้อง เอาเปลือกสำโรง เถาวัลลิ์เปรียง กะทือ ข่า พริกไทย ดีปลี ขิง กะเทียม ๗ กลีบต้มกิน ฯ

แก้ฝีลำเสาฝีหัวคว่ำ ริดสีดวงตกมูกตกเลือด เอารากมะตูม รากก้างปลาทั้ง ๒ รากขี้กาทั้ง ๒ รากพุงดอ รากฝักข้าว รากหญ้านาง หอม พริกไทย พริกเทศ ดีปลี เกลือ ๓ หยิบต้มกิน ฯ

แก้ฝีกษัย เอารากละอองพระบาท เถาวัลลิ์เปรียง เถาวัลลิ์เหล็ก เถาโพกพาย รากมะขามไก่ต้มกิน ฯ

แก้ฝีมดลูก เอารากเล็บเหยี่ยว รากอังกาบ รากโกงกางป่า รากทองพันชั่ง ต้มกิน ฯ

แก้ฝีมดลูกและมุตตกิต เอาเถาคัน เถาชิงช้าชาลี อุตพิศ ๓ หัว รากขัดมอญ เกลือ ๓ หยิบต้มกิน ฯ

แก้ฝีมุตตกิต เอารากแสลงพัน สมุลแว้ง จันทน์ทั้ง ๒ ลูกสมอไทย รากขัดมอน เปลือกมูกมัน รากชะพลู สะค้าน หัวแห้วหมู มะตูมอ่อน ฝางเสน เกษรบัวหลวง ดอกพิกุลขดอกบุนนาค ดอกสาระภี ต้มกิน ฯ

แก้ฝีในหู ให้ปวดเป็นกำลัง เอาใบข่อย พริกไทย เกลือ ๓ เม็ด บดละลาย สุราหยอด ฯ

ยาพอกฝีภายนอก เอาใบขี้กาทั้ง ๒ ใบเถาคัน ใบเถาวัลลิ์ปูน ใบชะมด ใบถั่วเหลืองป่า เกลือ ตำพอก ฯ

แก้ฝีเม็ดเล็ก มีอาการให้ไอ เอาเถาคัน เถาวัลลิ์เปรียง เถาน้ำเต้าดง ใบมะกา กำมือหนึ่ง รังปลวก เกลือ ๑ ถ้วย ต้มกิน ฯ

ยาลมฝี แก้เจ็บท้องเจ็บอก แก้เลือดกลัดอก แก้เจ็บตัว แก้ฝี เอาเจตมูนเพลิง เจตพังคี รากตองแตง รากจิงจ้อ สะค้าน ขิง ดีปลี เกลือ ว่านน้ำ ตำผงละลายน้ำร้อนกิน ฯ

แก้ฝีในท้อง ดีนักหายมากแล้ว เอายาเข้าเย็นใต้ ๑ รากคนทิสอ ๑ เปลือกยาง ๑ ขิง ๑ กะทือ ๑ กะเทียม ๑ แสมสาร ๑ มะขามไก่ ๑ พญามือเหล็ก ๑ แก่นขี้เหล็ก ๑ เถาวัลลิ์เปรียง ๑ ขมิ้นอ้อย ๑ พริกไทย ๑ ใบมะกาดำ ๑ ตัดหัวท้าย ต้มเหล้าครึ่งน้ำครึ่งกินหาย ฯ

ยาแก้ฝี ในสมองก็ดี ในหูก็ดี ให้เอาเปลือกหมากสง เปลือกกุ่มทั้ง ๒ เปลือกมะรุม เปลือกทองหลางใบมน ลำพัน พริก ขิง ตำเอาน้ำหุงด้วยน้ำมันงา ให้คงเหลือแต่

น้ำมัน เอาผมเผาไฟให้ไหม้ใส่ลงใส่ฝีดีนัก ฯ

อีกขนานหนึ่ง เอาผักกะชับ เต็มกำมือ ตัดหัวตัดท้ายเสีย เอาพริก ๗ ขิง ๗ กะเทียม ๗ ตำละลายเหล้ากินหาย ฯ

ยาแก้ฝีในคอ เอารากหญ้านาง รากทับทิม รากมะนาว ดีงูเหลือม ฝนด้วยเหล้าทั้งกินทั้งทา วิเศษนัก ฯ

ยาแก้ฝีลิ้นตะกละ เอาปากแร้งและปากกา (ข้างบน) กระดูกงูเหลือม หวายตะค้า เนระภูสี ระย่อม ไคร้เครือ พิศนาศ จันทน์ทั้ง ๒ กวาดด้วยน้ำครำ ทาด้วยสุรา ฯ

ยาแก้เจ็บคอ เอาเห็ดตะเคียน เม็ดมะนาว ใบสะเดา พริกไทย ดีปลี ขิง เกลือ กะเทียม ขมิ้นอ้อย กะปิดี บดด้วยน้ำมะนาว กวาดด้วยเหล้าดีนัก ฯ

ยาแก้เจ็บคอ เอากระดูกงูเหลือม หวายตะค้า ลูกมะคำดีควาย รากลำโพงกาสลัก ยา ๔ สิ่งนี้ สุมบดกวาดด้วยสุรา ทาด้วยน้ำซาวข้าว กินด้วยน้ำครำ ฯ

ยาฝีกาฬจิ้งจกแอบเสา เอารากนางแย้ม เท้ายายม่อม รากมะนาว ฝนด้วยน้ำมะนาว ทั้งกินทั้งทา ฯ

ยากลับหัวฝีในท้อง เอามะแว้งต้นทั้ง ๕ มาสับต้มกิน ตากให้แห้ง ใส่หม้อใส่สุราพอควร นึ่งไว้ ๗ ชั่วธูปกินฝีกลับออกมาข้างนอกแล้วพอกยา ฯ

ยาดับพิษฝีในท้อง เอารากมะแว้ง ยาเข้าเย็น แก่นขี้เหล็ก พริก ขิง ดีปลีเสกด้วยปัจจุขาดต้มกิน ฯ

ยาฝีในทราง ๗ ประการ ฝีปลวก เอาเจ้าปลวก พุงดอ ระงับ หญ้านางท้าวยายม่อม พุงแก คนทา ยาเข้าเย็น กะทุงลาย ต้มกิน ฯ

แก้ฝี ๖ ประการ ไม่ว่าฝีอะไร เอาแก่นสัก แก่นสน แก่นประดู่ แก่นสักขี แก่นมหาด แก่นปรู แก่นมะเกลือ แก่นมะกา แก่นมะขาม แก่นขี้เหล็ก แก่นสมอทะเลหอม ฝักคูณ ต้มด้วยเหล้ากิน ฯ

แก้ฝีในท้องเป็นหนองก็ดี ยังก็ดี เอาสน แสมทะเล จุกหอม ข่า ผักเสี้ยนผี ทรงบาดาน ต้ม ๓ เอา ๑ กิน ฯ

แก้ฝีกาฬเพลิง ขึ้นที่ฟัน แตกเหลือดไหล แก้มิทันตาย เอามหาละลาย พิศนาศ ระย่อม ไคร้เครือ เห็ดกะถิน บดละลายน้ำร้อน ทั้งกินทั้งทา ฯ ถ้ามิฟัง เอาเขากวางนอแรต

งาช้าง พิศนาด สุรามะริด เอาเท่ากัน คั่วให้เกรียม บดแทรกดีงู ละลายน้ำกินทาฯ

แก้ฝียอกเสียด เอายาเข้าเย็นทั้ง ๒ ไผ่ ๓ ตา น้ำนอง ฝักข้าว ลูกกะดอม หางนกกะลิง ต้มกิน ฯ

แก้ฝีในท้อง ในอก แก้ลมจุกเสียดดีนัก เอาหวายตะค้า ตาไผ่ รากไผ่สีสุก รากลำเจียก รากหมาก รากมะพร้าว ขมิ้นอ้อย ต้มกิน ฯ

แก้ฝีเพื่อวาโย เอาเบญกูล พริกไทย หัวแห้วหมู แส้ม้าทะลาย ขมิ้นอ้อย แก่นแสมทั้ง ๒ มะขามไก่ พงดอ ต้มกิน ฯ

แก้ฝีเพื่อวาโย เอารากชะอม อังกาบ เจตมูน จุกหอม พริกไทย ดีปลี ขิง ต้มกิน ฯ

แก้ฝีลำเสา เอากระดูกควายเผือก ก้ามะถันแดง ๑ ก้ามะถันเหลือง ๒ ยาเข้าเย็นเหนือ ๔ ยาเข้าเย็นใต้ ๔ รากพังพวย ๑ รากยาสูบ ๒ ต้มกินทำให้หนองแห้งเร็ว ฯ

แก้ฝีเจ็ดร้อยจำพวก ชื่อพลิกแผ่นดินง่าย เอาน้ำประสานทอง ยาดำ เนระภูสี พริก ขิง กะเทียม หอมแดง ขมิ้นอ้อย แทรกดีงูเหลือม บดทำแท่ง ละลายสุราทั้งกินทั้งทา ตีค่าไว้แสนตำลึง ฯ

แก้ฝีในทรวงอก เอาชะอม อังกาบ แก่นสมอทะเล แก่นปรู พริกไทย ดีปลี จุกหอม ต้มกิน ฯ

แก้ฝี ปลวก ทรวงอก อันเป็นพิษ เอารังผึ้งร้าง เจาปลวกร้าง รังหมาร่าร้าง รังมดดำร้าง เปลือกสำโรง เปลือกตะเคียน เถาวัลลิ์เปรียง เถาโพกพาย เถาคัน พงดอ ตองแตก มะขามไก่ ต้มเหล้าครึ่ง น้ำครึ่งกินดีนัก ถอนพิษดับพิษฝีต่าง ๆ หาย ฯ

แก้ฝีเม็ดเล็ก เอาเถาวัลลิ์เปรียง เถาคัน เถาน้ำเต้าดง ใบมะกา รังปลวก เกลือ ต้มกิน ฯ

แก้ฝีหัวดำ เอาสน ข่า หอมแดง ทรงบาดาน ผักเสี้ยนผี ต้มด้วยเหล้ากิน ฯ

แก้ฝีหัวคว่ำในท้อง ปวดนัก เอาคันทรง ฝักข้าว เปลือกมะคำดีควาย ฝนด้วยเหล้ากินฯ

แก้ฝีในท้องหัวคว่ำ ปวดมวนวิเศษนัก ท่านตีราคาไว้ ๑ ตำลึงทอง เอายาเข้าเย็นทั้ง ๒ หนักสิ่งละ ๕ ตำลึง รากบานเย็นหนัก ๑๐ บาท กุ่มทั้ง ๒ หนักสิ่งละ ๑๐ บาท เทียนทั้ง ๕ หนักสิ่งละ ๑ เฟื้อง ลูกจันทน์หนัก ๑ บาท ดอกจันทน์หนัก ๑ บาท ไผ่ป่า ๕

ตา สีสุก ๕ ตา กระดูกเลียงผาหนัก ๕ สลึง กระดูกควายเผือกหนัก ๕ สลึง ไทรทั้ง ๕ โกฐสอหนัก ๑ บาท โกฐหัวบัวหนัก ๑ บาท โกฐพุงปลาหนัก ๑ บาท ต้มกิน ฯ

แก้ฝีหัวคว่ำก็ดีฝีมดลูกก็ดี เอาแก่นขี้เหล็ก แก่นลันทม แก่นเกรา ใบมะกา ตัดหัวตัดท้าย ต้มกิน ฯ

แก้ฝีหัวคว่ำมดลูกก็ดี เอาข่าตาแดงหนัก ๕ ตำลึง ขิงหนัก ๕ ตำลึง บรเพ็ด หนัก ๕ ตำลึง ตำเอาน้ำสิ่งละทนาน น้ำมันงาทนาน ๑ หุงให้คงแต่น้ำมัน เอาลูกจันทน์ ดอกจันทน์ กระวาน กานพลู ลูกเบญกานี เนระภูสีทั้ง ๒ ดีปลี ๕ สมุลแวง เอาหนักสิ่งละ ๑ สลึง บดใส่ในน้ำมัน ทั้งกินทั้งทา กากน้ำมันพอกครอบโรคมตกิต มตคาต องคสุด ช้ำรั่ว ใส้ด้วน ใส้ลาม เป็นเลือด เป็นหนอง ออกมาหายสิ้น ฯ

ยาพอกฝีฟัวคว่ำฝีปลวก เอาปลาช่อนสด ขี้วัวสด ใบน้ำเต้า ใบขัดมอน ขมิ้นอ้อย บดพอกแก้ฝี แก้ตะม้อย แก้ปวด แก้สลบก็หาย

ยาเกลื่อนฝี ๗ ประการ ผักบุ้ง หอม ข่า กะเทียม พริก ขิง ตำพอก ถ้ายังไม่เป็นหนอง ๓ วันละลาย ฯ

ยาพอกฝีทั้งปวง เอาใบหางจรเข้ ใบทองสามยาม ขมิ้นอ้อย ผักเป็ดขาวตำพอก ฯ

แก้ฝีกษัยแก้กล่อนก็ได้ เอาขี้เหล็กทั้ง ๕ พญามือเหล็ก โพกพาย เถาวัลลิ์เปรียง ข่าหนัก ๕ บาท กะเพราทั้ง ๒ โคกกะสุน ผักเสี้ยนผี ต้มกิน ฯ

แก้ฝีมดลูก มะกรูด ๓ ลูกผ่า ๔ เอา ๓ ลงพระเจ้า ๕ พระองค์ นะโมพุทธายะ (ตัวขอม) ส้มป่อย ๗ ฝัก ลงพระเจ้า ๕ พระองค์ นะโมพุทธายะ (ตัวขอม) มะขามเปียก ๓ ฝัก ลงพระเจ้า ๕ พระองค์ นะโมพุทธายะ (ตัวขอม) ขมิ้นอ้อย ๕ แว่น ลงพระเจ้า ๕ พระองค์ นะโมพุทธายะ (ตัวขอม) ปูนขาว ๒ บาท ต้มกิน เสกด้วยปัจจุขาด ฯ

แก้ฝีมดลูก เอารากเหล็กเหนี่ยว รากอังกาบ รากทองพันชั่ง รากโกงกาง ต้มกินเคยใช้แล้ว ฯ

แก้ฝีมีพิษที่นมหญิงก็ดี เอาใบมะเดื่อ ใบสลอด ใบพริก ใบขิง กะเทียม ขมิ้นอ้อย บดพอกหาย ฯ

แก้ฝีที่นมหญิง ให้กินยานี้กะทุ้งภายใน ไม่ต้องทายาเลย เอารากไทยย้อย ๕ ตำลึง หญ้าไทร ๕ ตำลึง ยาข้าวเย็น ๕ ตำลึง ขนงหมูเถื่อน ๕ ตำลึง น้ำตาลทรายขาว ๕

ตำลึง ต้มกินหาย ได้ผจญ มาแล้ว ฯ

ยาแก้ฝีมะคำร้อย เป็นที่คอ เอายาข้าวเย็นทั้ง ๒ รากแจง กระดูกควายเผือก รากไทรย้อย แก่นขี้เหล็ก เอาสิ่งละ ๑๐ ตำลึง ตาไผ่ ๓๓ ตา ต้มกิน ฯ

ยาพอกฝีมะคำร้อย เอาถ่านซาก ขมิ้นอ้อย สีเสียดทั้ง ๒ จุนสี เปลือกขี้ไอ้ ก้ามะถัน ขี้ผึ้งแข็ง น้ำมันดิน หญ้ายงไฟ ยาดำบดพอก ฯ

แก้ฝีในหู ให้ปวดเป็นกำลัง เอาใบข่อย พริกไทย เกลือ บดเหล้าเป็นกระสาย พอกฝียุบแตกแล แก้ปวดดีนัก พอกแล้วเอายางข่อย พริกไทย ๓ เม็ด เกลือเม็ด ๑ บดเหล้าเป็นกระสายหยอดหายปวด ฯ

แก้งูโต้ส่า เอาใบกะเมงนา ใบหูปลาช่อน ใบพันงูแดง ใบส้มกบ ขี้แมงสาบ ตำอุ่นไฟถ่าน ให้น้ำกินกากพอกแก้เจ็บหู ฯ

ยาพอกฝีลำเสา เอาใบมะเกลือ ใบตะโก ใบแจง ใบว่านน้ำ พริกไทย ดีปลี ขิง กระเทียมตำพอก ฯ

ยาพอกฝีเมื่อหนองแตกแล้ว เอาขี้วัว ขมิ้นอ้อย ใบมะเฟือง ใบมะยม ใบน้ำเต้า ใบหมอน้อย ใบเถาคัน ข้าวไหม้ เกลือตัวผู้ ๓ เม็ด ดินปลวกเผาไฟตำพอก ฯ

ยาพอกฝีภายนอก เอาใบขี้กาทั้ง ๒ ใบเถาคัน ใบเถาวันปูน ใบชะมดคัน ใบถั่วเหลืองป่า เกลือให้มาก ตำพอกหาย ฯ

หมวดยาเลือด

ยาแก้สันนิบาตหน้าเพลิง คืออยู่ไฟเป็นไข้ เอารากมะอึก รากขี้กาแดง รากชะพลู แก่นสักขี แก่นสน แก่นสัก รากกะพังโหม รากคนทิสอ สะค้าน ดีปลี เจ็ตมูลเพลิง ขิง พริกไทย มะตูมอ่อน ลูกกะดอม รากขัดมอญ เทียนดำ รากหญ้านาง เถาวัลล์เปรียง ว่านน้ำ จันทน์ทั้ง ๒ สมอทั้ง ๓ ต้มกิน ฯ

ยาแก้สันนิบาตเลือดในไฟ เอาสะค้าน รากชะพลู ดีปลี ขิง ไพล ใบทองแมว บดละลายสุรากิน ฯ

ยาแก้สันนิบาตเลือดในไฟ จนสลบไปแล้วก็หาย เอาพริกไทย ดีปลี ขิง หญ้ายวงไฟ กะเทียม เลือดค่าง ดีค่าง ตำกวนกันเข้า ใส่กะบอกไม้เท่านิ้วมือ ย่างคาไฟไว้

ละลายสุรากรอกเข้าไปฟื้นแล เคยได้ผจญมาแล ฯ

แก้เลือดตีขึ้น เอาสัปรด ๓ ยอด ดินประสิว ๓ หยิบ โขลกคั้นเอาน้ำแทรกสุรากิน ถ้าไข้ แทรกน้ำซาวข้าวทั้งกินทั้งชะโลม ฯ

อีกขนานหนึ่ง เอาพริกไทย ดีปลี ขิง กะชาย กะทือ กะเทียม แห้วหมู ส้มมะขามเปียก ขมิ้นอ้อย ตำเอาน้ำสิ่งละ ๑ ถ้วย สุรา ๑ ถ้วย อุ่นไฟพอร้อนกิน ฯ

แก้เลือดทำ เอาสะระแหน่ หญ้ายองไฟ กะเทียม พริกไทย ตำละลายสุราหรือน้ำเคยปากไหกิน ฯ

ออกลูกแล้วเลือดออกไม่หยุด เอาน้ำมะกรูด ๗ ลูก น้ำผึ้งเท่าน้ำมะกรูด หัวหอมตำให้แหลกใส่ลง แทรกดีจรเข้ลงกินหยุดแล ฯ

แก้อยู่ไฟไม่ได้ เอากะเทียม ขิง กะทือ ไพล ข่า กะชาย เง่าตะไคร้ พริกไทย หญ้ายองไฟ ยาทั้งนี้เผาให้เป็นถ่าน บดละลายสุรากินอยู่ได้แล ฯ

อีกขนานหนึ่ง เอาข่าตำละลายสุราทั้งกินทั้งพ่นอยู่ได้แล ฯ

ยาขับเลือดเน่าร้าย เอาเถาคัน ใบมะกา ยาข้าวเย็น เปลือกมะตูม สิ่งละ ๕ ตำลึง เกลือ ๑๐ บาท กำมะถัน ๑๐ บาท เบี้ยจั่นเผา ๓ ตัว ต้มกิน ฯ แล้วต้มยาธาตุกินต่อไป เอาจันทน์ทั้ง ๒ เจตมูนเพลิง สะค้าน ดีปลี รากชะพลู ขิง แห้วหมู พริกไทย ลูกกะดอม มะตูมอ่อน บรเพ็ด รากขัดมอญ เปลือกมูกมัน กกลังกา เกษรบัวหลวง ดอกสาระภี ดอกพิกุล ต้มกินแก้ธาตุวิปริต ฯ

ยาปลูกโลหิตให้งาม เอาดอกคำฝอย เทียนดำ ไม้ไผ่สีสุก ใบฝาง จันทน์หอม เอาเท่ากัน ต้มกิน ฯ

อีกขนานหนึ่ง เอาครั่ง ๔ บาท ฝาง ๑๒ บาท เลือดแรด ๓ บาท พริกหาง ๒ บาท ดอกคำ ๔ บาท พริกหอม ๑๐ บาท สารส้ม ๔ บาท ดินประสิว ๓ บาท ลูกจันทน์ ดอกจันทน์ กะวาน กานพลู สิ่งละ ๑ สลึง ต้มกิน ฯ

ยาทิพมณฑา เป็นยาบำรุงธาตุ บำรุงเลือด ประสะน้ำนม เอาสะค้าน ดีปลี รากชะพลู ขิงแห้ง กะชาย ผักแพ้วแดง ผักชีล้อม ผิวมะตูม พริกไทย พริกไทยเท่ายาทั้งหลาย ตำผงละลายน้ำร้อน น้ำผึ้ง สุรากิน ฯ

แก้ตกเลือด เอาผักเป็ดทั้ง ๕ ตำเอาน้ำกิน กากพอกท้องน้อย ฯ

อีกขนานหนึ่ง เอาขี้กาขาวทั้ง ๕ ต้ม ๓ เอา ๑ กินดีนักแล ฯ

แก้ฤดูพลวก เอาแก่นขี้เหล็ก ใบฝ้ายเทศ เปลือกทองหลางใบมน ต้ม ๓ เอา ๑ กิน ฯ

อีกขนานหนึ่งถ้าไม่หยุด เอาหางไหลแดง มะไฟเดือน ๕ เจตมูลเพลิง เติมลงในขนานต้น ต้มกินหยุดแล ฯ

แก้รากเลือด เอาขมิ้นอ้อย ยาข้าวเย็นสิ่งละ ๕ ตำลึง ขี้ผึ้งแข็ง ต้มกิน ฯ

แก้เลือดอยู่ไฟน้ำคาวปลาไม่ตก เอาขี้กาแดง ๑ ผลผ่า ๔ เอา ๓ พริกไทย ๗ เม็ด ขิง ๗ แว่น ดีปลี ๗ ดอก ต้มแทรกดีเกลือกินทีหนึ่ง ต่อไปไม่ต้องแทรก

แก้กาฬเลือดออกลูก เอารากลำโพง ปลาไหลเผือก ฝนกับสุรา กรอกเข้าไปหายแล ฯ

แก้มดลูกเคลื่อน จับเลือดเป็นเวลา เอาแก่นสักขี หัวคล้า ตาไม้ไผ่ ๗ ตา เม็ดฝ้าย แก่นฝาง แก่นแกแล ดอกคำ หัวแห้วหมู ขมิ้นอ้อย บรเพ็ด ต้มกิน ฯ

แก้ลงเป็นเลือด รากเป็นเลือด มันให้แสบอกนัก เอายานี้สมาน เอาผักแว่น เบ็ญกานี ลิ้นทะเล ครั่งคุณ บดละลายน้ำมะเดื่อกิน ฯ

แก้ป่วงเลือดหลงไหล หิว หาว เหนื่อย บ่นเพ้อ ตาซึม ผิวกายเหลือง ทำหงอยไม่สว่างใจ เหมือนเป็นไข้สันนิบาต คลั่งเป็นที่ตั้ง ๗ วันตาย เร่งขวนขวายแต่แรกเป็น เอาฝางเสน ๑ กำมือ มะกอกเผา ๕ เม็ด ไส้ขนุนละมุด สารส้มหนัก ๒ สลึง ต้ม ๓ เอา ๑ กิน ฯ

แก้เลือดแตกในคอ เอาหญ้าปากควาย รากพุดซา ใบน้ำเต้า บดละลายน้ำกิน ฯ

แก้เลือดตีขึ้นสลบตายไป ให้ถอนผมดูยังติดเล็บ เอาข้าวสาร ข้าวเหนียวทนาน ๑ ห่อผ้าขาวให้แน่น เอาหม้อต้มน้ำให้เดือด เอาห่อข้าวสารใส่ลง ยกขึ้นประคบกระหม่อมเลือดออกรอดประสิทธิแล ฯ

แก้เลือด เอาแมงดาเดือนห้า ๓ ตัว พริกไทย ดีปลี ดีควายเผือก เมื่อบดลงหน้าหินด้วย พระเจ้า ๑๖ พระองค์ ลงลูกด้วยพระเจ้า ๕ พระองค์ บายศรีสำรับ ๑ เทียน ๓ เล่ม ดอกไม้ ๓ ดอก ธูปบูชาแล้ว บดในโบสถ์หน้าแท่นพระทำแท่งปิดทองจนมิดตีราคาไว้ ๑ ชั่ง ละลายน้ำร้อน ละลายน้ำสุราครึ่ง แก้เลือด ถึงตายแล้วก็ลองดูเถิด ฯ

แก้เลือดทำสลบ เอากะชาย ๗ แง่ง พริก ๗ ดีปลี ๗ ตำละลายสุรา กรอกเข้าไปเถิดไม่ตาย ฯ

หญิงขัดฤดู ให้เจ็บท้อง เอาเจตมูล ดีปลี ชะพลู สะค้าน ดองดึง มะรุม กุ่มทั้ง ๒ กะทือ ไพล กะเทียม หอม ข่า พริกไทย เท่ายาทั้งหลาย ตำผงละลายน้ำส้มมะขามเปียก น้ำส้มซ่า น้ำมะกรูด สุราก็ได้ กินหาย ฯ

หญิงมีฤดูเจ็บท้องนัก เอาเปลือกตะแบก เปลือกกะทุ่มน้ำ รากตุ้งก่าแดง รากก้างปลาแดง รากมะแว้งเครือ ต้มกิน ฯ

ยาชูเลือดให้งาม เอาใบคนทิสอ พริกไทย ดีปลี ขิง กะทือ กะชาย ผิวมะกรูด เท่ายาทั้งหลายตำผงละลายน้ำแทรกสารส้มกิน มีระดูแล ถ้าจะกินยานี้ให้ถ่ายเสียก่อน กินได้ทั้งชาย-หญิง

ยาขับเลือดให้ออกทันที เอารากมะขามมากสักหน่อย หญ้ายงไฟ สารส้มสักหน่อย ๑ ต้มเหล้าครึ่งน้ำครึ่งกิน ฯ

ยาดองแก้เลือดไม่บริบูรณ์ เอาเบ็ญกูล พริกไทย เถาวัว แม่ง่อง แก่นสักขี แก่นฝางเสน แก่นลั่นทม แก่นกันเกรา แก่นแสมทั้ง ๒ แก่นประดู่ ตำพอช้ำห่อผ้าขาว แช่เหล้ากิน ฯ

แก้เลือดออกทวารทั้ง ๙ ชื่อลักปิด เอาเขาควาย คลั่ง ฝาง ดอกคำ โกฏฐ์สอ ตรีกะตุก กะทือ กะเทียม บดละลายน้ำฝาง น้ำปูนใสกิน ฯ

แก้ลักปิด เอาฝาง พญามือเหล็ก ลูกจันทน์ รากยอป่า เทียนทั้ง๕ ข่า ขิง หอม กะเทียม ขมิ้นชัน บรเพ็ด ต้มเป็นยาเดิน ถ้าจะกินยาขนานใด ๆ ให้ละลายด้วยยานี้กิน ฯ

แก้ลักปิด เอากำยาน จุลนะสี ขี้แมลงสาบ ชันผง ฝาง บดละลายน้ำผึ้งอม ฯ

แก้ลักปิด เอาเขากวาง เขาควายเผือก งาช้าง งาเม็ด เม็ดฝ้าย รากคนทา เอาเท่ากันต้มกิน ดีนัก ฯ

แก้ฝีกาฬขึ้นในปาก เลือดตกไรฟัน เอารากตะไคร้น้ำ รากตาลเสี้ยน รากตาลดำ รากตาลมวน รากตับเต่าทั้ง ๒ รากไก่ให้ รากพญารากดำ รากพญาหญ้า ฝนกับเหล้า กินบ้างทาบ้าง ฯ

แก้มะเร็งละอองพระบาท เอารากตาลเสี้ยน รากตาลขะโมย รากตาลตะโหนด รากตาลมอญ รากตาลดำ รากหมาก รากมะพร้าว รากกล้วยตีบ ต้มอม ฯ

ยามะเร็งละอองพระบาท มันขึ้นไรฟันและริมฝีปากข้างนอก เพดาน ในใต้

ลิ้นบางทีหัวแดง หัวขาว หัวเขียว หัวสีคราว ชื่อมะเร็งรองพระบาทก็ว่า มะเร็งร่ำมนาดก็ว่า ถ้ามันแก่จะคันสักหน่อย และนานไปจะปวดเป็นพิษ ถ้าจะแก้ ให้เอารากตาลหม่อนตาลดำ รากมะพร้าว ต้มอม และถ้ามิฟัง ให้เอารากตาลเสี้ยน รากตาลตะโหนดรากตาลขะโมย รากหมาก รากกล้วยตีบ แทรกยา ๓ สิ่งอมหาย ถ้ามิหาย ให้เอายาแก้ละอองพระบาทฝนด้วยเหล้า ทั้งกินทั้งอม ฯ

ยาประสะน้ำนม

แม่ลูกอ่อนนมแห้ง เอารากไทยย้อยกำมือ ๑ มัด ๓ เปราะตัดหัวตัดท้าย ผักแว่น ๑ กำมือ มัด ๓ เปราะตัดหัวตัดท้าย รากสัปรดอ่อน ๗ แว่น สารส้มหนัก ๑ เฟื้อง ต้ม ๓ เอา ๑ กิน นมออกดีนัก ฯ

ยาประสะน้ำนม เอาโกฏฐ์ทั้ง ๕ เทียนทั้ง ๕ รากไทรย้อย เปลือกพิกุล แห้วหมู งาช้าง เขากวางอ่อน รากเสนียด โคกกะออม เอาเท่ากันต้ม ๓ เอา ๑ กิน น้ำนมบริสุทธิ์ดีนัก ฯ

แปรน้ำนมร้ายให้ดี เอารากทรงบาดาล คันทรง ว่านเหลือง ว่านกีบแรด ว่านร่อนทอง น้ำนมราชสีห์ต้น น้ำนมราชสีห์เครือ เอาเท่ากันต้ม ๓ เอา ๑ แทรกสุรากิน ฯ

หมวดยาเด็ก

แก้ตะพั้นเด็ก เอาใบมะนาว ใบหนาด ไพล ตำชะโลม ฯ

แก้เด็กในไฟชัก เอาใบกะเพรา ๗ ยอด โหรพา ๗ ยอด สาระแหน่ ๗ ยอด กะเทียม ๗ กลีบ กานพลู ๗ ดอก บดป้ายกับสุรา ฯ

แก้เด็กหน้าเขียวนอนสะดุ้งมักดูสูง เป็นเพื่อลม อย่าอาบน้ำ ให้ทำยารม เอาพริกไทย ขิง ไพล ใบหนาด เจตพังคี มหาหิงคุ์ ทำผงแล้วเอาถ่านไม้ไผ่เผาดอกบัว เอายาโรยรมเด็ก เอามาปกเด็กหายแล ฯ

ถ้ากุมารอยู่ในเรือนไฟให้ท้องขึ้นมิรู้วาย ให้หน้าเขียว มือเท้าเย็น ตาดูสูง มือกำ เท้างอ เอาเทียนดำ มหาหิงคุ์ ขิงแห้ง สิ่งละส่วน เทียนแดง ๒ ส่วน กะเทียม ๓ ส่วน ใบกะพังโหม ๘ ส่วน บดละลายน้ำร้อนกิน และชะโลมทั้งตัว ฯ

ยาเด็กอ้วน เอาพญามือเหล็ก เนระภูสี เกลือ ฝนด้วยน้ำ ป้ายปากเด็กอ้วนแล ฯ

แก้หละซักและกัดนม เอาผักคราด กะดองแมงดาทะเล ผิวมะกรูด หางนกยูง ๓ หาง หัวปลาดุก ๓ หัว กะปิดี น้ำประสานทอง ๑ สลึง ยาทั้งนี้บดละลายน้ำปลาปากไหทาเหงือก ฯ

ยาทาปากเด็ก เอาหญ้ายองไฟ น้ำประสานทอง พิมเสน ทำผงกวาดเขมาและซางขุม ฯ

ยาแก้ซางชัก เอาไตไก่ทั้งขี้ทั้งเนื้อ คั่วให้เหลือง บดกวาดกับสุรา ฯ

อีกขนานหนึ่ง เอาเขากวางเผา กะปิดีเผา บดละลายน้ำมะนาว หรือสุราก็ได้กวาด ฯ

ยาชื่อมหาเปราะ แก้ลมซางทั้ง ๗ จำพวก และสาระพัดซางอันจรมา เอาดอกบุนนาค กฤษณากะลำพัก ผิวมะกรูด ว่านน้ำ การะบูน ไคร้เครือ หอมแดง เอาสิ่งละส่วน เปราะ ๓ ส่วน บดทำแท่ง ละลายน้ำดอกไม้แทรกพิมเสน ทั้งกินทั้งทาหาย ฯ

แก้เด็กปวดท้อง เอาลูกเบ็ญกานี ลูกประคำดีควาย รากเจตพังดี ยาดำ บดละลายสุรากิน ฯ

ยาแก้เด็กท้องขึ้น เอาไพล กะทือ ขิง พริกไทย บรเพ็ด ชุมเห็ดทั้ง ๕ กะเทียม ขมิ้นอ้อย ใบเทียน ใบแมงลัก ใบกะเพรา ใบทับทิม ตูดหมูตูดหมา อุดปากกะบอกหลามกิน ฯ

ยาแก้ตาลซาง มันให้ลงท้อง เอาบรเพ็ด ๗ แว่น ไพล ๗ แว่น ขิง ๗ แว่น ขมิ้นอ้อย ๗ แว่น ข้าวเปลือก ๓ หยิบ เทียนย้อมเล็บทั้ง ๕ กะเพราทั้ง ๕ ทับทิมทั้ง ๕ รากตาล ต้มกิน ฯ

แก้เด็กลงท้อง เอาแห้วหมู มะตูมอ่อน สะค้าน รากชะพลู บดละลายน้ำผึ้งกิน ถ้าท้องขึ้นแทรกพิมเสนกิน ฯ

ยาประจำท้องเด็ก เอามหาหิงคุ์ การะบูน แขวะไพล เอายา ๒ อย่างนั้นยัดใส่ต้ม บดละลายน้ำร้อนกิน ฯ

แก้ตาลซาง เป็นยาบำรุงธาตุ เป็นยาแก้ลง เอาแก่นไม้แดง แก่นแกแล แก่นขนุน ทับทิม ทั้ง ๕ พริกไทย ดีปลี รากชะพลู ขิงสค้าน กะเพราทั้ง ๕ ทางตาล บรเพ็ด ขมิ้นอ้อย ใบมะนาว ลูกมะกรูด กะเทียม ลูกขี้กาแดง ต้มกิน ฯ

แก้ตาลซางเป็นบิด เอาเทียนทั้ง ๕ รากอ้ายเหนียว ราดีงูต้น จันทน์ทั้ง ๒ ต้มกิน ฯ

แก้ซางขะโมย ตกมูกเลือด เอาเปลือกไข่เน่า เปลือกมะตูม รากเล็บมือนาง ผักคราด บรเพ็ด ขมิ้นอ้อย ลูกสมอไทย ต้มกิน ฯ

แก้ตาลขะโมยตกมูกเลือด รากสะแก เปลือกไข่เน่า แห้วหมู ขมิ้นอ้อย ต้มกิน ฯ

แก้ดากออก เอาผักเสี้ยนผี แก่นแสม รากส้มคุ้ง ใบกะเพรา รากชุมเห็ด บรเพ็ด กะวาน ดีงูต้น ดีปลี ยาข้าวเย็น ต้ม ๓ เอา ๑ กิน ตามกำลังดากหดแล ฯ

แก้ตาลซางลง แก้เกล็ดกะดี เอากะเพราทั้ง ๕ เทียนทั้ง ๕ ทับทิมทั้ง ๕ ตูดหมูตูดหมาทั้ง ๕ ขมิ้นอ้อย ไพล ข้าวเปลือก ๓ หยิบ ต้มกิน ฯ

ยาหยอดตาเด็กแก้เด็กเจ็บตา เอาใบผักเป็ดแดง ใบพันงูแดง ใบผักคราด ใบเล็บมือนาง บดละลายน้ำนมแม่ หยอดหาย ฯ

แก้ตาลขะโมยและซางขะโมย เอากะเพราทั้ง ๒ แมงลักทั้ง ๕ เปลือกไข่เน่า ตะไคร้หอม หัวหอม ข่า กะทือ ไพล ขี้กา ๓ ลูกผ่า ๔ เอา ๓ มะกรูด ๓ ลูกผ่า ๔ เอา ๓ ใบมะกา ๑ กำมือ มัด ๓ เปลาะตัดหัวตัดท้าย รากตาลขะโมย ต้มกินแทรกดีเกลือ ฯ

ยาประสะกะเพรา แก้สารพัดซางทั้งปวง เอากะทือ ไพล ขมิ้นอ้อย พริกไทย ขิง ดีปลี เปลือกทองหลาง เปลือกมะรุม ผิวมะกรูด หอม กะเทียม หอมแดง กำมะถันแดง ว่านน้ำ รากชะพลู เจตมูลเพลิง มหาหิงคุ์ การะบูน น้ำประสานทองสะตุ ยาทั้งนี้ เอาเท่ากัน ใบกะเพราเท่ายาทั้งหลาย บดด้วยสุราทำแท่งไว้ แก้ลง น้ำเปลือกแค มะเดื่อ แก้ท้องขึ้น น้ำกะทือไพลขิง แก้ตัวร้อน แก้ชัก น้ำสุรากวาด ตามแต่จะยักน้ำกระสายเอาเถิด ฯ

ยามหาจักร์ เอาขมิ้นอ้อย ใบกะพังโหม ใบกะเพรา ขิงแห้ง ดีปลี กะเทียม ว่านกีบแรด ว่านร่อนทอง ไคร้เครือ โกฏฐ์สอ เทียนทั้ง ๕ รากแฝกหอม กานพลู ชะเอม ดินประสิว สารส้ม น้ำประสานทองสะตุ ระย่อม เอาสิ่งละ ๒ สลึง ยาดำ ๕ ตำลึง ชินสีสะตุ ๑ สลึง บดด้วยสุราทำแท่งไว้ ละลายสุรากินตามกำลังเด็กใหญ่เล็ก ถ้ามิฟังละลายน้ำ มะนาวแทรกเกลือและแทรกดีงู ถ้าซางขึ้นที่ลิ้นที่ปากที่คอ ละลายน้ำยางกล้วยตีบ จุดหล่นสิ้น ฯ

ยาตาปะขาวกวาดวัด แก้สาระพัดซาง เอาคลีบตาลเผา หวายขมเผา ลิ้นทะเลคั่ว ผิวมะกรูด น้ำประสานทองสะตุ ทำผงไว้ เมื่อจะกวาดเอานิ้วชุบน้ำ แล้วกดที่ยากวาด

แก้ซางหอบ เอารากชุมเห็ด รากกะเพรา ผักขวง หญ้าปากควาย รากขัดมอญ ต้ม ๓ เอา ๑ กิน ถ้าลงด้วยแทรกทับทิมทั้ง ๕ ลงต้มกิน ฯ

แก้หืดเด็ก เอาน้ำนมเสือ พริกไทย ๗ เม็ด ขิง ๗ แว่น กะเทียม เปลือกแมงดาทะเลเผา ให้โชน บดละลายสุรากิน ฯ

แก้ซางให้ไอ เอามะกรูด ๑ ลูก เอาไส้ออก แล้วเอาพริกไทย ๗ เม็ด ขิง ๗ แว่น กะเทียม ๗ กลีบ ดีปลี ๗ ดอก เกลือ ๗ เม็ด ใส่ในลูกมะกรูดสุมไฟให้โชน บดละลายน้ำมะนาวกวาดแก้ไอ ฯ

แก้ตาลซ่าน เอาใบกะเม็ง ใบตาลหม่อน ใบรักขาว ขมิ้นอ้อย สีเสียดเทศ มะพร้าวก้นกะลา เอาเท่ากันตำเอาน้ำทา ฯ

อีกขนานหนึ่งตาลซ่านดังฝีพุงดอ เอาใบหญ้าลูกใต้ใบ ใบชุมเห็ด ขมิ้นอ้อย บดทา ฯ

แก้ตาลซ่านเป็นแผล เอาพิมเสน ชันตะเคียน กะลาตัวผู้ ทำผงโรย ฯ

แก้คันทั้งตัว เอาใบส้มพร้ามอญ ใบพุดซ้อน ใบชิงช้าชาลี ใบบรเพ็ด ใบเจตมูลเพลิง ขมิ้นอ้อย เอาเท่ากัน บดแทรกการะบูรหน่อยหนึ่ง ละลายน้ำทา ฯ

น้ำมันทาหู เอาสมอเทศอ่อน ใบฝ้ายเทศอ่อน ใบขี้กาแดงอ่อน ใบชิงช้าชาลี ใบบรเพ็ด ยาทั้งนี้ตำเอาน้ำสิ่งละถ้วย น้ำมันงา ๑ ถ้วย หุงให้คงแต่น้ำมันใส่หูเน่าเปื่อย ฯ

แก้หัวเน่าต่าง ๆ นา ๆ เอากะเทียม หนอนตายหยาก เปลือกสำโรง เปลือกไข่เน่า หอม ๓ หัว ตาลทั้ง ๕ ผักเสี้ยนผี พริกไทยเท่าอายุ ดีปลี ๓ ดอก ไพล ขมิ้นอ้อย กะพังโหม ขอบชะนางทั้ง ๒ ชุมเห็ดทั้ง ๒ แก่นสน แก่นสัก ต้มกิน ฯ

ยาครอบไข้ตาลซาง เอาจันทน์ทั้ง ๒ ผักโหมหิน ผักโหมหัส รากขี้กาแดง ใบมะกรูด ผักเสี้ยนผี เอาสิ่งละกำมือต้มกิน ฯ

แก้กำเดาทับทราง เอาเปลือกเฉียงพร้านางแอหนัก ๑ บาท จันทร์แดงหนัก ๑ บาท จันทน์เทศหนัก ๑ บาท เกษรบัวหลวงหนัก ๑ บาท ดอกบุนนาคหนัก ๑ บาท

ไพลหนัก ๒ สลึง ดอกพิกุลหนัก ๒ สลึง ดอกสาระภีหนัก ๒ สลึง ข่าหนัก ๑ สลึง สนหนัก ๑ สลึง กะดอมหนัก ๑ สลึง บรเพ็ดหนัก ๑ สลึง สะเดา ๓๓ ก้าน ต้มกินแก้ซางจับ ฯ

แก้ตาลซางขะโมย จับกลางวัน เป็นกลางคืน เอาตาโตนด ไคร้หอม หัวหอม

ขมิ้นอ้อย หญ้านาง เท้ายายม่อม ตาลหม่อน ต้มกินแก้ตาลซางขะโมยจับ ฯ

ยากวาดแก้ตัวร้อน เอาลูกมะกรูด ตรีกะตุก กะเทียม ลูกมะแว้งเครือ ไพลสุพรรณถันแดง เอาเท่ากัน น้ำประสานทองเท่ายาทั้งหลาย บดทำแท่ง น้ำมะนาวกวาด ถ้ามิฟัง แทรกจุนสีสะตุ ๑ กล่ำ กะปิดีเผาให้โชน ๒ กล่ำ ยา ๑ เม็ด ละลายน้ำสลอดน้ำกวาดคอดีนักแล ฯ

ยาทาทวารหนัก เอาใบสองสลึง เบ็ญกานี เนระภูสี บดละลายน้ำมันงา ทาทวารหนักแดง เปื่อย ฯ

แก้ซางขึ้นสันหลัง ให้หลังคางแข็ง เอากระดูกงูเหลือมเผา ลูกสะบ้าเผา ฝนด้วยน้ำทา ถ้ามิฟัง น้ำมะนาว ทาหาย ฯ

แก้กระหายน้ำ เอาชะเอมเทศ ดีงูเหลือม แช่น้ำกิน แก้กระหายน้ำเด็ก ฯ

แก้ตาลขะโมยบวม เอาตาทองแมว ๗ เปลือก ไข่เน่า ๗ ราก รากมะเกลือ ๗ ราก สะแก ๗ ราก ตะโก ๗ ราก พริก ๗ ขิง ๗ กะเทียม ๗ ดีปลี ๗ ต้มกิน ฯ

แก้ชัก เอาขี้แมลงสาบ คั่วบดแทรกพิมเสนกวาดด้วยเหล้า ฯ

ยามหาจักร์ แก้ทรางชัก เอาโกฐเขมา น้ำประสานทอง ก้านพลู ใบกะพังโหม แฝกหอม ขมิ้นอ้อย ดินประสิว สารส้ม เทียนดำ เทียนแดง เทียนขาว ขิง ดีปลี กะเทียม ใบกะเพรา ชะเอมเทศ จุนสีสะตุ ยานี้เอาทำ ยาดำเท่ายาทั้งหลาย บดทำแท่งไว้ กวาดกับสุรา แทรกดีงู พิมเสน แก้สาระพัดซางทั้งปวง ฯ

แก้เด็กลงไม่หยุด เอาสนเทศ แก่นประดู่ ลูกมะคำดีควาย รากส้มป่อย รากชุมเห็ด เอาเท่ากันต้ม ๓ เอา ๑ กิน ฯ

ยาบำรุงธาตุเด็ก เอารากตาลขะโมย ตาลคำ เปลือกสันพร้านางแอ ขมิ้นอ้อย ไพล ตรีผลา หญ้าใต้ใบ เทียนเยาวภานี เปลือกตะขบ น้ำประสานทอง สารส้ม จันทน์ทั้ง ๒ ยาทั้งนี้เอาเท่ากัน ใบกะเพราเอาเท่ายาทั้งหลาย บดละลายสุรากินประจำท้อง แก้ธาตุทั้ง ๔ ดีนัก ฯ

แก้ซางขะโมยขึ้นตา ลงท้อง เอาขี้กาแดง บรเพ็ด ขมิ้นอ้อย มะกรูด ไข่เน่า ขอบชะนางทั้ง ๒ ตองแตก รากลำเจียก ต้ม ๓ เอา ๑ กิน ฯ

แก้โทษ ดาน ป้าง ม้าม ตับ เอาเจตมูน กะพังโหม ผักเสี้ยนผี เปลือกสำโรง

เปลือกหอยแครงเผา รากจอก แห้วหมู ชะพลู เอาเท่ากันต้มกิน ดูควรแก่โรค บรเพ็ด ขมิ้นอ้อยก็แทรกได้ แก้ได้ทั้งผู้ใหญ่และเด็ก หายดีนัก ฯ

แก้ขัดเบาเด็ก เอาสารส้มหนัก ๒ บาท แก่นสนหนัก ๑ บาท ต้มกินแก้เบาเป็นเลือดก็ได้ ฯ

แก้เด็กชัก เอาขี้ไก่ตอน คั่วใส่น้ำตาลทรายแดง แล้วใส่เหล้าคั่วไป แล้วกิน ฯ

ยาชื่อแสงอาทิตย์ เอาน้ำนมราชสีห์ ๑ พุงแก ๑ หญ้านาง ๑ ดีงูต้น ๑ ว่านกีบแรด ว่านร่อนทอง ๑ สังกะระนี ๑ เนระภูสี ๑ ลูกมะคำดีควาย ๑ เอาเท่ากัน น้ำจันทน์เป็นกระสายบดทำแท่งไว้ สำหรับแก้พิษกลับก็ดี คลั่งก็ดี พิษตาลทรางก็ดี ลงเป็นเลือดก็ดี ลงแดงก็ดี ฝนด้วยสุราก็ได้ น้ำดอกไม้ก็ได้ ฯ

ยาชื่อแสงจันทร์ แก้พิษฝีร้าย เอาขมิ้นอ้อย ๑ รากพุงดอ ๑ ก้างปลาแดง ๑ โรคแดง ๑ ไพล ๑ ดินประสิว ๑ ภาดไฉน ๑ เอาเท่ากัน น้ำใบคนทิสอเป็นกระสายบดทำแท่งไว้ฝนด้วยสุรา เอาดีงูรำหัสกิน แก้พิษฝีร้ายจุดฝีขึ้นในปาก ในลิ้น ในคอ ในทวารหาย ฯ

ยาแก้ตาลทราง เป็นยาบำรุงธาตุเด็ก เอาแก่นไม้แดง ๑ แกแล ๑ ขนุน ๑ ทับทิมทั้ง ๕ กะเพราทั้ง ๕ ทางตาล ๑ บรเพ็ด ๑ ขมิ้นอ้อย ๑ ใบมะนาว ๑ ลูกมะกรูด ๑ กะเทียม ๑ ขิง ๑ สะค้าน ๑ เจตมูน ๑ ดีปลี ๑ รากชะพลู ๑ พริกไทย ๑ ฯ

ยาแก้ไข้ตาลซาง เอาเปลือกตาลเสี้ยน ๑ เปลือกไข่เน่า ๑ รากมะเกลือ ๑ ฝักราชพฤกษ์ ๑ พริกเทศ ๑ พริกไทย ๑ ข่า ๑ ดีปลี ๑ กะเทียม ๑ ยาดำ ๑ ต้มแทรกดีเกลือ กินหาย ฯ

ยาชื่อจักร์นารายณ์ กวาดทรางนิลราหู สาระพัดทราง ๗ ประการ เอาขี้แมลงสาบ ๑ ขี้นกพิลาป ๑ คั่วให้เหลือง ขี้โค ๑ ขี้คน ๑ เผาให้ไหม้ กำยาน ๑ ชาตหรคุณ ๑ น้ำประสานทอง ๑ บดกวาดน้ำมะนาวแทรกพิมเสน เกลือ กวาดดีนัก ฯ

ยากวาดซาง เอากาบไผ่ การะบูร พิมเสน บดปั้นแท่งไว้ ละลายน้ำมะนาว กวาดดีนักแล ตีราคา ๑ ชั่งทองแล ฯ

แก้ซางชัก เอาหนังกะเบน หนังแรด หางปลาช่อน ๓ หาง ลูกมะกอก ๓ ลูก กะดองแมงดา หอยแครง ๓ ซีก ผ้าดำมะเกลือ ยาทั้งนี้เผาให้ไหม้แล้วเอาพริกไทย ดีปลี ๑ กะเทียม ๑ ขิง ๑ น้ำประสานทอง ๑ บดทำแท่ง ละลายน้ำผึ้ง น้ำมะนาว น้ำสุราก็ได้กวาด ฯ

ยาซางชื่อปราบทวีป แก้ทรางกำเนิด ๙ ประการ เอากระดูกงูเหลือม ๑ เกล็ดปลาช่อน ๑ เผาให้ไหม้ น้ำประสานทอง ๑ ขี้แมลงสาบ ๑ ชาตก้อน ๑ รากดิน ๑ บดทำแท่งกวาดจุดก็ได้แก้หละแก้กาฬทั้งแกมไข้ก็ได้ละลายสุราแทรกเกลือน้ำมะนาวก็ได้ แก้สาระพัดทรางดีนักแล ฯ

ยาซางชื่อบัญญะคัน กวาดทรางละอองพระบาท ทรางแดง และสาระพัดซางดีนัก เอาลูกจันทน์ ๑ กานพลู ๑ เทียนดำ ๑ ใบสวาด ๑ ใบหนาด ๑ หญ้าใต้ใบ ๑ หอม ๑ ว่านน้ำ ๑ ดอกผักคราด ๑ ใบเสนียด ๑ คนทิสอ ๑ ลูกมะคำดีควาย ๑ น้ำประสานทอง ๑ เอาหนักสิ่งละ ๑ สลึง พริกไทย ๑ ดีปลี ๑ เอาหนักสิ่งละ ๒ สลึง บดทำแท่ง น้ำสุราแทรกดีงู พิมเสน กวาดแก้ สาระพัดทราง ตีขึ้นเต็มปากก็หาย ฯ

ยาแก้ซางชื่อจักร์นารายณ์ กวาดซางนิลราหู สาระพัดซางทั้ง ๙ ประการ เอาขี้แมลงสาบ ๑ ขี้นกพิลาป ๑ คั่วให้เหลือง ขี้โค ๑ ขี้คน ๑ เผาให้ไหม้ กำยาน ๑ ชาตหรคุณ ๑ น้ำประสานทอง บดทำแท่ง น้ำมะนาว แทรกพิมเสน เกลือ กวาดดีนักแล ฯ

ยาแก้ซางหละ หรือลมหละ หรือซางต่าง ๆ เอาใบทองหลางใบมน ๑ กำมือ ใบกะเพราแดง ๑ กำมือ กะเทียม ๗ กลีบ พริกไทย ๗ เม็ด หมึกหอม ๑ พิมเสนเล็กน้อย บดปั้นแท่ง น้ำมะนาวเกลือกวาด แก้ลงเด็กที่เม็ดมะเขือก็ได้ ฯ

แก้ทรางชัก เอาโคกออม ขมิ้นอ้อยลงพระเจ้า ๕ พระองค์ต้มกิน ฯ

แก้ทรางชัก เอาสะระแหน่ ขี้แมลงสาบคั่ว พิมเสนแทรกกวาดหาย ฯ

แก้ทรางชัก เอาลูกเขาตายฝนกับเหล้าหาย น้ำมะนาวแทรกเกลือก็ได้ ฯ

ชักเช้ามืด เอาขนเป็ด ขนไก่ กำมะถันเผารมหาย ฯ

แก้ตาลขะโมย เอาเปลือกไข่เน่า กะเพราทั้ง ๕ ขมิ้นอ้อย น้ำตาลตะโหนด ราก มะเกลือ รากสะแก รากตะโก รากเล็บมือนาง งวงตาล หญ้างวงช้าง ต้ม ๓ เอา ๑ กิน ฯ

แก้ปากเปื่อย เอาทองหลางใบมน ๗ ปิ้งให้เกรียม มะกอก ๗ ลูก เผาปลาแห้ง ๗ หาง เผาขี้แมลงสาบ ๗ น้ำประสานทองสะตุ บดให้ละเอียดทาปากเปื่อย และน้ำลายไหล และทรางทั้งผู้ใหญ่ เด็กก็ได้หายสิ้น ฯ

แก้ทรางหอบ เอากฤษณา จันทร์หอม เปลือกเฉียงพร้านางแอ พันงูแดง กำมะถันแดง ลูกผักชี ขี้แมลงสาบ งาช้าง เขากวาง บดละลายน้ำมะนาวกิน ถ้าเย็นให้ละลายน้ำทับทิมกิน ฯ

ยามหานิลเอา กระดูกอีแร้ง กระดูกอีกา กระดูกงูเห่า กระดูกงูเหลือม กระดูกหมาดำ หนังกะเบ็น หวายตะคล้า ลูกมะคำดีควาย ลูกมะกอก อ้อย แววนกยูง มวกจิโบ้ หางปลาช่อน ยานี้เผางาช้าง เขากวาง ขมิ้นอ้อย กะเทียม ใบพิมเสน บดทำแท่งไว้ กินบ้าง จุดบ้าง แก้ไข้แก้ทรางได้ทุกอย่าง ฯ

แก้หูหนวกหูแตก เอาใบหว้าอ่อน ใบมะขวิดอ่อน ใบมะม่วงอ่อน ใบกุ่มอ่อน ละจอก น้ำมันงาจอกหนึ่ง หุงให้คงน้ำมันใส่หูวิเศษนักแล ฯ

แก้เด็กเน่าต่าง ๆ นา ๆ เอากะเทียม หนอนตายหยาก เปลือกสำโรง เปลือกไข่เน่า หอม ๓ หัว ตะไคร้ ตาลทั้ง ๕ ผักคราด ผักเสี้ยนผี ขิง พริกไทยเท่าอายุ ดีปลี ๓ ดอก ไพล ขมิ้นอ้อย กะพังโหม ขอบชะนางทั้ง ๒ ชุมเห็ดทั้ง ๒ สน ไม้สักต้มกิน ฯ

หมวดยาแก้บิด

แก้บิดกลายเป็นลมแดง เอารากชุมเห็ด รากขัดมอน รากผักเสี้ยนผี รากตาลขะโมย เปลือกโมกมัน เปลือกพุดซา ต้มกิน ฯ

อีกขนานหนึ่ง เอาสีเสียด รากหูกวาง ต้มกินหาย ฯ

แก้ลงในกองธาตุ เอาเปลือกขี้อ้าย ขมิ้นอ้อย กะทือ ไพล ดีปลี ขิง กะเทียม ผิวมะกรูด พริกไทย ยาทั้งนี้เอาเท่ากัน เปลือกขี้เหล็กเท่ายาทั้งหลาย ทำผงละลายน้ำปูนใส่กินหาย ฯ

หมวดยาธาตุ

ยาธาตุ เอาเบญกูล พริกไทย หัวแห้วหมู มะตูมอ่อน เม็ดผักชี ต้มกิน ฯ

แก้ปถวีธาตุวิปริต ให้ตัดมูกเลือด เอาหนังแรดหนัก ๑ เฟื้อง อ้อยแดงหนัก ๑ ตำลึง รากสะแกหนัก ๑ ตำลึง พริกไทยหนัก ๓ บาท หัวแห้วหมูหนัก ๒ บาท ขมิ้นอ้อยหนัก ๒ บาท บรเพ็ด หนัก ๒ บาท จันทน์แดงหนัก ๒ บาท จันทน์ขาวหนัก ๒ บาท เนื้อไม้หนัก ๒ บาท ฝางหนัก ๒ บาท รากขัดมอนหนัก ๒ บาท กกกรังกาหนัก ๒ บาท แกแลหนัก ๒ บาท ลูกกะดอมหนัก ๒ บาท มะตูมอ่อนหนัก ๒ บาท เบญกูลหนัก ๑ บาท ต้มกิน ฯ

ยาประชุมธาตุ แก้ไข้เส้น กลอน ธาตุ เอาเบญกูล รากมูกมัน รากขัดมอน แห้วหมู มะตูมอ่อน แก่นขี้เหล็ก พญามือเหล็ก เถาวัลลิ์เหล็ก ว่านสากเหล็ก เขม่าเหล็ก รากพุมเรียง รากมะขามไก่ เถาวัลลิ์เปรียง แก่นลันทม แก่นแสมทั้ง ๒ ดอกพิกุล ดอกบุนนาค ดอกสาระภี เกษรบัวหลวง ต้มกิน ฯ

ยาบำรุงไฟธาตุ เอาเปลือกมะตูม ผักแพวแดง เบญกูล พริก ต้มกิน ฯ

แก้ตโชธาตุหย่อน มันให้ขาวเย็นปลายมือตีนให้จุกอก เอาลูกเอน โกฐสอ โกฐพุงปลา ว่านน้ำ ดีปลี แห้วหมู เปลือกมูกมัน เม็ดผักชี ว่านเปราะ สะค้าน ทำผงละลายน้ำตาลกิน ฯ

แก้อาโปธาตุหย่อน กินอาหารไม่รู้จักรส ให้เหงื่อออก ๗ วันตาย เมื่อเที่ยงคืนเอาเปลือก กะทุ่มดง เปลือกมูกมัน หญ้ารังกา ลูกผักชี ดีปลี ขิง มะตูมอ่อน ว่านน้ำ รากเสนียด ตำผงละลาย น้ำร้อนกิน ฯ

แก้อาโปธาตุให้มวน เอาชะพลู ขิง รากกะเทียม ไคร้เครือ สมุลแว้ง ต้มกิน ฯ

แก้อาโปธาตุหาแรงมิได้ เช่น คนแก่ เอาชะพลูหนัก ๑ บาท ดีปลีหนัก ๑ บาท เจตมูนหนัก ๖ บาท ขิงแห้งหนัก ๙ สลึง ลูกกะดอมหนัก ๒ สลึง มะตูมอ่อนหนัก ๕ บาท แห้วหมู ๒ บาท สมอไทยหนัก ๖ บาท จันทน์แดงหนัก ๒ บาท จันทน์ขาวหนัก ๖ สลึง ขมิ้นอ้อยหนัก ๒ บาท รากมะแว้งทั้ง ๒ หนักสิ่งละ ๒ บาท รากขัดมอนหนัก ๒ บาท เม็ดผักชีหนัก ๓ บาท ต้มกิน ฯ

ยาธาตุบรรจบ เอาลูกจันทน์ ดอกจันทน์ ลูกกระวาน กานพลู ขิง ดีปลี สะค้าน รากเจตมูลเพลิง รากขัดมอน หัวแห้วหมู ลูกมะตูมอ่อน อบเชยเทศ สมุลแว้ง เปราะหอม รากไคร้เครือ น้ำประสานทอง เนื้อไม้ จันทน์เทศ จันทน์แดง ตรีผลา โกฐทั้ง ๕ เทียนทั้ง ๕ แฝกหอม ยาเหล่านี้หนักสิ่งละ ๑ บาท กระสายน้ำมะตูม หัวแห้วหมู รากขัดมอนต้ม แก้ธาตุวิปริตเป็นพิษต่าง ๆ ฯ

ยาประสระกานพลู เอาเทียนดำ ๑ เทียนขาว ๑ โกฐสอ ๑ โกฐกระดูก ๑ มาศทั้ง ๒ การบูน ๑ ไคร้เครือ ๑ เปลือกเพกา ๑ เปลือกขี้อ้าย ๑ ใบกระวาน ๑ ลูกกระวาน ๑ ลูก

ผักชี ๑ แฝกหอม ๑ ว่านน้ำ ๑ กะชาย ๑ เปราะ ๑ รากแจง ๑ กรุงเขมา ๑ ยาเหล่านี้หนักสิ่งละ ๑ บาท รากข้าวสารหนัก ๒ บาท เนื้อไม้ ๑ ลูกจันทน์ ๑ ขมิ้นชัน ๑ ยาเหล่านี้หนักสิ่งละ ๒ บาท น้ำประสานทอง ๑ ไพล ๑ ยาเหล่านี้หนักสิ่งละ ๒ สลึง ตรีกฎกหนักสิ่งละ ๑ สลึง เปลือกซิกหนัก ๒ บาท ๒ สลึง ลูกมะตูมอ่อนหนัก ๑ บาท ลูกเบ็ญกานีหนัก ๑ บาท ขมิ้นอ้อยหนัก ๑ บาท กานพลูเท่ายาทั้งหลาย แก้ปวดมวน ลูกจันทน์เทศ ไพล กะทือ หมกไฟ เป็นกระสาย ฯ

ยาแก้ปวดท้อง ท้องขึ้น ท้องเฟ้อ เอาถ่านซาก ถ่านไม้สัก ถ่านไม้รวก เอาหนักอย่างละ ๑ เฟื้อง มหาหิงคุ์หนัก ๑ บาท การะบูนหนัก ๑ บาท บดทำแท่ง แก้ลง น้ำเปลือกแค แก้ท้องขึ้น น้ำกะทือ ไพล แก้จุกเสียด น้ำเปลือกส้มโอ แก้ตะคิว น้ำกำมะถันกิน ฯ

หมวดยาแก้ลมต่าง ๆ

แก้ลมกาฬให้หาวให้สะอึก ให้ท้องขึ้น เอาว่านกีบแรด ว่านร่อนทอง จันทน์ทั้ง ๒ ระย่อม มหาสะดำ พิศนาศ เนระภูสี ใบทับทิม ใบสมี เปราะหอม รากแฝกหอม พริกไทย ๗ เม็ด ขิง ๗ แว่น ดีปลี ๗ ดอก ต้มกิน ฯ

แก้กาฬร้อนในอก ตัวเย็นเป็นท่อน ๆ เอาหญ้าเกล็ดหอย ใบสะเดา จันทน์ทั้ง ๒ สมอทั้ง ๒ ลูกกะดอม หญ้าปืนตอ ต้มกิน แก้ลมปะทะอก ฯ

แก้ลมชักร้อนดิ้น เอากะเทียม ๗ กลีบ พริกไทย ดีปลี หญ้ายองไฟ บดละลายสุรากินแก้ ลมชัก ๘ ประการ ฯ

แก้ลมอีงุ้ม เอารากมะอึก รากมะเขือขื่น รากฝักข้าว รากขี้กาแดง หัวคล้า ต้มกิน ฯ

แก้ลมแน่ไป เอาลูกกะดอม ถั่วเขียว บดกิน ฯ

แก้ลมเกลียวดำ เอาพริกไทย ๗ เม็ด ขิง ๗ แว่น ข่า ๗ แว่น กะเทียม ๗ กลีบ หญ้ายองไฟ ๗ หยิบ บดละลายสุรากิน ฯ

ถ้าอยู่ดี ๆ นอนอ้าปากไม่ออก เป็นอันใดมิรู้ เอารากหญ้านาง รากพญาพญารากดำ พันงูแดง ฝนกับน้ำซาวข้าวกิน ฯ

แก้ลมปากเบี้ยวตาแหก เอาเทียนดำหนัก ๒ บาท ดีปลีหนัก ๑ บาท กานพลู

หนัก ๑ บาท ผิวมะกรูดหนัก ๑ บาท บดละลายน้ำสุรากิน ฯ

แก้ลมปวดท้องเสียดแทง เอาผักเสี้ยนผี ๗ ยอด ขี้เหล็ก ๗ ยอด กะเทียม ขิงบดละลายน้ำผึ้งกิน ฯ

แก้ลมสันดานปวดท้องร้องสุดเสียง เอารากทองพันชั่ง รากส้มสันดาน เกลือพอควร สารส้ม ต้มกิน ฯ

แก้ลมวิงเวียน เอารากหนาด เปลือกกุ่มทั้ง ๒ รากมะตูม ข่า ไพล ขิง กะเทียม ดีปลี สะค้าน ลูกผักชี สักขี ต้มกิน ฯ

แก้ลมจุกเสียดชัก เอาพริกไทย ๗ เม็ด ขิง ๗ แว่น ดีปลี ๗ ดอก แสมทะเล หอยแครงเผา หวายตะคล้า ยาทั้งนี้คั่วให้เกรียม บดละลายน้ำร้อนกิน ฯ

แก้ลมจุกเสียด เอาพริกไทย ๗ เม็ด ขิง ๗ แว่น ดีปลี ๗ ดอก กะเทียม ๗ กลีบ ว่านน้ำ ผิวมะกรูด การะบูน บดละลายน้ำร้อนแทรกสุรากิน ไม่เรอก็อาเจียน ฯ

ยาลมขึ้นเศียร เอาหญ้าตีนนก รากแฝกหอม รากมะแว้งเครือ แก่นจันทน์ทั้ง ๒ ลูกจันทน์ ดอกจันทน์ โกฐสอ หัวบัว เนื้อไม้ เกษรบัวหลวง ดอกพิกุล ดอกบุนนาค สาระภี มะลิ ต้มกิน ฯ

แก้จิ้งจกแอบเสา เป็นลมขึ้นถึงแก่สลบ เอารากหางนกกะลิง เนระภูสี หวายตะค้า ฝนกับน้ำปูนใส กินทา ฯ

แก้ลมป่วง เอาข่าตาแดง ฝนกับน้ำปูนใสกิน ฯ

แก้ลมป่วงลงราก เอาหญ้าแพรก หญ้าปากควาย พริกไทย ดีปลี ขิง ขี้วัว ตำละลายน้ำซาวข้าวกิน ฯ

แก้ไข้อหิวาตกโรค เอาใบคนทา ใบหญ้านาง หัวแห้วหมู บรเพ็ด ขมิ้นอ้อย ตำละลายน้ำครึ่งมูตครึ่งกิน แก้วัวควายก็ได้ ฯ

แก้บิด เอาใบมะขาม ส้มป่อย ฝางเสน เถาวัลลิ์เปรียง หอม ๓ หัว สมอไทย เท่าอายุ ต้มเมื่อจะกินใส่ดีเกลือ ฯ

แก้บิด เอากะทุ่มถากขึ้น ๑ เปลือก ถากลง ๒ เปลือก พริกไทย ๗ เม็ด ขิง ๗ แว่น เกลือ ๗ เม็ด ต้มกิน ฯ

แก้ลงท้อง เอาเจตมูน ๑ ดีปลี ๑ สะค้าน ๑ รากชะพลู ๑ ขิง ๑ ลูกทับทิม ๑

ผ่า ๔ เอา ๓ เปลือกแมงคุด ๑ ฝางเสนกำมือ ๑ กะทือ ๑ ไพล ๑ ต้มน้ำครึ่ง น้ำปูนใสครึ่ง ฯ

ยาธาตุ เอาดีปลี ๑ เจตมูต ๑ รากชะพลู ๑ สะค้าน ๑ ขิง ๑ พริกไทย ๑ หัวแห้วหมู ๑ มะตูมอ่อน ๑ บรเพ็ด ๑ เปลือกมูนมัน ๑ รากขัดมอน ๑ จันทน์ทั้ง ๒ กกลังกา ๑ สมุลแว้ง ๑ เกษรบัวหลวง ๑ ดอกพิกุล ๑ ดอกบุนนาค ๑ ดอกสาระภี ๑ ต้มกิน ฯ

แก้ลงราก เอาสะเดา ๓๓ ก้าน แห้วหมู ๓๓ หัว พริกไทย ขิง ข่า ยอทั้งรากทั้งลูก ต้มกับน้ำปูนใสกิน ฯ

ยารุ่ปวง ๗ ประการ เอาแก่นขี้เหล็ก สมอไทย ๑๐ ผล สมอพิเภก ๑๐ ผล ฝักราชพฤกษ์ ใบมะกามัด ๓ เปลาะ ใบระงับมัด ๓ เปลาะ ข่า ยาดำ ๑ บาท ต้มกิน ฯ

ยาแก้ลมหัวลูก มีอาการวิงเวียน หน้ามืด แต่ตั้งครรภ์ เอาใบมะกา ๑ กำมือ ข่า ๕ แว่น เกลือ ๑ กำมือ ต้มกิน ๑ หม้อหรือ ๒ หม้อคงหาย ฯ

เวลามีครรภ์ คลื่นเหียน อาเจียรบ่อย ๆ เอาหญ้าเกล็ดหอย หญ้าขัดมอญ บรเพ็ด เสนียด เอาเท่ากัน ต้ม ๓ เอา ๑ กิน ฯ

ยากล่อมกุมารในท้อง เอารากไทรย้อย จันทน์ทั้ง ๒ เกษรทั้ง ๕ น้ำตาลกรวด เอาเท่ากัน ต้ม ๓ เอา ๑ กิน ฯ

ถ้าสตรีมีครรภ์ เป็นพรรดึก เอารากตองแตกต้มกินหาย ฯ

ยาแก้ลมกาฬ มันให้เป็นต่าง ๆ เอาจันทน์ทั้ง ๒ ไคร้เครือ ระย่อม พิศนาศ เนระภูสี ฝนแทรกดีงู อม-ทาที่คางและคอ ถ้าจะแก้หลังแข็งแก้ละออง เอาดีงูออก ใส่น้ำประสานทองแทน ฯ

ยาแก้ลมอีงุ้ม เอารากมะอึก รากมะเขือขื่น ฝักข้าว ขี้กาแดง หัวคล้า ต้มกินหาย ฯ

ยาแก้ลมอีงุ้ม - อีแหงน เอาพริกเทศใส่หม้อใหม่สุมให้ไหม้ บดละลายน้ำร้อนน้ำขิง น้ำข่า กิน ฯ

ยาแก้ลมอีแอ่น เอาเจตมูล ขิง พริก ดีปลี ดอกจันทน์ เทียนดำ ทำผงละลาย น้ำส้มซ่า สุรา น้ำร้อนกิน ฯ

ยาแก้ลมชัก เอากะเม็งทั้ง ๒ ใบผักเป็ด ใบโหระพา กะชาย บดละลาย น้ำร้อนกิน ฯ

ยาแก้ลมชัก อำมะพฤก อำมะพาท บาทยัก ให้เอาใบผักเสี้ยนผี ใบขี้เหล็ก ใบคนทิสอ ใบสะเดา ใบมะตูม ฯ

ยาต้มรมลมตะกัง เอาผักบุ้ง ใบส้มป่อย หอม ต้มรม ฯ

แก้โรโชโรชา คลื่นเหียน เอาว่านน้ำ จันทน์หอม ใบกะเพรา แห้วหมู พริกไทย ดีปลี ขิง กะทือ ต้มกิน ฯ

แก้ลมพิษ วิงเวียน ลมขึ้นปลายมือตีน หู ตา จมูก มือตีนสั่น สันนิบาตดีเดือด หืด ไอ จุกเสียด เอาว่านน้ำ เจตมูลเพลิง ลูกผักชี ลูกน้อยหน่า สะค้าน โกฏสอ มหาหิงคุ์ พริกไทย เอาเท่ากัน ทำผงหนัก ๑ เฟื้องละลายน้ำร้อนกิน ฯ

แก้ลมเข้าท้อง เอายอดถั่วยี่สงป่า ตำแช่เหล้ากิน แล้วเอาเกลือ ๓ เม็ด วางที่ข้อมือซ้าย ๓ เม็ดเอายาวางพอกทับเกลือหาย ฯ

ยาแก้ลมกาฬ ชื่อประทานพิษ เอาเปลือกเฉียงพร้านางแอ ข่าหลวง ไพล จันทน์ทั้ง ๒ ดอกพิกุล ดอกบุนนาค ดอกสาระภี เกษรบัวหลวง ทำผง น้ำกระสายยัก ตามโรค

แก้ลมกาฬ ให้หาว ให้สะอึก ให้ท้องขึ้น เอาจันทน์ทั้ง ๒ ว่านกลีบแรด ว่านร่อนทอง ระย่อม มหาสะดำ เนระภูสี พิศนาศ ใบทับทิม ใบสมี เปราะหอม แฝกหอม พริก ๗ ขิง ๗ ดีปลี ๗ ต้มกิน ฯ

แก้ลมกาฬ เอาเปลือกทองหลาง เปลือกกุ่มทั้ง ๒ เปลือกมะรุม ลูกมะคำดีควาย ตาไผ่ เม็ดมะกอก ลูกสบ้า กระดูกงูเหลือม ว่านน้ำ ยาทั้งนี้ใส่หม้อสุมพอดำ ขิง ดีปลี พริกไทย กะเทียม คั่วพอเหลือง ทำผง แก้ลมต่าง ๆ น้ำขิง น้ำข่า น้ำกะทือ สุรา แก้ร้อน น้ำดอกไม้ แก้กาฬ น้ำครำ แก้ราก น้ำลูกยอต้ม แก้ลมต่าง ๆ น้ำร้อนแทรก พิมเสน กินหาย ฯ

ยาชุดรมแก้ลมต่าง ๆ เอามหาหิงคุ์ เทียนดำ กำมะถันเหลือง กำมะถันแดง เม็ดมะนาวคั่วให้เหลือง แล้วขูดเอามะพร้าวก้นกะลาให้มาก ๆ เอากระดาษเพลาม้วน ทำชุดจุดไฟรมให้รากดีนัก ฯ

ยาแก้ลมแน่ไป เอาลูกกะดอม ถั่วเขียว บดกิน แก้ลมให้ตายแน่นิ่งไปก็ดี เอาเปลือกคูณน้ำเต้าขมใบผักไทใบหญ้านางบดละลายน้ำร้อนคัดปากกรอกเข้าไปหาย ฯ

ยาแก้ลมตายนิ่งแน่ไป เอามหาหิงค์ โกฏสอ โกฏพุงพลา โกฏก้านมะพร้าว โกฏเชียง โกฏเขมา เทียนข้าวเปลือก เทียนเยาวภานี เทียนดำ เทียนแดง เทียนตาตั๊กแตน ลูกจันทน์ ดอกจันทน์ กะวาน กานพลู รากจิงจ้อทั้ง ๒ สิ่งละหนัก ๖ บาท สหัสคุณ

ยาชักลมมาพาถึก ขึ้นแต่ปลายเท้าตลอดศีร์ษะ เอาใบผักเสี้ยนผี ใบมะขามไก่ ใบกุ่มน้ำ พริก ขิง ดีปลี กะเทียม เกลือ ยาดำ เอาเท่ากัน ตำเคล้าสุราแทรกดีจระเข้ เอาอิฐเผาให้ร้อน เอาใบรักขาวปูลง แล้วเอายาแผ่บนใบรัก เหยียบถอนลม ฯ

ยาลมแม่หม้าย แกว่งใน ลมอำมะพฤก อำมะพาธ มันขึ้นมาให้หน้า ขอบตา และฝีปากเขียวอยู่ก็ดี เอาพริก ขิง ข่า กะชาย กะทือ ไพล หอม กะเทียม ผิวมะกรูด เปลือกกุ่มทั้ง ๒ เปลือกทองหลาง ใบมะขามไก่ ใบมะนาว ใบว่านน้ำ ใบว่านหางช้าง ทำผงละลายน้ำมะกรูดแก้ลม อำมะพฤก อำมะพาธ ราทยัก ปัตคาต แก้สาระพัดลมทั้งปวงหาย ฯ

ยาอนันตคุณแก้ลม แก้กะษัยทั้งปวง เอายาดำหนัก ๒ บาท มหาหิงคุ์หนัก ๒ บาท ดินประสิวหนัก ๖ บาท ขิงหนัก ๕ สลึงเฟื้อง กานพลูหนัก ๕ สลึงเฟื้อง กระวานหนัก ๒ สลึง ทำผงละลายน้ำผึ้ง ถ้าจะให้ลงละลายน้ำมะกรูด ถ้าให้มีกำลัง น้ำนมโค ฯ

ยาอนันตคุณ แก้สาระพัดลม เอาเบ็ญกูล ว่านน้ำ ขมิ้นอ้อย กะทือ ไพล กะชาย ข่า หอมกะเทียม ใบสะเดา ใบคนทิสอ ใบบรเพ็ด ใบกะเพรา ใบมะตูม ใบโหระพา ใบยี่หร่า ใบแมงลัก เปลือกทองหลาง เปลือกกุ่มทั้ง ๒ ผิวมะกรูด พริกขี้นก พริกไทย เท่ายาทั้งหลาย ตำผงละลายน้ำร้อนแก้ลม แก้จุกเสียดน้ำสุรา ฯ

แก้ลมอำมะพฤก-พาธ ราทยัก ปัตคาต แก้สาระพัดลม เอาพริก ขิง ข่า กะทือ ไพล กะชาย กะเทียม หอม ผิวมะกรรูด ใบมะขามไก่ ใบมะนาว ใบว่านหางช้างน้ำ ว่านน้ำ เปลือกทองหลาง เปลือกกุ่มทั้ง ๒ ทำผงละลายน้ำมะกรูดกิน ฯ

ลมปราบร้ายนัก ดังพิษงู เอาโกฏทั้ง ๕ เทียนทั้ง ๕ เปลือกตะคล้อ เปลือกพุดซา เอาเท่ากัน ต้ม ๓ เอา ๑ กิน ฯ

ยาชื่อวาโยพินาศ เอาตริกะตุก ๕ ส่วน กานพลู ๕ ส่วน มหาหิงคุ์ ๑ ดองดึง ๑ สิ่งละ ๖ ส่วน รากเจตมูล ๑ พริกร่อน ๑ การะบูน ๑ สิ่งละ ๘ ส่วน ใบหนาด ๒๐ ส่วน ทำแท่งไว้ละลายน้ำมะกรูด กินประจำท้องแก้ลม ๗ จำพวก ฯ

ยาหอมอินทจักร์ เอาสะค้าน ๑ รากชะพลู ๑ ขิง ๑ ดีปลี ๑ รากเจตมูลเพลิง ๑ ลูกผักชี ๑ โกฏฐ์สอ ๑ โกฏฐ์เขมา ๑ โกฏฐ์ก้านมะพร้าว ๑ โกฏฐ์พุงปลา ๑ โกฏฐ์จุฬาลำพา ๑ โกฏฐ์เชียง ๑ โกฏฐ์กัดกรา ๑ โกฏฐ์น้ำเต้า ๑ โกฏฐ์กระดูก ๑ เทียนดำ ๑ เทียนแดง ๑ เทียนขาว ๑ เทียนข้าวเปลือก ๑ เทียนเยาวภานี ๑ จันทน์แดง ๑ จันทน์ขาว ๑ มวกแดง ๑ มวกขาว ๑ รากหญ้านาง ๑ ชลูด ๑ อบเชย ๑ สมุลแว้ง ๑ กฤษณา ๑ กะลำพัก ๑ บรเพ็ด ๑ ลูกกะดอม ๑ กำยาน ๑ ขอนดอก ๑ อำพันทอง ๑ หญ้าฝรั่น ๑ ชมดเชียง ๑ ลูกจันทน์ ๑ กะวาน ๑ กานพลู ๑ รากไคร้เครือ ๑ อำพันแดง ๑ ดอกสาระภี ๑ ดอกพิกุล ๑ ดอกบุนนาค ๑ ดอกจำปา ๑ ดอกกระดังงา ๑ ดอกมะลิ ๑ ดอกคำไทย ๑ ฝางเสน ๑ เลือดแรด ๑ ดีงูเห่า ๑ ดีหมูป่า ๑ ดีโคเถื่อน ๑ ยาทั้งนี้เอาหนักสิ่งละ ๑ บาท พิมเสน ๑ เฟื้อง ทำผงแก้ลมอันมีพิษลมบาทจิตต์ จับหัวใจให้คลุ้มคลั่ง ให้หลงไหล ลมอันแน่นหน้าอก กินข้าวมิได้ให้อาเจียร ให้แน่นหน้าอก ให้คลื่นเหียร ให้จุก แลพิษโลหิตทำให้คลั่ง เพ้อเลือดตีขึ้น แลแก้นอนมิหลับให้ระส่ำระสาย น้ำดอกไม้ หญ้าฝรั่น พิมเสน ชะมดเชียง อำพันทอง เป็นกระสาย ฯ

ถ้าเป็นปัจจุบันโทษยังมิตัดพึงให้รวมยาระงับลมให้หทัยวัตถุเสียก่อน จึงให้แต่งยานี้ชื่อ จิตรารมณ์ ท่านให้เอาตรีผลาสิ่งละ ๒ สลึง เปลือกผลส้มแปดประการสิ่งละ ๑ สลึง ขอนดอก ๑ บาท กฤษณา ๑ บาท กะลำพัก ๑ บาท ชลูด ๓ สลึง อบเชย ๑ บาท ชะเอมทั้ง ๒ สิ่งละ ๖ สลึง ดอกพิกุล ๓ สลึง ดอกบุนนาค ๒ สลึง สาระภี ๑ บาท ผลจันทน์ ๑ เฟื้อง ดอกจันทน์ ๑ เฟื้อง เทียนทั้ง ๕ สิ่งละ ๑ เฟื้อง โกฏฐ์สอ ๑ บาท โกฏฐ์พุงปลา ๒ สลึง เปราะหอม ๖ สลึง พริกไทยร่อน ๑ บาท จันทน์ทั้ง ๒ สิ่งละ ๓ สลึงเฟื้อง ชะมดเชียง ๑ บาท การะบูน ๑ บาท พิมเสน ๗ สลึง ผลสะเดาอ่อน ๑ ตำลึง กระแจะตะนาว ๑ บาท ดอกมะลิสดเท่ายาทั้งหลาย น้ำดอกไม้เทศเป็นกระสาย บดทำแท่งไว้เท่าผลมะแว้งละลายน้ำร้อน น้ำผึ้ง น้ำส้มซ่า น้ำสุรา กระสายต่าง ๆ แทรกน้ำตาลกรวดกิน แก้ลมสวิงสวาย แลดวงจิตต์ให้ระส่ำระสาย แลให้วิงเวียน ลมตรีโทษเกิดในหทัย แลดวงจิตต์ ขุ่นมัว แลให้ร้อนในอก ในท้อง ในสันหลัง กินหายแล ฯ

ยาวาโยพินาศ แก้ลม ๑๖ จำพวก บำรุงโลหิตขับเสมหะแก้มุตกิตริดสีดวง แก้กล่อน ๕ ประการ แก้เบาเหลือง จำเริญธาตุ แก้เบื่ออาหาร แก้นอนสดุ้ง แก้นอนหวาด

เหตุด้วยธาตุ ระส่ำระสาย แก้ฝีหัวคว่ำ แก้ฝีลิ้นกะบือ แก้ปวดหู เอาเบ็ญจกูลสิ่งละ ๑ บาท ลูกเร่ง ๑ ลูกเอ็น ๑ ลูกผักชี ๑ ลูกยอ ลูกพิลังกาสา ๑ ลูกคัดเค้า ๑ เนื้อไม้ ๑ สมุลแว้ง ๑ กานพลู ๑ มหาหิงค์ุ ๑ ยาทั้งนี้เอาสิ่งละ ๑ บาท ๒ สลึง ข่า ๑ ไพล ๑ กะทือ ๑ กะชาย ๑ ขมิ้นอ้อย ๑ แห้วหมู ๑ กะเทียม ๑ พริกไทย ๑ บรเพ็ด ๑ ว่านน้ำ ๑ เอาสิ่งละ ๒ สลึง เปลือกกุ่มน้ำ ๑ เปลือกกุ่มบก ๑ เปลือกทองหลางใบมน ๑ จุกกะโรพินี ๑ หัวดองดึง ๑ หัวเค่าข้า ๑ อำพันแดง ๑ มะขามป้อม ๑ ให้เอาสิ่งละ ๑ บาท การะบูน ๒ สลึงเฟื้อง ตำผงกระสายน้ำผึ้งน้ำร้อนก็ได้ ฯ

หมวดยาแก้ป้าง

แก้กะษัยดาลและเด็กเป็นป้าง เอาข่า ๕ ตำลึง ขิง ๑๐ บาท สะค้าน ชะพลู เจตมูลเพลิง ดีปลี พริกไทย กะเทียม กะทือ ๗ หัว ต้มกิน ฯ

ยามหาจักร์ แก้ป้าง แก้ดาลเสมหะ ดาลโลหิต แก้จุกกะผาม ม้ามย้อย เอาขิง สมุลแว้ง ดีปลี หญ้ายองไฟ เจตมูลเพลิง เอาสิ่งละ ๑ บาท พริกไทย ๒ บาท แก่นแสมทะเล ๒ บาท ปูนขาว ๒ สลึง เปลือกหอยแครงเผา ๔ บาท ตำบดละลายน้ำด่างหรือสุรากิน หรือน้ำปูน ฯ

สิ่งที่จะใช้แทนโกฏฐ์ได้ โกฏฐ์สอไม่มี เอาข่าลิง โกฏฐ์กระดูกไม่มี เอากะทือ โกฏฐ์เขมาไม่มี เอาทรงบาดาล โกฏฐ์จุฬาลำพาไม่มี เอาหญ้าตีนนก โกฏฐ์น้ำเต้าไม่มี เอาหัวเปราะป่า โกฏฐ์เชียงไม่มี เอาไพล โกฏบ์หัวบัวไม่มี เอากะเทียม ฯ

ยามหาระบาย เอาเปลือกลูกมะกรูด ๒๐ ซีก พริกไทย ๒๐ เม็ด ขิง ๒๐ แว่น กะเทียม ๒๐ กลีบ เกลือ ๗ เม็ดตำละลายน้ำผึ้ง หรือสุรา หรือน้ำมะกรูด กินหนัก ๑ สลึง แก้ไข้จับ และแก้ป้างหาย ฯ

แก้ไข้ ๑๐ ประการ เอาเจตมูลเพลิง สะค้าน ดีปลี ขิงแห้ง หัวแห้วหมู ว่านน้ำ รากชิงชี แก่นสน สักขี ลูกสมอทั้ง ๓ ลูกมะขามป้อม รากจงจ้อ รากทนดี ฝักราชพฤกษ์ จันทน์หอม รากกะพังโหม รากกรุงเขมา เอาสิ่งละ ๒ บาท ต้มกิน แก้ให้ผอมเหลือง ผอมแห้ง ไข้เรื้อรัง แก้ป้าง จุกกะผามม้ามย้อยก็ดี เป็นเต่าเสียดโครงและเป็นก้อน เป็นตาลก็ดี ลูกตายในท้องก็ดี เป็นลมเสียดก็ดี กินหาย ฯ

หมวดกะษัย

แก้ท้องแข็งตัวเหลือง เอาหญ้าคา ชุมเห็ดไทย ฝักข้าว หญ้าปากควาย รากกล้าวตีบ ใบหัสคุณ ใบคนทิสอ เขมา แห้วหมู จิงจ้อใหญ่ ผักเสี้ยนผี มะขามไก่ ข่า ตำพอกท้องหาย ฯ

แก้เมื่อย แก้ร้อน แก้บวม เอายาข้าวเย็นเหนือ รากกะดังงา หัวคล้า ก้างปลาแดง หญ้านาง ขมิ้นอ้อย เอาเท่ากันต้มกิน ฯ

แก้เบาแดง แก้กาฬมูต เบาบ่อย ๆ เอาลูกกะดอม อ้อยแดง ๑ ปล้อง ทุบให้แตก โคกลุ้น แห้วหมู ท้าวยายม่อม ต้ม ๓ เอา ๑ กิน ฯ

แก้กล่อนลงฝักและปวด เอาเปลือกขี้เหล็ก ๑ พญามือเหล็ก ๑ แก่นแสมสาน ๑ รากหมอน้อย ๑ ทำผงละลายน้ำร้อนกิน ฯ

ยารุเบา เอาสารส้ม ๑ งวงตาล ๑ เง่าสัปรด ๑ บานไม่รู้โรยขาว ๑ ต้มกิน ฯ

แก้กะษัยแตก ให้คันทั้งตัว เอากระดูกควายเผือกหนัก ๕ ตำลึง ยาข้าวเย็นทั้ง ๒ สิ่งละหนัก ๕ ตำลึง ขี้ไต้หนัก ๕ ตำลึง ดีงูทั้ง ๒ สิ่งละหนัก ๕ ตำ ฯ

แก้กะษัยดานเป็นไข้ เอารากสัปรด ๑ เปลือกราชพฤกษ์ ๑ เจตมูนเพลิง ๑ รากสลอดน้ำ ๑ อ้อยแดง ๑ เปลือกหอยแครงเผา ๑ หัวหอม ๑ ต้มกิน ฯ

แก้กะษัยหอบ เอารากยอป่า ๑ รากกะทุงราย ๑ รากมะขามไก่ ๑ รากทองแมว ๑ รากโปล่งฟ้า ๑ บานไม่รู้โรยขาว ๑ ต้มกิน

แก้ลมกะษัย ท้องขึ้นแล้วลง เอาใบคนทิสอ ๑ ใบเสนียด ๑ ใบขี้เหล็ก ๑ ใบมะกา ๑ ใบมะตูม ๑ ยาทั้งนี้ตากแดดให้สลบ มัด ๓ เปลาะทุกสิ่งตัดหัวตัดท้าย ต้มกิน ฯ

แก้ขัดเบา เอาอ้อยแดง ๗ ปล้อง เถาคันทั้ง ๕ ต้มกิน ฯ

แก้กะษัยหม้อใหญ่ แก้บวม เข้าข้อ เจ็บหลัง เจริญอาหาร เอาแก่นสัก แก่นปรู แก่นประดู่ แก่นมะกา แก่นไม้แดง แก่นมะเกลือเลือด แก่นพรม แก่นกันเครา แก่นลั่นทม แก่นฝางเสน แก่นขนุน แก่นขี้เหล็ก แก่นมะหาด แก่นแกแล แก่นแสมทั้ง ๒ แก่นรากมะขามไก่ รากชุมเห็ด รากชะพลู เถาวัลลิ์เปรียง เถาวัลลิ์เหล็ก ลูกสมอทั้ง ๓ กะทือ ไพล กะชาย ข่า เจตมูลเพลิง พญามือเหล็ก โคกกะสุน แห้วหมู ดีปลี พริกไทย สะค้าน ดินประสิว สารส้มหนัก ๑ บาท เกลือสินเธาว์หนัก ๑ บาท ราชพฤกษ์ ๗ ฝัก

เปลือกลูกมะตูม ผักเป็ดแดงหนัก ๑ บาท ใบมะกา รากกะพุงลาย เกษรทั้ง ๕ มะตูมขิง รากแจง ต้มกิน ฯ

แก้เจ็บท้อง เอาบรเพ็ดหนัก ๓ ตำลึง เกลือหนัก ๓ ตำลึง ใบขี้เหล็ก มะขามส้มป่อยหนัก ๑ บาท ผักหนอก ตำเป็นยาสดกิน ฯ

แก้เจ็บหลัง เอาเบ็ญจกูล พริกไทย จันทน์ทั้ง ๒ แก่นสักขี สน สัก ขี้เหล็ก แสม ขนุน ฝาง กำลังวัวเถลิง พญามือเหล็ก แห้วหมู เถาวัลลิ์เปรียง เปล้าน้อย ว่านน้ำ กระดูกงูเหลือม เลียงผา ดองเหล้าหรือน้ำตาลก็ได้ กิน ฯ

แก้หลังแข็ง เอามะนาว สารส้ม พริกไทย กะเทียม พิมเสน หมาหิงคุ์ เอาเท่ากัน ตำละลายน้ำอ้อยแดง ปั้นลูกกลอนกินแก้ลม ฯ

แก้เจ็บอก หลัง เอาผักเป็ดแดงกำมือ ๑ ตัดหัวตัดท้าย ตำกลองเอาน้ำเอาพริก ขิง กะเทียม สารส้มหนัก ๑ บาท ปรุงลงเสกด้วยสักกัตตะวากิน ฯ

บำรุงเส้นในท้อง ถึงเส้นเกร็ดสะดุ้ง เอาแก่นขี้เหล็ก ๑ เถาวัลลิ์เหล็ก ๑ ว่านสากเหล็ก ๑ เถาวัลลิ์เปรียง ๑ รากมะขามไก่ ๑ ลูกมะคำดีควาย ๑ แห้วหมู ๑ ต้มกิน ฯ

ยาแก้แสบร้อนองคชาต เอาแก่นขี้เหล็ก ๑ พญามือเหล็ก ๑ เถาวัลลิ์เหล็ก ๑ ว่านสากเหล็ก ๑ เขม่าเหล็ก ๑ สารส้ม ๑ ดินประสิว ๑ เกลือสินเธาว์ ๑ บรเพ็ด ๑ ต้มกิน ฯ

ยากะษัย เอารากมะขามไก่ รากตะไล เถาวัลลิ์เปรียง เถาวัลล์เหล็ก แก่นขี้เหล็ก แก่นแสม ทั้ง ๒ แก่นลั่นทม แก่นสักขี แก่นมะหาด แก่นขนุน เจตมูลเพลิง สะค้านชะพลู ดีปลี ขิง หัวแห้วหมู พริกไทย พริกเทศ กะทือ ข่า ไพล กะชาย หัวหอม กะเทียม รากตองแตก ใบมะกา รากมูกหลวง พญามือเหล็ก ลูกสมอทั้ง ๓ ละอองพระบาท ต้มกิน ฯ

แก้ลมกะษัยกล่อน ให้ราก ให้เรอ ให้จุก ท้องขึ้น ให้แน่น เป็นโรคต่าง ๆ เอารากไม้ไผ่ รากไม้รวก หัวแห้วหมู กะทือ ๗ แว่น ไพล ๗ แว่น ขมิ้นอ้อย ๗ แว่น รากชะพลู รากมะขามไก่ แก่นขี้เหล็ก แก่นกำลัง ใบเสนียด ลูกสมอไทยเท่าอายุ ต้มกิน ตัดรากกะษัย ฯ

แก้ลมกะษัย ทำให้วิปริตต่าง ๆ ถ่ายปัสสาวะมิสดวก เป็นเลือดเป็นหนอง เอารากมะกรูด รากมะนาว รากส้มซ่า รากคนทิสอ รากกุ่มทั้ง ๒ รากส้มสันดาน ผักเป็ดแดง ๑ กำมือ ดินประสิว เกลือสินเธาว์ สารส้ม ต้มกินแก้มุตกิต มุตฆาต หายทั้งหญิงชาย ฯ

แก้กษัยท้องขึ้น เป็นยาเจริญอาหารด้วย เอามะตูมสุก ๑ ลูก เจตมูลเพลิง ดีปลี สะค้าน ชะพลู ขิง ไพล มหาหิงคุ์ การะบูน กะเทียม ต้มกิน ฯ

แก้กษัยกล่อน ลมสันนิบาต ให้มือเท้าเย็น ใจคอเสียว เอารากมะแว้งทั้ง ๒ รากมะอึก รากมะเขือขื่น ผักแมวแดง พันงูแดง รากขี้กาแดง รากน้อยหน่า รากเสนียด รากขัดมอนแดง แก่นขี้เหล็ก รากชะพลู สะค้าน ดีปลี เจตมูลเพลิง ขิง รากจิงจ้อทั้ง ๒ จันทน์ทั้ง ๒ ลูกสมอทั้ง ๓ มะขามป้อมทั้งรากทั้งลูก แก่นสน รากแฝกหอม หัวแห้วหมู เทียนดำ หญ้าตีนนก ลูกกะออม บรเพ็ด ผักเสี้ยนทั้ง ๒ มะตูมอ่อน ต้มกิน ฯ

ยารุกษัยเปลี้ย เอาไพล กะทือ มะขามไก่ ใบมะกา เกลือ ยา ๕ สิ่งนี้ เอาหนัก สิ่งละ ๕ ตำลึง เวลาต้มเอาเงินผูกคอหม้อ ๑ สลึง ฯ

แก้กษัยเหลืองฟกบวม เอาเปลือกมะฝ่อ แก่นขี้เหล็ก แก่นมหาด รากมะขาม ไก่ เถาวัลลิ์เปรียง โคกกะออม ขิง กะทือ ไพล พริกไทย กะเทียม ๗ หัว เง่าสัปรด ๙ แว่น สารส้มหนัก ๑ บาท ต้มกิน ฯ

แก้แสบร้อนองคชาต เอาแก่นขี้เหล็ก พญามือเหล็ก ว่านสากเหล็ก ดินประสิว สารส้ม ดินสินเธาว์ บรเพ็ด เขม่าเหล็ก ต้มกิน ฯ

อีกขนานหนึ่ง เอารากมะตูม ตุ้งก่า แก่นพรม นมราชสีห์ โพกพาย ยาเข้าเย็น สารส้ม ดินประสิว เกลือสินเธาว์ ต้มกิน ฯ

ยารุเบา เอาสารส้ม งวงตาล เง่าสัปรด บานไม่รู้โรยขาว ต้มกิน ฯ

แก้ขัดเบา เอาหางจรเข้ หญ้าคา ดินประสิว ตำทาไข่ดัน หญิงซ้าย ชายขวา กินด้วยน้ำซาวข้าวแทรกสารส้ม ฯ

แก้เบาไม่ออก เอารากสลอดต้มกินจะหายแล ฯ

แก้ขัดเบา เอาบานไม่รู้โรยแดง รากเล็บเหยี่ยว สารส้ม ต้มกินออกแล ฯ

แก้แสบร้อนองคชาต เอาขี้เหล็กทั้ง ๕ บรเพ็ด สารส้ม ดินประสิว เกลือสินเธาว์ ต้มกินหาย ฯ ถ้ามิฟัง เอารากมะตูม รากตุ้งก่า แก่นพรม รากน้ำนมราชสีห์ โพกพาย ยาเข้าเย็น สารส้ม ดินประสิว เกลือสินเธาว์ ต้มกิน ฯ

แก้ช้ำรั่ว แก้ปวดในทวารเบาพิการต่าง ๆ เอายาเข้าเย็น ข่า หัวหอม ใบมะกา ใบมะนาว ใบส้มป่อย ใบมะขาม เอาหนักสิ่งละ ๕ ตำลึง สารส้มหนัก ๒ บาท ดินประสิว หนัก ๒ บาท ต้มกิน ฯ

ยาตัดรากช้ำรั่ว เอาตรีผลา ลูกโหระพา สารส้มสะตุ เทียนดำ ผักชี เจตพังคี ลูกพิลังกาสา ขิงแห้ง ๕ ส่วน น้ำประสานทอง สิ่งละ ๒ ส่วน ดีปลี ๖ ส่วน เบี้ยจั่นเผา ๘ ส่วน ฝักส้มป่อย ดินถนำสิ่งละ ๓ ส่วน เกลือสินเธาว์หนัก ๑ บาท เกลือกินหนัก ๑ บาท กะตังมูตหนัก ๑ บาท ทำผงละลายน้ำมะนาวกินตัดราก ทั้งขับน้ำเหลือง หนองหาย ฯ

แก้เบาเป็นเลือดทั้งชายหญิง เอาไพล กะชาย หญ้าคา บดละลายน้ำกิน ฯ

แก้เลือดตกทวารหนัก-เบา เอาแมงลัก รากผักคราด รากชาแป้ง รากมะเดื่อปล้อง รากอ้อยแดง ต้มเมื่อจะกินปรุง พริก ขิง กะเทียม ลงกิน ฯ

ยาแก้กษัยต่าง ๆ ทั้งชายและหญิง ให้เอากะทือ ไพล ขมิ้นอ้อย ขิง กะเทียม ผิวมะกรูด ว่านน้ำ มหาหิง พริกไทย ดีปลี สมอทั้ง ๓ ยาทั้งนี้เอาหนักสิ่งละ ๓ บาท การะบูนหนัก ๒ สลึง ผักเป็ดแดงเท่ายาทั้งหลาย ทำผงละลายน้ำขิง น้ำข่า น้ำผึ้ง น้ำส้มซ่า น้ำสาชู น้ำกะเทียมดอง แก้จุกเสียด แก้ลมแทงโครง แก้ลมแน่นหน้าอก แก้ลมท้องขึ้น อาเจียร นอนมิหลับ แก้ปวดท้องน้อย เบาบ่อย ๆ หญิงอยู่ไฟมิได้ เลือดดีขึ้นหาย ฯ

โรคบุรุษ

แก้โรคผู้หญิงเป็นแผล (กามโรค) เอาเปลือกสำโรง เปลือกสะแก เปลือกลั่นทม เปลือกสัก เปลือกลูกทุเรียน เปลือกโพธิ์ เปลือกยาง งวงตาล ยาทั้งนี้เผาเอาด่างสารส้มหนัก ๑ บาท เกลือหนัก ๔ บาท แช่เอา กินไปกว่าจะหาย ฯ

แก้หนองใน เอาคำฝอย แกแล ฝางเสน ใบตองแห้ง สารส้มหนัก ๑ บาท น้ำตาลกรวด ต้มกิน ฯ

ยาแก้โรคบุรุษ เปื่อย ให้เอาดินสอพองเผา ๑ ใบคราม ๑ ใบเทียน ๑ ใบกันชา ๑ ตำพอกหาย ฯ

ยาคู่กัน ให้เอาใบเทียน ๑ ใบระงับ ๑ ใบตะไคร้น้ำ ลูกสะบ้าเผา ดินสอพองเผา ตำพอก แก้ปวด และแก้แสบร้อน ฯ

ยาสำหรับโรย เอาผิวกะลาตัวผู้ตีนท่า ๑ ตะคระมะขาม ๑ สีเสียดทั้ง ๒ ตำผงกรองใช้โรย ฯ

ยาแก้เปื่อยข้างนอก เอาเบ็ญกานี สีเสียดเทศ ฝนด้วยน้ำท่าทาหายแล ฯ

ยาแก้โรคสำหรับบุรุษ เอารากพุทธรักษาหนัก ๑๐ ตำลึง ยาเข้าเย็นทั้ง ๒ หนักสิ่งละ ๑๐ ตำลึง กำมะถันหนัก ๘ บาท ต้มบูชา เอาเงินผูกคอหม้อ ๑ บาท กินหายแล้วบริจาคจาน ฯ

ยาแก้โรคสำหรับบุรุษ เอายาเข้าเย็นทั้ง ๒ หนักสิ่งละ ๕ ตำลึง ใบมะกาหนัก ๕ ตำลึง กระดูกควายเผือกหนัก ๕ ตำลึง ชามเบ็ญจรงหนัก ๕ ตำลึง ข่าหนัก ๕ ตำลึง เกลือ ๑ ชาม ดีเกลือพอควรต้มกิน ฯ

ยาแก้โรคสำหรับบุรุษเป็นหนองในลำลึงค์ เอาฝางเสน พริกไทย ๗ เม็ด ขมิ้นอ้อย ๗ แว่น สารส้มหนัก ๑ บาท ต้มกินหายแล ฯ

แก้ปัสสาวะเป็นเลือด จะเป็นหญิงหรือชายก็ดี เอาไพล กะชาย หญ้าคา บดด้วยน้ำมะนาว กิน ฯ

ยาแก้หนองใน เบาเหลือง แดง ดำ ขาวหรือข้น ให้เอาแก่นแสมทั้ง ๒ แก่นขี้เหล็ก แก่นขนุน เถาวัลลิ์เปรียง พญามือเหล็ก หัวบานเย็น กุ่ม ต้มกิน ฯ

หมวดยาแก้ริดสีดวง

แก้ลงท้องจนเศลษม์ออก และแก้ผอมเหลือง เอาเถาวัลลิ์เปรียง ข่า เกลือ พญามือเหล็ก หนักสิ่งละ ๕ ตำลึง ต้มกิน ฯ

แก้ริดสีดวง ถ่ายอุจจาระปวดมวน เอาใบคนทิสอ เขาควาย พริกเทศ หญ้ายองไฟ ขิง เทียนดำ ดีปลี เอาเท่ากันตำละลายน้ำขิง ข่า กะทือ ไพล ทองหลางใบมนกิน ฯ

แก้ริดสีดวง พลวก อุจจาระเหม็นนัก เอายาเข้าเย็น หัวแห้วหมู แก่นแสมสาร บรเพ็ด หัวกระดาษทั้ง ๒ เจตมูลเพลิง เจตพังคี แก่นขี้เหล็ก ขิง ข่า ไพล เอาเท่ากัน ต้มกิน ฯ

แก้ริดสีดวงเลือดไหล เอาขิง ข่า พริกไทย ดีปลี สารส้ม ตำผงละลายสุรา กินแก้ริดสีดวง หญิงอยู่ไฟไม่ได้ และให้ลงให้ชักดีนัก ฯ

แก้ปากเปื่อย เอารากหมาก รากตาลกะโหนด รากตาลหม่อน รากมะพร้าว รากเล็บมือนาง ยาเข้าเย็นต้มอมหาย ฯ

ขี้ผึ้งสีปาก แก้ริดสีดวง เอาขี้ผึ้งแท้หนัก ๒ บาท เนื้อฝิ่นหนัก ๑ เฟื้อง ยาดำหนัก ๒ สลึงเฟื้อง ชันตะเคียนหนัก ๒ ไพ หุงด้วยน้ำมันงาสีปาก ฯ

แก้ริดสีดวง เพื่อเลือดเพื่อลมให้ไอนัก เอาหัวกระดาษทั้ง ๒ หัวบุก หัวกลอย หัวอุตพิต พริกไทย ดีปลี ขิง กะเทียม ส้มกุ้งทั้ง ๕ ตำผงละลายน้ำมะขามเปียก หรือน้ำมะนาวก็ได้ ปั้นลูกกลอนกิน ฯ

แก้ริดสีดวงผอมแห้ง ไอหืดหอบ เอาบรเพ็ด เปลือกกันเกรา ฝักส้มป่อย คั่วให้เกรียม พริกไทย ตำผงละลายน้ำผึ้ง เจือน้ำมันยางพอควรกิน ฯ

แก้ไอ ๙ ประการ ไอเสียงแทบจนเลือดออกทางตา ไอริดสีดวง มองคร่อ ไอเพื่อเสมหะ เพื่อลมกล้า เพื่อเลือดแห้ง เพื่อหืด เอาอบเชยเทศ ลูกจันทน์ ดอกจันทน์ สมุลแว้ง สะค้าน รากชะพลู ดีปลี เจตมูลเพลิง ขิง ยาทั้งนี้เอาเท่ากัน พริกไทย เท่ายาทั้งหลาย ตำผงละลายน้ำผึ้งกิน ฯ

แก้ริดสีดวงจมูก เอาผิวต้นพุงแก ผิวมะกรูด กำมะถันแดง ตำเคล้ากับยาเส้น เอาใบพิกุลมวนสูบ ฯ

อีกขนานหนึ่ง เอายาดำ กะเทียม เอาเท่ากัน ตำละลายน้ำพอเหนียว ๆ และทากระดาษ เพราตากแห้งแล้วมวนสูบ ฯ

ยาทาหัวริดสีดวงให้หด เอาเปลือกส้มกุ้งแดง ขิง ยาฝิ่น ทำแท่งฝนด้วยน้ำมะนาวหดแล ฯ

ยาแก้ริดสีดวงในเส้น-เอ็น ให้ตกมูกเลือด และฝีกะษัยเป็นเถาเป็นดาล เป็นก้อน ให้ท้องขึ้นท้องพอง แก้เลือดลม และกะษัยทั้งปวง เอาแก่นขี้เหล็ก แก่นปรู แก่นลั่นทม แก่นมะกา ข่าตาแดง ข่าต้นหัวกระดาษแดง หัวดองดึง เจตมูลเพลิง สะค้าน ชะพลู ดีปลี ขิง พริกไทย ลูกขี้กาแดง ยาทั้งนี้เอาเท่ากัน ลูกจันทน์ เทียนทั้ง ๕ ขิงเทศ หัวแห้วหมู ลูกผักชี สิ่งละ ๑ บาท โกฐหัวบัว ๖ สลึง มะกรูด ๓ ลูกผ่า ๔ เอา ๓ ใบมะกา ๑ กำมือ ลูกสมอทั้ง ๓ ต้มกิน ฯ

ยาแก้ลงท้อง จนเศลษม์ออก และแก้ผอมเหลือง เอาเถาวัลลี์เปรียง ข่า เกลือ พญามือเหล็ก สิ่งละ ๕ ตำลึง ต้มกิน ฯ

ยาหลาม แก้ริดสีดวงพลวก แก้ริดสีดวงบิด แก้ริดสีดวงลงแดง แก้ตาลขะโมย

เอาขี้อ้าย ฝิ่นต้น พุดทรา สนุน สะเดา ข่าง กุ่มทั้ง ๒ พลับ จิก มะเดื่อ ยาง มะกา เฉียง พร้านางแอ่ ยาทั้งนี้ เอาเปลือก รากโสน รากสะแก รากก้างปลาแดง รากมะกรูด รากตาลเสี้ยน รากตาลหม่อน ใบเทียน ใบทับทิม สีเสียดเทศ เจ็ตมูล บรเพ็ด ยาข้าเย็น ตรีกะฎุก ใส่กะบอกไม้สีสุกใส่น้ำ เอาตูดหมูตูดหมาอุดปากกะบอกหลามกิน ฯ

ยาแก้บวม

แก้บวม เอาไพล ข่า ใบมะกา สิ่งละ ๕ ตำลึง ว่านหางช้าง ๗ ใบ ใบมะนาว ๑๐๘ ใบ ราชพฤกษ์ ๗ ฝัก ยาดำ ๒ บาท เกลือพอควร หนามตะขบ ๓ เล่ม ต้มกิน ฯ

อีกขนานหนึ่ง เอารากแจงต้มกิน ใบแจงต้มอาบ ฯ

อีกขนานหนึ่ง เอาส่าเหล้า พริกไทยหอม ใบมะนาว ใบมะกรูด ขมิ้นอ้อย ผักกาด ตำห่อผ้าต้มประคบ ฯ

อีกขนานหนึ่ง เอาใบลำโพง ใบท้าวยายม่อม ขมิ้นอ้อย ข้าวสาร การะบูน ตำพอก ฯ

ยารุ เอาใบมะกา ๓๒ ลงอาการ ๓๒ ลูกสมอ ๔ ลงธาตุ บรเพ็ด ๗ ลงโพชฌงค์ เปลือกหอยแครง ๓ เผาลง มะอะอุ (ตัวขอม) ขมิ้นอ้อย ๕ ลงพระเจ้า ๕ พระองค์ (ตัวขอม) นะโมพุทธายะ ต้มกิน ฯ

วิธีทำยาใส่แผลเรื้อรัง ให้เอาน้ำมันมะพร้าว ๕ ส่วน เอาขึ้นตั้งไฟเคี่ยว เอายาทั้งนี้ บดเป็นผงให้เข้ากันใส่ลงไปคือ ยางสน ยางตะเคียน สารส้ม กำยาน สิ่งละส่วนชันผง ๓ ส่วน เวลาทำให้เสกด้วยพุทธคุณ และสักกัตวา มีดอกไม้ธูปเทียนบูชา แล้วเทยาลงในผ้ากรอง ลงในน้ำสะอาด น้ำฝนเป็นดี แล้วกวนยากับน้ำให้เข้ากัน ครั้งแรกใส่น้ำแต่น้อยก่อน แล้วกวนเรื่อย ๆ ไป ยาจะพองตัว จนเห็นว่าจะไม่อมน้ำ แล้วจึงใช้ได้ ฯ

ยาแก้บวมทั้งตัว เอาแห้วหมู หญ้าปากควาย ตำเอาน้ำทาหาย ฯ

ยาทาที่บวมทั้งปวง เอาใบธงไชย ใบลูกเขยตาย เม็ดมะนาว ขมิ้นอ้อย บดทาที่บวม ฯ

ถ้าพิษมันหลบเข้าใน ให้ปวดทั่วตัว เอาเขี้ยวแรด พิศนาศ ลูกแป้งเล่า จันทน์แดง เนระภูชี ฝนด้วยน้ำซาวข้าว ๒ ไพ ให้พิษออกหายสิ้งแล ฯ

ยาแก้บวม น้ำเหลืองเน่า ให้ไอนัก เอา ๕ บาท เง่าสัปรดหนัก ๑ ชั่ง เทียน ๓ เล่ม หมาก ๓ คำ พระเจ้า ๕ พระองค์ (ตัวขอม) เงินผูกคอหม้อหนัก ๑ บาท เสกด้วยคาถาถอนโบสถ์ ๑๘ หน ใส่ยาพร้อมแล้วเสกด้วยสัพพาสี ๗ หน ต้ม ๓ เอา ๑ กิน ฯ

ยาตัดราก เอาเถาคัน เถาวัลลิ์เปรียง รากมะเดื่อ รากพงดอ เสกด้วย กะงะตะมะปะมะยะวะหะอะ ๓๓ หน เทียน ๓ เล่ม หมาก ๓ คำ ต้ม ๓ เอา ๑ กิน ๓ ถ้วย ให้คว่ำหม้อ ฯ

ยาแก้ฟกบวม เพื่อมังสาพิการ เอายาดำ ใบขี้เหล็ก ขมิ้นอ้อย ข้าวสุกเผา บดด้วยน้ำปูนใส ทา ฯ

หมวดยาตา

ยาตาชื่อสหัสคุณ แก้พิษอันแสบร้อน ฟกบวม ปวดเคือง เอาพิมเสนหนัก ๖ สลึง ดอกมะลิ เกษรบัวหลวงหนัก ๑ สลึง ดอกสัตบุตหนัก ๑ ไพ ดอกบัวเบื่อนหนัก ๑ ไพ ดอกน้ำเต้าหนัก ๑ ไพ ดอกงาหนัก ๑ ไพ ดอกมะขามหนัก ๑ ไพ บดด้วยน้ำจันทน์ทั้ง ๒ ใส่ตาแล ฯ

ถ้าเจ็บตา ให้เอาผักหนอก ขิง บดใส่ ฯ

ถ้าตาแดง เคืองตา ให้เอาผักเบี้ยหนู ตำเอาน้ำ แทรกสารส้มเล็กน้อยหยอดตา ฯ

รากอัญชัญแช่ไว้ใส่ตาหายเจ็บ ฯ

ยาตา เอาพิมเสน บัลลังศิลา เบี้ยจั่น กำยาน แก่นขี้เหล็ก แก่นแสมสาร แก่นสน ยาทั้งนี้เอาสิ่งละหนัก ๑ สลึง บดด้วยน้ำมะนาว ทำแท่งไว้ใส่ตาเจ็บทั้งปวง ฯ

ถ้าปวดและฟกทุม ดังนัยน์ตาจะแตก เอารากชาแป้น รากทับทิม รากมะเกลือ เปลือกเพกา เปลือกแคแดง เอาอย่างละเท่า ๆ กัน บดทำแท่งไว้ใส่ตา แก้ปวด ฯ

ยาชื่อปราบนคร แก้ตาแดง เอากฤษณา จันทน์ทั้ง ๒ เถามวกแดง ครั่งกำยาน พิมเสน เปลือกเม็ดมะขามคั่ว บดใส่ตาแดง ตาต้อ แก้อักเสบลืมตาไม่ขึ้น ปวดเป็นกำลัง ฝนด้วยน้ำดอกไม้ แทรกฝิ่นด้วย ดีนักแล ฯ

แผ้วพรรณรัตน์ แก้ปวดเคือง พิมเสน รากสะเดา แก้ปวดตาลูกอ่อนก็ได้ เอาเกษรบัวหลวง ดอกอัญชัญขาว ดอกตำลึงตัว ใบเทียน ใบมะลิ พุดทั้ง ๒ ดอกผักบุ้งขัน เอาเสมอภาค น้ำค้าง ลูกมะกอกเป็นกระสาย บดทำแท่งไว้ใส่ประสิทธิ์แล ฯ

ยาต้อ ให้ประกอบยาใส่ชำระโทษในจักษุเสียก่อน แล้วจึงใส่ยาสำหรับแก้โรคต้อต่อไปประการหนึ่ง จะประกอบยาขนานใด ให้ตากในร่มจนแห้ง ยาสำหรับใส่ชำระโทษ เอาใบผักบุ้ง ใบฝ้ายแดง ใบตำลึงตัวผู้ เอาสิ่งละเท่า ๆ กันบดทำแท่งไว้ใส่ประสิทธิแล ฯ

ยาริดสีดวงตาแฉะ ชื่อสหัสธารา แก้ริดสีดวง น้ำตาตกเปียกแฉะ และโรคทั้งปวง เอารากสลิด หอมแดง ดีจระเข้ เอาอย่างละเท่า ๆ กัน แทรกขิงเล็กน้อย น้ำมะนาวเป็นกระสาย บดทำแท่งไว้ใส่ประสิทธิแล ฯ

ยาสมานตาเปื่อย ตาแดงทั้งปวง เอาฝิ่น เปลือกไข่ไก่ฟัก ดอกแคแดง เกษรบัวหลวง ดอกบุนนาค เกษรสัตตบุต ใบผักกะเฉด ยางตะเคียน สีเสียดเทศ เม็ดมะตูม ทองคำเปลว ใบตองกล้วย ต้มเอาน้ำบดทำแท่งไว้ใส่แล ฯ

ยาฝีริดสีดวงนัยน์ตาแฉะไหลมิได้ขาด เป็นฝีหรือต้อก็ดี ตาเปียกก็ดี ต้อเนื้อจะคลุมตาดำก็ดี ให้ตามืดตาเจ็บก็ดี เอาลูกละมุดสีดา รากชุมเห็ด ต้นเปลือกฝิ่น บดด้วยน้ำมะนาวให้ละเอียด แล้วใส่ถ้วย เอาน้ำมะนาวแช่ไว้ ใส่ตาหาย ฯ

(ยาสุมพอก) สิทธิการิย พระอาจารย์เจ้า วิสัชนาว่า ถึงยาต้อกระจกและยาใส่ท่านให้แต่งยาสุมกระหม่อมเสียก่อน ท่านให้เอารากตำลึง รากชาลี หญ้าชัญนะกาศ ยอดเปร้าะแว้งเครือ ส้มซ่า ส้มมะงั่ว ส้มป่อย ไพล ขมิ้นอ้อย สมุลแว้ง กันชา สัตบุต กะเทียม หอม เอาอย่างละเท่า ๆ กัน ตำเอาน้ำกรอง แล้วจึงเทน้ำใส่หม้อพอลุจงให้ได้ ๓ วัน แล้วจึงกินยาปัจจุธาตุ แล้วจึงกินยาตัดต้อนั้นเถิด ฯ

ยาสุม เอาใบมะขาม ใบมะเฟือง ใบมะไฟ ใบส้มป่อย ใบฝักข้าว ตำสุมกระหม่อม สำหรับต้อตาเจ็บดีนัก ฯ

ยาสุมศีร์ษะดีนัก แก้ตาต้อ ตาเจ็บ ให้ปวดขบดุจลูกตาจะปะทุก็ดี แก้ลมขึ้นลมวิงเวียนก็ดี ลมหูตึงตามืดก็ดี เคยเห็นคุณมาแล้ว เอาเปลือกกุ่มทั้ง ๒ เปลือกมะรุม เปลือกทองหลางใบมน พริก ขิง กะเทียม ไพล รากอัญชัญขาว รากสลิด เจตมูลเพลิง ดองดึง ลูกพันธุ์ผักกาด เทียนดำ บดสุม แก้ต้อหายแล ฯ

ยาต้อ เอาเทียนทั้ง ๕ ดอกมะลิ ดอกกะดังงา ดอกจำปา เอาเท่ากันบดสุม แก้ต้อสาระพัดทั้งปวงแล ฯ

ยาลมต้อลิ้นหมา ต้อเนื้อ เอาผักเบี้ยทั้ง ๒ ใบส้มป่อย ใบมะขาม ขมิ้นอ้อย

ไพล ข้าวสาร เกลือ ต้มรม เอาผ้าคลุมศีร์ษะ ฯ

ยารมต้อ ให้เอาผักเสี้ยนผี ต้มกับน้ำมูต รมต้อเนื้อดีนัก ฯ

ยารมต้อ เอาผักบุ้งทั้ง ๕ หญ้าแพรก ต้มกับน้ำมูตรม ฯ

ยารมจักขุ แก้ตาเปียก ตาแฉะ แก้ปวดเคือง เอาชุมเห็ดทั้งต้นทั้งใบ ต้มให้เดือดปลุงลง เอากาบหมากมาทำกรวยล้อมปากหม้อให้ไอขึ้นฉะเพาะก้มลงรมตาแต่พอทนได้ รมสัก ๒-๓ หนหายแลฯ

ยาล้างตา เอารากผักโทนหิน หัวตำลึง ฝิ่น บดละลายน้ำทำหยอด ฯ

ยาต้มกินแก้ปวดตา เอาตรีพลา เจือน้ำผึ้งกินประสิทธิแล ฯ

ยาธาตุแก้ตาเจ็บ ตาแดง ตาต้อ ลมขึ้นศีร์ษะ ให้เอาจันทน์ทั้ง ๒ กฤษณา โกฏฐ์หัวบัว รากฝากหอม หญ้าตีนนก รากมะแว้งเครือ ลูกจันทน์ ดอกจันทน์ เกษรบัวหลวง ดอกพิกุล ดอกบุนนาค ดอกสาระภี ดอกมะลิ ต้มกิน ฯ

ยาต้ม แก้ลมสำหรับต้อ เอาสมอทั้ง ๓ สิ่งละหนัก ๓ ตำลึง มะขามป้อมหนัก ๑๐ บาท สมอพิเภกหนัก ๒ ตำลึง โกฏฐ์น้ำเต้าหนัก ๓ ตำลึง โกฏฐ์สอหนัก ๑ บาท โกฏฐ์เขมาหนัก ๑ บาท โกฏฐ์หัวบัวหนัก ๑ บาท โกฏฐ์กระดูกหนัก ๑ บาท สะค้านหนัก ๑ บาท ดีปลีหนัก ๓ บาท เจตมูลเพลิงหนัก ๓ บาท รากชะพลูหนัก ๓ บาท ขิงหนัก ๒ บาท ต้มกินแก้ต้อภายใน ๗ ประการ แก้ตามืด ตามัว ตาเปียก ตาแฉะต่าง ๆ เจริญศรีตาด้วย บำรุงธาตุให้บริบรูณ์ ตัดต้อทั้งหลาย ให้หายขาด ฯ

ยาหยอดตาดำแดง กลั้นใจเด็ดยอดผักบุ้ง ๗ ยอด ข้ออ้อย ๓ ข้อ หอยขมตัวหนึ่งแช่น้ำหยอด ฯ

ยาตาเตโช เอาลูกสมอไทย ๕ ลูก ลงพระเจ้า ๕ พระองค์ นะโมพุทธายะ (ตัวขอม) เม็ดสลอด ๗ เม็ด ลง สังวิธาปุกะยะปะ (ตัวขอม) หัวแห้วหมู ลง มะอะอุ (ตัวขอม) บรเพ็ด ๓ องคุลี ลง อิสวาสุ (ตัวขอม) เข้อค่า ๔ หัว ลง ทุสะนิมะ (ตัวขอม) ใบคนทิสอ ๓๒ ใบ ลงด้วยอาการ ๓๒ ยาดำ ๑ แช่น้ำผึ้ง สิ่งละถ้วยไว้ ๕ คืน เสกด้วยเสกขาธัมมา อเสกขาธัมมา เนวเสกขานาเสกขาธัมมา น้ำผึ้งที่แช่ยา ๖ สิ่งเททิ้ง เอาที่ใบคนทิสอละลายยา ปั้นเท่าเม็ดพุทธรักษา กินวันละ ๑ เม็ด วันที่ ๒ สองเม็ด จนถึง ๗ วัน ๗ เม็ด แล้วกลับตั้งต้นไปใหม่ ฯ

ยาเขียวแผ้ว หยอดตา เอาใบมะแว้งทั้ง ๒ ใบผักเสี้ยนผี ใบมะกล่ำตาหนู บดด้วยน้ำท่า หยอดด้วยน้ำเถาตำลึงหายแล ฯ

หมวดสัตว์มีพิษกัด

แก้งูกัด เอาใบเสลดพังพอนอย่างดอกแดง ตำให้ละเอียดละลายสุราเอาน้ำกิน เอากากพอก หายมามากแล้ว ขอให้ปลูกไว้ใช้ ถ้าไม่มีใบให้เอารากติดตัวไว้ใช้แต่ไม่ดีเท่าใบ ฯ

แก้งูกัด เอารากอบเชยฝนกับสุราทั้งกินและทา ฯ

จิ้งเหลนกัด เอามีดสะอาดกรีดให้เลือดออก ล้างแผลด้วยน้ำด่างทับทิมหรือน้ำมะนาว จนสะอาด แล้วเอาผักชี ผักคราด ผักเสี้ยนผี เอาเท่ากันตำละลายน้ำมูตทั้งกินและทา ฯ

แก้ตะขาบกัด เอาแมงลักดำกับสุราทั้งกินและทา สัตว์มีพิษกัดทุกอย่าง ควรทำให้เลือดออกให้มาก แล้วล้างแผลด้วยด่างทับทิม หรือน้ำมะนาวจนสะอาด เช็ดให้แห้งแล้วใส่ยาพิษน้อยลง ฯ

แก้หมาบ้ากัด ทำแผลให้สะอาด แล้วเอาข้าวหมากพอกจนแผลหาย แล้วเอาขวดแก้วแตก ๑ รางกบจีน ๑ รากกะทุงหมาบ้า ๑ แกรบข้าวเหนียวห่อผ้าขาว ๑ ต้มกิน ฯ ถ้าปากแผลหายแล้วให้บ่งเอาเลือดออก เอาผงกันเซียนหมากชุบน้ำโกลกพอกถอนยวงฯ

ยาแก้พิษหมากัด เอาขิง ข่า รากกะทุงหมาบ้า ๑ รากเข็มขาว ๑ ยา ๔ อย่างนี้ เอาเท่ากัน เอาเม็ดลำโพง กาสะลาก เท่ายาทั้ง ๔ บดด้วยน้ำเขี้ยวเสือ หมี ปั้นเท่านิ้วมืออย่างกลาง ผู้ใหญ่กิน ๓ เม็ด คนอายุต่ำกว่า ๑๕ ปีลดลงตามสมควร ยานี้คลั่งต้องผูก เมื่อหยุดคลั่งแล้ว เอาน้ำตาลทรายละลายน้ำเย็นให้กิน เพื่อถอนพิษยา ห้ามของแสลง ของกินคือ หัวหมู พ่อหมู หมูป่า อีเก้ง เต่า จิงกวด ห้าม ๓ เดือน สุรากินจนเมา เนื้อวัวเสือกัด คนตายไม่ให้ได้กลิ่นและเห็น ๓ อย่างนี้ห้าม ๑ ปี

หมวดเบ็ดเตล็ด

ยาอายุวัฒนะ เอากันเกราทั้ง ๕ หนัก ๘ บาท ใบสลอด ๘ บาท หัวเข้าค่า ๔ บาท พาดไฉน ๕ บาท หัวว่านหางช้าง ๔ บาท เอื้องเพ็ดม้า ๔ บาท เจตมูลเพลิง ๔ บาท ทำผงละลายน้ำผึ้ง กินตาสว่างดี ฯ ของพระใช้ วัดปีนเกลียว คาถาเสกยาว่า "ยานังวา กาสาสุริยา สาคะรัง อันตัง จักกวาเฬสุ ยาวะชีวัง ภวันตุเม" ฯ

ยารมแผลกลาย เอากุ่มบก ๑ ยอดไผ่ ๑ เถาชิงช้าพาลี ๑ เถาวัลลิ์ปูน ๑ ปูนขาว ๑ หนาม ส้มโอ ๙ ข้อ ต้มรมวันละ ๔-๕ ครั้ง ฯ

แก้อำมะลา คือ คางแข็ง ทากิน เอารางจืด (คือว่านมหาเมฆ) เดื่อยไก่ป่า ๑ นาคราช ๑ ฝนกับสุรา แก้พิษงู ลำมะลอก เจ็บคอ ฯ

แก้ปวดบวม และเปื่อย เอาถ่านพริกชี้ฟ้า ๑ งาช้าง ๑ ฝนกับสุราทา ฯ

ยาอายุยืนมีกำลัง เอาหัวกวาว ๑ ยาข้าวเย็นเหนือ ๑๐ ยาข้าเย็นใต้ ๑๐ หัวผักกาดหนาม ๕ หัวแห้วหมู ๕ บรเพ็ด ๕ ตำให้ละเอียดกวนกับไข่เป็ด ๓ ฟอง ไข่ไก่ ๓ ฟอง นมวัว น้ำผึ้ง ปั้นลูกกลอน เสกด้วย ขยันโต ๓ จบ กิน ฯ

ยาแก้ถูกอะไร เอาใบมะกาลง กะขะ (ตัวขอม) สมอลงด้วยพระเจ้า ๑๖ พระองค์ (ตัวขอม) หญ้าแพรกมัด ๓ เปลาะด้วยประคดอก ลงพระเจ้า ๕ พระองค์ (ตัวขอม) ขมิ้นอ้อย ๕ แว่น ลงพระเจ้า ๕ พระองค์ (ตัวขอม) ใบบัวรองก้นหม้อ ลงด้วยโพชฌงค์ ใบบัวปิดปากหม้อ ลงด้วยถอนโบสถ์ เสกน้ำด้วยพุทธคุณ ผูกปากหม้อด้วยประคดอก ฯ

ยาแก้ลมวิงเวียนศีร์ษะ จักษุพราง เอามะนาว ๑๐ ลูก เอาเบยแช่ลง ๑๐ เบี้ย ตากน้ำค้างไว้คืนหนึ่ง รุ่งเช้าเมื่อเวลาจะกินนั้น จงอย่าลุกจากที่นอน ให้คนอื่นยกมาให้กิน ๓ มื้อ หมดหาย ฯ

ยาธรณีไหว เอายาดำหนัก ๑ บาท สีเสียดเทศหนัก ๑ บาท มหาหิงคุ์หนัก ๑ บาท โหราตีนหมาหนัก ๕ บาท พริกไทยหนัก ๒ ตำลึง ดีปลีหนัก ๑ บาท ลูกกะวาน หนัก ๑ บาท กานพลูหนัก ๑ บาท ลูกจันทน์หนัก ๒ บาท เทียนดำหนัก ๒ บาท ดอกจันทน์หนัก ๑ บาท เทียนขาวหนัก ๒ บาท ขิงแห้งหนัก ๒ บาท เจตมูลเพลิง หนัก ๑ ตำลึง กันชาหนัก ๒ บาท ฝิ่นหนัก ๑ สลึง รงทองหนัก ๑ ตำลึง การะบูน

หนัก ๒ บาท ตากทำผงละลายน้ำผึ้ง ธาตุหนักกินหนัก ๑ บาท ธาตุเบากินหนัก ๒ ไพ แก้ลมพรรดึกทั้งปวง ลมราทยักอัคหมูขี แก้ลมบ้าหมู ลมสะแกเวียน ลมหาวเหนียน แก้ลมจับนอนนิ่ง จับหัวใจ แก้ลมกะษัยจิตต์บาทจิตต์ ริดสีดวง แก้ริดสีดวงขึ้นทวารทั้ง ๙ ฯ

มองคร่อ หืด ไอ ให้ปวดหัวเจ็บท้อง ร้องประดุจขาดใจตาย แก้เศลษม์ แก้มืนมัวเมื่อยขบ จุกเสียด ถ้าผู้ใดได้กินยานี้ เหมือนได้กินน้ำอมฤตพระอินทร์ แก้โรคทั้งปวงแล ฯ

ยาพระอานนท์ แก้โรคทั้งปวง เอาลูกจันทน์หนัก ๑ เฟื้อง ดอกจันทน์หนัก ๑ เฟื้อง กานพลูหนัก ๒ สลึง เทียนข้าวเปลือกหนัก ๑ ตำลึง ๓ สลึงเฟื้อง ดีปลีหนัก ๒ สลึงเฟื้อง เกลือสินเธาว์หนัก ๑ สลึงเฟื้อง ลูกพิลังกาสาหนัก ๓ สลึงเฟื้อง ว่านน้ำหนัก ๑ บาท โกฏฐ์สอหนัก ๑ บาทเฟื้อง โกฏฐ์เขมาหนัก ๑ บาทเฟื้อง เทียนดำหนัก ๕ สลึงเฟื้อง เทียนแดงหนัก ๖ สลึง เทียนขาวหนัก ๖ บาทเฟื้อง เทียนตาตั๊กแตกหนัก ๗ สลึง สมอไทยหนัก ๙ สลึง ลูกสมอเทศหนัก ๙ สลึงเฟื้อง บุครอหนัก ๑๐ สลึง หัศคุณเทศหนัก ๑๐ สลึง กันชาหนัก ๑๐ สลึง ลูกกะวานหนัก ๑ บาท ขิงแห้งหนัก ๒ บาท เจตมูลเพลิงหนัก ๒ บาทเฟื้อง พริกไทยร่อนหนัก ๖ ตำลึง ๒ บาท ๒ สลึงเฟื้อง ยา ๒๓ สิ่งนี้ตำผงละลายน้ำผึ้ง น้ำนมโค น้ำอ้อยแดง กินแก้ริดสีดวง ๕๐๐ จำพวก ท้องมาร ๕ จำพวก ไส้เลื่อน ๕ จำพวก แก้กล่อน ๕ จำพวก หือไอ ๑๘ จำพวก กุฏฐัง ๕ จำพวก แก้เสมหะ ๑๐ จำพวก บาทจิตต์ ๙๐ จำพวก แก้ตามืด ตาฟาง แก้ลมหูหนัก หูตึง ตีขึ้นตีลง ให้เจ็บตะโพก ให้จุกเสียด เมื่อยขบ แก้สลักอก ขี้เรื้อน คุทราด แก้ฝีในคอและเพดาน แก้ลมให้จาม ให้กะทก ตัวสั่น ลมปัตคาตราพยัก แก้ลมให้ลงราก สอึกบาทยัก กุมภัณฑยักข์ แก้ลมจับปราบ กุมหลวง สะแกเวียน เกิดโทษ สันนิบาต แก้โทษโลหิตพิการต่าง ๆ ลมมักให้ทุ่มเถียง ลมมักให้หึงผัวเมีย ลมมักให้ด่าพ่อตีแม่ ลมมักให้วิตกวิจารณ์ แก้ลมให้นอนมิหลับ ให้ง่วงเหงาหาวนอน ให้ขัดในคอพูดจามิออก ให้ปวดมอนไส้พอง แก้ป้างจุกผามม้ามน้อย เป็นง่อยเพลียเสียขา พูดจามิออก กินข้าวน้ำปะทะอก เมื่อได้กินยานี้หายสิ้นแล ฯ

ยาแก้ฮวงฮั้ง เอายอดถั่วสงป่า ตำแช่เหล้า แต่ต้องเกียมเสียก่อน ถ้ามือตีนกำเขียว ให้เอาลูกไก่ถอนขนหมดแล้ว ทำตุ๊นกับยากิน กากพอกหาย ฯ

ยาแก้คัน เอาใบกะเพรา ใบผักไท ใบมะนาว ตำเอาน้ำทาหาย ฯ

ยาถอนยา และพิษสำแลง เอาก้างปลาทั้ง ๒ รากมะนาว รากมะปราง หญ้าปากควาย ยาข้าวเย็น ต้มกินหาย ฯ

ยาถอนยาเขาเสียก่อน จึงวางยาเรา เอารากมะนาว รากมะกรูด รากมะพร้าว รากหมาก รากเสนียด รากทองพันชั่ง รากมะแว้งทั้ง ๒ รากอ้อยแดง รากพิลังกาสา บดด้วยน้ำซาวข้าวกินกับ น้ำจันทน์ทั้ง ๒ ฯ

ถ้ากินยาผิด เอารากกล้วยตีบ ขี้ไส้เดือน ต้มกินก่อน ฯ

แก้ลงพิษสลอด เอาพริก ขิง ดีปลี เปลือกไม้แดง ไม้ประดู่ ใบชาต้มกิน ฯ

ยารุคุณคน คุณผี ให้จลาจล เป็นต่าง ๆ เอาใบมะกาลงด้วยอักขระ ๔๑ ตัว ใบมะดันลง ๔๑ ตัว ข่า ๑๙ ขึ้นลงด้วยปัจจุขาด เอาน้ำสาดขึ้นบนหลังคารองมาเสก ต้มกิน ฯ

ยารุคุณผี เอารากคนทิสอ รากตองแตก รากท้าวยายม่อม พริก ขิง เอาสิ่งละ ๗ เสกด้วยสักกัตวา ๑๐๘ ต้มกิน ฯ

ยาเจริญอาหาร แก้เพลียด้วย เอาพริกไทย ดีปลี ขิง แห้วหมู ชะพลู เปราะหอม รากกะเทียม แฝกหอม ต้มกิน ฯ

ยาแก้ไอเพื่อเตโชธาตุกำเริบ เอาชะพลูหนัก ๒สลึง ขิงหนัก ๑ บาท หัวอุตพิศ หนัก ๑ บาท กะเทียมหนัก ๑ สลึง เกลือหนัก ๑ สลึง บดละลายน้ำมะนาวกิน ฯ

แก้ขัดปัสสาวะ เอาโคกกะสุน ยอดขี้เหล็ก ขมิ้นอ้อย ๗ ชิ้น ต้ม ๓ เอา ๑ กิน มูกออกดีนักฯ

แก้นิ่วตานโจร เอาหญ้าชันนะหาศ แห้วหมู ไพล ตะไคร้หางนาค ยาข้าวเย็น กะทุงหมาบ้า เถาวัลลิ์เปรียง รากหญ้านางหญ้า ๔ อย่างนี้เอาเท่ากัน ต้ม ๓ เอา ๑ กิน ฯ

ยาแก้ภายในละลอก เอาสมอ ๗ ลูก มะคำดีควาย ๗ ลูก กะออม ๗ ลูก ต้มกิน ฯ

ยาแก้พิษละลอกหลบเข้าใน เอาขมิ้นอ้อย ๕ แว่น ลงพระเจ้า ๕ พระองค์ นะโมพุทธายะ (ตัวขอม) ไพล ๓ แว่น ลง มะอะอุ (ตัวขอม) กะเพราทั้ง ๕ ขี้ควาย ข้างพ้อม ต้มกิน ฯ

ยาแก้บาทยัก เอาเห็ดขี้วัว ใบลำโพง ใบน้ำเต้า ใบบัวหลวง ตำพอกหาย ฯ

ยาแก้บาทยัก เอาข้าวสุก ขมิ้นอ้อย ใบฝักเข้า โขลกใส่โหลไว้ให้บูด ทั้งกินทั้งพ่นและทั้งพอกฯ

ยาคู่กัน ให้เอาจันทน์แดง จันทน์ขาว ไม้ระกำเผา ฝนด้วยน้ำซาวข้าว ทั้งกินทั้งพ่น ฯ

ยาแก้บาทยัก เอาพันงูขาวที่เขาปลูกไว้กับสีเสียด ตำเคล้ากับสุรา น้ำกิน กากพอกดีนัก แก้ชัก แก้ปวด ฯ

ยาแก้ฝีละลอก เอาใบตำลึง มหากาฬทั้ง ๕ ขี้วัว ตำพอก ฯ

ยาแก้พิษละลอก เอาหัวคล้า รากคนทา รากหญ้านาง ยาข้าวเย็น ตะไคร้น้ำ ตะไคร้บก ต้มกินฯ

ยาถอนพิษสำแลงละลอก เอาพันงูเขียว ตำละลายน้ำซาวข้าวกินให้อาเจียนออกมาแล้ว เอากากพอกกับสุรา หรือน้ำก็ได้ ฯ

ยาแก้มะเร็งไฟฟ้า เอายานี้พอกดับพิษมิให้ลามไปได้ เอาใบน้ำใจใคร่ ใบตำลึง ใบครอบ ใบพลูแก ขมิ้นอ้อย ข้าวเปลือก ข้าวเหนียว หญ้าไท ตำพอกดีนัก ฯ

ยาแก้มะเร็งไฟฟ้า มันให้ร้อนหลัง ร้อนอก มันขึ้นดังไฟร้อน มันขึ้นเท่าแม่มือ แล้วมันย้ายไปขึ้น ๔-๕-๖ ตุ่ม ครั้นแก่มันจึงขึ้นเต็ม แต่นั้นไป เป็นดังพันธุ์ผักกาด ดำ ๆไป ทั้งใหญ่ทั้งน้อย ครั้นแก่มันดำไป ครั้นฝ่อที่ดำก็ดำไป ที่เป็นเลือด น้ำเหลืองตกไป มิหายขาด มันให้ฟกฝ่อไป ที่เป็นก็เป็นเร็วนักแล เอายานี้พอกอย่าให้มันลามไปได้ ให้เอา ใบผักปลัง ใบตำลึง ใบกรอบแกรบ ใบพลูแก ขมิ้นอ้อย เข้าเบือ ตำพอกแล้ว เอาน้ำมันใส่ เอาใบมะระ ใบว่านน้ำ ใบตำลึง ใบทรงบาดาล ใบหมากผู้ ใบหมากเมีย เปลือกเพกา เปลือกกะทุงลาย หญ้าปากควาย ตำเอาน้ำ ๓ ส่วน น้ำมันมะพร้าว ๑ ส่วน หุงให้คงแต่น้ำมัน เอาเปลือกโพบายปรุงลง ทาหาย ฯ

ยาแก้มะเร็งเริ่ม ดังลูกหวาย น้ำเหลืองไหลไปถึงไหน เปื่อยไปถึงนั่น มันแสบร้อน เอาบัวหลวง จอกหูหนู เผาให้เกรียม สีเสียดเทศ จันทน์แดงเอาเท่ากัน บดด้วยน้ำมันหอมทาหายฯ

ยาแก้งูสวัด เอาโคกกะออม ข้าวสาร ตำละลายน้ำซาวข้าวทา ฯ

ยาแก้เนาอัตติวา พุทธสังวา ติสังวา กัมมะสะติ ฯ เสกน้ำหรือหมากก็ได้ พ่นเริมงูสวัด หรือพ่นไฟลามทุ่ง เสกปูนคาดก็ได้ ฯ

ยาทา แก้คัน แก้บวม เอาใบพลูแก ข่าแก่ เกลือ ตำเอาน้ำทาแก้คัน ประดง (อีกขนานหนึ่ง) ให้เอา ขมิ้นชัน ใบพลูทั้ง ๒ ใบตำแย ใบตำลึง ใบน้ำเต้า ขี้วัว ตำเอา

น้ำพ่น ทาแก้คัน ถอนพิษประดงฯ

ยาแก้ประกาย ดาษรายทั่วตัว ร้อนประกายเพลิง เอาก้ามปูทะเลเผา รากดีเหมิ็น รากลำโพง ฝางเสน รากบัวหลวง โกฐก้านพร้าว เปลือกทองหลางน้ำ ดินประสิว ดินสอพอง เอาเท่ากัน บดด้วยน้ำใบหางจรเข้ ทาดีนัก ฯ

ยาแก้ประกายดาดหงระทศ ขมิ้นเหลืองผดกราย กะมอบเพลิง ลาบบันไล เอาพิศนาศ ระย่อม เนระภูษี มหาสะดำ จันทน์ทั้ง ๒ ว่านร่อนทอง ว่านกีบแรด เปราะใบพิมเสน บดละลาย น้ำดอกไม้ น้ำจันทน์หรือน้ำซาวข้าว แก้เพทไข้ มันให้ร้อนให้เย็น เชื่อมมัว ถึงสลบ ทั้งกินทั้งชะโลมฯ

(ภาคหนึ่ง) แก้เหมือนกัน เอาใบสมี ใบพรมมิ ใบผักไห ใบมะตูม เกษรบัวหลวง ดอกสาระภี ดอกบุนนาค ลูกมะคำดีควายเผา บดละลายน้ำซาวข้าวชะโลม น้ำดอกไม้แก้ร้อนดีนัก ดังเข้ากะโจม แก้เชื่อมกะลมอบหัวใจ น้ำดอกไม้แก้เชื่อมซึม ฯ

ยาแก้ลำลาพเพลิง มันขึ้นเหมือนถูกไฟ เปื่อยพัง เอาเขากวาง ก้ามปูทะเล เปลือกสาระภี ฝนกับน้ำทา ฯ

(ภาคหนึ่ง) เอาใบหางจรเข้ ก้ามปูทะเลเผาพอหัก ดินประสิว ฝางเสน บดน้ำปูนละลาย ใส่ทา แก้ไฟลามทุ่ง โรคนี้ห้ามยาร้อน ฯ

ยาแก้ไฟลามทุ่ง ฝีลามเพลิง เอาใบตะโก ใบหญ้าน้ำดับไฟ ใบระงับ โคลนในโอ่งน้ำ บดให้ละเอียด ละลายน้ำหรือเหล้าก็ได้ ใส่แผล ฯ

ยาแก้เริม มันให้แสบร้อน เอาบัวหลวง จอกหูหนูเผา สีเสียด จันทน์แดง บดละลายน้ำมันหอมทา ฯ

ยาแก้ปวดเริม ให้เอาลูกมะกอกเผา บดละลายน้ำคลำทา ฯ

ยาแก้เริม เอาขี้วัว ใบน้ำเต้า ขมิ้นอ้อย ผักให เข้าเบือตำทา ฯ

ยาแก้เริม และงูสวัด ให้เอาขี้วัว ขึ้นกพิลาบ ใบหางจรเข้ ใบน้ำเต้า ใบพิมเสน บดละลายน้ำซาวข้าว แก้ตาลทรางเด็กก็ได้ ฯ

ยาดองแก้สาระพัดโรค เอาชุมเห็ดใหญ่ ๑ ชั่ง เถาคัน ๑ ชั่ง ดีเกลือ ๑ ชั่ง เกลือ ๑ ชั่ง มะขามเปียกเอาเมล็ดออก ๑ ชั่ง ยาดำ ๘ บาท สารส้ม ๔ บาท ต้ม ๓ เอา ๑ กรอง เอาน้ำดองด้วยสลัดได ๑ ชั่ง ลูกมะกรูด ๑ ซั่ง ดินประสิว ๔ บาท ไว้ ๓ คืน กรองเอาน้ำใส่ขวดอุดให้แน่น กินได้นาน ฯ